

ไทยศึกษา

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วารสารไทยศึกษา

Journal of Thai Studies

ISSN 1686 - 7459

ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒

Volume 18 Issue 2

ธันวาคม ๒๕๖๕

December 2022

วารสารไทยศึกษา
Journal of Thai Studies

ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ฤทธิรงค์ จิวากานนท์

ผู้เขียน

เทพ บุญตานนท์

ภาพิมล อิงควระ

โตม ไกรปกรณ์

วรเมธ มลาศาสตร์

ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี

ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง

รัตนาวดี สวຍบำรุง

ชัยรัตน์ พลमुख

กัญญา วัฒนกุล

บัณฑิต ทิพย์เดช

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์

ชาญวิทย์ เขาวฤทธา

วารสารไทยศึกษา

Journal of Thai Studies

ISSN 1686 - 7459

สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาคารประชาธิปไตย - ราไพพรรณี ชั้น ๙

ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

โทร. ๐ ๒๒๑๘ ๗๔๙๓-๕ โทรสาร ๐ ๒๒๕๕ ๕๑๖๐

<http://www.thaistudies.chula.ac.th>

E-mail: chula.its.journal@gmail.com

ท่านที่สนใจวารสารไทยศึกษา

ติดต่อสั่งซื้อได้ที่

ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐

ศาลาพระแก้ว โทร. ๐ ๒๒๑๘ ๗๐๐๐-๓ โทรสาร ๐ ๒๒๕๕ ๔๔๕๑

สยามสแควร์ โทร. ๐ ๒๒๑๘ ๙๘๘๘ โทรสาร ๐ ๒๒๕๕ ๙๔๙๕

มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก โทร. ๐ ๕๕๒๖ ๐๑๖๒-๕ โทรสาร ๐ ๕๕๒๖ ๐๑๖๕

มทส (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี) นครราชสีมา โทร. ๐ ๔๔๒๑ ๖๑๓๑

ลิขสิทธิ์ของสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้ามคัดลอกหรือผลิตซ้ำส่วนใด
ส่วนหนึ่งของสิ่งพิมพ์นี้ในรูปแบบใดก็ตาม โดยมีได้รับอนุญาตที่เป็นลายลักษณ์อักษรจาก
สถาบันไทยศึกษา

ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท

วารสารไทยศึกษา
Journal of Thai Studies
ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๕
ISSN 1686 - 7459

เจ้าของ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณาธิการ :

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปราณี กุลละวณิชย์

คณะกรรมการสมาชิกรัฐสภา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์

ราชบัณฑิต สาขาวรรณกรรมพื้นเมือง ราชบัณฑิตยสถาน

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปิยนดา บุณนาค

ภาควิชาอักษร สาขาประวัติศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ศิริพร ณ ถลาง

เมธีวิจัยอาวุโส สกว.

รองศาสตราจารย์อุทธีรงค์ จิวากานนท์

ผู้อำนวยการสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้เชี่ยวชาญประจำฉบับ :

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์

ราชบัณฑิต สาขาวรรณกรรมพื้นเมือง

ศาสตราจารย์กิตติคุณสุกัญญา สุจฉายา

ภาควิชาอักษรราชบัณฑิตยสถาน สาขาวิชาวรรณกรรมพื้นบ้าน

ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชัย สายสิงห์

ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยพล ไชยพร

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชากฎหมายอาญาและอาชญาวิทยา

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์กัญญรัตน์ เวชยศาสตร์

รองศาสตราจารย์เกษียณคณะอักษรศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์หทัยวรรณ ไชยยะกุล

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สพฤกษ์.สรสฤทัย เจียมศรีพงษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาสัตวแพทยศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประไพพรรณ พังฉิม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณิดา เลอเลิศยุติธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ออกแบบปกและรูปเล่ม :

รองศาสตราจารย์อุทธีรงค์ จิวากานนท์

ฝ่ายจัดการวารสาร :

ดร.รัชนิกร รัชตกรตระกูล

อภิรดา นางม่วงศ์สลเลิศ

การเงิน :

จันทิพย์ จำปาทิพย์งาม

กำหนดออก :

ปีละ ๒ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน

ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม

ค่าบอกรับสมาชิก :

สมาชิกปีละ ๑๖๐ บาท

ขายปลีกฉบับละ ๑๐๐ บาท

ผู้ตรวจสอบภาษา (อังกฤษ) :

Dr. Frederick B. Goss

พิมพ์ที่ :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิทธิธรรม อ่องวุฒิวินน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โดม ไกรปรกรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชนิยา กุลนันทหอม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ ดร.ตามไท ดิลกวิทย์รัตน์

อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ ดร.องค์ บรรจุน

อาจารย์ประจำคณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ ดร.เชิดชาติ หิรัญโร

อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

พันเอก ดร. สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ

อาจารย์เกษียณกองวิชาประวัติศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ดร.ภัทรวรรณ พงศ์ศิลป์

นักโบราณคดีชำนาญการ กองโบราณคดี กรมศิลปากร

วารสารไทยศึกษา เป็นวารสารวิจัยราย ๖ เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยเกี่ยวกับไทย-
โทศึกษา ในลักษณะสหวิทยาการเพื่อสร้างพลังและความเข้มแข็งแห่งองค์ความรู้ไทย - โทศึกษา และเป็นสื่อกลาง
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการด้านไทย-โทศึกษา ทุกบทความที่ตีพิมพ์ได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ
เนื้อหาและข้อคิดเห็นในบทความเป็นความคิดเห็นของผู้เขียนไม่ถือเป็นความรับผิดชอบของคณะบรรณาธิการ

ติดต่อสมัครสมาชิกวารสารหรือส่งบทความวิจัยลงตีพิมพ์ได้ที่ :

สถาบันไทยศึกษา อาคารประชาธิปไตย-รำไพพรรณี ชั้น ๙ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ ๑๐๓๓๐ โทร. ๐๒-๒๑๘-๗๔๔๓-๕

ศูนย์ข้อมูลไทยศึกษา โทร. ๐๒-๒๑๘-๗๔๑๐ โทรสาร ๐๒-๒๕๕-๕๑๖๐

E - mail : chula.its.journal@gmail.com

เว็บไซต์ : <http://www.thaistudies.chula.ac.th>

Journal of Thai Studies
Vol. 18 No.2 July-December 2022
ISSN 1686-7459

Published by : Institute of Thai Studies Chulalongkorn University

Editors :

Prof. Dr. Pranee Kullavanich
Prof. Dr. Prakong Nimmanahaeminda
Prof. Dr. Piyanart Bunnag
Prof. Dr. Siraporn Nathalang
Assoc. Prof. Ritirong Jiwakanon

Cover designed and Art work :

Assoc. Prof. Ritirong Jiwakanon

Journal Administrator :

Dr. Ratchaneekorn Ratchatakorntarakoon
Apirada Ngamwongsakollert

Profession Advisory Committee :

Prof. Dr. Prakong Niimmanahaeminda
Prof. Emer. Sukanya Sujachaya
Prof. Dr. Sokchai Saisingha
Assoc. Prof. Dr. Chachaporn Jayaphorn
Assoc. Prof. Kanyarat Vechasat
Assoc. Prof. Hataiwan Chaiyakul
Assist. Prof. Dr. Saharuetai Jeamsriping, DVM
Assist. Prof. Dr. Prapaipan Phingchim
Assist. Prof. Dr. Pananda Lerlertuttitham
Assist. Prof. Dr. Sittitam Ongwuttawat
Assist. Prof. Dr. Dome Kraipakorn
Assist. Prof. Dr. Ratchaneeya Klinnamhom
Dr. Tamthai Dilokvidhyarat
Dr. Ong Bunjoon
Dr. Cherdchart Hirunro
Col. Dr. Sorasak Ngamcachonkulkid
Dr. Bhadravarna Bongsasilp

Finance :

Chantip Champatipngam

Issue Date :

Two issues per year
issue 1 January-June
issue 2 July-December

Subscription Rate :

Member : 160 Baht a Year
Retail : 100 Baht per issue

Language Expert :

Dr. Frederick B. Goss

Publisher :

Chulalongkorn University Press, Bangkok, Thailand

The Journal of Thai Studies is a biannual publication with the objective of disseminating research regarding Thai-Tai studies. Working within an interdisciplinary environment in order to foster dynamism and excellence in the field of Thai-Tai studies, the Journal of Thai Studies serves as a platform to exchange ideas among Thai-Tai studies scholars. Every article that is printed in the journal is given peer review by expert scholars. The subject matter and opinions expressed in the articles are those of the authors and do not necessarily represent the views or policies of the Institute of Thai Studies.

To subscribe to the Journal of Thai Studies or to request a copy of any of the journals, please contact: Institute of Thai Studies, 9th Floor, Prajadhipok – Rambhai Barni Building, Chulalongkorn University, Phayathai Road, Pathumwan, Bangkok, 10330, 02 - 218- 7493 - 5:

Thai Studies Information Center 02-218-7410; Fax: 02-255-5160

E - mail : chula.its.journal@gmail.com website : <http://www.thaistudies.chula.ac.th>

บทบรรณาธิการ

วารสารไทยศึกษาประจำปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ ประกอบด้วยบทความวิจัยด้านไทย-ไทศึกษาถึง ๘ เรื่อง บทความทุกเรื่องผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง ๓ ท่าน เพื่อให้สอดคล้องกับเกณฑ์การขอตำแหน่งทางวิชาการใหม่ และเพื่อให้บทความนำเสนอองค์ความรู้ด้านไทย-ไทศึกษาที่ถูกต้อง น่าเชื่อถือ

ประวัติศาสตร์นอกจากสะท้อนสภาพสังคมในสมัยนั้นๆ แล้ว ยังสามารถนำมาเป็นประเด็นในการศึกษาที่น่าสนใจได้เช่นกัน เริ่มด้วยบทความเรื่อง การสัตวแพทย์สมัยใหม่ของรัฐบาลสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวของอาจารย์ ดร. เทพ บุญตานนท์ ที่แสดงให้เห็นความสำคัญของวิทยาการตะวันตกต่อการพัฒนาของสัตวแพทย์ในสยาม ส่วนบทความเรื่อง การประกอบอาชีพผู้พิพากษาของสตรีไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗ ของภาพิมล อิงควระ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โดม โกรปกรณ์ ก็แสดงให้เห็นเหตุปัจจัยต่อการประกอบอาชีพผู้พิพากษาสตรีคนแรกของประเทศไทยได้อย่างเด่นชัด

ประเทศไทยประกอบด้วยชาติพันธุ์หลากหลายตามแต่ภูมิภาค ล้วนแต่มีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง บทความเรื่อง ปรีศนาธรรมจากการสร้างพระเจ้าล้านนา: รูปพุทธะ หรือพระอัมมกาย? ของวรเมธ มลาศาสตร์ ที่วิเคราะห์ให้เห็นปรีศนาธรรมที่อยู่ในกระบวนการสร้างพระพุทธรูปของชาวล้านนา และบทความเรื่องบทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวอล้านนาของณัฐพงษ์ ปัญจบุรี และอาจารย์ ดร.ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง ที่แสดงให้เห็นบทบาทของดนตรีในวรรณกรรมคำวอล้านนาที่บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนา บทความทั้งสองเป็นการศึกษาที่พิสูจน์ให้เห็นว่าล้านนาเป็นพื้นที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด ส่วนบทความเรื่องความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้ว: บทบาทในฐานะเครื่องมือจัดสรรทรัพยากร ของรัตนาวดี สวຍบำรุง อาจารย์ ดร.ชัยรัตน์ พลมุข และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญญา วัฒนกุล ก็วิเคราะห์ให้เห็นวิถีคิดในการประกอบพิธีกรรมของชาวมอญในอำเภอเจ็ดริ้วได้อย่างน่าสนใจ

ภาษามีใช้เพียงเครื่องมือในการสื่อสาร หากแต่ยังแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ บทความเรื่อง กลวิธีทางภาษาในการนำเสนอความคิด

เกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในนิตยสาร*วาไรตี้เพื่อสุขภาพ@Rama* ของอาจารย์ ดร. บัณฑิต ทิพย์เดชได้วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่แสดงให้เห็นความคิดเกี่ยวกับโรคติดเชื้อโคโรนา ๒๐๑๙ ได้อย่างลึกซึ้ง

บทความสองเรื่องสุดท้ายแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่บทความเรื่อง กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยแฝงของคู่สนทนาที่มีสถานภาพและความสนิทต่างกันในประเทศไทย ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัดน์ และบทความเรื่อง ระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยแฝงตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญวิทย์ เขาวฤทธา ที่วิเคราะห์ให้เห็นปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้ภาษาในการสนทนาในบริบทต่าง ๆ

วารสารไทยศึกษาขอขอบพระคุณผู้เขียนทุกท่านที่เลือกวารสารไทยศึกษาเป็นสื่อกลางในเผยแพร่ผลงานของท่าน ขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของบทความและรักษามาตรฐานคุณภาพของวารสาร ขอขอบคุณผู้อ่านที่ต้อนรับวารสารไทยศึกษาอย่างดีเสมอมา

รองศาสตราจารย์ฤทธิรงค์ จิวากานนท์
บรรณาธิการวารสารไทยศึกษา

- ★ บทบรรณาธิการ
รองศาสตราจารย์ฤทธิรงค์ จิวากานนท์
- ★ การสัตวแพทย์สมัยใหม่ของรัฐบาลสยามในรัชสมัย ๑
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
Modern veterinary medicine of the Siamese government
during the reign of King Chulalongkorn
เทพ บุญตานนท์
Thep Boontanondha
- ★ การประกอบอาชีพผู้พิพากษาของสตรีไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗..... ๒๗
Thai Female Judges During 2508-2517 B.E.
ภาพิมล อิงควระ
Phapimon Ingkavara
โดม ไกรปรกรณ์
Dome Kraipakorn
- ★ ปริศนาธรรมจากการสร้างพระเจ้าล้านนา: รูปพุทธะ หรือพระอัมมกาย?..... ๕๗
Dhamma Puzzles from Buddha Image Construction in Lanna:
An Image of the Buddha or *Dhammakāya*?
วรมธ มลาศาสตร์
Woramat Malasart
- ★ บทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอล้านนา..... ๘๑
The Roles of Music in Lanna Khao Saw Literature
ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี
Nuttapong punjaburi
ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง
Sirisarn Mueanphothong

- ★ ความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้ว:..... ๑๐๙
 บทบาทในฐานะเครื่องมือจัดสรรทรัพยากร
 Phi Mon Beliefs of the Chet Rio's Mon Ethnic Community:
 Their Function as Resource Allocation Mechanisms
 รัตนาวดี สวຍบำรุง
Ruttanawadee Suaybumrung
 ชัยรัตน์ พลมุข
Chairat Polmuk
 กัญญา วัฒนกุล
Kanya Wattanagun
- ★ กลวิธีทางภาษาในการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับโรคติดเชื้อ ๑๓๗
 ไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในนิตยสารวาไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama
 Linguistic strategies and the presentation of the Coronavirus 2019
 in *Variety for Health @Rama*
 บัณฑิต ทิพย์เดช
Bandit Thipdet
- ★ กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันของคู่สนทนา..... ๑๖๑
 ที่มีสถานภาพและความสนิทต่างกันในประเทศไทย
 Linguistic strategies used for responding to verbal irony
 of different social status and intimacy interlocutors in Thai
 สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์
Sittitam Ongwuttiwat
- ★ ระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผัน ๒๓๙
 ตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย
 The Degree of Intensity of Direct Reprimands and
 Verbal Irony on the Perception of Native Thai Speakers
 ชาญวิทย์ เขาวฤทธา
Chanwit Yaowarittha
- ★ ภาคผนวก รายการอ้างอิงภาษาไทยของบทความที่ ๑-๘..... ๒๗๓

การสัตวแพทย์สมัยใหม่ของรัฐบาลสยามในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว^๑

Submitted date: 6 June 2022

Revised date: 22 July 2022

Accepted date: 27 July 2022

เทพ บุญตานนท์^๒

บทคัดย่อ

หลังการลงนามสนธิสัญญาเบาว์ริงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสยามเทวมหามกุฏวิทยมหาราช ข้าวได้กลายเป็นสินค้าส่งออกสำคัญของสยามซึ่งมาพร้อมกับความต้องการผลผลิตข้าวของต่างชาติที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้รัฐบาลสยามต้องขยายพื้นที่ทางการเกษตรด้วยการขุดคลองเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามการขยายพื้นที่ทางการเกษตรไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่จะทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้น แต่อัตรการตายของปศุสัตว์ทั้งที่ใช้ในการเกษตรและการบริโภค อย่างโค กระบือ สุกร และแกะ ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรด้วยเหตุนี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์นำเอาความรู้และวิทยาการจากตะวันตก รัฐบาลได้ตัดสินใจว่าจ้างสัตวแพทย์ชาวตะวันตกเข้ามารับราชการ พร้อมกับก่อตั้งโรงเรียนสัตวแพทย์ขึ้นเพื่อผลิตสัตวแพทย์ชาวไทย ในเวลาไม่นานความรู้ด้านสัตวแพทย์จากตะวันตกถูกนำมาใช้ควบคุมโรคระบาด ด้วยการกักกันสัตว์ที่ติดโรคและการฉีดวัคซีนป้องกัน นอกจากนี้อิทธิพลจากตะวันตกเรื่องการคุ้มครองสวัสดิภาพสัตว์ก็ทำให้รัฐบาลหันมาพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของสัตว์พาหนะที่ถูกส่งออกไปขายยังต่างประเทศ

คำสำคัญ: การสัตวแพทย์, ปศุสัตว์, รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, สยาม

^๑ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ประวัติศาสตร์กฎหมายป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ของประเทศไทย” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากคณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ขอขอบคุณ สภญ. ขวพร ต่อศรี สำหรับการตรวจและคำแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลและคำศัพท์ทางด้านสัตวแพทย์

^๒ อาจารย์ประจำหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Modern veterinary medicine of the Siamese government during the reign of King Chulalongkorn^๑

Thep Boontanondha^๒

Abstract

After signing the Bowring Treaty in the reign of King Mongkut, rice became the most significant export of Siam. At the same time, the demand for rice rapidly increased in foreign countries. Therefore, the Siamese government expanded the cultivated area by constructing more canals. However, expanding the cultivated area was not the only factor needed to increase the agricultural product. Decreasing the mortality rate of food-producing animals, including cattle, buffaloes, pigs and sheep, was another factor contributing to the increase of agriculture products. Therefore, during the reign of King Chulalongkorn, which was the age that Siam received knowledge and technology from the West, the Government decided to hire Western veterinarians to serve the government. Simultaneously, a school of veterinary medicine was established for training Thai veterinarians. After that, the knowledge of veterinary science was used to prevent and control epidemics in animals through animal quarantine and vaccination. Furthermore, the influence of the West on animal welfare also encouraged the government to enact laws relating to animal welfare of livestock that would be sent to foreign countries.

Keywords: Veterinary medicine, livestock, the Reign of King Chulalongkorn, Siam

^๑ This research article is a part of the research titled, “A History of Law against the Abuse of Animals and the Animal Welfare in Thailand”. This research project is supported by Faculty of Veterinary Science, Mahidol University.

^๒ Lecturer, Section of General Education, Faculty of Liberal Arts, Mahidol University

บทนำ

คนและสัตว์มีความสัมพันธ์กันด้านการประกอบอาชีพมาตั้งแต่สมัยทวารวดี โดยคาดการณ์จากสภาพเศรษฐกิจของอาณาจักรที่มีการค้าทางบกเป็นหลัก (Wyatt, 2013, p. 32) จึงต้องใช้สัตว์สำหรับลำเลียงสินค้า อย่างไรก็ตามหลักฐานลายลักษณ์อักษรที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยได้ใช้สัตว์เป็นเครื่องมือในการทำมาหากินและทำสงครามเกิดขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช โดยมีเรื่องราวของพระองค์ที่ทรงชนช้างเอาชนะเจ้าเมืองฉอดได้ นอกจากนี้ศิลาจารึกที่พระองค์ทรงประดิษฐ์ขึ้นในราว พ.ศ. ๑๘๓๕ ซึ่งบันทึกเรื่องราวภายในอาณาจักรสุโขทัย ก็ได้กล่าวถึงการค้าขายช้างและม้าของประชาชน และการที่ประชาชนใช้วัวในการขนส่งสินค้า รวมทั้งใช้ม้าสำหรับเป็นพาหนะหลัก (Wyatt, 2013, p. 76) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าในสมัยอาณาจักรสุโขทัยคนไทยเริ่มรู้จักนำสัตว์มาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ

การนำสัตว์ไปอย่างช้างหรือม้ามาเลี้ยงเพื่อใช้งานก็จำเป็นที่จะต้องดูแล ทั้งการหาอาหารมาให้สัตว์เหล่านั้น รวมไปถึงการรักษาความสะอาดและพยาบาล ด้วยเหตุนี้ในสมัยอยุธยาจึงแต่งตั้งตำแหน่งสำหรับคนเลี้ยงและดูแลสัตว์ขึ้นมา โดยเฉพาะสัตว์ที่มีความสำคัญในการทำสงครามและเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงบุญญาธิการและพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์อย่างช้าง กฎหมายพระอัยการนาทหารพลเรือนในสมัยอยุธยาจึงก่อตั้งหน่วยงานสำหรับดูแลช้างโดยเฉพาะ เรียกว่า “กรมช้าง” โดยมีเจ้ากรมช้างดำรงตำแหน่ง “พระเพทราชาธิบดีศรีสุริยาภิชาติสิรวงษ์องค์สมุหพระคชบาลจางวางขวา” และ “พระสุรินทราชาธิบดีศรีสุริยศักดิ์สมุหพระคชบาลจางวางซ้าย” ถือศักดินา ๕,๐๐๐ ไร่ (Mahawithayalaithamsat lae kanmueang, 1939, p. 204 – 205) และก่อตั้งหน่วยงานสำหรับดูแลม้าเรียกว่า “กรมม้า” โดยมี “ออกญาศรีสุริยะภาหะสมุหพระอัครราชพิริยภาหะ” ถือศักดินา ๓,๐๐๐ ไร่ เป็นเจ้ากรมม้า (Mahawithayalaithamsat lae kanmueang, 1939, p. 210) การแบ่งสัดส่วนงานเช่นนี้ถูกใช้ตั้งแต่สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระบรมราชโองการให้ชำระกฎหมายที่ใช้อยู่เสียใหม่ เพราะกฎหมายเดิมนั้นเป็นกฎหมายที่อาศัยการจำและคัดลอกกันมาตั้งแต่ในสมัยอยุธยา ด้วยเหตุนี้ใน พ.ศ. ๒๓๔๗ จึงได้ตรากฎหมายตราสามดวงขึ้น โดยแบ่งการปกครองออกเป็นสามส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่

การทหาร พลเรือน และการคลังและการต่างประเทศ ซึ่งในกฎหมายตราสามดวงนี้ กล่าวถึงคนที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาสัตว์ของราชสำนักเช่นเดียวกับกฎหมายพระอัยการนา ทหารพลเรือนและนาทหารหัวเมืองที่ตราขึ้นในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดย ตราตำแหน่ง “หมอไชยศักดิ์ขวา” และ “หมอไชยศักดิ์ซ้าย” เป็นเจ้ากรมหมอ ดูแล การรักษาพยาบาลช้างที่ป่วยและได้รับบาดเจ็บโดยเฉพาะ อีกทั้งยังมีสัตวแพทย์ประจำ กรมช้างอีก ๒๘ ตำแหน่ง (Mahawitthayalaithamsat lae kanmueang, 1939, p. 206 – 207) ส่วนกรมม้านั้นได้มีการตราตำแหน่ง “พันหมอนิกรมม้าซ้าย” และ “พันหมอนิกรม ม้าขวา” มีหน้าที่คอยดูแลรักษาม้าของราชสำนักที่เจ็บป่วย (Mahawitthayalaithamsat lae kanmueang, 1939, p. 212) ตำแหน่งเหล่านี้สืบต่อมากระทั่งในรัชสมัยพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สยามเปิดประตูรับวิทยาการต่างจากตะวันตก ความรู้เรื่องสัตวแพทย์ของตะวันตกที่เข้ามาทำให้โลกทัศน์และมุมมองของรัฐบาล สยามต่อการรักษาและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคระบาดสัตว์ได้เปลี่ยนแปลงไป

แม้ว่างานวิจัยจำนวนมากที่สนใจเกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งการปฏิรูปกองทัพ รูปแบบการปกครอง การแพทย์และการสาธารณสุข หรือแม้กระทั่งการเกษตร อย่างไรก็ตามการศึกษาเรื่องการ สัตวแพทย์สมัยใหม่ในประเทศไทยมีอยู่อย่างจำกัด งานเขียนส่วนใหญ่เป็นงานที่จัดทำ ขึ้นโดยคณะสัตวแพทย์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ซึ่งเขียนขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองใน คราวครบรอบการสถาปนาคณะ เช่น หนังสือ ๕๐ ปี สัตวแพทยศาสตร์บัณฑิต ๒๕๗๘ – ๒๕๒๘ ซึ่งจัดทำโดยคณะสัตวแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Tantiwanit, 1985) หรืองานเรื่อง อนุสรณ์ ๖๐ ปี สัตวแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ (Sattawaphaet samakhom haeng prathet thai nai phrabrom rachupatham, 2008) โดยเนื้อหาสำคัญของหนังสือเหล่านี้มุ่งไปที่กลุ่มสัตวแพทย์ที่มีคุณูปการต่อวงการ สัตวแพทย์ของไทยมากกว่าที่จะศึกษานโยบายทางด้านสัตวแพทย์ สำหรับงานที่ศึกษา ด้านนโยบายทางการเกษตรอื่น ๆ ก็มุ่งศึกษานโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม เป็นหลัก มากกว่าให้ความสนใจในด้านสัตวแพทย์ อย่างงานของทิวพร ใจก้อน (Jaikorn, 2012) เรื่อง รัฐสยามกับการจัดการธรรมชาติ : ประวัติศาสตร์ แนวคิด และความรู้เรื่องศัตรูพืชในสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๘๗ ที่ศึกษานโยบาย ของรัฐบาลกับการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์แบบตะวันตกมาผสมผสานกับความรู้

ดั้งเดิมของไทยในการจัดการศัตรูพืช หรืองานของเมอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์ (Rajabhadhraks, 1977) เรื่อง พัฒนาการเกษตรกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๒๕ - ๒๔๗๕ (ค.ศ. ๑๘๘๒ - ๑๙๓๒) โดยสนใจนโยบายของรัฐบาลที่ใช้ความรู้สมัยใหม่มาพัฒนาเกษตรกรรมไทยทั้งการเพาะปลูก ชลประทาน ป่าไม้ รวมไปถึง การรักษาสัตว์น้ำ อย่างไรก็ตามกลับไม่มีงานศึกษาเรื่องใดให้ความสนใจต่อความรู้ทางด้านสัตวแพทย์สมัยใหม่ซึ่งเป็นการนำเอาความรู้เหล่านี้มาจากตะวันตกเพื่อใช้รักษาและป้องกันโรคระบาดในสัตว์ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาสำคัญต่อการเกษตรไทยในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้งานวิจัยเรื่องนี้จึงมุ่งให้ความสนใจประเด็นดังกล่าว เพื่อเติมเต็มความรู้ด้านประวัติศาสตร์เกษตรกรรมในไทย

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษานโยบายและการพัฒนางานด้านสัตวแพทย์สมัยใหม่ของรัฐบาลไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๕๓)

สมมติฐาน

ความรู้ทางด้านสัตวแพทย์สมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาสัตว์ ด้วยความรู้ด้านยาและการป้องกันโรคของตะวันตกได้เกิดขึ้นในประเทศไทย ในช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราโชบายที่จะปฏิรูปประเทศ ให้เป็นอย่างตะวันตก การสัตวแพทย์สมัยใหม่ที่รัฐบาลไทยนำมาใช้ได้ให้ความสำคัญกับการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อในสัตว์เป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรทางด้านปศุสัตว์ นโยบายการดูแลปศุสัตว์ของรัฐบาลสยามได้ให้ความสำคัญกับความรู้สัตวแพทย์ของตะวันตกทั้งการกักกันโรคและการฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันการติดเชื้อ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการลดการแพร่ระบาดของโรคติดต่อในปศุสัตว์ในเวลาต่อมา

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (historical approach) ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสาร (documentary research) ที่ใช้ประกอบการ

เสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (analytical description) โดยใช้หลักฐาน
ชั้นต้น (primary sources) จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติประเทศไทยเป็นหลักฐาน
สำคัญในการศึกษา

การเกิดขึ้นของโรงเรียนสัตวแพทย์และสัตวแพทย์ชาวไทย

พัฒนาการทางการสัตวแพทย์ไทยคล้ายคลึงกับพัฒนาการทางการแพทย์
เป็นอย่างมาก คือกองทัพได้กลายเป็นหน่วยงานที่สำคัญของการพัฒนากำลังคนใน
ด้านนี้ เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ต้องพึ่งพาความรู้การแพทย์สมัยใหม่ในการรักษา
พยาบาล โดยแพทย์ชาวต่างชาติส่วนใหญ่ที่รัฐบาลไทยจ้างเข้ามาล้วนแต่รับราชการใน
กองทัพแทบทั้งสิ้น หรือแม้แต่ในเวลาต่อมาที่รัฐบาลไทยได้ส่งนักเรียนไปเรียนวิชาการ
แพทย์ ณ ทวีปยุโรป ได้แก่ ม.จ.ถาวรมงคลวงศ์ ไชยพันธ์ ม.จ.วัลภากร วรวรรณ และ
พระยาวิบูลย์อายุรเวท (เสข ธรรมสโรช) บรรดาแพทย์เหล่านี้เมื่อสำเร็จการศึกษา
กลับมาแล้วก็ต่างรับราชการอยู่ในกองทัพแทนที่จะรับราชการในโรงพยาบาลพลเรือน
(NA. KT. 65.16)

สำหรับเรื่องสัตวแพทย์เองก็ไม่ต่างกันนักจากการปฏิรูปกองทัพตามอย่าง
ตะวันตกที่ต้องนำเข้ามาราคาแพงจากต่างประเทศมาใช้ในราชการ รวมไปถึงการต้อง
ดูแลสัตว์พาหนะต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ทั้งลำเลียงอาวุธและกำลังคน ทำให้รัฐบาลสยาม
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเห็นความจำเป็นที่จะต้องว่าจ้าง
สัตวแพทย์ชาวตะวันตกเข้ามาดูแลสัตว์ที่ใช้ในการศึกสงคราม ด้วยเหตุนี้ใน พ.ศ. ๒๔๒๘
กระทรวงกลาโหมได้ว่าจ้างมิสเตอร์กุเล่เข้ามาเป็นสัตวแพทย์ประจำกรมอัครวิเศษ
ในตำแหน่ง “เวเตอรินารี ชายัน” (Tantiwanit, 1985, p. 138)

การเข้ามาของสัตวแพทย์ชาวตะวันตกถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นขององค์ความรู้
ทางสัตวแพทย์รูปแบบใหม่ ที่นำองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ทั้งด้านกายวิภาคศาสตร์
ของสัตว์ เภสัชศาสตร์ และความรู้ทางสัตวแพทย์มาประยุกต์ใช้ในการรักษาสัตว์ ซึ่ง
ความรู้ด้านสัตวแพทย์สมัยใหม่นี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพในการรักษาสัตว์
และการดูแลสัตว์ให้มีสุขภาพแข็งแรงและอายุยืนยาว แต่ทว่าด้วยจำนวนสัตวแพทย์
ชาวตะวันตกที่เข้ามารับราชการในสยามนั้นไม่เพียงพอต่อความต้องการในการดูแล
รักษาสัตว์ได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะส่วนของกองทัพนั้นที่มีกรมทหารตั้งกระจาย

อยู่ทั่วประเทศซึ่งหลายหน่วยมีสัตว์เลี้ยงอย่างม้าไว้ใช้งาน โดยเฉพาะกรมทหารม้าที่ประจำอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องผลิตบุคลากรทางด้าน การสัตวแพทย์เพื่อให้สามารถดูแลสัตว์ของกองทัพได้อย่างทั่วถึง ทำให้ใน พ.ศ. ๒๔๔๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ ม.จ.ทองทิฆายุทองใหญ่ โอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ทรงศึกษาวิชาทหารม้าที่ประเทศรัสเซีย ซึ่งมีการเรียนการสอนวิชาสัตวแพทย์ร่วมด้วย (Tantiwanit, 1985, p. 11) พร้อมกันนี้ยังได้จ้างสัตวแพทย์ชาวตะวันตกเพิ่มเติม โดยใน พ.ศ. ๒๔๔๗ รัฐบาลได้จ้าง นาย แฮรี. เอส. เลียวนาร์ด (Harry S. Leonard) ชาวอังกฤษมาเป็นสัตวแพทย์ประจำกระทรวงเกษตรราธิการ โดยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการป้องกันโรคระบาดในสัตว์โดยเฉพาะโรคแอนแทรกซ์และการตรวจเนื้อให้แก่กรมนคราทร (กรมสุขาภิบาล) กระทรวงมหาดไทย ในเวลาต่อมารัฐบาลยังได้ว่าจ้างสัตวแพทย์ตะวันตกอีกหลายคนในสังกัดกระทรวงเกษตรราธิการ อย่าง นาย จี.เจ. ฮาร์วี (G. J. Harvey) ซึ่งได้ก่อตั้งโรงเรียนสัตวแพทย์ขึ้นในสังกัดของกรมเพาะปลูก ทั้งยังริเริ่มฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดในสัตว์ (Sattawaphaet samakhom haeng prathet thai nai phrabrom rachupatham, 2008, p. 28 – 29)

เมื่อ ม.จ.ทองทิฆายุทองเข้ารับราชการในกรมทหารม้า พระองค์มีดำริให้ก่อตั้งโรงเรียนนายดาบรักษาสัตว์ขึ้น และได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนนายสิบสัตวรักษ์ ใน พ.ศ. ๒๔๕๔ (Prani, 1985, p. 14) กระทั่ง พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนอีกครั้งเป็นโรงเรียนอัสวแพทย์ทหารบก เพื่อผลิตบุคลากรทางด้าน การสัตวแพทย์มารับราชการในกองทัพบก (Tantiwanit, 1985, p. 57) ซึ่งนักเรียนโรงเรียนอัสวแพทย์ทหารบก รุ่นแรก ๆ อย่างหลวงสนั่นรักษาสัตว์ (สนั่น ถมั่งรักษาสัตว์) และหลวงสนนัทรักษาสัตว์ (สนนัท โรหิตเสถียร) ได้กลายเป็นผู้บุกเบิกวงการสัตวแพทย์ไทยในเวลาต่อมา (Tantiwanit, 1985, p. 11)

ใน พ.ศ. ๒๔๔๙ กระทรวงเกษตรราธิการซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับสัตว์ได้เปิดหลักสูตรอบรมการดูแลสัตว์ระยะสั้นโดยใช้เวลาอบรมประมาณ ๓ - ๖ เดือน เพื่อฝึกข้าราชการในกระทรวงเกษตรราธิการให้มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่สัตวแพทย์ โดยในช่วงแรกได้ส่งข้าราชการของกรมช่างไหมไปอบรมกับนายสัตวแพทย์ เอช. เอส. เลียวนาร์ด ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้ก่อตั้งกองโรงเรียน

สัตว์แพทย์ขึ้นในสังกัดกรมเพาะปลูก โดยรับนักเรียนที่จบชั้นมัธยม ๖ มาอบรมเป็นระยะเวลา ๑ ปี เมื่อนักเรียนสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนสัตวแพทย์ก็จะเข้ารับราชการในกระทรวงเกษตรธิการ ต่อมาได้โอนย้ายโรงเรียนสัตวแพทย์ให้ไปสังกัดกรมปศุสัตว์ และขยายระยะเวลาเรียนเป็น ๒ ปี อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนวิชาสัตวแพทย์ในช่วงแรกนั้นยังไม่ใช้การศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิตเป็นเพียงการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรเท่านั้น (Tantiwanit, 1985, p. 57)

ในขณะที่พัฒนาการในวิชาแพทย์และสาธารณสุขเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยรัฐบาลได้ส่งนักเรียนจำนวนมากไปเรียนวิชาการแพทย์ที่ต่างประเทศ ยังไม่รวมแพทย์ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนแพทย์ลัย แต่สำหรับการผลิตสัตวแพทย์แล้วกลับดำเนินไปอย่างล่าช้า แม้ว่ารัฐบาลจะว่าจ้างสัตวแพทย์ต่างชาติเข้ามารับราชการอยู่บ้าง แต่กว่าที่รัฐบาลจะส่งคนไทยไปเรียนวิชาสัตวแพทย์ที่ต่างประเทศก็ล่วงเลยไปถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. ๒๔๗๑ รัฐบาลได้ส่งหลวงชัยอัศวรักษ์ (ไชย แสงชูโต) ไปศึกษาวิชาสัตวแพทย์ที่ประเทศอังกฤษด้วยทุนของกระทรวงกลาโหม ในเวลาต่อมาหลวงชัยอัศวรักษ์ได้สำเร็จปริญญาสัตวแพทยศาสตร์ (MRCVS: Member of the Royal College of Veterinary Surgeons) จากมหาวิทยาลัยลอนดอน (University of London) ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วก็กลับมารับราชการที่กรมจเรทหารม้า รัฐบาลยังได้ส่งหลวงสนธิรักษ์สัตว์ (สนธิ โรหิตเสถียร) ไปเรียนวิชาสัตวแพทย ณ วิทยาลัยสัตวแพทย์แห่งชาติแห่งไอฟัลด์ (École nationale vétérinaire d'Alfort – EnvA) ประเทศฝรั่งเศส ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ รวมถึงนายสัตวแพทย์จรัส สีบแสง ซึ่งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยคอร์เนล (Cornell University) ในพ.ศ. ๒๔๗๓ (Tantiwanit, 1985, p. 140)

นอกจากความรู้ในการรักษาสัตว์อย่างตะวันตกแล้ว สิ่งที่เข้ามาพร้อมกันคือ ความรู้ด้านระบาดวิทยาในการควบคุมป้องกันโรคระบาดในสัตว์ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก เพราะการเกิดโรคระบาดในสัตว์ในแต่ละครั้งทำให้สัตว์ล้มตายเป็นจำนวนมาก ทั้งยังต้องกำจัดสัตว์ที่เป็นโรคเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดจนลุกลามติดคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเติบโตของเศรษฐกิจภายในประเทศ และยังรวมไปถึงสุขภาพอนามัยของประชาชน ด้วยเหตุนี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเริ่มต้นออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อในสัตว์ขึ้น

นโยบายการป้องกันโรคระบาดในสัตว์

หลังสยามได้ลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริง ชาวได้กลายเป็นสินค้าส่งออกสำคัญ ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้เพิ่มพื้นที่ผลิตข้าวด้วยการขุดคลองตามที่ราบลุ่มต่าง ๆ ทั้งคลองรังสิตและคลองมหาสวัสดิ์ เป็นต้น แม้ว่าการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูกจะมีสวนสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร แต่ทว่าก็ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก และนอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรด้วย โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการขาดแคลนปศุสัตว์สำหรับการทำเกษตร เนื่องจากการขาดความรู้ในการควบคุมโรคติดต่อทางสัตว์ ทำให้เมื่อเกิดโรคระบาดในวัวหรือควายขึ้น ก็จำเป็นที่จะต้องฆ่าปศุสัตว์เหล่านี้ทั้งเป็นจำนวนมากแน่นอนว่าจำนวนปศุสัตว์ที่สูญเสียไปนั้นส่งผลกระทบต่อความสามารถในการผลิตสินค้าการเกษตรเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อรัฐสยามได้นำความรู้จากตะวันตกเข้ามา ความรู้ทางด้านสัตวแพทย์ก็เป็นหนึ่งในความรู้ที่ถูกนำเข้ามาเช่นกัน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลได้ตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมโรคระบาดในสัตว์ ได้แก่ “พระราชบัญญัติชั่วคราวสำหรับป้องกันโรคสัตว์พาหนะ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๕” (Government Gazette, 1897, p. 506 – 507) และ “พระราชบัญญัติสำหรับตรวจป้องกันโรคสัตว์พาหนะ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๙” (Government Gazette, 1901, p. 137 – 139) ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๐ และ พ.ศ. ๒๔๔๔ ตามลำดับ ซึ่งพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้ต่างมีเป้าหมายสำคัญไปที่ประเด็นทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเป็นการบังคับให้พ่อค้าทุกคนที่ต้องการจะนำวัวและควายไปขายยังต่างประเทศนั้น ต้องได้รับการตรวจสอบจากทางรัฐบาลเสียก่อนว่าสัตว์ที่จะส่งออกมีสุขภาพแข็งแรงเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อที่เกิดขึ้นจากสัตว์ ด้วยเหตุนี้พระราชบัญญัติทั้งสองฉบับจึงมีกฎข้อบังคับให้พ่อค้าวัวหรือควายจะต้องนำสัตว์ของตนมาขึ้นท่าที่ตำบลบางคอแหลมเท่านั้น และจะต้องเข้ามาภายในเวลาเข้าถึงก่อนพระอาทิตย์ตกดิน โดยจะมีสัตวแพทย์คอยตรวจโรคโคและกระบือที่มากขึ้นท่าเรือและหากสัตว์ตัวใดมีอาการป่วยก็จะต้องคัดแยกไปยังโรงสำหรับขังสัตว์ป่วย (Government Gazette, 1901, p. 137 – 139) หากสัตว์แพทย์วินิจฉัยว่าสัตว์ตัวนั้นไม่สามารถรักษาได้ก็จะถูกการุณยฆาตและนำไปฝัง และยังมีห้ามไม่ให้เอา

เนื้อของโคและกระบือที่ติดโรคมารับประทาน นอกจากการเฝ้าระวังโค และกระบือที่จะส่งออกไปยังต่างประเทศแล้ว การนำสัตว์ทั้งสองชนิดเข้ามาภายในประเทศก็ต้องได้รับการตรวจสอบเช่นเดียวกัน โดยโคและกระบือที่ถูกนำเข้ามาเพื่อเป็นสัตว์พาหนะหรือทำการเกษตรที่ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อบริโภค จะต้องถูกกักตัวที่โรงเลี้ยงเป็นเวลา ๘ วัน เพื่อให้สัตวแพทย์ตรวจสอบว่าสัตว์ที่นำเข้ามาเหล่านี้ปลอดจากโรคติดต่อที่จะแพร่กระจายสู่บรรดาสัตว์และคนในอนาคต (Government Gazette, 1901, p. 138)

ใน พ.ศ. ๒๔๕๑ รัฐบาลสยามได้ปรับปรุงพระราชบัญญัติสำหรับตรวจป้องกันโรคสัตว์พาหนะ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๙ เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับเดิมนั้นยังไม่รัดกุมมากพอที่ระบุชนิดของสัตว์เพียงแคโคและกระบือ แต่ในเวลาต่อมาพบว่ามีกรฆ่าแกะเพื่อเอาเนื้อมารับประทานเพิ่มมากขึ้น อันเนื่องมาจากจำนวนของชาวยุโรปที่เพิ่มขึ้นในสยาม ซึ่งชาวยุโรปนิยมบริโภคเนื้อแกะเป็นอาหารเช่นเดียวกับการบริโภคเนื้อวัว ด้วยเหตุนี้กรมสุขาภิบาลจึงได้เสนอให้เพิ่มแกะเป็นสัตว์พาหนะอีกประเภทหนึ่งที่ต้องตรวจก่อนที่จะฆ่าเพื่อนำมาบริโภค (Government Gazette, 1908, p. 155)

พระราชบัญญัติสำหรับตรวจป้องกันโรคสัตว์พาหนะ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๙ ที่ตราขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๔ และพระบรมราชโองการ ประกาศ เพิ่มเติมพระราชบัญญัติสำหรับตรวจป้องกันโรคสัตว์พาหนะ รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๙ ที่ตราขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นกฎหมายที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์เป็นหลักทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยทางด้านเศรษฐกิจนั้นพระราชบัญญัตินี้ทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้เกิดโรคระบาดในหมู่วัวที่กำลังจะถูกส่งออก อันเป็นการป้องกันไม่ให้เกษตรกรต้องประสบปัญหาขาดทุนจากการค้าสัตว์ รวมไปถึงการถูกต่างชาติยกเลิกการนำเข้าโคและกระบือจากประเทศสยาม ส่วนทางด้านสังคมนั้นพระราชบัญญัตินี้เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดโรคติดต่อที่ติดโรคนั้นแพร่กระจายเชื้อโรคในเขตพระนคร ซึ่งเป็นบริเวณที่มีประชาชนอยู่หนาแน่น อีกทั้งยังมีสภาพแออัดไม่ถูกสุขลักษณะเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หากเกิดการระบาดของโรคจากสัตว์ก็จะส่งผลกระทบต่อสังคม เฉกเช่นเมื่อคราวที่เกิดโรคคอตีบหวัดโรคระบาดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ในกรณีของสัตว์ที่นำเข้ามาเพื่อบริโภค รัฐบาลสยามได้ออกกฎหมายสำหรับควบคุมไม่ให้นำสัตว์ที่ติดโรคมาใช้ โดยใน พ.ศ. ๒๔๔๔ รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะฆ่าโคกระบือและสุกรตามหัวเมือง (Government Gazette, 1901, p. 696) โดยในพระราชบัญญัติฉบับนี้กำหนดให้จัดตั้งโรงฆ่าสัตว์ของรัฐขึ้น เพื่อที่รัฐบาลจะสามารถตรวจสอบสัตว์ที่ถูกนำมาฆ่าได้ว่าไม่มีโรคแต่อย่างใด ผู้ที่ต้องการฆ่าโคกระบือ และสุกร ต้องนำสัตว์ของตนมารับการตรวจโรคจากเจ้าพนักงานตรวจโรคสัตว์ เพื่อที่จะให้ทางเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่อนุญาตให้ฆ่าสัตว์ ซึ่งจะต้องฆ่าสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์ของรัฐบาลและต่อหน้าเจ้าพนักงานที่เป็นผู้จัดการโรงฆ่าสัตว์เท่านั้น (Government Gazette, 1901, p. 698) ทั้งนี้สัตว์ทุกตัวที่นำมาฆ่าที่โรงฆ่าสัตว์นั้นจะต้องเสียค่าธรรมเนียมในอัตราควายตัวละ ๕ บาท วัวตัวละ ๒ บาท และสุกรตัวละ ๓ บาท (Government Gazette, 1901, p. 699)

นอกจากความกังวลของรัฐในด้านสุขอนามัยแล้ว ข้อบังคับที่ให้ผู้เลี้ยงสัตว์พาหนะประเภทต่าง ๆ ต้องนำสัตว์มารับการตรวจโรค และขึ้นทะเบียนยังเกี่ยวข้องกับเรื่องการจัดเก็บภาษีอากรของรัฐอีกด้วย เพราะรายได้ทางหนึ่งของรัฐมาจากการเก็บภาษีโรงฆ่าสัตว์ ซึ่งภาษีนี้อาจจะเก็บตามจำนวนของสัตว์ที่ถูกฆ่าเพื่อนำเนื้อมาขาย ด้วยเหตุนี้จึงโรงฆ่าสัตว์ฆ่าสัตว์มากเท่าไร รัฐก็ย่อมมีรายได้จากการเก็บภาษีมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นแล้วการบังคับให้คนเลี้ยงสัตว์นำสัตว์มาตรวจโรคก่อนที่จะฆ่านอกจากจะเป็นการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อที่เกิดจากสัตว์ไปสู่คนแล้ว อีกด้านหนึ่งรัฐก็ยังสามารถตรวจสอบจำนวนสัตว์ที่ถูกฆ่าได้อย่างแม่นยำ ทำให้เก็บภาษีได้อย่างครบถ้วน

รัฐบาลสยามพยายามป้องกันไม่ให้สัตว์ติดโรค โดยกระทรวงธรรมการได้สั่งการให้แพทย์ชาวตะวันตกในสังกัดกรมพยาบาล ออกฉีดวัคซีนให้กับกระบือในเขตมณฑลกรุงเทพ ได้แก่ นนทบุรี อยุธยา และมณฑลบุรี โดยมีควายที่ได้รับการฉีดวัคซีนรวม ๒,๖๙๘ ตัว (Government Gazette, 1904, p. 522 – 523) สาเหตุสำคัญที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับการฉีดวัคซีนในกระบือก็เนื่องมาจากเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการเพาะปลูกข้าว ถ้าหากมีกระบือล้มตายจากโรคระบาดเป็นจำนวนมากก็จะส่งผลกระทบต่อผลผลิตข้าวของประเทศ

แม้สยามจะว่าจ้างสัตวแพทย์เข้ามาดูแลรักษาสัตว์ตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว แต่ด้วยจำนวนสัตวแพทย์ที่มีอยู่อย่างจำกัด และการให้ความสำคัญกับการป้องกันโรคระบาดไม่ให้แพร่ไปสู่คน ทำให้รัฐบาลสยามเลือกที่จะให้แพทย์ทั่วไปลงพื้นที่ฉีดวัคซีนให้กับสัตว์ ทั้งเพื่อเป็นการป้องกันโรคระบาดจากสัตว์สู่คนแล้ว อีกด้านหนึ่งยังเป็นการสำรวจท้องที่นั้น ๆ ว่ามีปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคระบาดโดยที่มีสัตว์เป็นพาหะสู่คนหรือไม่ ซึ่งต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลสยามได้ออกพระราชบัญญัติป้องกันโรคระบาดอย่างเป็นทางการ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการป้องกันโรคระบาดจากสัตว์สู่คน (Government Gazette, 1913, p. 376)

ใน พ.ศ. ๒๔๕๖ รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติระบับโรคระบาด โดยให้ความสำคัญกับการป้องกันการแพร่ระบาดของกาฬโรค อหิวาตกโรค และไขทรพิษ เป็นสำคัญ (Government Gazette, 1913, p. 372) ประเด็นสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้คือการป้องกันไม่ให้โรคระบาดแพร่กระจายจากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง ซึ่งสัตว์ประเภทต่าง ๆ ถือว่าเป็นพาหะนำโรคชนิดหนึ่ง ดังนั้นรัฐบาลจึงออกกฎหมายเพื่อตรวจโรคบรรดาสัตว์ที่ถูกย้ายถิ่นฐานจากพื้นที่ที่มีการระบาดของโรคเหล่านี้ (Government Gazette, 1913 p. 376) อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มุ่งเน้นการดูแลคนเป็นสำคัญโดยเห็นว่าสัตว์เป็นส่วนหนึ่งของพาหะนำโรค อีกทั้งพระราชบัญญัติสำหรับตรวจป้องกันโรคสัตว์พาหนะรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๙ ซึ่งตราขึ้นตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ดูจะล้าสมัยเกินไปเนื่องจากการกำหนดชนิดสัตว์ที่เรียกว่า “สัตว์พาหนะ” จำกัดเพียงวัวและควาย แต่ต่อมากการเลี้ยงสัตว์เพื่อค้าขายเริ่มขยายตัวมากขึ้นทั้งการเลี้ยง หมู แพะ หรือแกะ และนำวิธีการอย่างตะวันตกเข้ามาใช้ในการเลี้ยงสัตว์ในลักษณะของปศุสัตว์ ด้วยเหตุนี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงตราพระราชบัญญัติโรคระบาดปศุสัตว์และสัตว์พาหนะขึ้นมาใน พ.ศ. ๒๔๗๔ (Government Gazette, 1931, p. 496) เพื่อที่รัฐจะสามารถควบคุมการแพร่ระบาดของโรคในสัตว์ได้อย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

พระราชบัญญัติโรคระบาดปศุสัตว์และสัตว์พาหนะ พุทธศักราช ๒๔๗๔ ได้ปรับเปลี่ยนชนิดของสัตว์ที่จะต้องอยู่ในการควบคุมของรัฐจากเดิมที่มีแค่วัวและควาย โดยเพิ่ม ช้าง ม้า ลา ล่อ แกะ แพะ สุกร และย้งรวมสัตว์เลี้ยงประเภทอื่น ๆ

ด้วย (Government Gazette, 1931, p. 498) ซึ่งใจความสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือการเฝ้าระวังไม่ให้เกิดโรคระบาดในสัตว์ โดยให้เจ้าของสัตว์สังเกตการณ์สัตว์ของตนที่ตายโดยไม่ทราบสาเหตุนั้นให้แจ้งแก่ทางการเพื่อให้สัตวแพทย์ตรวจสอบสาเหตุการตายของสัตว์ที่เจ้าของแจ้งเข้ามา (Government Gazette, 1931, p. 499) นอกจากนี้จะกล่าวถึงขั้นตอนตรวจสอบกรณีพบว่าสัตว์ที่เลี้ยงอยู่มีแนวโน้มที่จะติดโรคระบาดแล้ว พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังระบุถึงวิธีการรับมือในกรณีที่เกิดโรคระบาด การจัดการซากสัตว์ที่ตายจากการติดโรค รวมถึงการป้องกันไม่ให้สัตว์ที่เลี้ยงติดโรคระบาดเพิ่มขึ้น (Government Gazette, 1931, p. 496 – 509) รัฐบาลกำหนดโทษสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยเจ้าของสัตว์ที่ไม่แจ้งต่อทางเจ้าหน้าที่ว่าสัตว์ของตนติดโรค รวมไปถึงการกำจัดสัตว์ที่ตายจากโรคระบาดผิดไปจากข้อกำหนดกำหนดจะถูกลงโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท หรือทั้งจำและปรับ (Government Gazette, 1931, p. 507) แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังไม่ได้ระบุว่าโรคชนิดใดบ้างที่ทางกระทรวงเศรษฐการถือว่าเป็นโรคระบาด ดังนั้นใน พ.ศ. ๒๔๗๗ จึงมีการประกาศของกระทรวงเศรษฐการเพื่อกำหนดโรคระบาดในสัตว์ตาม “ประกาศกระทรวงเศรษฐการว่าด้วยโรคซึ่งเป็นโรคระบาดตามความหมายแห่งพระราชบัญญัติโรคระบาดปศุสัตว์และสัตว์พาหนะ พุทธศักราช ๒๔๗๔” ซึ่งได้กำหนดโรคระบาดสัตว์ไว้ได้แก่ โรครินเดอร์เปสต์ (Rinderpest) โรคแอนแทรกซ์ (Anthrax) โรคปากและเท้าเปื่อย (Foot and Mouth Disease) โรคคางคก (Glanders) และโรคซาร์ติก (Epizootic lymphangitis) (Government Gazette, 1933, p. 4436) และในเวลาต่อมาก็ได้เพิ่มโรคต่าง ๆ เข้าเป็นโรคระบาดในสัตว์อย่างเช่น โรคเซอร์รา (Surra) รวมทั้งโรคคอบวม (Hemorrhagic septicemia) (Government Gazette, 1942, p. 2539)

การฉีดวัคซีนป้องกันโรคแอนแทรกซ์

การฉีดวัคซีนจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการป้องกันสัตว์ติดเชื้อ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้ในช่วงแรกรัฐบาลยังมีสัตวแพทย์รับราชการอยู่อย่างจำกัดทำให้มีจำนวนไม่เพียงพอที่จะลงไปยังพื้นที่ เพื่อฉีดวัคซีนให้กับสัตว์ ดังนั้นรัฐบาลได้มีคำสั่งให้แพทย์ของกรมสาธารณสุขที่มีกระจายอยู่ตามภาคส่วนต่าง ๆ ออกไปฉีดวัคซีนให้กับกระบืออยู่เป็นประจำโดยเฉพาะพื้นที่ทางการเกษตรอย่างมีนบุรี

นทบุรี และธัญบุรี เพื่อป้องกันโรคระบาดในสัตว์ (Government Gazette, 1904, p. 522 - 523) อย่างไรก็ตามในขณะนั้นวัคซีนสำหรับป้องกันโรคระบาดในสัตว์เป็นสิ่งที่ต้องนำเข้าจากต่างประเทศ แต่ในทางตรงกันข้ามรัฐบาลและเกษตรกรต่างต้องการวัคซีนดังกล่าวเป็นจำนวนมาก จึงทำให้จำนวนวัคซีนที่นำเข้ามาไม่เพียงพอต่อความต้องการ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงตัดสินใจตั้งห้องปฏิบัติการที่อำเภอพระปฐมเจดีย์ ในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๔๙ เพื่อผลิตวัคซีนป้องกันโรคระบาดในสัตว์ โดยให้อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงธรรมการ ซึ่งในเดือนสิงหาคมปีเดียวกันวัคซีนป้องกันโรคแอนแทรกซ์สองโดสแรกได้ถูกผลิตขึ้น (NA.0301.1.20/1) อันเป็นจุดเริ่มต้นของการผลิตวัคซีนป้องกันโรคระบาดในสัตว์ใช้เองเป็นครั้งแรกสำหรับประเทศไทย

โรคแอนแทรกซ์ในเวลานั้นนับว่าส่งผลกระทบต่อการปศุสัตว์ของไทย เนื่องจากเป็นโรคติดต่อที่ระบาดอย่างรวดเร็ว โดยการติดต่อของโรคเกิดขึ้นจากการที่สัตว์กินสปอร์ของโรคที่ปนเปื้อนอยู่ในดิน ซึ่งเมื่อปศุสัตว์ติดโรคดังกล่าวแล้วมักจะมียาการไข้ กล้ามเนื้อสั่น หายใจลำบาก นอกจากนี้ยังมีอาการเลือดไหลออกมาจากปากและจมูก

เดิมทีรัฐบาลไทยต้องนำเข้าวัคซีนโรคแอนแทรกซ์มาจากต่างประเทศเท่านั้น ซึ่งมีราคาแพงและต้องใช้เวลาสำหรับการขนส่ง ซึ่งหลาย ๆ ครั้งมักไม่ทันต่อการป้องกันการระบาดของโรค ด้วยเหตุนี้ห้องผลิตวัคซีนที่จัดตั้งขึ้นจึงมีเป้าหมายสำคัญในการผลิตวัคซีนป้องกันโรคแอนแทรกซ์ให้เพียงพอต่อความต้องการ (NA.0301.1.20/1)

ว่าห้องปฏิบัติการผลิตวัคซีนก็ต้องประสบปัญหาหลายประการที่เป็นอุปสรรคต่อการผลิตวัคซีน ทั้งสภาพที่ตั้งในช่วงแรกซึ่งตั้งอยู่ห่างไกลจากเมืองทำให้ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำสะอาดสำหรับผลิตวัคซีน อีกทั้งสภาพโรงเรือนและห้องทดลองสำหรับผลิตวัคซีนก็ยังไม่ได้มาตรฐานตามที่แพทย์ตะวันตกต้องการ ยังไม่รวมไปถึงการขาดแคลนอาหารสำหรับสัตว์ที่ใช้เพาะเลี้ยงเชื้อโรค และการเกิดโรคติดต่ออื่น ๆ ในสัตว์ในศูนย์วิจัย ซึ่งตามมาด้วยการตายของสัตว์เหล่านี้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการระบาดของพยาธิใบไม้ในตับและพยาธิใบไม้ในเลือดที่เกิดขึ้นกับสัตว์ทดลองเหล่านี้ (NA.0301.1.20/1)

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับห้องทดลองสำหรับการผลิตวัคซีนได้รับการแก้ปัญหาที่ละชั้น ซึ่งก็กินเวลาเกือบสองปีหลังการก่อตั้งที่ห้องทดลองดังกล่าวจะประสบความสำเร็จในการทดลองวัคซีนใน พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยสัตว์ทดลองจำนวน ๓๖ ตัว มีภูมิต้านทานโรคแอนแทรกซ์จากวัคซีนที่ผลิตขึ้นมาจากห้องปฏิบัติการ และได้เริ่มต้นฉีดวัคซีนให้สัตว์ในพื้นที่การเกษตรอย่างบริเวณทุ่งรังสิต ทว่าหลังฉีดวัคซีนให้สัตว์เพียง ๒๐๐ ตัว เจ้าหน้าที่ฉีดวัคซีนก็ถูกเรียกตัวกลับ (NA.0301.1.20/1) กระทั่งใน พ.ศ. ๒๔๕๑ นโยบายของรัฐบาลสยามก็มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นที่จะใช้วัคซีนในการป้องกันโรคแอนแทรกซ์ที่ระบาดในสัตว์ โดยเจ้าพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศวภักดี (หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช) เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ได้มีคำสั่งให้เตรียมการสำหรับการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคแอนแทรกซ์ซึ่งเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำในขณะนั้น (NA.0301.1.20/1) ด้วยเหตุนี้ การเร่งฉีดวัคซีนป้องกันโรคแอนแทรกซ์จึงเกิดขึ้นพร้อมกับวัคซีนตัวใหม่ที่ให้ผลข้างเคียงกับสัตว์น้อยกว่าเดิม ซึ่งหลังการเร่งฉีดวัคซีนให้สัตว์จำนวนมากก็พบว่าประเทศสยามใน พ.ศ. ๒๔๕๒ ก็แทบจะไม่เจอการระบาดอย่างรุนแรงของโรคแอนแทรกซ์ในสัตว์อีกเลย (NA.0301.1.20/1)

พระราชบัญญัติสำหรับป้องกันการทรกรรมสัตว์ ซึ่งบรรทุกลงกำกับไปจากกรุงสยาม

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ที่ตราขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยมากแล้วมีวัตถุประสงค์อยู่ที่การปกป้องประชาชนและเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก อย่าง “พระราชบัญญัติสำหรับตรวจป้องกันโรคสัตว์พาหนะรัตนโกสินทร์ศก ๑๑๙” หรือ “พระราชบัญญัติระงับโรคระบาด” อย่างไรก็ตามใน พ.ศ. ๒๔๔๕ รัฐบาลสยามได้เสนอร่าง “พระราชบัญญัติสำหรับป้องกันการทรกรรมสัตว์ ซึ่งบรรทุกลงกำกับไปจากกรุงสยาม” (NA. R.5.18.4/3) นับเป็นครั้งแรกที่รัฐบาลสยามได้เริ่มออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพของสัตว์เป็นสำคัญ

ใน พ.ศ. ๒๔๔๕ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรวรฤทธิ เสนาบดีกระทรวงนครบาลทรงเสนอร่างข้อบังคับสำหรับการป้องกันการทรกรรมสัตว์พาหนะอย่างโคและกระบือที่จะส่งออกไปยังสิงคโปร์ซึ่งต้องบรรทุกไปทางเรือ (NA. R.5.18.4/3) แม้ว่าสัตว์เหล่านี้จะถูกนำไปบริโภคหรือใช้แรงงาน แต่ก็ต้องใส่ใจว่าการขนส่ง

สัตว์ทางเรือใช้เวลาในการเดินทางจะต้องไม่เป็นการทรมาณสัตว์จนตายระหว่างการเดินทาง ซึ่งข้อบังคับฉบับนี้มีจุดเริ่มต้นมาจากรัฐบาลอาณานิคมของแคบ (Straits Settlement)^๔ ต้องการที่จะออกข้อบังคับสำหรับการขนส่งสัตว์จากกรุงเทพฯ มายังสิงคโปร์ เนื่องจากแต่เดิมนั้นการขนส่งสัตว์ทางทะเลไม่มีการคำนึงถึงสวัสดิภาพสัตว์ โดยเฉพาะหลาย ๆ ครั้งที่มีการขนส่งวัวทางทะเลมักจะบรรทุกวัวจนเต็มลำเรือแล้วใช้โซ่ผูกเขาวัวไว้กับตาดฟ้าเรือ เมื่อเรือถูกคลื่นซัดแรงวัวก็จะตกใจตื่นจนเขาที่ถูกโซ่ผูกไว้กับตาดฟ้าเรื่อนั้นหลุดออกมา (NA. R.5.18.4/3) ด้วยเหตุนี้ทางสิงคโปร์จึงได้ขอให้รัฐบาลสยามช่วยออกข้อบังคับเช่นเดียวกับทางรัฐบาลสิงคโปร์เพื่อดูแลสวัสดิภาพของสัตว์ที่จะต้องถูกขนส่งลงเรือมายังสิงคโปร์ (NA. R.5.18.4/3)

อย่างไรก็ตามการจะออกกฎหมายที่จะต้องบังคับใช้และมีบทลงโทษต่อชาวต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ ๕ จำเป็นที่จะต้องได้รับอนุญาตจากอุปทูตของชาตินั้น ๆ เสียก่อน ซึ่งเรื่องนี้เป็นผลพวงจากสนธิสัญญาเบาว์ริงที่สยามทำกับอังกฤษใน พ.ศ. ๒๓๙๘ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเนื้อหาสำคัญตอนหนึ่งของสนธิสัญญาเบาว์ริงคือ ชาวอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษจะอยู่ภายใต้กฎหมายของอังกฤษ (Wyatt, 2013, p. 313) และในเวลาต่อมาชาติตะวันตกชาติอื่น ๆ ได้ทำสนธิสัญญาในลักษณะเดียวกับสนธิสัญญาเบาว์ริง ทำให้รัฐบาลสยามสูญเสียอำนาจอธิปไตยในการใช้กฎหมายของสยามควบคุมชาวต่างชาติ ดังนั้นร่าง “พระราชบัญญัติสำหรับป้องกันการทรกรรมสัตว์ ซึ่งบรรทุกลงก่าบ้นไปจากกรุงสยาม” ที่รัฐบาลสยามกำลังจะตราขึ้นจึงจำเป็นที่ต้องให้ นายดับบลิว เจ. อาเชอร์ (W.J. Archer) ทูตอังกฤษประจำสยามและ ดร.ฟอน เดอร์ เฮย์เด (Dr. Von der Heyde) ทูตเยอรมนีประจำสยามซึ่งเป็นสองชาติที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากกฎหมายฉบับนี้เห็นชอบเสียก่อน ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้ส่งร่างกฎหมายฉบับนี้ไปให้ทางอุปทูตอังกฤษและเยอรมนี (NA. R.5.18.4/3)

^๔ รัฐบาลอาณานิคมของแคบ (Straits Settlement) เป็นรัฐอาณานิคมของอังกฤษซึ่งครอบคลุมพื้นที่บริเวณปีนัง (Penang) แมนจุง (Manjung) มะละกา (Malacca) ในประเทศมาเลเซีย และประเทศสิงคโปร์ในปัจจุบัน โดยรัฐบาลอังกฤษได้แต่งตั้งผู้สำเร็จราชการมาปกครองอาณานิคมของแคบ ผู้สำเร็จราชการคนแรกคือ โรเบิร์ต ฟูลเลอร์ตัน (Robert Fullerton) โดยมีเมืองหลวงอยู่ที่สิงคโปร์

ร่าง “ข้อบังคับสำหรับป้องกันการทรกรรมสัตว์ซึ่งบรรทุกลงก่าบ่นไปจาก
กรุงสยาม” มีสาระสำคัญคือทำให้ความสำคัญต่อสวัสดิภาพสัตว์ระหว่างการขนส่ง
ว่าจะต้องไม่เป็นการทรมาณสัตว์ เช่น คอกขังสัตว์ในเรื่องนั้นต้องมีความแข็งแรงพอที่
จะรับน้ำหนักของสัตว์ในเวลาที่มิคสิ้นกระแทกตัวเรือและกำหนดให้คอกหนึ่งบรรจรวัว
ได้เพียงสี่ตัวเท่านั้น อีกทั้งยังห้ามล่ามวัวที่เข่าและจมูก หรือการที่จะเตรียมน้ำจืด
และหญ้าสำหรับสัตว์ให้เพียงพอ โดยกำหนดว่าจะต้องมีปริมาณหญ้าให้สัตว์ได้บริโภค
วันละหนึ่งครั้ง ส่วนน้ำต้องมีปริมาณให้บริโภควันละสองครั้ง รวมไปถึงต้องมีผ้าใบ
บังแดดให้แก่สัตว์ (NA. R.5.18.4/3)

นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดเกี่ยวกับการขนส่งสัตว์ขึ้นและลงเรือที่ยังห้าม
ไม่ให้ใช้วิธีการผูกเชือกกับเขาสัตว์เพื่อชักลากขึ้นหรือลงเรือเด็ดขาด และต้องอนุญาต
ให้แพทย์ขึ้นตรวจสอบเรือเพื่อดูว่าเรือลำนั้น ๆ ได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดหรือไม่ สำหรับ
ผู้บังคับการเรือหรือลูกเรือที่ฝ่าฝืนข้อกำหนดดังกล่าวจะมีโทษปรับในแต่ละคดีไม่เกิน
๑๐๐ บาท หรืออาจถูกยึดใบอนุญาตเดินเรือเป็นเวลา ๓ เดือน แต่หากผู้กระทำความผิดเป็น
เจ้าของสัตว์ก็จะมีโทษปรับคดีละไม่เกิน ๕๐ บาท หรืออาจงดไม่ออกหนังสืออนุญาต
สำหรับบรรทุกสัตว์ลงเรือเป็นเวลา ๓ เดือน (NA. R.5.18.4/3)

ปัญหาหาระหว่างรัฐบาลสยามกับเยอรมนี

สิ่งหนึ่งที่รัฐบาลสยามเป็นกังวลอย่างมากในการออกกฎหมายฉบับนี้ก็คือ
การที่กฎหมายฉบับนี้จะต้องบังคับใช้กับชาวต่างชาติ เพราะการขนส่งสัตว์ไปยัง
ต่างประเทศเป็นธุรกิจที่อยู่ในมือของชาวต่างชาติ โดยที่คนไทยไม่ได้เข้าเกี่ยวข้องกับ
ธุรกิจเหล่านี้เท่าใดนัก ดังนั้นการที่ออกกฎหมายเหล่านี้จะต้องมีผลบังคับใช้กับ
ชาวต่างชาติ ทำให้ศาลไทยไม่มีอำนาจที่จะตัดสินคดีเหล่านี้หากมีการกระทำความผิดตามข้อบังคับ
ผู้กระทำความผิดที่เป็นชาวต่างชาติจะต้องขึ้นศาลกงสุลต่างประเทศตามสนธิสัญญาที่สยาม
ทำไว้กับชาติต่าง ๆ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระนครสวรรค์วรพตังจึงมีพระดำริที่จะทำให้ออกกฎหมายนี้สามารถบังคับใช้
กับชาวต่างชาติได้ โดยทรงกำหนดให้เรือที่จะบรรทุกสัตว์ต้องขอหนังสืออนุญาตจาก
รัฐบาลสยามเสียก่อน หากเป็นในกรณีที่ชาวต่างชาติกระทำความผิดกฎหมายข้อบังคับก็จะสามารถ
ยึดใบอนุญาตไม่ให้บรรทุกสัตว์ (NA. R.5.18.4/3) ซึ่งการยึดใบอนุญาตนี้ไม่ขัดต่อ

ข้อบังคับในสนธิสัญญาเบาว์ริงเพราะมิใช่การลงโทษชาวต่างชาติแต่อย่างใด

ร่างข้อบังคับสำหรับป้องกันการทรกรรมสัตว์ ซึ่งบรรทุกลงกำปั่นไปจากกรุงสยามที่ถูกเสนอให้ทางอุทูตอังกฤษและเยอรมนีประจำสยามนั้น สำหรับทางอังกฤษแล้วอุทูตอังกฤษไม่มีข้อโต้แย้งในข้อบังคับดังกล่าวตามที่รัฐบาลสยามเสนอมานี้ เนื่องจากข้อบังคับส่วนใหญ่ที่ประกาศมาเป็นการบังคับใช้ในส่วนของเรือที่บรรทุกสัตว์มากกว่าตัวพ่อค้าสัตว์ ซึ่งชาวอังกฤษส่วนมากที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจนี้ในฐานะพ่อค้าสัตว์ต่างจากกรณีของเยอรมนี เนื่องจากเรือบรรทุกสัตว์ออกจากสยามโดยมากแล้วเป็นเรือของเยอรมนี ดังนั้นทูตอังกฤษจึงให้รัฐบาลสยามไปปรึกษาหารือกับทูตเยอรมนีให้เรียบร้อยเสียก่อน หากทูตเยอรมนียินยอมที่จะทำตามข้อบังคับฉบับนี้ทางอังกฤษเองก็จะยินยอมเช่นกัน (NA. R.5.18.4/3) ด้วยเหตุนี้รัฐบาลสยามจึงส่งร่างข้อบังคับไปให้กับทูตเยอรมนี และก็เป็นอย่างที่รัฐบาลสยามได้คาดการณ์ไว้ คือทูตเยอรมนีไม่พอใจต่อร่างข้อบังคับฉบับนี้สักเท่าใด เพราะหากกฎหมายฉบับนี้ถูกประกาศใช้ฝ่ายเยอรมนีจะเป็นฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ และเสียผลประโยชน์มากที่สุด ทำให้อุทูตเยอรมนียังไม่ยอมรับร่างข้อบังคับดังกล่าวในทันที และตั้งคณะกรรมการของเยอรมนีขึ้นเพื่อพิจารณาร่างข้อบังคับฉบับนี้ (NA. R.5.18.4/3)

สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลเยอรมนียังไม่ยอมรับกฎหมายฉบับนี้เนื่องจากว่า ก่อนหน้านั้นรัฐบาลสิงคโปร์ได้ร่างกฎหมายที่มีลักษณะใกล้เคียงกับร่างของรัฐบาลสยาม ซึ่งร่างกฎหมายฉบับดังกล่าวถูกรัฐบาลหลายชาติคัดค้านเป็นอย่างมากเนื่องจากกฎหมายไม่ได้บังคับใช้อย่างทั่วถึง และมีแนวโน้มที่จะเอื้อประโยชน์ให้แก่คนอังกฤษ ด้วยเหตุว่ากฎหมายที่รัฐบาลสิงคโปร์ร่างขึ้นนั้นให้รัฐบาลสิงคโปร์มีอำนาจที่จะอนุญาตให้เรือลำใดก็ได้ไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้ รวมทั้งข้อบังคับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกักฎหมายนี้ซึ่งอาจจะตราขึ้นในภายหลัง นอกจากนี้รัฐบาลสิงคโปร์ยังมีสิทธิอนุญาตให้เรือของอังกฤษบรรทุกสัตว์ได้มากกว่าเรือลำอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้กงสุลชาติต่าง ๆ ซึ่งประจำอยู่ที่สิงคโปร์จึงพร้อมใจกันคัดค้านกฎหมายที่รัฐบาลสิงคโปร์ร่างขึ้นมาผลคือรัฐบาลสิงคโปร์ยังไม่สามารถประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ได้ ขณะที่รัฐบาลสยามกำลังมีความพยายามที่จะออกกฎหมายในลักษณะเดียวกับของรัฐบาลสิงคโปร์ ทำให้กงสุลเยอรมนีขอร่างกฎหมายฉบับนี้กลับไปพิจารณาเสียก่อน (NA. R.5.18.4/3)

เมื่อทูตเยอรมนีตรวจสอบร่างกฎหมายที่รัฐบาลสยามส่งให้แล้วก็ได้เข้าพบพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์ เยอรมนีแสดงความไม่เห็นด้วยกับร่างกฎหมายฉบับดังกล่าว ด้วยเหตุผลว่าข้อบังคับหลาย ๆ ข้อขัดต่อกฎหมาย และผลประโยชน์ของประเทศเยอรมนี (NA. R.5.18.4/3) โดยทูตเยอรมนีได้ชี้แจงว่าการที่รัฐบาลสยามจะบังคับให้เรือของเยอรมนีจดทะเบียนกับรัฐบาลสยามนั้นกระทำได้ เพราะเท่ากับว่าเรือของเยอรมนีจะต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับของกฎหมายสยาม รวมทั้งการที่แพทย์สยามก็ไม่มีอำนาจที่จะสั่งให้กักลูกเรือและเรือของเยอรมนี

ส่วนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสัตว์นั้นทูตเยอรมนีได้อธิบายให้เห็นว่าการที่รัฐบาลสยามสั่งให้ฆ่าสัตว์ก่อนที่จะทิ้งลงทะเลนั้น บางครั้งคลื่นก็แรงเกินกว่าที่จะฆ่าสัตว์ได้ จึงจำเป็นที่จะต้องทิ้งสัตว์ลงทะเลทิ้งที่ยังมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้เยอรมนียังไม่ยอมให้สยามลงโทษปรับเรือและคนเยอรมนี รวมถึงไม่ยอมให้สยามยึดใบอนุญาตบรรทุกสัตว์ ซึ่งโดยรวมแล้วทูตเยอรมนีปฏิเสธที่จะยอมรับร่างกฎหมายที่รัฐบาลสยามได้เสนอในทุกข้อ จนเป็นเหตุให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์ต้องถามทูตเยอรมนีว่า จะให้ทางรัฐบาลสยามทำอะไรในเมื่อทางเยอรมนีไม่เห็นด้วยกับร่างกฎหมายฉบับนี้เกือบทุกข้อ ซึ่งทูตเยอรมนีได้เสนอให้รัฐบาลสยามควรเอากฎหมายที่รัฐบาลสิงคโปร์ได้ร่างขึ้นมาใช้ แต่ให้ยกเว้นบางข้อ เช่น การบังคับให้คนเลี้ยงสัตว์ต้องมีสถานะเป็นลูกเรือ (NA. R.5.18.4/3)

ทูตเยอรมนีชี้แจงแก่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์เพิ่มเติมว่า โดยแท้จริงแล้วบริษัทนอร์ดเยอรมันลอยด์ (North German Lloyd)^๖ ได้ดำเนินการป้องกันการทารุณกรรมในสัตว์ที่บริษัทต้องบรรทุกลงเรืออยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ร่างกฎหมายที่จะตราขึ้นนั้นหากมีการบังคับใช้ขึ้นมาทางบริษัทก็คงจะทำตามข้อกำหนดของกฎหมายฉบับดังกล่าวได้อย่างครบถ้วน โดยทูตเยอรมนีรับปากว่าจะส่งสำเนาความเห็นเกี่ยวกับ

^๖ บริษัทบริษัทนอร์ดเยอรมันลอยด์ หรือชื่อภาษาเยอรมันคือ “นอร์ดดอยส์เชอร์ ลอยด์” (Norddeutscher Lloyd) เป็นบริษัทเดินเรือของประเทศเยอรมนี ซึ่งก่อตั้งโดยแฮร์มัน ไฮน์ริช ไมเออร์ (Hermann Henrich Meier) และ เอดูอาร์ด ครือซมัน (Eduard Crüsemann) โดยบริษัทเริ่มดำเนินกิจการในวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๘๕๗ โดยในค.ศ. ๑๙๗๐ บริษัทนอร์ดเยอรมันลอยด์ได้รวมเข้ากับบริษัทฮัมบูร์ก - อเมริกัน लाईน (Hamburg America Line) เป็นบริษัทฮาพาก ลอยด์ (Hapag-Lloyd)

ร่างกฎหมายป้องกันการทารุณกรรมที่ออกโดยรัฐบาลสิงคโปร์ไปยังรัฐบาลเยอรมนี ให้แก่รัฐบาลสยาม เพื่อให้รัฐบาลสยามแก้ไขกฎหมายให้เป็นไปในทำนองเดียวกับกฎหมายของรัฐบาลสิงคโปร์ (NA. R.5.18.4/3)

การที่เยอรมนีไม่ยอมให้รัฐบาลสยามบังคับใช้กฎหมายป้องกันการทารุณกรรม ต่อสัตว์กับเรือเยอรมนี ทำให้รัฐบาลสยามเหลือทางเลือกเดียว คือการบังคับใช้กฎหมายนี้ ต่อพ่อค้าสัตว์ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นชาวอังกฤษ อย่างไรก็ตามรัฐบาลสยามตระหนักดีว่า หากรัฐบาลบังคับใช้กฎหมายนี้กับพ่อค้าอังกฤษโดยที่ความผิดไม่ได้เกิดจากทางพ่อค้า นั้นทางรัฐบาลอังกฤษจะต้องไม่ยินยอมอย่างแน่นอน รัฐบาลไทยจึงได้ส่งนายแพทย์ ฮิวจ์ แคมเบลล์ ไฮเอต (Dr. Hugh Cambell Hight) เจ้ากรมกองแพทย์สุขภิบาล กระทรวงสาธารณสุข ไปเจรจาทะลุกับทูตอังกฤษในกรณีที่รัฐบาลสยามจะห้ามไม่ให้เรือเยอรมนีที่ไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับบรรทุกสัตว์ของพ่อค้าอังกฤษนั้นทางทูตอังกฤษ จะยินยอมหรือไม่ ซึ่งทางทูตอังกฤษยืนยันกรณที่จะคัดค้านข้อกำหนดดังกล่าวเพราะ เห็นว่าพ่อค้าอังกฤษไม่ได้ทำผิดแต่อย่างใด ทูตอังกฤษยืนยันว่าอังกฤษจะยินยอมใน ข้อกฎหมายที่เยอรมนียินยอมเท่านั้น (NA. R.5.18.4/3)

ในเวลาต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศรวรฤทธิ์ทรงได้รับหนังสือ จากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการ ต่างประเทศ เกี่ยวกับนโยบายของเยอรมนีต่อข้อบังคับเรื่องการทารุณกรรมสัตว์ที่ รัฐบาลสยามได้ร่างขึ้น ซึ่งทางรัฐบาลเยอรมนีชี้แจงว่า บริษัทนอร์ธเยอรมันลอยด์ได้ ออกคำสั่งพิเศษในวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ.๒๔๔๖ แก่ผู้บังคับการเรือทุกคนของบริษัทที่ เติบโตอยู่ในทวีปเอเชียให้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการส่งสัตว์พาหนะทางทะเลของ รัฐบาลสิงคโปร์ (NA. R.5.18.4/4) หากมีการร้องเรียนว่าผู้บังคับการเรือคนใดละเมิด ข้อบังคับทางบริษัทจะดำเนินการไล่ผู้บังคับการเรือออกจากตำแหน่ง โดยทางบริษัท นอร์ธเยอรมันลอยด์ สาขาฮ่องกง จะทำหน้าที่ตรวจตราให้เรือทุกลำของบริษัทปฏิบัติตาม กฎอย่างเคร่งครัด (NA. R.5.18.4/4) ซึ่งทูตเยอรมนีได้ชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลเยอรมนี ได้ทำตามข้อบังคับเรื่องการป้องกันการทารุณกรรมสัตว์แล้ว รัฐบาลสยามเองก็เห็นว่ากฎหมายป้องกันการทารุณกรรมสัตว์ของรัฐบาลสิงคโปร์นั้นเหมือนกับร่าง “พระราชบัญญัติสำหรับป้องกันการทารุณกรรมสัตว์ ซึ่งบรรทุกลงกำปั่นไปจากกรุงสยาม” อยู่แล้ว อีกทั้งการลงโทษผู้กระทำความผิดกฎหมายก็จะต้องไปพิจารณา ณ เมืองปลายทาง

ที่สัตว์ไปถึง เพราะการจะกระทำผิดตามข้อบังคับต่าง ๆ นี้โดยส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นหลังจากที่ออกจากสยามไปแล้ว ด้วยเหตุนี้เองพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรยุทธวิธีมีพระวินิจฉัยว่ารัฐบาลสยามจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องออกกฎหมาย “พระราชบัญญัติสำหรับป้องกันการทรกรรมสัตว์ ซึ่งบรรทุกลงกำปั่นไปจากกรุงสยาม” อีกต่อไป (NA. R.5.18.4/4)

แม้ว่าสยามไม่สามารถตรา “พระราชบัญญัติสำหรับป้องกันการทรกรรมสัตว์ ซึ่งบรรทุกลงกำปั่นไปจากกรุงสยาม” ขึ้นเนื่องจากชาติมหาอำนาจอย่างเยอรมนีไม่เห็นด้วย อย่างไรก็ตามกฎหมายฉบับดังกล่าวก็ทำให้เห็นว่าสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้เพียงแต่เดินตามความรู้ด้านสัตวแพทย์ของตะวันตกเท่านั้น แต่นโยบายด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับปศุสัตว์ซึ่งเกิดขึ้นในตะวันตกก็เป็นสิ่งที่สยามใส่ใจว่าจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้อยู่ในมาตรฐานระเบียบโลกที่ถูกวางขึ้นมา แต่อีกด้านก็จะเห็นว่าสนธิสัญญาเบาว์ริงมีผลอย่างชัดเจนต่อนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับชาติมหาอำนาจตะวันตกได้ทำสนธิสัญญาที่มีลักษณะเช่นเดียวกับสนธิสัญญาเบาว์ริง ทำให้สยามไม่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายใด ๆ กับชาติเหล่านี้ด้วยเหตุนี้รัฐบาลสยามจึงไม่ได้ตรากฎหมายฉบับนี้ขึ้นมา

สรุปและอภิปรายผล

ขณะที่การค้าข้าวของสยามกำลังเจริญเติบโตหลังการลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ในทางตรงกันข้ามสยามกับใช้ความรู้และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและการปศุสัตว์น้อยมาก การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของสยามกระทำโดยการขยายพื้นที่เพาะปลูกด้วยการขุดคลองต่าง ๆ บริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง แต่ทว่าการขุดคลองเหล่านี้ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก และไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องผลผลิตตกต่ำได้ทั้งหมด เพราะตราใบที่ปศุสัตว์ซึ่งใช้ในการเกษตรยังล้มตายเป็นจำนวนมากจากการติดโรคระบาดในสัตว์ก็ยังคงเป็นข้อจำกัดในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ด้วยเหตุนี้ความรู้ด้านสัตวแพทย์แบบตะวันตกจึงถูกนำเข้ามาเพื่อลดอัตราการตายของปศุสัตว์โดยเฉพาะที่ใช้ในภาคการเกษตร

ความรู้ด้านสัตวแพทย์สมัยใหม่ได้เข้าสู่ประเทศไทยในช่วงของการปฏิรูปประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีจุดเริ่มต้นจากกองทัพ

ที่จำเป็นต้องใช้สัตวแพทย์ในการดูแลรักษาสัตว์พาหนะที่ใช้ในกองทัพ ซึ่งในเวลาต่อมากระทรวงเกษตรราธิการที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการเกษตรและปศุสัตว์ของประเทศก็ได้ว่าจ้างสัตวแพทย์ชาวตะวันตกเข้ามาบริหารการ โดยสัตวแพทย์เหล่านี้ได้นำความรู้และวิชาการจากตะวันตกโดยเฉพาะการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเข้าผ่านการกักกันสัตว์และการใช้วัคซีนป้องกันโรค ซึ่งความรู้ดังกล่าวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการลดอัตราการตายของปศุสัตว์ในประเทศ อีกทั้งยังเป็นการลดการติดต่อจากสัตว์สู่คนโดยการออกกฎหมายไม่ให้คนนำเนื้อสัตว์ที่ติดโรคตายมารับประทาน

การใช้วัคซีนป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อเป็นสิ่งที่ได้ผลเป็นอย่างมาก และรัฐบาลไทยเองก็พยายามกระจายวัคซีนให้ครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรมโดยเฉพาะพื้นที่การเกษตรบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ทว่าในขณะนั้นวัคซีนป้องกันโรคยังต้องนำเข้ามาจากต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้ใน พ.ศ. ๒๔๔๙ รัฐบาลจึงมีโครงการก่อตั้งห้องทดลองวัคซีนขึ้นเพื่อผลิตวัคซีนป้องกันโรคระบาดในสัตว์ โดยเฉพาะโรคแอนแทรกซ์ซึ่งเป็นโรคระบาดที่มีอยู่อย่างชุกชุมในประเทศ แม้จะต้องใช้เวลากว่าสองปีกว่าที่จะผลิตวัคซีนชุดแรกออกมาได้ แต่สุดท้ายแล้วห้องผลิตวัคซีนดังกล่าวก็มีส่วนสำคัญในการควบคุมโรคแอนแทรกซ์ในประเทศได้เป็นผลสำเร็จ

ไม่เพียงความรู้ด้านสัตวแพทย์เท่านั้น รัฐบาลยังได้รับอิทธิพลจากตะวันตกในเรื่องสวัสดิภาพสัตว์อีกด้วย จึงพยายามที่จะตรากฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพสัตว์ที่ถูกขนส่งไปยังต่างประเทศ อย่างไรก็ตามกฎหมายดังกล่าวจะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาตินิยมอย่างอังกฤษและเยอรมนี ด้วยเหตุนี้กฎหมายฉบับนี้จึงไม่ถูกบังคับใช้ อย่างไรก็ตามความพยายามตรากฎหมายฉบับนี้ก็ทำให้เห็นว่ารัฐบาลสยามเองพยายามนำตัวเองไปอยู่บนมาตรฐานของโลกตะวันตก

ความรู้ด้านสัตวแพทย์ที่นำเข้ามาจากตะวันตกได้เปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นนำและประชาชนสยามต่อการจัดการและดูแลปศุสัตว์ของตนเอง การเลี้ยงปศุสัตว์แบบตามมีตามเกิดถูกแทนที่ด้วยความรู้และเทคโนโลยีของตะวันตก แน่แน่นอนว่าเรื่องนี้มีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการเจริญเติบโตของภาคการเกษตรและเศรษฐกิจของประเทศในเวลาต่อมา

References

- Chaengkhwa krasuang thamkan phanaek krom phayaban rueang chit si ram kan rokrabat sat tam huamueang monthon krungthep lae huamueang tangtae dueansinghakhom thueng tulakhom sok 122 [The announcement of the Ministry of Education, Department of Medical Services: Vaccination for preventing infection in animals from August-October 1905]. (23rd October 1905) *Ratkitchanubeksa* 21 [Government Gazette 21]. p. 522 – 523.
- Jaikorn, T. (2012). *Concept and knowledge of pests in Thai society 1892-1944*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Mahawitthayalai thamsat lae kanmueang. (1939). *Pramuankotmai ratkan thi 1 chunlasakrat 1166 phim tam chabap luang tra 3 duang* [The Code of Law of Rama I, 1804 copying from the Three Seals Law]. Bangkok: Faculty of Law, Thammasat University.
- NA. KK.0301.1.20/1 *The Annual Report of the Director of the Government Serum Laboratory*. (1907 – 1909).
- NA. KT. NA. KT. 65.16 *Farangsesh Kho Maisak Maikan Konpayabarn Nukbinasa* [France requests teak, wood, nurses and pilots]. (5th September 1917)
- NA. R.5 M.18.4/3 *Khobangkhap samrap pongkan kan thonkam sat thi banthuk long kampan chak krung sayam* [A regulation about preventing the torture of animals shipped from Siam]. (30th July – 28th September 1902).
- NA. R.5 M.18.4/4 *Rueang ratthut yoeraman khatkhan phraratbanyat pongkan sat thonman sat phahana ro. so. 120* [The German minister opposes the Act of preventing beasts of burden, 1902]. (2nd August 1902 – 28th September 1904).

- Phrabromrat-ongkan prakat phoemtoem phraratbanyat samrap truat pongkanrok sat phahana Rattanakosinsok 119 [The royal decree: the recension of the act of preventing infectious diseases in animals 1901]. (19th May 1908) *Ratkitchanubeksa* 24 [Government Gazette 24]. p. 155.
- Phrabromrat-ongkan prakat tang krasuangkettrathikan lae plian tamnaeng senabodi [The royal decree establishing the Ministry of Agriculture and changing the minister]. (3rd September 1900) *Ratkitchanubeksa* 16 [Government Gazette 16]. p. 302 – 303.
- Phraratbanyat chua samai samrap pongkanrok sat phahana Rattanakosinsok 115. [The Act of preventing infection in beasts of burden 1897]. (17th January 1897) *Ratkitchanubeksa* 13 [Government Gazette 13]. p. 506 – 507.
- Phraratbanyat laksana kha khokrabue lae sukon tam huamueang [The Act of butchery of cows, buffalos and pigs in the provinces]. (3rd March 1901) *Ratkitchanubeksa* 17 [Government Gazette 17]. p. 696 – 700.
- Phraratbanyat samrap truat pongkanrok sat phahana Rattanakosinsok 119 [The act of preventing infectious diseases in beasts of burden 1901]. (1st July 1901) *Ratkitchanubeksa* 17 [Government Gazette 17]. p. 137 – 139.
- Phraratbanyat sat phahana ro. so. 110 [The act of beasts of burden 1892]. (23rd August 1892) *Ratkitchanubeksa* 8 [Government Gazette 8]. p. 180 – 185.
- Phraratbanyat rangap rokrabat [The act of restraining infectious diseases]. (23rd November 1913) *Ratkitchanubeksa* 30 [Government Gazette 30]. p. 372 - 379.
- Phraratbanyat rokrabat pasusat lae sat phahana phutthasakrat 2474 [The act of infectious diseases in livestock and beasts of burden, 1931]. (23rd

- November 1931) *Ratkitchanubeksa* 48 [Government Gazette 48].
p. 496 – 509.
- Prakat krasuangsetthakan rueang waduai rok sueng pen rokrabat tam khwammai haeng phraratbanyat rokrabat pasusat lae sat phahana phutthasakrat 2474 [The announcement of the Ministry of Agriculture: definition of infectious diseases in the act of infectious diseases in livestock and beasts of burden, 1931] *Ratkitchanubeksa* 48 [Government Gazette 48]. p. 4436 – 4437.
- Rajabhadhraks, C. (1977). *Agricultural development and social change in Thailand from A.D. 1892-1932* (B.E. 2435-2475). (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Sattawaphaet samakhom haeng prathet thai nai phrabrom rachupatham. (2008), *60 Pi Achip sattawaphaet su sangkhom thai* [60 Years of Veterinarians and Thai Society]. Bangkok: Samakhom.
- Tantiwanit, P. (1985). *50 Pi Sattawaphaetthayasat bandit 2478 – 2528* [50 years of Doctor of Veterinary Medicine, 1935-1985]. Bangkok: Faculty of Veterinary Medicine.
- Wyatt, D. K. (2013). *Prawatsat thai chabap sangkhep* [A short history of Thailand]. Bangkok: The Foundation of the Promotion of Social Science and Humanities Textbooks Project.

การประกอบอาชีพผู้พิพากษาของสตรีไทย

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗^๑

Submitted date: 11 May 2022

Revised date: 30 June 2022

Accepted date: 1 July 2022

ภาพิมล อิงควระ^๒

โตม ไกรปรกรณ์^๓

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาประวัติศาสตร์ของผู้หญิงไทยในการประกอบอาชีพผู้พิพากษา ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗ ซึ่งเป็นช่วงแรกของการที่ผู้หญิงประกอบอาชีพผู้พิพากษา คำถามหลักของบทความนี้คือ การประกอบอาชีพผู้พิพากษาของสตรีไทยในช่วง ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗ เกิดขึ้นในบริบทอย่างไร เหตุปัจจัยใดคืออุปสรรคของ สตรีในการประกอบอาชีพผู้พิพากษาในช่วงเวลานี้ เนื้อหาของบทความแบ่งออกเป็น ๔ หัวข้อได้แก่ ๑) การขยายโอกาสของสตรีในการศึกษาวิชากฎหมาย ๒) การกีดกันและ การเปิดโอกาสให้ผู้หญิงประกอบอาชีพข้าราชการตุลาการในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๑-๒๔๙๗ ๓) กระแสเรียกร้องสิทธิสตรีระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๑๖ ๔) การประกอบอาชีพ ผู้พิพากษาหญิง ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗ โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์เพื่ออธิบาย ให้เห็นถึงความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงในการประกอบอาชีพผู้พิพากษา ในสังคมไทยช่วง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗

คำสำคัญ ผู้พิพากษา, สตรี, ประวัติศาสตร์ไทย

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญาานิพนธ์เรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงในอาชีพผู้พิพากษา สตรีในสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๙๗-๒๕๑๗”

^๒ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ

^๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ

Thai Female Judges During 2508-2517 B.E.^๔

Phapimon Ingkavara^๕

Dome Kraipakorn^๖

Abstract

The research for this article aimed to study the history of Thai women judges during 2508-2517 B.E. (1965-1974 A.D.), which was the first period of women's employment as judges. Key questions of the study were: what was the context in which Thai female judges were employed during 2508-2517 B.E. and what were the impediments to women judges during this period? The article is divided into four topics: 1) increase of women's opportunities in law studies; 2) exclusion and opportunities for women to be judicial officials during 2471-2497 B.E. (1932-1973); 3) women's rights, trends and movements during 2475-2516 B.E. (1932-1973); and 4) the employment of female judges during 2508-2517 B.E. (1965-1974). Historical methods were applied in this study to demonstrate the background and changes in female judges in Thai society during 2508-2517 B.E. (1965-1974).

Keywords: judges, female, Thai history

^๔ This article is part of Master Thesis entitled "Changes in the Female Judge Profession in Thai Society 1954-2020"

^๕ Master's degree student, program of History, Faculty of Social Sciences, Srinakarinwirot University

^๖ Assistant professor in Department of History, Faculty of Social Sciences, Srinakarinwirot University

บทนำ

ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ ได้เกิดปรากฏการณ์ที่น่าสนใจขึ้นในวงการศาลยุติธรรมของไทยเมื่อคณะกรรมการศาลยุติธรรมมีมติแต่งตั้งนางเมทินี ชโลธร รองประธานศาลฎีกาขึ้นเป็นประธานศาลฎีกา โดยนางเมทินีเป็นสตรีคนแรกที่ได้ดำรงตำแหน่งประมุขของข้าราชการฝ่ายตุลาการ (The Standard Team 2020) ความน่าสนใจอยู่ที่ว่า นับตั้งแต่มีการตั้งกระทรวงยุติธรรมของประเทศไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ มาจนถึง พ.ศ. ๒๕๖๓ ที่นางเมทินี ชโลธร เป็นสตรีคนแรกที่ได้ดำรงตำแหน่งประมุขของข้าราชการฝ่ายตุลาการ กล่าวได้ว่า ในประวัติศาสตร์ ๑๖๔ ปีของกระทรวงยุติธรรมไม่มีสตรีที่ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดของข้าราชการฝ่ายตุลาการได้ คำถามที่น่าคิดจากข้อมูลที่ยกมานี้คือ เพราะเหตุใดสตรีจึงเพิ่งขึ้นมาสู่ตำแหน่งประมุขของข้าราชการฝ่ายตุลาการได้ทั้งที่กระทรวงยุติธรรม หน่วยงานราชการที่ดูแลงานด้านตุลาการศาลยุติธรรมได้ตั้งขึ้นมาเป็นเวลาถึง ๑๖๔ ปีแล้ว ในแวดวงวิชาการพบว่ามีงานศึกษาที่ให้คำตอบเบื้องต้นเกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ของสตรีในระบบราชการด้านตุลาการของไทยคือ งานศึกษาของ ประภาพรรณ อุดมจรรยา (Udomchanya, 1998) เรื่อง “ผู้หญิงบนเส้นทางนักบริหารในระบบราชการ งานด้านตุลาการ” ซึ่งอธิบายให้เห็นว่า ในประวัติศาสตร์ของระบบราชการด้านตุลาการมีการปิดกั้นสตรีในการเข้าสู่อาชีพข้าราชการตุลาการ (ผู้พิพากษา) โดยพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๔๙๗ มีบทบัญญัติระบุว่าจะไม่แต่งตั้งผู้หญิงเข้ารับราชการตุลาการ ด้วยเหตุผลที่อ้างว่าผู้หญิงไม่เหมาะสมกับลักษณะ ปริมาณ และคุณภาพของงานด้านตุลาการ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๒ กระทรวงยุติธรรมได้ผ่อนปรนให้ผู้หญิงรับราชการเป็นผู้พิพากษาได้เฉพาะในศาลคดีเด็กและเยาวชน จากนั้นใน พ.ศ. ๒๕๑๗ จึงผ่อนปรนให้ผู้หญิงเป็นผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นอื่น ๆ ได้ เพราะเกรงว่าจะขัดต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่ระบุว่าชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ในทางปฏิบัติแล้วก็มีกีดกันไม่ให้ผู้พิพากษาสตรีเข้าไปทำหน้าที่ในศาลฎีกา ดังเห็นได้จากข้อเท็จจริงว่าสตรีเพิ่งเข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาได้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ หรือ ๑๘ ปีให้หลังรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๗ ทั้งนี้แม้ว่าต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๔๐ มีรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิความเสมอภาคระหว่างชายหญิงไว้อย่างชัดเจนในมาตรา ๓๐ มาตรา ๓๕ และมาตรา ๔๐ รวมถึง

การที่รัฐบาลกำหนดนโยบายสนับสนุนบทบาทสตรีให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการบริหารงานทุกระดับ แต่ในทางปฏิบัติแล้วพบว่าในส่วนของ ข้าราชการตุลาการ กระทรวงยุติธรรมนั้น อัตราส่วนของผู้หญิงที่ได้ทำงานในตำแหน่ง ผู้บังคับบัญชาระดับสูงมีน้อยกว่าข้าราชการตุลาการชายอยู่มาก เนื่องจากทัศนคติ ประเพณี และวัฒนธรรมองค์กรของกระทรวงยุติธรรมยังคงให้ค่าผู้ชายมากกว่าผู้หญิง

งานศึกษาของ ประภาพรรณ อุดมจรรยา (Udomchanya, 1999. p. 17) ได้ชี้ให้เห็นถึงรากเหง้าที่ทำให้สตรีเพ่งขึ้นสู่ตำแหน่งประมุขของระบบราชการฝ่ายตุลาการ ภายหลังมีการตั้งกระทรวงยุติธรรมของไทยขึ้นมาเป็นเวลา ๑๒๙ ปี กระนั้นก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่างานศึกษาของ ประภาพรรณ อุดมจรรยา เป็นการอธิบายเชิงภาพกว้าง ที่ควรขยายให้เห็นถึงความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของการที่สตรีประกอบอาชีพ ข้าราชการตุลาการ (ผู้พิพากษา) โดยชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการที่ผู้หญิง ประกอบอาชีพข้าราชการ (ผู้พิพากษา) กับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ของไทย ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ โดยใช้ข้อมูลจากหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรองในการอธิบาย กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ควรอธิบายให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของการประกอบอาชีพ ผู้พิพากษาของสตรีในสังคมไทย อันจะช่วยให้เราเข้าใจเรื่องนี้ในมิติทางประวัติศาสตร์ ได้ละเอียดขึ้นจากที่ ประภาพรรณ อุดมจรรยา ได้อธิบายเชิงภาพรวมไว้แล้ว

บทความวิจัยนี้ผู้วิจัยจะอธิบายให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของการประกอบอาชีพ ผู้พิพากษาของสตรีไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งมีสตรีได้เป็นผู้พิพากษาคคนแรกในประเทศไทย โดยจำกัดให้สตรีเป็นผู้พิพากษาได้เฉพาะในศาลคดีเด็กและเยาวชน จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่กระทรวงยุติธรรมขยายโอกาสให้สตรีเป็นผู้พิพากษาในศาลชั้นต้น ทุกประเภท

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงของการประกอบอาชีพผู้พิพากษาของสตรีไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗

๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพผู้พิพากษาของสตรีไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗

วิธีการศึกษา

การวิจัยนี้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของการประกอบอาชีพผู้พิพากษาของสตรีไทยและปัจจัยที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗ โดยสืบค้นข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้น เช่น กฎหมาย บทสัมภาษณ์สตรีที่ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษา หนังสืออัตชีวประวัติของผู้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษา ร่วมกับข้อมูลจากหลักฐานชั้นรอง เช่น งานวิจัย บทความ หนังสือวิชาการ แล้วนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการศึกษา

๑. การขยายโอกาสของสตรีในการศึกษาวิชากฎหมาย

เมื่อสังคมสยามก้าวเข้าสู่ยุคของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นยุคของการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยตามรูปแบบตะวันตก เช่น รูปแบบของการเมืองการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (see Wantana, 1990) เส้นทางการคมนาคมแบบใหม่ การแพทย์และการพยาบาล การศึกษา รวมทั้ง การปรับปรุงระบบกฎหมายและงานยุติธรรม อันเป็นข้อห่วงกังวลของบรรดาอารยประเทศมาเป็นระยะเวลาช้านานว่าระบบกฎหมายและการศาลของประเทศสยามนั้นป่าเถื่อน ล้าสมัย และด้วยเหตุนี้เองประเทศสยามจึงต้องจำยอมเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้แก่ประเทศมหาอำนาจเหล่านั้นอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ (Muisilpa, 2011, p. 69)

การปฏิรูประบบกฎหมายและงานยุติธรรมนั้นใน พ.ศ. ๒๔๔๐ พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อผลิตนักกฎหมายสำหรับทำงานในระบบงานยุติธรรมรูปแบบใหม่ซึ่งนำแบบอย่างมาจากตะวันตก ทั้งนี้โรงเรียนกฎหมายที่ตั้งขึ้นนี้เปิดให้เฉพาะผู้ชายที่เข้าเรียน ดังเห็นได้จากชื่อเรียกโรงเรียนบทความเรื่อง “สนทนากับเอกะสตรี” ในนิตยสารสตรีไทยซึ่งเผยแพร่เมื่อเดือนตุลาคมใน พ.ศ. ๒๔๖๙ ที่กล่าวว่าหลายปีแล้วที่มีสตรียื่นใบสมัครเข้าเรียนที่โรงเรียนกฎหมายเพื่อจะได้ประกอบอาชีพผู้พิพากษาหรือโม้ก็ทนายความ แต่ใบสมัครถูกปฏิเสธ (Pornarun,

1995, p. 32-33) สำหรับการจัดการศึกษาของสตรีนั้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้มีการตั้งโรงเรียนสตรีขึ้นหลายแห่งทั้งโดยมิชชันนารี เช่น โรงเรียนการช่างสตรี โรงเรียนกุลสตรีวังหลัง และโรงเรียนที่ตั้งโดยชนชั้นนำสยาม เช่น โรงเรียนสตรีสุนันทาลัย โรงเรียนราชกุมารี โรงเรียนเสาวภา โรงเรียนราชินี (Chaengchenkij, 1987, chapter 2-3) ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) สตรีชาวสยามได้รับโอกาสเพิ่มขึ้นในการเข้าถึงการศึกษาระดับมัธยม แต่ในแง่การประกอบอาชีพของสตรีกลับปรากฏว่าจำกัดอาชีพของสตรีไว้เพียงในวงแคบ ๆ ได้แก่ ครู พยาบาล ช่างตัดเสื้อผ้า โดยเฉพาะเมื่อตั้งโรงเรียนสภากาชาดสยามขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อทำหน้าที่จัดการศึกษาด้านพยาบาลให้แก่สตรี ประกอบกับมิชชันนารีชาวอเมริกันเปิดโรงเรียนพยาบาล ทำให้จำนวนของผู้หญิงชาวสยามที่ศึกษาและประกอบอาชีพนางพยาบาลมีเพิ่มขึ้นต่อเนื่องมาจนถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (Chanachai, 1987)

ด้านการประกอบอาชีพครูผู้หญิงนั้นในต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูผู้หญิงอย่างเป็นทางการเป็นแบบแผนโดยรัฐเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ต่อมาในช่วงต้นสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การจัดการศึกษาของผู้หญิงมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น เมื่อคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปิดรับนิสิตหญิงเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ โดยนิสิตหญิงรุ่นแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับประกาศนียบัตรครุมัธยม อันเป็นปัจจัยสนับสนุนให้ผู้หญิงประกอบอาชีพครูระดับมัธยมศึกษา (Chuanchaiyasitt, 1996, p. 57-86)

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีโอกาสในการศึกษาความรู้สมัยใหม่และประกอบอาชีพครู พยาบาล ช่างตัดเสื้อผ้า แต่เมื่อเปรียบเทียบกับโอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพของผู้ชายแล้วถือได้ว่ามีความไม่เป็นธรรมทางเพศในการประกอบอาชีพ ดังเห็นได้จากข้อเขียนของผู้หญิงในนิตยสาร “กุลสตรี” ซึ่งเป็นนิตยสารที่ออกโดยผู้หญิงกลุ่มแรก ๆ ที่ได้รับการศึกษาระดับมัธยม โดยนิตยสารกุลสตรีซึ่งออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้มีข้อเขียนที่วิเคราะห์ถึงการแบ่งแยกแรงงานที่ไม่เป็นธรรมทางเพศระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย โดยชี้ให้เห็นว่าแม้ผู้หญิงและผู้ชายจะมีหน้าที่ต่างกัน ในสังคม แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงต้องมีสถานะด้อยกว่าผู้ชาย นิตยสารกุลสตรี

จึงเรียกร้องให้เพิ่มโอกาสของผู้หญิงในการศึกษาเล่าเรียน (Sacrobaneck, 1983, p. 30-31) ขณะที่นิตยสารสตรีซึ่งออกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงเรียกร้องเรื่องการศึกษาของสตรี แต่ได้ขยายข้อเรียกร้องให้พัฒนาหลักสูตรการศึกษาของสตรีให้เท่าเทียมกับบุรุษ เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเรียนวิชาอื่น ๆ เช่นเดียวกับผู้ชาย (Sacrobaneck, 1983, p. 31)

ถึงแม้ว่าโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรมจะก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๐ และไม่มีกฎระเบียบสงวนสิทธิ์ในการเข้าศึกษาไว้เฉพาะบุรุษอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะ แต่ในทางปฏิบัติไม่ปรากฏว่าโรงเรียนกฎหมายรับสตรีเข้าศึกษาในสถานศึกษาแห่งนี้ จนกระทั่งใน พ.ศ. ๒๔๗๑ ซึ่งเป็นช่วงปลายของการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โรงเรียนสอนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรมได้รับสตรีคนแรกคือ นางสาวแรม พรหมโอบล เข้าศึกษาและจบเป็นเนติบัณฑิตหญิงคนแรกของไทยใน พ.ศ. ๒๔๗๓ แต่ทว่าโอกาสในการเข้าเรียนวิชากฎหมายของสตรีครั้งนี้ไม่ได้เกิดจากแรงขับเคลื่อนจากการเรียกร้องของกลุ่มสตรีโดยตรง หากแต่การที่เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมในสมัยนั้น คือ มหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาพิชัยญาติ (ตัน บุนนาค) รับนางสาวแรม พรหมโอบล เป็นนักเรียนโรงเรียนกฎหมาย อาจมาจากเหตุผลที่ว่านางสาวแรมเป็นบุตรธิดาของพันตำรวจเอกพระยาบุเรศผดุงกิจ (รวัย พรหมโอบล) อธิบดีกรมตำรวจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมจึงรับบุตรธิดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นที่รู้จักให้เข้าเรียน (Sacrobaneck, 1983, p. 32-36)

Figure 1: Raem Promobol

Source: Commemoration Volume for the Cremation of Khuning Raem Promobol Boonyapasop, Debsirin Temple, 29 Sept 2008, p. inside cover.

ต่อมาโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรมได้รับนางสาวศิริ จูตรีรัตน์ เข้าเรียนโดยนางสาวศิริสำเร็จการศึกษาเป็นเนติบัณฑิตหญิงคนที่ ๒ ของไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ (Dangpakdee, 1995, p. 23-26) อย่างไรก็ตามทั้งนางสาวร่ม พรหมโอบ และนางสาวสิริ จูตรีรัตน์ ก็ไม่สามารถก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งข้าราชการตุลาการในกระทรวงยุติธรรมได้ ถึงแม้ว่าจะมีคุณสมบัติครบถ้วนตามมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตุลาการ พ.ศ. ๒๔๗๑ ซึ่งกำหนดว่า ผู้เข้ารับราชการเป็นข้าราชการตุลาการ ต้องเป็นผู้มีนิสัยดี มีสัญชาติเป็นชาวสยาม อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปี สอบไล่กฎหมายได้รับ

ประกาศนียบัตรชั้นเนติบัณฑิตและเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาแล้ว (Ratchakitchanubeksa, 1928, p. 404-405)

ดังนั้นทั้งนางสาวแรม พรหมโบล และนางสาวศิริ จูตรีรัตน์ จึงประกอบอาชีพทนายความซึ่งเป็นอาชีพเดียวที่ผู้หญิงซึ่งเรียนด้านกฎหมายสามารถใช้หาเลี้ยงชีพได้ จนกระทั่งประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเต็มระบบใน พ.ศ. ๒๔๗๕ บรรยากาศแห่งการเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพและความเท่าเทียมกันในกลุ่มสตรีมีการศึกษาโดยมีแรงผลักดันมาจากประกาศของคณะราษฎรในข้อที่ ๔ ที่ว่า “ต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน” ก็เริ่มแบ่งบานขึ้นในเวลาเดียวกัน โดยหนึ่งในข้อเรียกร้องดังกล่าวได้รวมถึงสิทธิที่เท่าเทียมกับบุรุษทางพฤตินัยในเรื่องทางการเมือง รวมถึงโอกาสในการก้าวเข้าสู่สายอาชีพซึ่งแต่เดิมสงวนไว้ให้เพียงบุรุษ อันได้แก่ แพทย์ นักเขียน รวมไปถึงทนายความด้วย (Dangpakdee, 1995, p.9-10)

การเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ ทำผ่านตัวกลางสำคัญได้แก่ หนังสือพิมพ์และนิตยสาร ซึ่งเป็นสื่อกลางในการแสดงเจตจำนงต่อรัฐของบรรดาสตรีผู้มีการศึกษา รวมถึงเพื่อใช้แสดงออกทางความคิดระหว่างสตรีด้วยกันเองและวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ในสังคม ทั้งนี้หนังสือพิมพ์หญิงไทย ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์รายวันที่มีสตรีชนชั้นกลางเป็นผู้ดำเนินการตีพิมพ์เผยแพร่ ได้ทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้กับสตรีในการเรียกร้องสิทธิในเรื่องต่าง ๆ รวมไปถึงทำหน้าที่วิเคราะห์เหตุการณ์ทางการเมืองเพื่อให้สตรีเข้าใจสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองในช่วงเวลานั้น (Sacrobane, 1983, p. 33-34)

แม้จะไม่ได้รับราชการในตำแหน่งข้าราชการตุลาการหรือข้าราชการอัยการ แต่ก็ปรากฏว่าสตรีไทยซึ่งมีความรู้ทางด้านกฎหมายได้รับการไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งสำคัญในการขับเคลื่อนกฎหมายไทยให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะคุณแรม พรหมโบล ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการตำแหน่งกรรมการและเลขานุการ ในการจัดทำร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ กฎหมายลักษณะครอบครัวว่าด้วยเรื่องชายสามารถจดทะเบียนสมรสเป็นสามีภรรยากับหญิงได้แค่คนเดียวใน พ.ศ. ๒๔๗๖ (Dangpakdee, 1995, p.14)

๒. การกีดกันและการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงประกอบอาชีพข้าราชการ ตุลาการ: ภาพสะท้อนพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตุลาการ พุทธศักราช ๒๔๗๑-๒๔๙๗

ผลจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยของคณะราษฎรใน พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ได้มีพันธกิจหนึ่งที่รัฐบาลต้องเร่งดำเนินการ คือ การให้การศึกษาที่เท่าเทียมกันแก่ราษฎรทั้งชายและหญิง ด้วยเหตุนี้เองในวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้สถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้น โดยศาสตราจารย์ ดร. ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งในช่วงแรกของการก่อตั้งนั้นมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองจัดการเรียนการสอนในรูปแบบตลาดวิชาแห่งที่สองของประเทศไทยต่อจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่เคยใช้ระบบการเรียนการสอนรูปแบบนี้มาก่อนในระยะเริ่มแรกของการสถาปนาโดยมุ่งเน้นการเรียนการสอนในวิชาการเมืองและกฎหมายเป็นหลัก ทั้งนี้ก็เพื่อให้ราษฎรได้รับการศึกษาระดับสูง และเพื่อให้ประชาชนชาวสยามมีความรู้สอดคล้องกับการเมืองการปกครองของประเทศที่เพิ่งเปลี่ยนแปลงควบคู่กันไปด้วย ทั้งนี้ก่อนหน้าที่จะสถาปนามหาวิทยาลัยแห่งที่ ๒ ของประเทศสยามขึ้นได้ออกพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช ๒๔๗๖ ซึ่งมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติมีผลให้ออนคณະนิตศาสตรและรัฐศาสตร ซึ่งแต่เดิมสังกัดอยู่กับคณะอักษรศาสตรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เข้ามาไว้ในการจัดการของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (Ratchakitchanubeksa, 1933, p. 1009) ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เรียนว่า “ตลาดวิชา” ทำให้ทางมหาวิทยาลัยแห่งนี้สามารถรับผู้สนใจเข้าศึกษาได้อย่างไม่จำกัดจำนวน ราษฎรทั้งชายและหญิงต่างมีสิทธิเข้ารับการศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้อย่างเท่าเทียม แต่กระนั้นจากสถิติการจบการศึกษาในวิชานิติศาสตรของสตรีไทยในช่วง ๑๑ ปีแรก นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗-๒๔๘๘ กลับพบว่ามีเพียง ๕๕ คนเท่านั้น (Pornarun, 1996, p. 53) แม้ว่าข้อมูลตัวเลขนี้จะแสดงให้เห็นถึงจำนวนของนิติศาสตรบัณฑิตหญิงที่เพิ่มมากขึ้นในระยะเวลาหนึ่งทศวรรษ แต่สตรีไทยในช่วงเวลานั้นยังไม่สามารถดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาได้ เนื่องจากมีบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติข้าราชการตุลาการ พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้ระบุคุณสมบัติของผู้สมัครสอบเป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการว่าต้องเป็นชายและอายุไม่ต่ำกว่า ๒๕ ปี ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้อง

กับมาตรา ๓๒ วรรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช ๒๔๘๒ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ตำแหน่งราชการใดที่โดยลักษณะปริมาณหรือคุณภาพของงานไม่เหมาะสมแก่การแต่งตั้งสตรีเข้ารับราชการ ให้เจ้ากระทรวงทำความตกลงกับ ก.พ. วางข้อบังคับไว้ไม่ให้สตรีเข้ารับราชการในตำแหน่งนั้น” (Ratchakitchanubeksa, 1939, p. 1002-1003)

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลงใน พ.ศ. ๒๔๘๘ การเมืองไทยในช่วง ๒ ปี หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นช่วงของความผันผวนทางการเมือง มีการเปลี่ยนแปลง นายกรัฐมนตรีหลายครั้งและเกิดความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างแกนนำคณะราษฎร นำมาสู่การรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ อันเป็นการปิดฉากทางการเมืองของคณะราษฎร โดยคณะรัฐประหารของจอมพลผิน ชุณหะวัณ (ดู Yimprasert, 2008, p. 50-65; Chanrochanakit, 2015, p.62-69) หลังการรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ จอมพลผิน ชุณหะวัณ ได้สนับสนุนให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่งในช่วง พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๕๐๐ ซึ่งตลอดช่วงเกือบทศวรรษที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งนี้เป็นช่วงเวลาที่ต้องเร่งฟื้นฟูสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจรวมไปถึงกฎหมายให้ทันสมัย เพื่อจะได้เป็นที่ยอมรับแก่นานา ประเทศ (Pornarun, 1995, p. 62) กระแสของการเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมของสตรีชั้นกลางที่มีการศึกษาได้กลับมาอีกครั้ง ถึงแม้ว่าในช่วงเวลานี้จะเปิดโอกาสให้สตรีได้มีบทบาทในสังคมมากขึ้นจากช่วงเวลาก่อนหน้า แต่ความคาดหวังของสังคมที่มีต่อสตรีไทยในช่วงเวลานั้นก็ยังคงอยู่ในกรอบที่ว่าสตรีควรเป็นแม่และเมียที่ดี ดำรงตนเป็นตัวอย่างที่ดีของลูก ๆ อยู่ อย่อย่างไรก็ดีรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยอมรับความสามารถของสตรีไทยในการประกอบกิจการงานได้เช่นบุรุษ นำมาสู่การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เพิ่มโอกาสให้แก่สตรีในการประกอบอาชีพราชการ ดังปรากฏว่า รัฐบาลได้แก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนโดยเพิ่มอัตราเงินเดือนของข้าราชการสตรีให้เท่าเทียมกันกับบุรุษ เช่น ให้แพทย์หญิง อาจารย์หญิง หัวหน้าแผนกหญิง ได้รับเงินเดือนในอัตราที่เท่าเทียมกับผู้ชาย (Pornarun, 1995, p. 64)

นอกจากนี้ยังปรับปรุงพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พุทธศักราช ๒๔๙๗ โดยมีบทบัญญัติข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของข้าราชการชาย

และหญิงให้เท่าเทียมกันและสอดคล้องกับหน้าที่งานซึ่งได้รับมอบหมายตามความเป็นจริงด้วย (Ratchakitchanubeksa, 1954, p.34) อย่างไรก็ตามในส่วนของการรับราชการกระทรวงยุติธรรมพบว่า แม้ใน พ.ศ. ๒๔๙๗ จะยกเลิกพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พุทธศักราช ๒๔๘๕ และประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พุทธศักราช ๒๔๙๗ แต่ในส่วนของคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการนั้นยังคงปิดกั้นโอกาสของผู้หญิง ดังปรากฏว่าพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๔๙๗ กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครสอบข้าราชการตุลาการไว้ว่า ๑. ผู้สมัครสอบข้าราชการตุลาการต้องสอบไล่ได้วิชากฎหมายจากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ๒. ผู้สมัครสอบต้องเป็นผู้ที่คณะกรรมการแพทย์มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๓ คน ซึ่งคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) กำหนดชื่อ ได้ตรวจร่างกายและจิตใจแล้ว และ ก.ต. พิจารณารายงานของแพทย์แล้วเห็นว่าสมควรรับสมัครได้ (Phonchai, et.al., 2003, p. 24) อีกทั้ง พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๔๙๗ มาตรา ๒๒ ได้ระบุไว้ว่าไม่มีการแต่งตั้งผู้หญิงเข้ารับราชการตำแหน่งข้าราชการตุลาการโดยข้ออ้างว่าผู้หญิงไม่เหมาะสมกับลักษณะ ปริมาณ และคุณภาพของงานตำแหน่งนี้ (Udomchanya, 1998, p. 17)

๓. กระแสเรียกร้องสิทธิสตรีระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๑๖

การเรียกร้องสิทธิสตรีได้เป็นกระแสสังคมอย่างชัดเจนนับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมาดังที่ได้กล่าวข้างต้นว่า ในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้เรียกร้องสิทธิสตรีผ่านหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้จากงานศึกษาของ จิตติมา พรอรุณ (Pornarun, 1995, p. 56-58) ชี้ว่าในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีช่วงแรก (พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๗) กระแสการเรียกร้องสิทธิสตรีโดยกลุ่มสตรีและปัญญาชนได้ซบเซาลงเนื่องจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำเนินนโยบายยกย่องสถาบันภาพของสตรี ประกอบกับหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นสื่อที่มีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิสตรีเผชิญกับภาวะขาดแคลนกระดาษซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักในการพิมพ์หนังสือเนื่องจากระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๗ ประเทศไทยอยู่ในช่วงสงครามครั้งที่ ๒ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ควบคุมการจ่ายกระดาษให้แก่หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ

หากหนังสือพิมพ์ฉบับใดตีพิมพ์เนื้อหาที่ไม่เป็นที่พอใจของรัฐบาลอาจจะไม่ได้รับกระดาษจากโรงงานในประเทศ ทำให้หนังสือพิมพ์หลายฉบับโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์สตรีที่มีเนื้อหาแสดงความคิดเห็นก้าวหน้าต้องหยุดกิจการไป หนังสือพิมพ์ที่ให้ความสนใจผู้อ่านสตรีเป็นพิเศษเหลือเพียงหนังสือพิมพ์ “สวนอักษร” ที่มี “หน้าผู้หญิง” เป็นประจำทุกฉบับ แต่เนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่เรื่องอ่านเล่นมากกว่าจะให้ความสนใจประเด็นที่เกี่ยวกับสตรี

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง การเมืองไทยได้เกิดความผันผวนมีการเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรีถึง ๕ คนนับจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ โดยนายกรัฐมนตรี ๕ คนที่ได้เป็นผู้นำรัฐบาลหลังจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น นายกรัฐมนตรีแต่ละคนต่างประสบปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองและดำรงตำแหน่งได้เพียงช่วงสั้น ๆ โดยเหตุการณ์สำคัญที่เป็นจุดเปลี่ยนทางการเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คือการรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ โดยคณะทหารฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่นำโดยจอมพลผิน ชุณหะวัณ (See Kasetrsiri, 2001, chapter 8; Chanrochanakit, 2017, p. 56-69) ผลของการรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๕๐๐ ทั้งนี้เกือบตลอดทศวรรษ ๒๔๙๐ ที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในสังคมได้เกิดกระแสการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีตามกระแสความคิด ๒ แนวคือ แนวความคิดเสรีนิยมและแนวความคิดสังคมนิยม โดยการเรียกร้องสิทธิสตรีตามแนวคิดเสรีนิยมที่เห็นได้ชัดในช่วงทศวรรษ ๒๔๙๐ ได้แก่การเรียกร้องให้แก้กฎหมายให้เกิดความเสมอภาคระหว่างเพศชายกับเพศหญิง องค์กรที่มีบทบาทเคลื่อนไหวในแนวทางนี้ได้แก่ สำนักร่วมธรรมฝ่ายหญิง ซึ่งมีท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ภริยาของนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่เป็นประธานสำนักร่วมธรรมฝ่ายหญิง ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เคลื่อนไหวในแนวทางนี้คือ สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ โดยสตรีกลุ่มหนึ่งสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางด้านกฎหมายและการเมือง ส่วนการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิสตรีตามแนวคิดสังคมนิยมที่เห็นได้ชัดในช่วงทศวรรษ ๒๔๙๐ ได้แก่ การเผยแพร่งานเขียนของปัญญาชนฝ่ายซ้าย เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์, จิตร ภูมิศักดิ์ ที่วิเคราะห์เกี่ยวกับสถานการณ์ของสตรีตามแนวคิด

สังคมนิยมที่ชี้ว่า ผู้หญิงถูกกดขี่ให้มีสถานะด้อยกว่าผู้ชายเนื่องจากผู้ชายได้ถือครองทรัพย์สินที่เป็นเครื่องมือในการเลี้ยงชีพของครอบครัว (Pornarun, 1996, p.83-115)

การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีดำเนินต่อมาโดยในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. ๒๕๐๑-๒๕๐๖) กลุ่มสตรีที่เคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีตามแนวคิดเสรีนิยมอย่างสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายได้ลดบทบาทของตนเองโดยเน้นทำกิจกรรมด้านการให้บริการปรึกษาด้านกฎหมาย การให้ความรู้ การช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อน ส่วนเรื่องการเรียกร้องสิทธิสตรีไม่โดดเด่นเท่าไรนัก ขณะที่การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิสตรีตามแนวคิดสังคมนิยมไม่สามารถเผยแพร่ความคิดและทำกิจกรรมเคลื่อนไหวอย่างชัดเจนได้ เหตุที่การเรียกร้องสิทธิสตรีลดความเข้มข้นลงเนื่องจากรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้นโยบายการปกครองแบบเผด็จการทหาร ออกกฎควบคุมบทบาทและกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนอย่างเคร่งครัด รวมทั้งปราบปรามและจับกุมผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและมีแนวคิดสังคมนิยม (Pornarun, 1995, 118-127) กระนั้นก็ตามในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ออกกฎหมายที่เพิ่มสิทธิบางประการให้แก่สตรี ดังปรากฏว่าใน พ.ศ. ๒๕๐๒ กระทรวงยุติธรรมได้ออกกฎกระทรวงฉบับที่ ๔ ให้ผู้หญิงสามารถรับราชการเป็นผู้พิพากษา แต่กฎกระทรวงฉบับนี้กำหนดให้ผู้หญิงรับราชการเป็นผู้พิพากษาได้เฉพาะในศาลคดีเด็กและเยาวชน (Udomchanya, 1998, p.17)

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมใน พ.ศ. ๒๕๐๖ จอมพลถนอม กิตติขจร ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีโดยสืบทอดการปกครองระบบเผด็จการทางทหาร (Wongsurawat, 2005, 104-111) แต่ทว่าในช่วงเวลานี้ได้ผ่อนปรนมาตรการต่าง ๆ มากขึ้น รวมถึงมีการยกเลิกธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๐๒ และประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการชุมนุมเพื่อการต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น (Ratchakitchanubeksa, 1968, p.9)

ดังนั้นการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของสตรีจึงกลับมาแสดงออกอย่างเด่นชัดอีกครั้งหลังจากรัฐบาลประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ โดยในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๓ สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายได้ทำกิจกรรมรณรงค์

อภิปราย หรือเขียนเรื่องความไม่เป็นธรรมทางกฎหมายต่อสตรีลงหนังสือต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่สตรีทั่วไปและเปิดโอกาสให้สตรีและคนทั่วไปได้วิพากษ์วิจารณ์เรื่องความไม่เป็นธรรมทางกฎหมายต่อสตรี โดยสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายได้รวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของประชาชน นำเสนอฝ่ายรัฐบาลให้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนโดยเฉพาะของสตรี ข้อเรียกร้องหลักที่สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายเสนอต่อรัฐบาลคือ ขอแก้ไขกฎหมาย ๕ เรื่อง ๑) แก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการจดทะเบียนสมรสเพื่อป้องกันฝ่ายชายจดทะเบียนสมรสซ้อน ๒) แก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพหรืออาชีพของสตรี ให้ภรรยาสามารถประกอบวิชาชีพหรืออาชีพที่ทำมาก่อนสมรสต่อไปได้โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากสามี ๓) แก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการหย่าร้างระหว่างสามีภรรยา ให้ภรรยามีอำนาจจำหน่ายสินบริคณห์ (ทรัพย์สินที่ตนมีอยู่เดิมก่อนสมรส) โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากสามี ๔) ให้เพิ่มเติมความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๐๐ ว่าด้วยการหย่า ให้ภรรยาสามารถฟ้องหย่าสามีได้หากสามีให้การอุปการะเลี้ยงดูหรือยกย่องหญิงอื่นฉันภรรยา ๕) ให้เพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๔๕ ว่าด้วยคำอุปการะเลี้ยงดูบุตร กำหนดให้บิดาต้องให้คำอุปการะเลี้ยงดูบุตรแม้ว่าจะหย่าขาดจากภรรยาเดิมและไปสมรสกับภรรยาใหม่แล้ว โดยไม่สามารถอ้างว่ามีภรรยาและบุตรใหม่จึงไม่มีเงินจ่ายคำอุปการะเลี้ยงดูบุตรที่เกิดจากภรรยาเดิมได้ (Pornarun, 1995, p.132-140) ทั้งนี้ทางรัฐบาลโดยคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ทำการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามข้อเสนอของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย ๓ ข้อคือ ๑) เรื่องการประกอบอาชีพของภรรยาที่สามารถประกอบอาชีพที่ทำมาก่อนสมรสต่อไปได้โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากสามี ทั้งนี้คณะกรรมการกฤษฎีกาได้เพิ่มเงื่อนไขว่า อาชีพของภรรยาต้องไม่เป็นอาชีพที่เสื่อมเสียต่อชื่อเสียงและเกียรติของสามี ๒) เรื่องเหตุในการหย่า ๓) เรื่องคำอุปการะเลี้ยงดูบุตร (Pornarun, 1995, p.148)

นอกจากการเคลื่อนไหวของสมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแล้ว น่าสนใจว่าในบรรยากาศทางการเมืองที่รัฐบาลผ่อนปรนการควบคุมกิจกรรมการแสดงออกความคิดเห็นและการเรียกร้องสิทธิของประชาชน นับจากประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ ทำให้บัณฑิตนักศึกษามีการเคลื่อนไหวแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพสังคมและการเมืองผ่านข้อเขียนในวารสารต่าง ๆ รวมทั้งจัดตั้ง

“ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๑๓ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางการเมืองและสังคมของนิสิตนักศึกษา (Aphornsuvan, 1993, p. 25-30) ในบริบทเช่นนี้พบว่า มีนักศึกษาหญิงที่รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมทางสังคม เห็นได้ชัดจากที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้มีนักศึกษาหญิงที่รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมทางสังคม เช่น กลุ่มผู้หญิงธรรมศาสตร์ กลุ่มผู้หญิงศิลปศาสตร์ รวมถึงกลุ่มอิสระอีกหลายกลุ่ม โดยกลุ่มนักศึกษาหญิงเหล่านี้ได้ทำกิจกรรมทางสังคมและการเมือง เช่น การอภิปรายและจัดทำหนังสือเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปัญหาของผู้หญิงที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ การต่อต้านฐานทัพทหารของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย การต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น การต่อต้านการประกวดนางสาวไทย การเรียกร้องสิทธิของกรรมกร (Chaiyarose, 2004, p. 88-93)

เมื่อจอมพลถนอม กิตติขจร ในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบก ได้ตั้งตนเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติและยึดอำนาจจากรัฐบาล (ซึ่งมีจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี) เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยอ้างเรื่องความวุ่นวายทางการเมืองจากการเดินขบวนต่อต้านรัฐบาล คณะปฏิวัติได้ยกเลิกสภานิติบัญญัติ ยกเลิกพรรคการเมือง ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑ และประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๒ ที่ใช้ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (Wongsurawat, 2005, p. 106-107) กล่าวได้ว่า จอมพลถนอม กิตติขจร ได้นำระบบเผด็จการทหารแบบเข้มข้นกลับมาใช้อีกครั้งทำให้เกิดกระแสต่อต้านจอมพลถนอมทั้งจากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และจากประชาชน ประกอบกับเกิดกรณีอื้อฉาวคือ กรณีเฮลิคอปเตอร์ของทหารที่ไปล่าสัตว์ในเขตป่าสงวนทุ่งใหญ่นเรศวร โดยอ้างว่าไปปฏิบัติราชการลับ แต่ขากลับ เฮลิคอปเตอร์มาตกที่นครปฐม ทำให้รู้ว่าทหารกลุ่มนี้ไปล่าสัตว์เพราะมีซากสัตว์ป่าในบริเวณที่เฮลิคอปเตอร์ตก กรณีนี้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ว่าทหารใช้ทรัพย์สินราชการไปทำผิดกฎหมาย ตลอดจนเกิดการเรียกร้องรัฐธรรมนูญโดยกลุ่มนิสิตนักศึกษา อาจารย์ นักหนังสือพิมพ์ และนักการเมือง ซึ่งออกแจกใบปลิวเรียกร้องให้ประชาชนต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ นำมาสู่การประชุมของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลปล่อยตัวกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ

การประชุมครั้งใหญ่ของนิสิตนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ นี้ได้ขยายขึ้นเป็นการเดินขบวนขับไล่รัฐบาลระหว่างวันที่ ๑๓-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อ “เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖” (Chanrochanakit, 2017, p. 115-117; Kraipakorn, 2020, p. 130-151) หากพิจารณาลงไปในรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ พบว่า มีนักเรียนนักศึกษาหญิงที่ร่วมเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐธรรมนูญและสิทธิเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตย โดยนักศึกษาหญิงจำนวนหนึ่งได้มีส่วนร่วมในการประชุมกับองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกี่ยวกับการชุมนุมเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และในการเคลื่อนขบวนออกจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปตามถนนราชดำเนินไปยังลานพระบรมรูปทรงม้า เยาวชนนักเรียนนักศึกษาหญิงจำนวนมากอาสาเป็นแถวหน้าถือธงชาติและพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เดินอยู่หน้าขบวนด้วยความมุ่งหวังให้เป็นการปลุกเร้าให้ประชาชนเห็นว่าแม่ผู้หญิงตัวเล็ก ๆ ก็ไม่หวั่นไหวในการต่อสู้ (Chaiyarose, 2004, p. 113-116)

Figure 2: Procession of Students and People during the 14 October 1973 Uprising

Source: Baibua (Metheewong) and Pitpreecha, 2013, p. 33.

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จบลงด้วยชัยชนะของฝ่ายประชาชน จอมพล ถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร พันเอกณรงค์ กิตติขจร พร้อมครอบครัว ได้ลี้ภัยไปต่างประเทศ ประเทศไทยกลับมาปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม อีกครั้ง โดยเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ขึ้นหลายประการ ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้หญิงนั้นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เปิดพื้นที่ ให้ผู้หญิงทั้งในฐานะปัจเจกและในฐานะกลุ่มที่เป็นองค์กรหรือขบวนการ เข้ามามีบทบาท เต้นในเวทีสาธารณะ (Eawsriwong, Sattayanurak, Sattayanurak, 1998, p.112) ผลอย่างเป็นรูปธรรมของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ต่อสถานภาพของสตรีเห็น ได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งร่างขึ้นหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ โดยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการแสดงปณิธานของ ประชาชนว่าจะรักษาเทิดทูนไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ยึดมั่นในระบอบ ประชาธิปไตย ต้องการความเป็นธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ ลดความเหลื่อมล้ำ ทางสังคม รวมทั้งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้นเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ มาตรา ๒๘ จึงบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียม กันระหว่างชาย-หญิง (Chanrochanakit, 2015, p.93-96) ข้อบัญญัติข้อนี้ของ รัฐธรรมนูญทำให้การเลือกปฏิบัติแบบเพศนิยมในอาชีพหลายอาชีพได้คลี่คลายหรือ ผ่อนปรน ดังพบว่า กรณีของอาชีพข้าราชการตุลาการ (ผู้พิพากษา) เมื่อมีการประกาศ ใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ กระทรวงยุติธรรมได้ผ่อนปรนให้ ผู้พิพากษาสตรีปฏิบัติหน้าที่ในศาลชั้นต้นอื่น ๆ ได้ ทั้งที่กฎกระทรวงยุติธรรมฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๐๒) กำหนดให้สตรีเป็นได้เฉพาะผู้พิพากษาในศาลคดีเด็กและเยาวชน การผ่อนปรนให้ผู้พิพากษาสตรีทำหน้าที่ในศาลชั้นต้นอื่น ๆ ได้ นี้เนื่องจากกระทรวง ยุติธรรมเกรงว่าการจำกัดให้ผู้พิพากษาสตรีทำหน้าที่ได้เฉพาะในศาลคดีเด็กและเยาวชน จะขัดกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ มาตราที่ ๒๘ ที่ระบุว่า ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน (Udomchanya, 1998, p.31)

๔. การประกอบอาชีพผู้พิพากษาหญิง ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗

นับจาก พ.ศ. ๒๕๐๒ ที่กระทรวงยุติธรรมได้ออกกฎกระทรวงฉบับที่ ๔ อนุญาต ให้สตรีเป็นผู้พิพากษาในศาลคดีเด็กและเยาวชน พบว่าหลังจากนั้นอีก ๖ ปี ใน พ.ศ. ๒๕๐๘ จึงมีสตรีที่เข้าสู่เส้นทางอาชีพผู้พิพากษาหญิงคนแรกในประวัติศาสตร์

แห่งวงการตุลาการของประเทศไทยคือ คุณชลอจิต จิตตระกูลธะ ซึ่งสอบแข่งขันเพื่อดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลคดีเด็กและเยาวชน (Udomchanya, 1998, p.17) เพื่อความกระจ่างเกี่ยวกับการเข้าสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาของคุณชลอจิต จิตตระกูลธะ ผู้พิพากษาศาลตรีคนแรกของประเทศไทยจึงขออธิบายถึงข้อกำหนดของพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการตุลาการ พ.ศ. ๒๔๙๗ ซึ่งมีผลบังคับใช้อยู่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗-๒๕๒๐ ครอบคลุมเวลาที่คุณชลอจิตขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้พิพากษา พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาไว้ ๒ ประการดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้วคือ ๑) ผู้สมัครสอบข้าราชการตุลาการต้องสอบไล่ได้วิชากฎหมายจากสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา ๒) ผู้สมัครสอบต้องเป็นผู้ที่คณะกรรมการแพทย์มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๓ คน ซึ่งคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) กำหนดข้อได้ตรวจร่างกายและจิตใจแล้ว และ ก.ต. พิจารณารายงานของแพทย์แล้วเห็นว่าสมควรรับสมัครได้

Figure 3: Chalorjit Jittarutta, First Female Judge in Thailand

Source: A Housewife's Handbook on radio and television, Vol. 60 July 1966. p. 26-27, (image courtesy of Assistant Professor Dr. Chatchai Muksong).

จากบทสัมภาษณ์คุณชลอจิตที่เผยแพร่ในหนังสือ “คู่มือแม่บ้านทางวิทยุและโทรทัศน์ ฉบับที่ ๖๐ ปีที่ ๕ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๙” ทำให้ทราบว่าเส้นทางสู่อาชีพผู้พิพากษาของท่านค่อนข้างยากลำบากโดยคุณชลอจิตสอบไล่ได้วิชากฎหมายจากสำนักอบรมเนติบัณฑิตสภาในปีการศึกษา ๒๔๙๙ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้ยื่นใบสมัครสอบคัดเลือกผู้พิพากษา แต่สอบข้อเขียนไม่ผ่านจึงไม่ได้สอบสัมภาษณ์ ถัดมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้สอบคัดเลือกผู้พิพากษาอีกครั้ง สอบข้อเขียนไม่ผ่านเช่นเดิม จากนั้นใน พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเปิดดำเนินการของศาลคดีเด็กและเยาวชนประจำจังหวัดสงขลา ดังนั้นคุณชลอจิตซึ่งมุ่งมั่นจะเป็นผู้พิพากษาจึงปฏิบัติตามข้อกำหนดของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. ๒๔๙๔ ที่กำหนดให้สตรีเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการในศาลคดีเด็กและเยาวชน โดยคุณชลอจิตสมัครสอบคัดเลือกเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๐๗ แต่สอบข้อเขียนไม่ผ่าน จึงสมัครสอบอีกครั้งในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ ครั้งหลังนี้สอบได้ทั้งข้อเขียนและสัมภาษณ์จึงได้รับการบรรจุให้เป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้พิพากษาเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๘ แล้วเข้ารับการอบรมจากกระทรวงยุติธรรมอีก ๑ ปี เมื่อผลการอบรมเป็นที่น่าพอใจของกระทรวงยุติธรรมว่า ผู้ช่วยผู้พิพากษามีความรู้ ความสามารถและความประพฤติเหมาะสมที่จะเป็นผู้พิพากษา จึงได้แต่งตั้งคุณชลอจิตเป็นผู้พิพากษาศาลคดีเด็กและเยาวชน (A Housewife’s Handbook on radio and television, 1966, p. 30-34)

เราอาจสรุปขั้นตอนการเข้าสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาของคุณชลอจิต จิตตะรุทธะ
ได้เป็นแผนภาพดังนี้

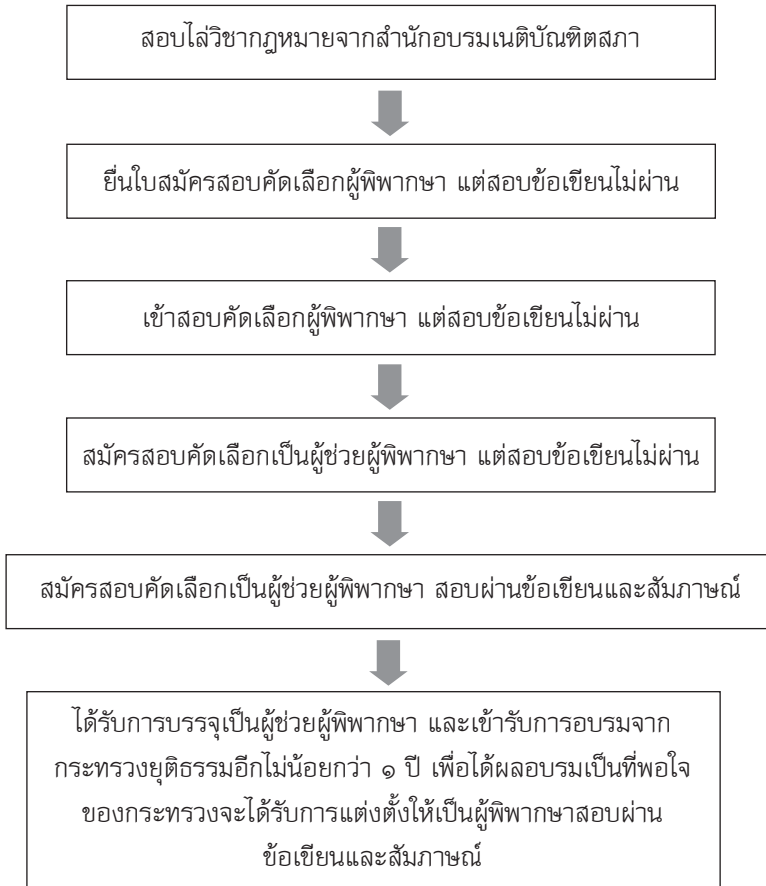

Figure 4: The Process of Becoming a Judge for Chalorjit Jittarutta

ประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่าจะช่วยเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับการเข้าสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาของสตรีได้กระจ่างยิ่งขึ้นอีกคือ การพิจารณาเปรียบเทียบเส้นทางสู่ตำแหน่งของผู้พิพากษาที่เป็นสตรีกับผู้พิพากษาที่เป็นบุรุษ โดยในที่นี้ผู้วิจัยจะได้นำเอาข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาของคุณคมกริช วัฒนเสถียร ซึ่งเป็นบุคคล

ร่วมสมัยกับคุณชลอจิต จิตตะรุทธะ ดังปรากฏข้อมูลว่าคุณคมกริช วัฒนเสถียร สอบนิติศาสตร์บัณฑิตและเนติบัณฑิตได้พร้อมกันใน พ.ศ. ๒๕๔๖ (ก่อนคุณชลอจิต จิตตะรุทธะ สอบโลวี่วิชากฎหมายจากสำนักอบรมเนติบัณฑิตสภาเพียง ๔ ปี) เข้ารับราชการที่กระทรวงยุติธรรมในตำแหน่งเสมียนศาลอุทธรณ์ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙ แล้วสอบได้ทุนรัฐบาลไปศึกษาต่อที่ประเทศสหรัฐอเมริกาจนสำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดและกลับมาไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ แล้วสอบคัดเลือกเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาในปีเดียวกัน เมื่อผ่านการสอบทั้งข้อเขียนและสัมภาษณ์ในปีนั้นก็ฝึกงานและอบรมเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๕ หลังผ่านการอบรมแล้วคุณคมกริชได้รับแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาโดยเป็นผู้พิพากษาประจำกระทรวง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๕ (๓ ปีก่อนหน้าคุณชลอจิต ได้บรรจุเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษาและเข้ารับการอบรมจากกระทรวงยุติธรรมเพื่อเป็นผู้พิพากษา) กระทรวงยุติธรรมได้โอนคุณคมกริชมาดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองคุมประพฤติ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลางศาลคดีเด็กและเยาวชน (Wattanasatien, 2016)

จากข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางสู่ตำแหน่งของคุณคมกริช วัฒนเสถียร ที่ได้กล่าวมา เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับเส้นทางสู่อาชีพผู้พิพากษาของคุณชลอจิต จิตตะรุทธะ จะเห็นได้ว่า นอกเหนือจากข้อแตกต่างสำคัญที่ว่าด้วยบทบาทปฏิบัติของกฎกระทรวงยุติธรรมฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๐๒) กำหนดให้สตรีเป็นได้เฉพาะผู้พิพากษาในศาลคดีเด็กและเยาวชน ในขณะที่ผู้ชายสามารถเป็นผู้พิพากษาในศาลได้ทุกประเภท สำหรับขั้นตอนการขึ้นสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาของผู้พิพากษาสตรีกับผู้พิพากษายายไม่ต่างกันมากนัก (ดูตารางที่ ๑ ประกอบ) ทั้งนี้ไม่นับเรื่องจำนวนครั้งการสอบคัดเลือกผู้ช่วยผู้พิพากษาและผู้พิพากษา ซึ่งมีที่มาจากความสามารถส่วนบุคคล

Table 1: A Comparison of the Process of Becoming a Judge for Chalorjit Jittarutta and Komkrit Vatanasathien

ขั้นตอน	คุณชลอจิต จิตตะรุทธะ	คุณคมกริช วัฒนเสถียร	หมายเหตุ
การสอบไล่ วิชากฎหมาย	✓	✓	ตามข้อมูลที่มีคุณชลอจิต สอบไล่จากสำนักอบรม เนติบัณฑิตสภา ส่วนคุณคมกริช สอบได้เนติบัณฑิต
สอบคัดเลือก ผู้พิพากษา	✓	✗	จากข้อมูลที่มีคุณชลอจิตได้ สอบคัดเลือกเป็นผู้พิพากษา แต่สอบไม่ผ่าน ส่วน คุณคมกริชเข้ารับราชการ เป็นเสมียนศาลอุทธรณ์ ต่อมาสอบได้ทุนไปศึกษาต่อ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา
สอบคัดเลือกเป็น ผู้ช่วยผู้พิพากษา	✓	✓	
เข้าอบรมของ กระทรวงยุติธรรม	✓	✓	

นับจาก พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งคุณชลอจิต จิตตะรุทธะ เข้าสู่เส้นทางการเป็น ผู้พิพากษาศาลคดีเด็กและเยาวชนตามที่กฎกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๐๒) กำหนดให้ผู้หญิงเป็นผู้พิพากษาได้เฉพาะในศาลคดีเด็กและเยาวชน จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่ กระทรวงยุติธรรมอนุโลมให้ผู้พิพากษาทำหน้าที่ผู้พิพากษาในศาลชั้นต้นอื่น ๆ ได้เพื่อไม่ให้ขัดกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ ที่บัญญัติเรื่องความ เสมอภาคในการทำงานระหว่างเพศชายกับเพศหญิงไว้ โดยตลอดช่วง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗ มีผู้หญิงจำนวนหนึ่งที่ได้รับราชการในตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาและผู้พิพากษา (ดูตาราง ที่ ๒)

Table 2: The Number of Women Serving as Assistant Judges and Judges from 1965-1974

พ.ศ.	ผู้ช่วยผู้พิพากษา	ผู้พิพากษา
๒๕๐๘	-	-
๒๕๐๙	๑	๑
๒๕๑๐	-	-
๒๕๑๑	-	-
๒๕๑๒	-	-
๒๕๑๓	-	-
๒๕๑๔	๑	๑
๒๕๑๕	๒	๒
๒๕๑๖	-	--
๒๕๑๗	๑	๑

Source: Ratchakitcha, Since 1965 to 1974 A.D. (online)

สรุป

นับตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงได้พัฒนาขึ้นจากเดิมเริ่มจากการที่สตรีชั้นสูงได้รับโอกาสทางการศึกษา ต่อมาได้มีการขยายการศึกษาของสตรีมายังสตรีชนชั้นกลางซึ่งใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาสมัยใหม่ออกมาประกอบอาชีพนอกบ้าน อย่างไรก็ตามก็ดีด้วยกรอบทางความคิดและความคาดหวังจากสังคมต่อสตรีในเรื่องของการเป็นแม่และเมียที่ดีทำให้การประกอบอาชีพของผู้หญิงในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้นจำกัดขอบเขตแคบ ๆ เพียงแค่อาชีพครู ช่างตัดเสื้อ และพยาบาล ด้านการศึกษาพบว่ามีการปิดกั้นไม่ให้สตรีได้ศึกษาวิชาความรู้จำนวนหนึ่ง ดังเห็นได้จากการศึกษาวิชากฎหมายซึ่งในช่วงแรกนั้นมีการสงวนไว้สำหรับบุรุษ เป็นเหตุให้สตรีไทยต้องต่อสู้เรียกร้องเป็นเวลาร่วม ๓ ทศวรรษ จึงจะได้รับโอกาสในการเข้าศึกษาที่โรงเรียนกฎหมาย โดยใน พ.ศ. ๒๔๗๑ โรงเรียน

สอนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรมได้รับสตรีคนแรกคือ นางสาวแรม พรหมโบล เข้าศึกษา และจบเป็นเนติบัณฑิตหญิงคนแรกของไทยใน พ.ศ. ๒๔๗๓ แต่โอกาสในการเข้าเรียน วิชากฎหมายของสตรีครั้งนี้ไม่ได้เกิดจากแรงขับเคลื่อนจากการเรียกร้องของกลุ่มสตรี โดยตรง หากแต่อาจมาจากเหตุผลที่ว่านางสาวแรมเป็นบุตรของพันตำรวจเอกพระยา บุเรศผดุงกิจ (รวาย พรหมโบล) อธิบดีกรมตำรวจ หลังจากนั้นโรงเรียนกฎหมายได้รับ นางสาวศิริ จุฑีรัตน์ เข้าเรียนโดยนางสาวศิริสำเร็จการศึกษาเป็นเนติบัณฑิตหญิงคนที่ ๒ ของไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕

ถึงแม้ว่าใน พ.ศ. ๒๔๗๓ และ ๒๔๗๕ จะมีสตรีสองท่านจบการศึกษาระดับ เนติบัณฑิตจากโรงเรียนกฎหมาย กระทรวงยุติธรรม คือ คุณแรม พรหมโบล และ คุณศิริ จุฑีรัตน์ แต่ทั้งสองท่านไม่สามารถก้าวเข้าสู่อาชีพสูงสุดของสายงานยุติธรรม อย่างอาชีพข้าราชการตุลาการได้เนื่องด้วยในทางปฏิบัติแล้วพบว่ากระทรวงยุติธรรม ไม่ตั้งผู้หญิงเป็นข้าราชการตุลาการ (ผู้พิพากษา) แม้ว่าพระราชบัญญัติระเบียบ ข้าราชการตุลาการ พ.ศ. ๒๔๗๑ ซึ่งมีผลบังคับใช้อยู่ในขณะนั้นจะไม่มีบทบัญญัติห้าม ผู้หญิงเป็นข้าราชการตุลาการ (ผู้พิพากษา) ก็ตาม ทั้งนี้ภายหลังหลังการปฏิวัติสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึงจะปรากฏว่าคณะราษฎรพยายามเปลี่ยนแปลงให้เกิดความเท่าเทียม กันทางสังคมระหว่างเพศชายและเพศหญิงดังเห็นได้จากการตั้งมหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในลักษณะตลาดวิชาขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๗ เพื่อเปิดโอกาสให้ การศึกษาที่เท่าเทียมกันแก่ราษฎรทั้งชายและหญิง อย่างไรก็ตามการปิดกั้นโอกาสของ ผู้หญิงในการประกอบอาชีพผู้พิพากษายังคงมีอยู่ต่อมาโดยพระราชบัญญัติข้าราชการ ตุลาการ พ.ศ. ๒๔๘๒ ซึ่งตราขึ้นในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ระบุ คุณสมบัติของผู้สมัครสอบเป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการว่าต้องเป็นชาย ภายใต้สภาวะ ที่การปกครองของประเทศเปลี่ยนเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้วแต่ยังมีความเหลื่อมล้ำ ทางเพศในการประกอบอาชีพ จึงยังปรากฏการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีและปัญญาชน เพื่อเรียกร้องสิทธิของสตรีเกือบตลอดช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งประเทศไทยเริ่มใช้ การปกครองระบอบประชาธิปไตย จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งเกิดการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ของ ประชาชนเพื่อขับไล่เผด็จการทหาร เปลี่ยนการปกครองกลับมาสู่ระบอบประชาธิปไตย อีกครั้งหลังจากผู้นำทหารได้ทำการรัฐประหารและปฏิวัติล้มระบอบประชาธิปไตย แล้วใช้ระบอบการปกครองแบบเผด็จการตลอดช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๐-๒๕๑๖ โดยการ

เคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิของสตรีในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๑๖ นี้บางช่วงชบเขาเนื่องจาก
บรรยากาศทางการเมืองในขณะนั้น ๆ

ในส่วนของการประกอบอาชีพผู้พิพากษาพบว่า ตามกฎหมายได้เปิดช่องทาง
ให้ผู้หญิงรับราชการเป็นข้าราชการตุลาการ (ผู้พิพากษา) ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒ ซึ่งกระทรวง
ยุติธรรมได้ออกกฎกระทรวงฉบับที่ ๔ อนุญาตให้สตรีเป็นผู้พิพากษาในศาลคดีเด็กและ
เยาวชน แต่กว่าจะมีผู้หญิงขึ้นมาเป็นผู้พิพากษาได้ก็ใน พ.ศ. ๒๕๐๘ ซึ่งคุณชลอจิต
จิตตะรุทธะ สอบได้ตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาและเข้ารับการอบรมของกระทรวง
ยุติธรรมเพื่อก้าวขึ้นมาเป็นผู้พิพากษาศาลคดีเด็กและเยาวชน โดยขั้นตอนการเข้าสู่
ตำแหน่งผู้พิพากษาของคุณชลอจิต เมื่อเปรียบเทียบกับผู้พิพากษาร่วมสมัยที่เป็น
เพศชายพบว่าขั้นตอนการเข้าสู่ตำแหน่งผู้พิพากษาระหว่างผู้พิพากษาที่เป็นสตรีกับ
ผู้พิพากษาที่เป็นบุรุษไม่แตกต่างกันมากนัก อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากภาพใหญ่ของ
การรับราชการเป็นข้าราชการตุลาการ (ผู้พิพากษา) แล้วยังคงกล่าวได้ว่าการเลือก
ปฏิบัติและปิดกั้นการประกอบอาชีพข้าราชการตุลาการ (ผู้พิพากษา) ของสตรีอยู่มาก
ดังที่ได้กล่าวแล้วว่ากฎกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๐๒ กำหนดให้ผู้หญิง
เป็นได้เฉพาะผู้พิพากษาในศาลคดีเด็กและเยาวชน ขณะที่ผู้ชายเป็นผู้พิพากษาได้ใน
ศาลทุกประเภท จุดเปลี่ยนของผู้หญิงที่รับราชการเป็นผู้พิพากษาเกิดขึ้นหลังเหตุการณ์
๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งมีผลให้เกิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ โดย
สาระสำคัญประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ มีการบัญญัติเรื่องสิทธิเสรีภาพที่
เท่าเทียมกันระหว่างชาย-หญิง ทำให้กระทรวงยุติธรรมได้ผ่อนปรนให้ผู้พิพากษาสตรี
ปฏิบัติหน้าที่ในศาลชั้นต้นอื่น ๆ ได้เพื่อคลายการเลือกปฏิบัติต่อสตรีซึ่งเป็นการขัดต่อ
รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๗

References

- A Housewife's Handbook on radio and television.* (1966.) 5 (60, July 1966): 28-36.
- Aphornsuvan, T. (1993). "The Early Days of the Thai Students' Movement". In Wittayakon Chiangkun (Ed.). *Kabuankan Naksuaksathai: jak 2475 tuang 14 tula 2516 [Thai Students' Movement: From 1932 to 14 October 1973]*. p.9-30. 2nd Edition. Bangkok: Grammy Publishing House.
- Baibua (Metheewong), M and Pitpreecha, C. (2013). *Yuad khem narika bantuek heskarn prawattisat 12 chuamong fa wikrit kuen wanti 14 tulakom 2516 [Stop the Clock – Memoir of Historical Events – 12 Hours to Fight Against the Crisis Night of 14 October 1973]*. Bangkok: Matchon.
- Chaengchenkij, Y. (1987). *The Education of Thai Woman: A Case Study of Rajini School (1904-1960)*. M.A. Thesis (History). Faculty of Liberal Arts. Thammasat University. Thailand.
- Chanachai, N. (1986). *Women in modern Thai society: A case study of women in the nursing profession (A.D. 1896-1942)*. M.A. Thesis (History). Graduate School. Chulalongkorn University. Thailand.
- Chaiyarose, S. (2004). *Synthesizing, Feminism, Democracy and Human Rights: Sunee Chaiyarose's Self-Portrait*. M.A. Thesis (Women Studies), Puey Ungphakorn School of Development Studies. Thammasat University. Thailand.
- Chanrochanakit, P. (2015). *Ratthammanoon haeng Rajarnachak Thai: Kwam penma lae Sarasamkan [Constitution of the Kingdom of Thailand: A Short History and Introduction]*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Chanrochanakit, P. (2017). *Kan Muang Thai Ruam Samai [Contemporary Thai Politics]*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

- Chuanchaiyasitt, P. (1996). Women and the teaching profession in Thai society, 1913-1936. M.A. Thesis (History). Graduate School. Chulalongkorn University. Thailand.
- Dangpakdee, S. (1995). Society's expectations of Thai women in the "nation building" period, 1938-1944. M.A. Thesis (History). Graduate School. Chulalongkorn University. Thailand.
- Eawsriwong, N.; Sattayanurak, Saichon; Sattayanurak, Attachak. (1998). "Kan pluad pluay khong 14 tula [Liberation on 14th October]". *Silpawattanatham* 19 (12): 110-112.
- Kasetsiri, C. (2001). *Prawat kan muang thai 2475-2500 [Political History of Thailand 1932-1957]*. 3rd Edition. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- Kraipakorn, D. (2020). *Sentang Prachathippatai [Path of Democracy]*. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.
- Moonsilpa, W. (2011). *Somdejphra Piyamaharaj kub kan pratiroop kan suksa [King Chulalongkorn and His Educational Reforms]*. 4th Edition. Bangkok: Phim Kam.
- Phonchai, S. et al. (2003). *Rabobkankadluak lae kanobrom karatchakan nai sanyuthitham [Selection and Training of Judicial Officials in the Court of Justice]*. Bangkok: Office of the Secretariat of Committee on Jurisdiction of Courts.
- Pornarun, J. (1995). *Woman's Rights Movement in Thai Society, 1946-1976*. M.A. Thesis (History). Graduate School. Chulalongkorn University. Thailand.
- Pridi Banomyong Institute. "A piece of memory" *Empress Ream*. [Online]. 2020. Resource: <https://pridi.or.th/th/content/2020/05/266>.
- Ratchakitchanubeksa. (1928). Volume 45. Bangkok: Secretariat of the Cabinet.
- Ratchakitchanubeksa. (1933). Volume 50. Bangkok: Secretariat of the Cabinet.
- Ratchakitchanubeksa. (1939). Volume 56. Bangkok: Secretariat of the Cabinet.

- Ratchakitchanubeksa. (1954). Volume 71. Bangkok: Secretariat of the Cabinet.
- Ratchakitchanubeksa. (1968). Volume 85 Special Issue. Bangkok: Secretariat of the Cabinet.
- Ratchakitcha. (2022). *Command to appointed judges*. Retrieved from <https://ratchakitcha2.soc.go.th/>.
- Sacrobaneek, S. (1983). “Kan Reankrong Sithi khong Satee Thai (2398-2475) [Woman Right Movement in Thailand (1855-1932]”. *Satee Tad [Women Review]*. 1(3): 28-35.
- The Standard Team. (2020). “*Ko Tor hen chop Methinee Chalotorn pen pratan san deka ying kon raek nai prawattisat [The SEC approves Methinee Chalothorn as the first female Supreme Court president in history]*”. Retrieved from <https://thestandard.co/sec-approved-with-metini-chalothorn-to-be-president-of-the-supreme-court/>
- Udomchanya, P. (1998). *Puying bon sentang nakborihan nai rabobrachakarn thai ngan dan tulakan [Women on a Career Path of Executives in the Thai Bureaucracy – Judicial Works]*. Bangkok: Gender and Development Research Institute.
- Wantana. S. (1990, June). “Rath Somburanayasit nai Siam 2435-2475B.E. [The Absolute Monarchy State in Siam 1892-1932]”. *Journal of Social Sciences and Humanities* 17(1): 23-44.
- Wattanasatien, K. (2016). *Nakkodmai Harvard soo banlang tulakan [From Harvard Lawyer to the Judiciary]*. Bangkok: Bunditthai Publishing.
- Wongsurawat, K. (2005). *Kan muang kan pokklong Thai: lai miti [Thai Politics and Governance: Multidimensional]*. Bangkok: Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.
- Yimprasert, S. (2008). *Saithan Prawattisat Prachatippatai Thai [The Stream of History of Thai Democracy]*. Bangkok: P. Press.

ปริศนาธรรมจากการสร้างพระเจ้าล้านนา: รูปพุทธะ หรือ พระธัมมกาย?

Submitted date: 20 April 2022

Revised date: 24 June 2022

Accepted date: 1 July 2022

วรมเมธ มลาศาสตร์^๑

บทคัดย่อ

ปัจจุบันพระพุทธรูปถูกสร้างขึ้นมาอย่างมากมายด้วยวัตถุประสงค์ที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปตามพื้นที่และความประสงค์ของผู้สร้าง กระบวนการและวิธีการสร้างสะดวก ง่าย และรวดเร็ว พระพุทธรูปหลายชิ้นถูกวางขายตามท้องตลาด จนบางครั้งปราศจากคุณค่าและความหมายทางศาสนา จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านคัมภีร์และการสัมภาษณ์เจ้าพิธีกรรมผู้เชี่ยวชาญในการสร้าง “พระเจ้า” (พระพุทธรูป) ล้านนา พบว่ากระบวนการและวิธีการสร้างพระเจ้าของชาวล้านนามีความละเอียดพิถีพิถัน แต่ละขั้นตอนแฝงไปด้วยปริศนาธรรมที่ลึกซึ้ง ผู้เขียนพบว่าพิธีกรรมโบราณระหว่างการก่อพระเจ้าล้านนาหรือ “พิธีบรรจุธัมมกายพระเจ้า” ถือเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างพระเจ้าล้านนา แต่หลายคนมองข้ามหรือไม่รู้จักรนอกจากนั้นพิธีกรรมนี้สะท้อนให้เห็นคติของชาวล้านนาที่ว่า พระพุทธรูปไม่ใช่เพียงเครื่องระลึกถึงพระพุทธเจ้าหลังพุทธปรินิพพาน แต่คือพระพุทธรูปองค์ที่ทรง “ธรรมาน” (ทรงดำรง) อยู่ในสังสาร ปรากฏอยู่ด้วย “พระธัมมกาย” ดังนั้นบทความชิ้นนี้มุ่งเน้นศึกษาพิธีกรรมการสร้างและบรรจุธัมมกายพระเจ้า เพื่อหาวัตถุประสงค์และมุมมองการสร้างพระเจ้าของนักปราชญ์ล้านนา ตลอดจนไขปริศนาธรรมที่แฝงไว้ในพิธีกรรมนี้ด้วย

คำสำคัญ: พระพุทธรูป, ธรรมาน, ธัมมกาย, ล้านนา

^๑ ผู้เขียนเป็นนักศึกษาปริญญาเอก ได้รับทุน the University of Otago Doctoral Scholarship เพื่อศึกษาและทำวิจัยในระดับดุษฎีบัณฑิต

Dhamma Puzzles from Buddha Image Construction in Lanna: An Image of the Buddha or *Dhammakāya*?

Woramat Malasart^{ab}

Abstract

Today, a number of Buddha images have been constructed with multiple purposes depending on the area and the wishes of donors. The processes and methods in the modern day are convenient, easy and fast. Some of the images are sold in markets without the element of religious meaning. According to an analysis of manuscripts and interviews, Buddha image construction in Lanna consists of elaborated rituals and detail and each procedure contains doctrinal meaning and profound Dhamma puzzles. The finding of this study reveals that the ancient ritual called “the installation of the Dhammakāya of the Buddha” has played a significant role in Lanna Buddha image construction, but has been neglected and is unknown by some modern practitioners. This reflects the idea that a Buddha image is not perceived as “a reminder of the passing one,” but rather “the Buddha himself” who exists in the world by means of the “dhammakāya.” The research for this article aimed to study the construction and installation of the Dhammakāya in order to identify the purposes and perspectives of experts and intellectuals in the past associated with this issue. The study also found Buddhist religious doctrines underlined the performance.

Keywords: Buddha image, Dharamāna, Dhammakāya, Lanna

^{ab} A Doctoral student at of the University of Otago, New Zealand

บทนำ

“พุทธปฏิมา” หรือ “พุทธพิมพ์” ถูกตีความและเข้าใจกันไปต่าง ๆ นานา ขึ้นอยู่กับความรู้ ประสบการณ์ ความเชื่อของแต่ละบุคคล ส่วนใหญ่แล้วจะหมายถึง “เครื่องระลึก” ถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าหลังจากพุทธปรินิพพาน แต่อย่างไรก็ตาม ในคติของชาวล้านนา พระพุทธรูปนั้นไม่ได้เป็นเพียงแค่วรรณกรรมของพระพุทธรูปเท่านั้น แต่หมายถึง พระพุทธเจ้าที่มีชีวิตอยู่สังสาร ในคัมภีร์โบราณเกี่ยวกับการสร้างพระเจ้ายี่ล้านนาได้ระบุขั้นตอน วิธีการที่ละเอียดลออตั้งแต่แรกสร้าง การเตรียมวัสดุ ฤกษ์ยาม มีวันที่จะสร้าง เครื่องสักการบูชา ตลอดจนคุณสมบัติของช่างปั้นและพระสงฆ์ ผู้ประกอบพิธี มากไปกว่านั้นขั้นตอนระหว่างและหลังการสร้างแฝงไปด้วยปริศนาธรรมที่ลึกซึ้ง สะท้อนถึงภูมิรู้ ภูมิธรรมของบูรพาจารย์ในอดีต (Sooksawasdi, 2016 and Kotsupho, 2017)

ใน “ตำราการสร้างพระเจ้า ฉบับวัดเชียงหมั้น” และ “ตำราการสร้างพระพุทธรูปพิมพ์และพระเจดีย์ธาตุ” ที่รวบรวมโดย พระสาธุเจ้าสยาม (สิริบุญโญ) ในหนังสืออริยะประเพณีล้านนา กล่าวถึงขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการสร้างพระเจ้ายี่ล้านนา คือการสร้าง “อัมมกายพระเจ้า” ชาวล้านนาเชื่อว่าพิธีกรรมนี้จะทำให้พระพุทธรูปทรงดำรงอยู่ “ธรมาน” (ทะ-ระ-มา-นะ) เหมือนครั้งที่พระพุทธรูปยังมีพระชนม์ชีพอยู่ในสังสารนี้ แม้รูปกายของพระองค์จะดับสลายหายไปตามกาลเวลา เหลือเพียงพระบรมสารีริกธาตุเป็นตัวแทน หรืออาจกล่าวได้ว่า ที่ไหน “อัมมกาย” ปรากฏ พระพุทธรูปก็ดำรงอยู่ ณ ที่นั้น แม้ว่าขั้นตอนการสร้างอัมมกายพระเจ้าจัดเป็นพิธีกรรมส่วนที่สำคัญที่สุดของการสร้างพระพุทธรูป ในเอกสารโบราณกล่าวว่า “คันทอพระเจ้าบใส่อัมมกาย ได้ชื่อว่าไหว้จุ่มปลวกบตายนั้นแล ฯ” (Siam, 2016, pp. 39-40) แต่ในปัจจุบันเจ้าพิธีบางท่าน ตลอดจนผู้ร่วมพิธีและนักวิชาการยังไม่ทราบข้อมูลนี้หรืออาจจะมองข้ามความสำคัญในขั้นตอนนี้ไป ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนจึงได้วิเคราะห์ ถอดความหมาย และอธิบายปริศนาธรรมต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ใน “พิธีกรรมการสร้างและบรรจุอัมมกายพระเจ้า” ของชาวล้านนา เพื่อให้คนในปัจจุบันได้เข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของพิธีกรรมโบราณขั้นตอนนี้ ตลอดจนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของเนื้อหาของคาถาโบราณที่ชื่อ “อัมมกาย” (textual consideration) กับบริบทของการปฏิบัติ ในรูปแบบของพิธีกรรม (practical consideration)

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษาและนำเสนอหนึ่งในพิธีกรรมโบราณในการสร้างพระพุทธรูปของชาวล้านนา ซึ่งมีความสำคัญมากที่สุด คือ “พิธีกรรมการสร้างและบรรจุอัมมกายพระเจ้า”

๒. วิเคราะห์ อธิบาย และถอดความหลักกรรมและพุทธปรัชญาที่แฝงไว้ในขั้นตอนนี้ด้วย

สมมติฐาน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปนานกว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้ว การสร้างรูปของพระพุทธรูป โดยนักปราชญ์และบูรพาจารย์ในสมัยโบราณของล้านนาไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเครื่องระลึกถึงพระองค์หลังพุทธปรินิพพานเท่านั้น แต่ยังมีความหมายว่าพระพุทธรูปผู้ยัง “ธรรมาน” ดำรงอยู่ ในโลกนี้เหมือนครั้งยังมีชีวิต ดังนั้นการสร้างพระเจ้าล้านนาจะมีพุทธวิธีพิเศษ และอาจจะแฝงคติธรรมหรือหลักปรัชญาทางพระพุทธศาสนาไว้อย่างแยบคาย เพื่อสอนชาวพุทธรุ่นหลัง

ระเบียบวิธีวิจัย

ในบทความนี้ผู้เขียนใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางคัมภีร์เป็นหลัก (textual approach) เพื่อวิเคราะห์เอกสารโบราณที่บันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูปและอาศัยข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ (interview) ผู้เชี่ยวชาญในการสร้างพระเจ้าล้านนา

ตำราการสร้างพระเจ้าล้านนา

ปัจจุบันเอกสารโบราณจำนวนมากทยอยในดินแดนล้านนาถูกถ่ายสำเนาดิจิทัล และเผยแพร่ลงบนเว็บไซต์ ซึ่งผู้สนใจสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว ยกตัวอย่างเช่น ภาพถ่ายดิจิทัลของเอกสารโบราณในภาคเหนือบนเว็บไซต์ www.lanna-manuscripts.net. พับসাและคัมภีร์ใบลานจำนวนไม่น้อยบันทึกข้อมูลการสร้างพระพุทธรูปล้านนา จากการวิเคราะห์อวสานพจน์ (colophon) หรือหมายเหตุท้ายคัมภีร์ พบว่าคัมภีร์เหล่านี้มักจะคัดลอกมาจากต้นฉบับเดียวกัน เพราะข้อมูลในอวสานพจน์

เขียนไว้ว่า

...ค้นว่าวัดโตใบมี[ตำราการสร้างพระเจ้านี่] เพื่อหื้อสืบสาวหา แต้มเขียนไว้ชู้ว่าแท้เนื้อ เหตุว่าสืบสาสนทหายาท สืบน้ำธัมม์คำสอน พระเจ้าไว้บื้อหลังค้อยถอยเถียวโพลีเสียแม่แล ฯ.. (Siam, 2016, p. 23)

ส่วนใหญ่คัมภีร์ที่พบไม่ปรากฏอายุ สำหรับเล่มที่เก่าที่สุดที่พบ ณ ปัจจุบัน คัดลอกเมื่อ จ.ศ. ๑๑๘๘ หรือ พ.ศ. ๒๓๖๙ แต่คาดว่าตำราสร้างพระเจ้าล้านนาจะ สืบทอดกันมาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยพระเมืองแก้วแห่งล้านนาแล้ว (พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๘) เพราะในอวสานพจน์ของคัมภีร์บางฉบับกล่าวว่า

...อันพระมหินทะเถระเจ้าตนอยู่ป่าหนองท่าเมืองสะบุง หากนำเอา [ตำราการสร้างพระเจ้า] มาแต่สำนักสมเด็จ เข้าเมืองพุกาม สืบมาไว้ในเมืองพิงคะเชียงใหม่แต่เช่น**พระเมืองแก้ว**ตนเป็นเอกราชาปรากฏแต่นั้นมาตราบเถิงสมเด็จเขษฐาอัศวรราชครุ มหาปาเจ้าปัญญา วชิระเถระ วัดสวนดอกไม้... (Siam, 2016, p. 23, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

พิสิฎฐ์ โคตรสุโพธิ์ (Kotsupho, 2017, p. 67-96) ได้ศึกษาพิภพสาโบราณชื่อว่า “ตำราการสร้างพระเจ้า (พระพุทธรูป) ฉบับวัดเชียงมั่น” ที่อธิบายถึงวิธีการสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูป, สัดส่วนของพระพุทธรูป, ลักษณะของพระพุทธรูปตามแบบสกุลช่างพะเยา (แบบราชสีห์/สีหลักษณ์/สิงห์ลักษณ์, แบบช้าง/คชลักษณ์ และแบบต้นนิโครธ/แบบต้นไทร/ นิโครธลักษณ์) และการยกฉัตรพระธาตุ (เจดีย์) นอกจากอธิบายรายละเอียดการก่อสร้างพระเจดีย์และพระพุทธรูปแล้ว ตำราการสร้างพระเจ้าได้อธิบายถึงคาถาธัมมกาย และการบรรจุส่วนต่าง ๆ ของพระธัมมกาย (ตามที่ปรากฏในคาถาธัมมกาย) ลงในส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูป เพื่อให้พระพุทธรูปที่สร้างใหม่นั้นเปรียบเสมือนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์จริง เมื่อครั้งยังคง “ธรรมาน” หรือยังคงพระชนม์ชีพอยู่

ตำราการสร้างพระเจ้าเขียนขึ้นด้วยอักษรธรรมล้านนา เนื้อหาของตำราเล่มนี้เป็นภาษาบาลีและภาษาถิ่นล้านนา พิสิฎฐ์ไม่ได้วิเคราะห์อายุของของพิภพ

แต่เนื้อหาในพับสา เช่น การใช้การันต์ บ่งบอกว่าตัวพับสาเล่มนี้น่าจะถูกคัดลอก ในระยะเวลาไม่เกินประมาณ ๘๐-๑๐๐ ปี อย่างไรก็ตามเนื้อหาของพับสาน่าจะ สืบทอดมาก่อนหน้านั้น สเวียร์เรอสันนิษฐานว่าน่าจะสืบทอดมาตั้งแต่ยุคทองของล้านนา ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ (Swearer, 2004, p. 50)

คาถาธัมมกายบาลี

คาถาธัมมกาย คือ ร้อยแก้วที่รจนาด้วยภาษาบาลี ซึ่งอธิบายลักษณะและ ส่วนประกอบของพระธัมมกาย คาถาธัมมกายสามารถพบได้ในกลุ่มคัมภีร์ธัมมกาย หรือ ที่นักวิชาการเรียกว่า “the Dhammakāya Genre”^๒ ซึ่งประกอบด้วย คัมภีร์โบลาน ศิลาจารึก พับสา และสมุดพิมพ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กลุ่มคัมภีร์ธัมมกายได้บันทึก แกนคาถาบาลีที่เหมือนกัน (the core Pāli passages) ซึ่งอธิบายลักษณะและ องค์ประกอบของพระธัมมกาย หรือเรียกว่า “คาถาธัมมกาย” จากหลักฐานทาง โบราณคดี (จารึกพระธัมมกาย) ยืนยันว่าคาถาธัมมกายมีอายุเก่าแก่ถึงพุทธศตวรรษ ที่ ๒๑^๓ (Ketpan, 2017) อักษรที่ใช้จารึกคาถาธัมมกายมีความหลากหลายต่างกันไป ออกไปตามภูมิภาค เช่น อักษรขอมสุโขทัย อักษรขอมไทย อักษรมอญ อักษรธรรมล้านนา และอักษรไทย เป็นต้น เนื้อหาของคาถาธัมมกายรจนาโดยอ้างอิงหลักการที่พบใน คัมภีร์อภิธรรมและวิสุทธีมรรค สำหรับคาถาบาลีที่ใช้อธิบายคาถาธัมมกายแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนดังต่อไปนี้^๔

๑. บทพรรณนาส่วนต่าง ๆ ของ “พระธัมมกาย” ตั้งแต่พระเศียรไปจนถึง พระบาทเทียบกับพระญาณและพระพุทธรูปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (ดูภาพที่ ๑)

๒. บทสรรเสริญพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงรุ่งเรือง งดงามยิ่งกว่าเทวดา และมนุษย์ทั้งหลายด้วย “พระธัมมกาย”

^๒ นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาวิจัยกลุ่มคัมภีร์ธัมมกาย เช่น ยอร์ช เซเดส์, ฉ่ำทอง ค้าวรรณ, พระครูภาวนามงคล, แฟรงค์ รินด์, ฟรานซิส บีโชท์, โดแนลด์ สเวียร์เรอ, กิจชัย เอื้อเกษม, พระครูปลัดนายนกรวัตร, เคท ครอสบี, เทเรน วอร์ดเกอร์ และ วรเมธ มาลาศาสตร์

^๓ ศึกษาเพิ่มเติมที่ <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/186>

^๔ ดูร้อยแก้วบาลีที่ใช้อธิบายคาถาธัมมกายเพิ่มเติมได้ใน Coedès, 1956, p. 260-86; Swearer, 2004, p. 55-6; Urkasame, 2013, p. A366-80; Malasart, 2019, p. 49-63. Malasart, 2021, p. 82-4

๓. บทรวมความที่แนะนำให้พระโยคาวจรกุลบุตร (เช่น นักปฏิบัติธรรม) ผู้มี
ญาณอันแก่กล้า ผู้ที่ปรารถนาเข้าถึงพระสัพพัญญุตญาณ พึงระลึกรู้ถึงพระอัมมกาย
เนื่อง ๆ

สพพญุตญาณปวรสีส์ นิพพานารมณปวรวิลลิตเกส
จตุตถขณานปวรลลาตํ วชชिरสมาปตติญาณปวรอุณณาภาสํ
นีลกสิณโสภาทิกกนตํปวรภมฺยุคคํ ทิพพจกฺขุ สมฺนตจกฺขุ ปญญา
จกฺขุ พุทฺธจกฺขุ ธมฺมจกฺขุปวรจกฺขุ[ทฺวยํ] ทิพพิเสตญาณปวรเสตทฺวยํ
โคตรภูญาณปวรอุตฺตฺขณานํ มคฺคผลวิมุตติผลญาณปวรคณฺททฺวยํ
อนุตฺตรวิโมกฺขาธิคฺมญาณปวรกนฺตทฺวยํ โลกียโลกุตฺตรญาณปวร
โองฺกุรฺทฺวยํ สตฺตติสโพิธิปกฺขิญาณปวรสุภทฺนตา จตฺมคฺคญาณปวร
จตุสฺตรา จตฺสจฺจญาณปวรชีวหา อปฺปฏิหตญาณปวรหนกํ อนุตฺตร
วิโมกฺขาธิคฺมญาณปวรกณฺฐํ ติลกฺขณญาณปวรวิลลิตคิวิราชิตํ
จตุเวสสารชญาณปวรพาทฺวยํ ทสฺนานุสฺสติญาณปวรเวตฺตคฺลิสฺโสภา
สตฺตโพิชฌณฺคญาณปวรปฺนิมฺมอฺรตลํ อาสยฺยานุสยญาณปวรณฺยุคคํ
ทสฺสผลญาณปวรณฺชมิมฺงคํ ปฏฺิจฺจสมฺบุปฺปาทญาณปวรนาภิ ปณฺจินฺทริยํ
ปณฺญาพลํ ปวรชฌนํ ทสฺกุสฺสกมฺมปถปวรอฺรทฺวยํ ทสฺสผลญาณปวร
ชงฺขทฺวยํ จตฺริทฺธิปาทญาณปวรปาททฺวยํ สีลสมฺมาธิ[ปณฺญา]
ปวรสงฺฆาภิ ทิโรตตปณฺญาปวรปงฺสุกุลปฏฺิจฺจาทนจิวฺร โองฺกุรฺคิคมคฺค
ญาณปวรอนฺตรวาสกํ จตฺสติปฏฺุฐานญาณปวรกายพฺนธนํ

อณฺเวยสํ เทวมนุสฺसानํ พุทฺโธ อตฺติโรจติ
ยสฺส ตมฺตตมฺงคาทิ ญาณํ สพพญุตาทิกํ
ธมฺมกายมตํ พุทฺธํ นเม ตํ โลกนายกํ
อิมํ ธมฺมกายพุทฺธลฺกขณํ โยคาวจรกุลปฺตเตน ติกฺขณฺญาเนน สพพญุต
พุทฺธภาวํ ปตฺเถนเตน ปฺนปฺปฺนํ อนุสฺสริตพฺพ (Siam, 2016, p. 40-41)

คาถาอัมมกายภาษาบาลี หรือ “อัมมกายพระเจ้า” จะมีความสำคัญในขั้นตอน
การบรรจุอัมมกายลงในกลวงท้องของพระพุทธรูป ซึ่งจะอธิบายในลำดับต่อไป และ
บทบาทของคาถาอัมมกายนี้จะถูกแปลงยกศัพท์ หรือเรียกว่า “นิโสธ/นิสสัยอัมมกาย”
เพื่อนำไปบรรจุลงในส่วนต่างๆ ของพระพุทธรูป

นิโสร (นิสสัย) ธัมมกาย^๕

เนื้อหาส่วนนี้รจนาด้วยสองภาษา (bilingual text) คือภาษาบาลีและล้านนา รูปแบบการเขียนส่วนนี้ บทบาลีถูกยกขึ้นมาและถูกแปลเป็นภาษาถิ่นล้านนา บทนิโสรธัมมกายนี้ผู้เขียนได้เทียบสำนวนที่พบตำราการสร้างพระเจ้า ปรีวรตโดยพระสาธุเจ้าสยาม ในหนังสือ *อริยะประเพณีล้านนา* (Siam, 2016, p. 41-44)^๖ กับตำราการสร้างพระเจ้า ฉบับวัดเชียงมั่น จังหวัดพะเยา ปรีวรตไว้ในหนังสือ *พระพุทธรูป: คติการสร้างและพิธีกรรมจากเอกสารโบราณ* ของพิสิฎฐ์ โคตรสุโพธิ์ พบว่าทั้งสองฉบับมีสำนวนที่คล้ายคลึงกันมากซึ่งอาจจะเกิดจากการคัดลอกกันต่อ ๆ มา แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีรายละเอียดบางส่วนที่แตกต่างกัน เช่น “โคตรภูญาณปรอตุตถคฆานั” ปรยาอันรู้ยังมีคัมภีผล วิมุตติผลญาณ เป็นแก้มทั้ง ๒ อันประเสริฐของพระพุทธเจ้าแล” ปรากฏในตำราของพระสาธุเจ้าสยาม แต่ไม่พบในตำราของพิสิฎฐ์ เป็นต้น

เนื้อหาของนิโสรธัมมกายต่อไปนี้ ผู้เขียนแบ่งตอนของเนื้อหาให้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น และแสดงให้เห็นโครงสร้างของเนื้อหาที่มี ๓ ส่วน คือ ๑) บทพรรณนาส่วนต่าง ๆ ของพระธัมมกาย ๒) บทสรรเสริญพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และ ๓) บทรวมความให้ระลึกถึงพระธัมมกาย

Table 1: The Dhammakāya Gāthā with vernacular Lanna language

สพพญญตญาณปรอสิสิ	(๑ ใส่หัว)
อันว่าปรยาสิัพพญญตญาณเป็นหัวอันประเสริฐของพระพุทธเจ้าแล	
นิพพานารมมณปรอวิลิตเทส	(๒ ใส่ผม)
อันว่าปรยาอันหยั่งรู้อารมณ์แห่งนิพพานเป็นเส้นผมอันประเสริฐของพระพุทธเจ้าแล	
จตุตถขณานปรอลลาต	(๓ ใส่หน้าผาก)
ปรยาอันหยั่งรู้ยังจตุตถขณานเป็นหน้าผากแห่งพระพุทธเจ้าแล	

^๕ ในบทความนี้จะใช้คำว่า “นิโสร” แทน “นิสสัย” อ้างอิงตามอักขรวิธีของล้านนาเป็นหลัก

^๖ ดูเพิ่มเติม Kotsupho, 2017, p. 70-73

วชิรสมาปตติญาณปวารณญาณกาล	(๔ ใส่หว่างคิ้ว)
ปรยาอันรู้วชิรสมาปติเป็นกิวอัน อยู่ระหว่างหน้าผากคิ้วมีรัสมิ่รุ่งเรืองงามอันประเสริฐ แห่งพระพุทเจ้าแล	
นิลกลินไสภาตฤกษณ์ปวารณมุขุคคัล	(๕ ใส่คิ้ว ๒ ข้าง)
ปรยาอันรู้ยังกลินทั้งหลายมีนิลกลินเป็นต้นอันงามยิ่ง นักเป็นคิ้วทั้ง ๒ อันประเสริฐแห่งพระพุทเจ้าแล	
ทิพพจกขุ สมณฑจกขุ ปญญาจกขุ พุทธจกขุ ธมม จกขุปวารจกขุ[ทวย]	(๖ ใส่ตา ๒ ข้าง)
หน่วยตา ๕ ประการเป็นตาทั้ง ๒ แห่งพระพุทเจ้าแล	
ทิพพโสตญาณปวรโสตทวย	(๗ ใส่หู ๒ ข้าง)
ปรยาอันรู้ยังทิพพโสตา คือว่า หูทิพย์เป็นโสตา ปราสาทหูทั้ง ๒ อันประเสริฐของพระพุทเจ้าแล	
โคตรกญญาณปวารอตุจคฆาน	(๘ ใส่จมูกตั้ง)
ปรยาอันรู้ยังโคตรกญญาณเป็นจมูกตั้งอันประเสริฐ ของพระพุทเจ้าแล	
มคคผลวิมุตติผลญาณปวารคณฑทวย	(๙ ใส่แก้มทั้ง ๒ ข้าง)
ปรยาอันรู้ยังมีคคผล วิมุตติผลญาณ เป็นแก้มทั้ง ๒ อันประเสริฐของพระพุทเจ้าแล	
อนุตตรวิโมกขาธิคมญญาณปวารกนตทวย	(๑๐ ใส่ใบหู ๒ ข้าง)
ปรยาอันรู้ยังอุปายอันหื้อได้ถึงยังโลกุตตรธัมมเป็น ใบหู [ทั้งสอง] อันประเสริฐของพระพุทเจ้าแล	
โลกยโลกุตตรญาณปวรโกฎฐทวย	(๑๑ ใส่ริมปากบน-ล่าง)
ปรยาอันรู้ยังโลกยโลกุตตรธัมมทั้งมวลอันป เสสหลอเป็นริมฝีปากเบื้องลุ่ม เบื้องบน อันประเสริฐของพระพุทเจ้าแล	

สวดตติสโพธิปักขิยญญาณปวารสุภทนต์ดา	(๑๒ ใส้ในปากเป็นเขี้ยว)
ปรยาอันรู้ยังโพธิปักขิยธัมม ๓๗ เป็นเขี้ยว อันประเสริฐแห่งพระเจ้าแล	
จตุมคคญาณปวารจตุทฐา	(๑๓ ใส้ในปากเป็นเขี้ยว ฝางทั้ง ๔)
ปรยาอันรู้ยังมคคทั้ง ๔ เป็นเขี้ยวฝางทั้ง ๔ เล่มอัน ประเสริฐแห่งพระเจ้า	
จตุสจจญาณปวารชิวา	(๑๔ ใส้ในปากเป็นลิ้น)
ปรยาอันรู้ยังสัจจะทั้ง ๔ มีทุกขสัจจะ เป็นต้น เป็นลิ้นอันประเสริฐแห่งพระเจ้าแล	
อปปฏิหตญาณปวารหุณ	(๑๕ ใส้ในต่อมคาง)
ปรยาอันรู้ยังบ่หตย่อท้อยยังเยยยธัมมอันปัญหาอันคน แลเทวดาทั้งหลายหากมาถาม เป็นคางอันประเสริฐ แห่งพระเจ้า	
อนุตตรวิโมกขาธิมคคญาณปวารกณฐ	(๑๖ ใส้ในลำคอ)
ปรยาอันรู้ยังอุปายอันหื้อได้ถึงยังวิโมกธัมมคือว่า ธัมมอันจักได้ถึงยังนิพพานอันประเสริฐกว่าธัมมทั้ง มวลเป็นลำคออันประเสริฐแห่งพระเจ้าแล	
ติลกขณญาณปวารวิลลิตคิวิราขิต	(๑๗ ใส้ในกาบคอทั้ง ๓)
ปรยาอันรู้ยังลักขณะทั้ง ๓ มี อนิจจา ทุกข เป็นต้น เป็นลำคออันราบ ๓ อัน คือว่ากาบคอ ๓ ปล้องอันประเสริฐแห่งพระเจ้า	
จตุเวสารชชญาณปวารพาหุหุย	(๑๘ ใส้ในแขนทั้ง ๒)
ปรยาอันรู้ชื่อว่า เวสารชชญาณ ๔ ประการเป็นแขน ทั้ง ๒ อันประเสริฐแห่งพระเจ้า	

ทธานุสสุตติญาณปวารตตฺคุลีโสภา	(๑๙ ไส้ในนิ้วมือทั้ง ๑๐ นิ้ว)
ปรยาอันรู้ยังอนุสสุติ ๑๐ อันมีพุทธานุสสุติ เป็นต้น เป็นนิ้วมืออันเลี้ยวกลมงามอันประเสริฐ	
สตุตไพชฌมญฺคญาณปวารป็นอรุตลํ	(๒๐ ไส้กลางอก)
ไพชฌมคํทั้ง ๗ ประการมีสติไพชฌมคํเป็นต้น เป็นพื้นอกเต็มงามอันประเสริฐแห่งพระพุทเจ้าแล	
อาสยานุสยญาณปวารณญฺคคณํ	(๒๑ ไส้นมทั้ง ๒)
ปรยาอันรู้ยังอาสยานุสยญาณเป็นนมทั้ง ๒ อันประเสริฐแห่งพระเจ้าแล	
ทสผลญาณปวารมชฺฌิมญฺคํ	(๒๒ ไส้ท่ามกลางลำตัว)
ปรยาอันรู้ยังผละ ๑๐ อันเป็นองค์ท่ามกลางตนอันประเสริฐแห่งพระเจ้าแล	
ปฏิจจสมุปปาตญาณปวารนาภี	(๒๓ ไส้สะดือ)
ปรยาอันรู้ยังปฏิจจสมุปปาตัมมํทั้งมวลมี อวิชา เป็นต้น มีนโรธเป็นที่สุด เป็นสะดืออันประเสริฐแห่งพระเจ้าแล	
ปณฺจินทริยํ ปณฺญาพลํ ปวารชนํ	(๒๔ ไส้เอว)
อินทริยํ ๕ พละ ๕ เป็นเอว อันประเสริฐแห่งพระเจ้าแล	
ทสกุสลกมฺมปถปวารอรุทวยํ	(๒๕ ไส้หน้าแข้งทั้ง ๒)
ปรยาอันรู้ยังกัมมบถ ๑๐ อัน เป็นหน้าแข้งทั้ง ๒ อันประเสริฐแห่งพระเจ้าแล	
ทสผลญาณปวารชงฆทวยํ	(๒๖ ไส้ขาทั้ง ๒)
ปรยาอันรู้ยังผละทั้ง ๑๐ อันเป็นหน้าแข้งทั้ง ๒ อันประเสริฐของพระเจ้าแล	

จตุรพิธุปาทญาณปวรปาทหุย	(๒๗ ใส่ตีนทั้ง ๒ ข้าง)
อันว่า อิทธิบาททั้ง ๔ อันมีสันติอิทธิบาทเป็นต้น มีวิมังสาเป็นที่สุด เป็นตีนทั้ง ๒ อันประเสริฐ แห่งพระเจ้าแล	
สีลสมมาธิ[ปญญา]ปวรสงฆาภิ	(๒๘ ใส่ผ้าสังฆาภิ)
คือว่า สีลขันธ แลสัมมาธิขันธแลปัญญาขันธ เท่านี้ เป็นผ้าสังฆาภิผืนประเสริฐแห่งพระเจ้า	
ทโรตตบุปญญาณปวรบงสกุลปฎิจฉาพนจิวร	(๒๙ ใส่ผ้าจิวร)
อันว่า ผ้าบงสกุลผืนกึ่งบังบรรเทาเอาเสียยังสิ่ง เป็นต้นว่า ร้อนแลหนาวแห่งพระเจ้าแล	
อฏฐุคิกมคคญาณปวรอนตรวาสก	(๓๐ ใส่ผ้าสบง)
ปรยาอันรู้ยังอฏฐุคิกมัคค์ ๘ ประการ อันมีสัมมา ทิฎฐิอันดีเป็นต้นว่ามีสัมมาธิเป็นที่สุด เป็นอันตราวาสก ผ้านุ่งดวงประเสริฐแห่งพระเจ้าแล	
จตุสตีปฏฐานญาณปวรกายพนธณิ	(๓๑ ใส่สายกัมพล)
ปรยาอันรู้ยังสตีปฏฐาน ๔ อันเป็นผ้ากายพันธนกัมพล เส้นประเสริฐแห่งพระเจ้าแล	
พุทโธ	
อันว่าพระพุทเจ้า	
สจจ ธมโม	ส่วนที่ ๒ บทสรรเสริญ พระสัมมาสัมพุทเจ้าที่ ทรงรุ่งเรือง งดงามยิ่ง กว่าเทวดาและมนุษย์ ทั้งหลายด้วย “พระธัมมกาย”
ตนตรัสรู้ยังธัมม ๔ ประการ	
อติวิโรจติ	
ก็รุ่งเรืองงามยิ่งนัก	
อถญญส เทวมนุสสานิ	
กว่าคนแลเทวดาทั้งหลายผู้ยิ่งกว่าตนแล	

ยสฺสตมฺตมฺ คาทิญาณํ อนุสฺสตพฺพนฺติ	
อิมํ ธมฺมกายํ	
ยังธัมมกายอันประเสริฐอันพระพุทธเจ้าเรา ทั้งหลาย	
พฺุทฺธลฺกขณํ	
เป็นลักษณะแห่งพระพุทธเจ้าแล	
โยคฺวาทจฺรกุลฺปฺตฺเตน	
อันกุลบุตรตนอันประกอบด้วยเพียร	
ติลฺกขณญฺญาเณน	ส่วนที่ ๓ บทรวมความที่ แนะนำให้พระโยคาวจร กุลบุตร (เช่น นักปฏิบัติ ธรรม) ผู้มีญาณอัน แก่กล้า ผู้ที่ปรารถนา เข้าถึง พระสัพพัญญุตญาณ พึงระลึกนึกถึง พระธัมมกายเนื่อง ๆ
อันมีปรยากล้ำคม	
ปเถนฺเตน	
อันปรารถนามักใฝ่ใคร่ไต่ยัง	
สพฺพญฺญพฺุทฺธภาวํ	
ยังอันเป็นสัพพัญญูพุทธภาวะ	
อนาคเต	
อันจักมาภายหลัง	
อนุสฺสริตพฺุ	
ก็พึงระนึกคิดถึงตามคุณแห่งพระพุทธเจ้าดวงนี้	
ปฺุณฺณปฺุณฺณํ	
อยู่ใจ ๆ ให้ชื่นใจได้แล้วแล ควรจำเรณฺฺสวาทธิยายไว้ นพครบยาพระเจ้าพระธัมม์ช้วนอย่าได้ขาด ให้เป็น บังจยรักษาค้าชูตนในภาวะอันนี้แลภาวะภายหลังก็จัก พลันจรอดถึงมคคะ ผละ นิพพานตามบุญสมภาร อันตนหากได้กระทำมาได้ไว้สาจำเรณฺธัมมกายบ่ คลาดบ่คลาเสียไหนแก่บุคคลผู้นั้นชะแล	

ด้วยประการดังกล่าวมานี้แล

ธมฺมกาย นิฏฺฐิตํ

มกฺว่า

สมตํ

กึแล้ว

อิติ

ตั้งนี้แล

© DIRI - Dhammachai International Research Institute of New Zealand

Figure 1: The elements of the dhammakāya as listed in the Dhammakāya Gāthā (illustrated by Uthakhamkong, detailed by Malasart, and published in DIRI, 2018).

พิธีกรรมการสร้างและบรรจุอัมมกาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้เขียนแสดงให้เห็นว่า คาถาอัมมกายในล้านนามีอยู่สองประเภทคือ ภาษาบาลีอย่างเดียว (monolingual text) และนิสร์อัมมกาย (bilingual text) นอกจากโครงสร้างทางภาษาของคาถาอัมมกายแต่ละประเภทจะแตกต่างกันแล้ว การใช้งานในพิธีกรรมยังแตกต่างกัน ในกรณีที่เป็นคาถาอัมมกายที่เป็นภาษาบาลีอย่างเดียว เนื้อหาของคาถาอัมมกายภาษาบาลี-อักษรธรรมล้านนาจะถูกจารลงบนแผ่นโลหะตามแต่จะหาได้ในพื้นที่นั้น ๆ (ภาพที่ ๒) แล้วนำแผ่นจารึกไปใส่ในโกศทองคำ เมื่อก่อสร้างพระพุทธรูปไปถึงบริเวณสะดือให้เอาโกศทองบรรจุใส่ใน “กลวง” ท้องพระพุทธรูปบริเวณนี้ยังมีบทบาทอีก ๒ บทที่ต้องบรรจุลงด้วยในขั้นตอนนี้ คือ อสีติพยุญชนะ ๘๐ และ มหาปฐิสลักขณะ ๓๒ พระอธิการพงษ์ศรและพระธวัชชัย (Phromwaro, 2021 and Raksa, 2022) ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในกรณีที่จะสร้างพระพุทธรูปแบบหล่อโลหะ ท่านจะเขียนคาถาอัมมกายลงบนแผ่นเงินหรือแผ่นทองแดง จากนั้นจะนำแผ่นจารึกอัมมกายไปหลอมรวมกับโลหะที่จะใช้หล่อพระเป็นลำดับต่อไป

Thawatchai Raksa

23h · 🌐

"ธรรมกายา แห่งองค์พระเป็นเจ้า"

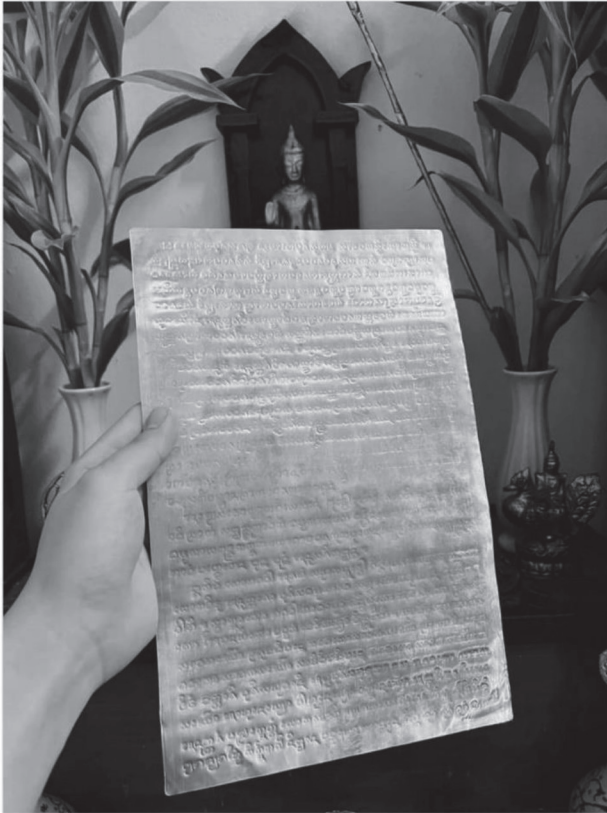

Figure 2: The Dhammakāya Yantra written in Pāli using Tham Lanna script as inscribed on a copper plate. The plate will then be installed inside a Buddha image. This picture was offered by Phra Thawatchai Raksa during an interview (Raksa, 2022).

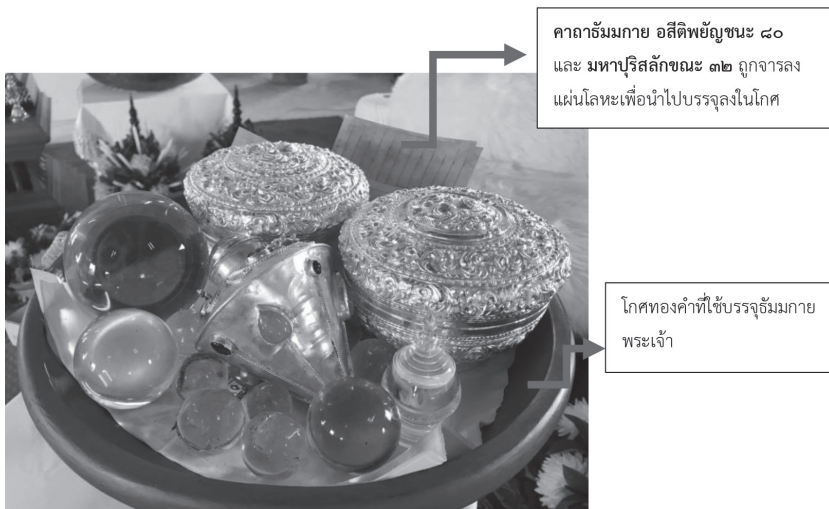

Figure 3: The Dhammakāya inscription will be put in a casket and the casket will be installed inside a Buddha image. This picture was offered by Phra Athikan Phromwaro during an interview (Phromwaro, 2021).

กรณีนี้ใส่อัมมกาย ส่วนแรก (บทพรรณนาส่วนต่าง ๆ ของพระอัมมกาย) ของคาถาจะถูกเขียนใส่แผ่นเงินหรือแผ่นทองคำ ซึ่งสอดคล้องตามเนื้อหาของตำราเพื่อนำไปบรรจุตามส่วนต่าง ๆ (๓๑ ส่วน) ขององค์สารูปเจ้า ซึ่งในตำราการสร้างพระเจ้าล้านนาแนะนำว่า

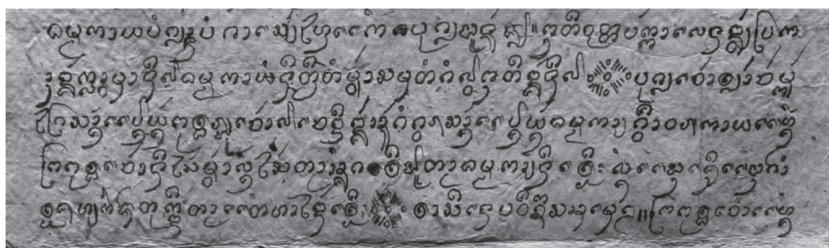

Figure 4: An original image of a manual for a Buddha image construction, Wat Chiang Man, Phayao Province (the scribe’s name and the date are not given) that was digitised by the Social Research Institute, Chiang Mai University (for more detail, see Kotsupho, 2017, p. 194).

...บุคคลเจ้าทั้งหลายจักมักใคร่สร้างแปงยังพุทธรูป และ พระเจดีย์
ตั้งอัน ก็ควรสร้างธัมมกาย คือว่า วรกายของพระพุทธรูปเจ้านี้ใ้
มักว่าลงสาตามองค์ที่อยู่ตามธัมมกายนี้เทอะ ลงแผ่นเงิน แผ่นคำ
ทอง เขียว (แผ่นตะกั่ว/ ดีบุก) สตุ ก็ดี ตามแต่จะหาได้เทอะ...
(Kotsupho, 2017, p. 194)

พระอธิการพงศธร ได้อธิบายขั้นตอนพิธีบรรจุธัมมกายลงในพระพุทธรูปไว้ว่า
เมื่อครั้งที่ท่านได้สร้างพระประธานในพระอุโบสถ ปี ๒๕๖๑ ท่านได้เขียนส่วนต่างๆ
ของพระธัมมกาย (๓๑ ส่วน) ที่ปรากฏในเนื้อหาของนิสเรธัมมกายด้วยอักษรธรรม
ล้านนาลงในแผ่นเงิน เมื่อช่างปั้น ปั้นไปถึงส่วนประกอบขององค์พระที่สอดคล้องกับ
ส่วนประกอบของพระธัมมกาย ท่านจะบรรจุแผ่นเงินนั้นลงไป ตามภาพที่ ๕
(Phromwaro, 2021)

Figure 5: This shows the ways that the elements of the dhammakāya (listed in the Dhammakāya Gāthā) are installed in each part of a Buddha image, which suggests that the set of the Buddha’s characteristics, as seen here like a Buddha image, is considered “dhammakāya.” This picture was offered by Phra Athikan Pongsathon Phromwaro during an interview (Phromwaro, 2021).

คาถาอัมมกาย เป็นที่รู้จักในกัมพูชาอีกชื่อหนึ่งคือ “คาถาบรรจุพระลักษณะ” งานวิจัยของฟรานซิสโอ บิซอท (Bizot, 1992, p. 295) ชี้ให้เห็นว่า พระญาณและพระพุทธรูปที่ประกอบเป็นพระอัมมกายที่ปรากฏในคาถาอัมมกายถูกเชื่อมโยงกับส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปในพิธีพุทธาภิเษกพระพุทธรูปของชาวกัมพูชา ระหว่าง “พิธีบรรจุพระลักษณะ” (ดูเพิ่มเติมใน Walker, pp. 113, 349-51, 417, 598, 789-91) คณะสงฆ์จะสวดคาถาอัมมกาย ระหว่างนั้นพระสงฆ์เจ้าพิธีจะให้เข็มแตะตามส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูปซึ่งสอดคล้องกับส่วนต่าง ๆ ของพระอัมมกาย เพื่อบรรจุหรืออาราธนาพระอัมมกาย (บิซอทใช้คำว่า “invisible body” หรือ “กายที่มองไม่เห็น”)^๖ ลงประดิษฐานในส่วนต่าง ๆ ของพระพุทธรูป เพื่อให้พระพุทธรูปที่ทำจากวัสดุต่าง ๆ กลับมา “อรमान” เหมือนครั้งที่พระพุทธรูปยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ในสังสาร

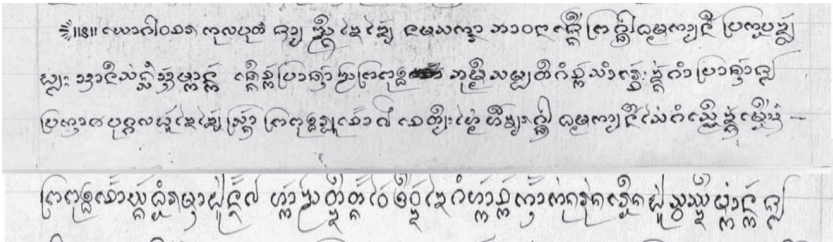

Figure 6: An original image of a manual for the Installation of the Buddha’s Heart into a Buddha Image and a Stupa, today preserved at Wat Srimongkon and digitised by the Dhammachai International Research Institute (DIRI, 2018).

ตำราการบรรจุหัวใจพระเจ้าและพระเจดีย์ (Mongkholangsi, -)

...โยคาวจรกุลบุตรชายหญิงใดได้นมัสการ ภาวนาถึงพระคาถาอัมมกายนี้ ประกอบด้วยผละอาณิสสงส์อันมากนัก ถึงจักปรารถนาเอาพระพุทธรูปสัมบัติ ก็จักสำเร็จตั้งกำปรารถนา ขและ ๑ ประการ ๑ บุคคลผู้ใดได้สร้างพระพุทธรูปเจ้า แลเจดีย์ใหม่ หือเขียนคาถา

^๖ ในบริบทของพิธีพุทธาภิเษกพระพุทธรูป สเวียร์เรอตีความคำว่า อัมมกาย คือ “the Holy Spirit of the Buddha” (Swearer, 2004, p. 96) ดูความหมายและการวิเคราะห์ “ธรรมกาย” ได้ในหนังสือหลักฐานธรรมกายในคัมภีร์พุทธโบราณ ฉบับวิชาการ (Jantrasrisalai, 2014).

อัมมกายนี้ใส่ ก็เสมอตั้งแต่เมื่อพระพุทธเจ้ายังธรรมาน (ธรรมาน) อยู่
นั้นแล หากเอาติดตั้งไว้ ที่วัดใดก็หากจัก ก้านกุ่ม รุ่งเรือง อยู่สวัสดิ
มากนักกะแล (Malasart, 2021, p. 87)

แม้คาถาอัมมกายถูกใช้ในวิธีการที่แตกต่างกันออกไปในล้านนา กล่าวคือแทนที่
จะใช้เข็มและตามส่วนต่าง ๆ ขององค์พระพุทธรูป ส่วนประกอบของอัมมกายจะถูก
บรรจุลงองค์สารูประหว่างสร้าง จากการลงพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ผู้วิจัย
ยังไม่พบการสวดคาถาอัมมกายระหว่างพิธีพุทธาภิเษก แต่คาถาอัมมกายถูกสวดในชีวิต
ประจำวันของชาวล้านนาเพื่อความเป็นสิริมงคล ตามที่ตำราของครูบาแก้วได้กล่าวไว้
ข้างต้น แต่อย่างไรก็ตามแม้การใช้คาถาอัมมกายในการสร้างพระพุทธรูปจะแตกต่างกัน
ออกไปตามพื้นที่ กล่าวได้ว่าไม่ว่าจะสวดหรือบรรจุอัมมกายไว้ภายใน ก็มีวัตถุประสงค์
เดียวกันคือ เพื่อให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าธรรมาอยู่ในโลกนี้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง
คือเปลี่ยนพระอิฐพระปูนให้กลายเป็นพระที่มีชีวิตจิตใจ ดังที่ตำราการสร้างพระเจ้า
ที่รวบรวมโดยพระสาธุเจ้าสยาม สิริปัญญาว่า

...หื้อเขียนตัวยันต์อัมมกายนี้ หื้อเหมือนมีตามหนังสือที่บอกไว้
แล้วหื้อใส่ฝังไว้ในองค์สารูปเจ้าตามที่คาถาอัมมกายบอกนั้นเทอะ
คั้นว่าได้กระทำตามนี้คือเหมือนดังพระพุทธเจ้ายังธรรมาอยู่นั้นแล
สาสนะวัดวาอาราม ที่นั้นจักกุ่มก้านกุ่มรุ่งเรืองมากนักกะแล อย่าได้
สิ้นเทหะแท้เนื้อ...(Siam, 2016, p. 39-40)

หลายคนอาจสงสัยว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไป
ประมาณ ๒,๕๐๐ ปีแล้ว และรูปกายของพระองค์ถูกประชุมเพลิงและเหลือเพียง
พระบรมสารีริกธาตุที่เป็นตัวแทน แล้วทำไมพระพุทธเจ้าจึงทรงอยู่ “ธรรมา” ในโลกนี้
ได้? แนวคิดนี้ปรากฏในบทสนทนาพระอุปคุตกับพญามาร ที่ปรากฏในหนังสือปฐม
สมโพธิกา ประพันธ์โดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ว่า

...อนึ่งท่านจงได้อนุเคราะห์แก่อาตมา ด้วยสมเด็จพระศาสดา
บังเกิดในโลกเสด็จเข้าสู่พระปรินิพพานเสียแล้ว เราได้เห็นแต่
พระธรรมกายบมิได้เห็นซึ่งพระสรีรกาย ท่านจงส่งเคราะห์หนีถมิ
พระรูปกายแห่งพระศาสดาจารย์ พร้อมด้วยอาการทั้งปวง...

(Phra Paramanuchitchinorot, 1962, p. 546)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระอุปัคฺตไม่ได้เห็นพระสรีรกาย (กายเนื้อหรือรูปกาย) ของพระพุทฺธองค์ด้วยตาเนื้อ เพราะพระองค์ทรงดับขันธปรินิพพานไปก่อน อย่างไรก็ตามท่านได้เห็นแต่พระธัมมกายของพระตถาคต “พระธัมมกาย” ในที่นี้ สเวียร์เรอร์ได้ตีความหมาย “eternal body” ว่า กายที่เป็นอมตะและไม่ตาย แม้รูปกายของพระพุทฺธเจ้าสฺถูญสลายไปแต่กายนี้ก็ยังคงปรากฏอยู่ ซึ่งพระอรหันต์ เช่น พระอุปัคฺตได้เข้าถึงแล้วจากการทำสมาธิ (Swearer, 2004, p.111) หลักการและแนวคิดนี้ยังปรากฏในคู่มือปฏิบัติธรรมสมัยอยุธยาที่ว่า

...*ธรรมกาย* เป็นที่พึ่งอันยอดเยี่ยมโดยสิ้นเชิง ถึงสถานที่อันสงบ
ระดับประเสริฐเที่ยงแท้ เพราะความอำนวยการของ *ธรรมกาย* นั้นเป็น
“อมตะ” ๙ (Yasothornrat, 1935, p. 370, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

บทสรุป: ธัมมกาย พุทฺธลक्षणนี้คือพระธัมมกาย” ลักษณะนี้เป็นอย่างไร?

บทบาลีธัมมกาย มหาบุริสสลักษณะ ๓๒ และ อสตีตัญญุชนะ ๘๐ ที่ถูกบรรจุไว้ในกลางท้องพระเจ้า บริเวณสะดือของพระพุทฺธรูปแสดงให้เห็นปริศนาธรรมที่ว่า พระธัมมกายประกอบไปด้วย ๓๑ ส่วน สมบูรณ์พร้อมด้วยลักษณะมหาบุริส ๓๒ ประการ และอสตีตัญญุชนะ ๘๐ สถิตอยู่ตำแหน่งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของที่ปรากฏอยู่ในคู่มือปฏิบัติธรรมสมัยอยุธยาที่ว่า

...*พระโยคาวจรผู้รู้*ว่า “*ธรรมกาย*” ดำรงอยู่ในหทัยประเทศ (ขอบเขตของใจ/กลางท้อง) แห่งสรรพภูต ทำให้หมุ่นตั้งว่าหุ่ยนนต์ ท่านตั้งใจเจริญพระวิปัสสนา เพื่อให้ถึงธรรมกายเป็นที่พึ่งอันยอดเยี่ยม... (Yasothornrat, 1935, p. 370)

การวิเคราะห์เนื้อหาของคาถาธัมมกายสามารถบอกได้เพียงว่า พระธัมมกายคือ พุทฺธลักษณะ “ธัมมกาย พุทฺธลक्षण” อันประกอบไปด้วยพระญาณและธรรม หรือธัมม^๘ ที่พระสัมมาสัมพุทฺธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว^๙ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พระธัมมกาย คือ กายแห่งธรรม “the Body of Dhamma” หรือ กายแห่งญาณ “the Body of Wisdom”

^๘ ดูเพิ่มเติม Ketpan, 2014, p. 1-12.

ไม่ใช่ “หมวดหมู่แห่งอัมม” ที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก (collection of Dhamma) ตามที่นักวิชาการบางท่านกล่าว เช่น Collins (2014) แต่อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์โดยใช้ความรู้ทางบาลีไวยากรณ์ (textual analysis) ไม่เพียงพอที่จะบ่งบอกว่า พุทธลักษณะนี้มีลักษณะหรือรูปร่างเป็นอย่างไร การหาความหมายของอัมมภายในบริบทรอบข้าง เช่น การใช้งานจริง (contextual analysis) ในพิธีกรรมการสร้างและบรรจุอัมมกายพระเจ้า ทำให้ความหมายของ “อัมมกาย พุทธลักษณะ” ชัดเจนขึ้น องค์ประกอบของอัมมกาย ๓๑ ส่วนถูกจารลงแผ่นโลหะและบรรจุลงตามส่วนต่างขององค์พระพุทธรูป และสุดท้ายประกอบกันขึ้นเป็นองค์พระพุทธรูป เป็นปริศนาธรรมที่บูรพาจารย์ในอดีตต้องการที่จะชี้ให้เห็นว่า พุทธลักษณะที่ประกอบขึ้นเป็นองค์พระพุทธรูปนี้ คือ “อัมมกาย”

ดังนั้นพระพุทธรูปที่ทุกท่านเห็นไม่ใช่เป็นเพียงตัวแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังพุทธปรินิพพานเหมือนที่หลายคนเข้าใจ แต่คือ “พระอัมมกาย” พระอัมมกายไม่ใช่กายเนื้อหรือ “รูปกาย” แต่เป็นวรกายหรือกายอันประเสริฐของพระพุทธเจ้า มีลักษณะคล้ายพระพุทธรูป (Swearer, 2004, p. 185) แม้พระอัมมกายจะไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า (invisible body) แต่สามารถเห็นได้ด้วยปัญญา อย่างไรก็ตามเพื่ออธิบายขยายความคำสอนที่อยู่ในคทาอัมมกายให้ชัดเจน เป็นรูปธรรม สามารถจับต้องได้ และเพื่อการเข้าถึงที่ง่ายกว่าการอธิบายผ่านทางคัมภีร์ บูรพาจารย์ในอดีตเลยสมมุติสร้างพระอัมมกายขึ้นมาให้เป็นรูปธรรม สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าเพื่อว่าโยคาวจรกุลบุตรนักปฏิบัติธรรมผู้มีปัญญาอันคมกล้าจะได้นำไปใช้เป็นเครื่องสมมุติระลึกถึงพระอัมมกาย เพื่อจะเป็นพาหนะให้เข้าถึงพระอัมมกายของจริงภายในและเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ เพราะการที่จะเป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้าได้ ต้องมี “สัพพัญญุตญาณ” และสัพพัญญุตญาณนี้ก็เป็นส่วนพระเศียรของพระอัมมกาย ตามที่กล่าวไว้ในคทาอัมมกาย

...อิมิ อัมมกายพุทธลักษณะ โยคาวจรกุลบุตร เตน ติกขญาณน

สพพญญพุทธกาวิ ปตเตนเตน ปนปโป นุสสุสริตพพ...

พุทธลักษณะอันเป็น “พระอัมมกาย” นี้ พระโยคาวจรกุลบุตรผู้มีญาณอันแข็งกล้า เมื่อปรารถนาซึ่งความเป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้า พึงระลึกถึงเนื่อง ๆ (Malasart, 2021, p. 82, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

นอกจากนำเสนอคุณค่าของพิธีกรรมโบราณในล้านนาแล้ว บทความชิ้นนี้ ยังแสดงให้เห็นว่า คำสอนทางพุทธศาสนาไม่ได้ถ่ายทอดผ่านทางคัมภีร์เท่านั้น ยังมีอีกช่องทางคือผ่านทางพิธีกรรม ทั้งสองวิธีมีความเกื้อกูลกันเพื่อช่วยในผู้ศึกษาเข้าใจ ความหมายของคำสอนที่แฝงอยู่ในปริศนาธรรม โดยเฉพาะเรื่องราวของ “พระอัมมกาย” ที่ได้กล่าวไว้ในบทความให้ชัดเจนขึ้น

References

- Bizot, F. (1992). *Le Chemin De Lanka*. Paris: EFEO.
- Coedès, G. (1956). Dhammakāya. *The Adyar Library Bulletin* XX, (3-4), 248-86.
- Collins, S. (2014). Reflections on the Dichotomy Rūpakāya/Dhammakāya. *Contemporary Buddhism*, 15(2), 259-273.
- DIRI. (2018). “The Trace of Dhammakāya in the Ancient Manuscript”. [weblog]. Retrieved from https://www.kalyanamitra.org/th/uniboon_detail.php?page=4420
- Jantrasrisalai, C. (2014). *Lakthan Thammakai Nai Khamphi Phut Boran Chabap Wichakan*. [Traces of the Dhammakāya in Ancient Manuscripts: Academic Edition]. Bangkok: Rungsil Press.
- Ketpan, C. (2014). The Inscription of Wat Suea. *The Journal of Humanities Naresuan University*, 11(1), 1-12.
- Kotsupho, P. (2017). *Phraphuttharup: Khati kan sang lae phithikam chak ekkasan boran mueang phayao*. [Buddha Images: Beliefs in Construction and Rituals from Ancient Manuscripts in Phayao]. Chiang Mai: Institute of Social Science, Chiang Mai University.
- Malasart, W. (2019). *The Dhammakāyānussati-Kathā: A Trace of “Siam’s Borān Buddhism” from the Reign of Rāma I (1782-1809 CE)*. (MA thesis). University of Otago, Dunedin, New Zealand.

- Malasart, W. (2021). The Dhammakāya Text Genre and Its Significance for Tai-Khmer Buddhism and Modern Marginalisation. *The Journal of the Siam Society*, 109(2), 79-94.
- Mongkhlorangsi. P. (n.d.). *Phap Sa Tamra Kan Banchu Huachai Phrachao Lae Phra Chedi*. [A Manual for Installing the Buddha's Heart and Cetiya]. Nan: Wat Sri Mongkhol.
- Phra Paramanuchitchinorot, S. (1962). *Pathomsomphothikatha*. [The Story of the Buddha's Enlightenment]. Bangkok: Religious Department.
- Phromwaro, P. (2021, December 20). Personal Interview.
- Raksa, P. (2022, March 10). Personal Interview.
- Siam, P. (2016). *Nangsue Ariya Prapheni Lann*. A Manual of the Noble Traditions of Lanna]. Phrae: Wat Doi Cham Kha Aranwasi.
- Sooksawasdi, S. (2016). *Phraphuttharup Lanna Kap Khati Phraphutthasatsana Mahayan Baep Tantra Nikai Watcharayan*. [Lanna Buddha Images and the Influence of Vajirañāna Nikāya]. (2nd ed.). Chiang Mai: Chiang Mai University Press.
- Swearer, D. (2004). *Becoming the Buddha: The Ritual of Image Consecration in Thailand*. Princeton: Princeton University Press.
- Tamra Sang Phrachao*. (n.d.). [A Manual for Making a Buddha Image]. Phayao: Wat Chiang Man.
- Urkasame, K. (2013). *A Study of Elements in Yogavacara Tradition from Tham Scripts Palm-Leaf Manuscripts*. PhD Thesis, University of Sydney.
- Walker, T. (2018). *Unfolding Buddhism: Communal Scripts, Localized Translations, and the Work of the Dying in Cambodian Chanted Leporellos*. (doctoral Thesis), University of California.
- Yasothornrat, P. (1935). *Phuttha Rang Si Thi Sa Di Yan Wa Duai Samatha Lae Wipasana Boran 4 Yuk*. [Meditation Manual from Four Reigns]. Bangkok: Wat Bromnivas.

บทบาบทหน้าทีของดนตรีที่ปรากฏในวรรณกรรม คำวขอล้านนา^๑

Submitted date: 9 July 2022

Revised date: 7 September 2022

Accepted date: 13 September 2022

ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี^๒
ศิริสาร เหมือนโพธิ์ทอง^๓

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอล้านนา โดยศึกษาจากวรรณกรรมคำวขอที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนาในช่วง พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๙๘ จำนวน ๒๔ เรื่อง ผลการศึกษาพบว่าบทบาทหน้าที่ของดนตรีสามารถแบ่งออกเป็น ๕ รูปแบบ ได้แก่ การบรรเลงสำหรับการต้อนรับ พบในฉากการต้อนรับตัวละครสำคัญที่กำลังเดินทางเข้าเมือง การบรรเลงประกอบการเดินทาง พบในฉากตัวละครสำคัญเตรียมการเดินทางและระหว่างการเดินทาง การบรรเลงในงานมหรสพ พบในฉากการจัดมหรสพสมโภชตัวละครสำคัญขึ้นครองเมืองและอภิเษกสมรส การบรรเลงขับกล่อม พบในฉากการบรรเลงขับกล่อมในปราสาทพระราชวัง และการบรรเลงให้สัญญาณ พบในฉากที่ตัวละครสำคัญต้องการส่งสัญญาณแจ้งให้ทราบ โดยบทบาทหน้าที่ของดนตรีทั้ง ๕ รูปแบบที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอล้านนา มีความสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์ประเภทตำนาน ศิลจารึก วรรณกรรม และบันทึกการเดินทางของชาวต่างชาติ

คำสำคัญ : บทบาบทหน้าที, ดนตรี, วรรณกรรม, คำวขอ, ล้านนา

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำวขอที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนา พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๙๘

^๒ นักศึกษาลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และอาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

^๓ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

The Roles of Music in Lanna Khao Saw Literature^๔

Nuttapong punjaburi^๕

Sirisarn Mueanphothong^๖

Abstract

The research for this article aimed to study the role of music in Lanna Khao Saw literature. The researcher studied twenty-four pieces of Khao Saw literature published in the Lanna script between 1917-1955. The findings indicated that there were five roles of music: to welcome the main characters on their way into the city; in scenes of the main characters preparing for journeys and during the journeys; for a festive celebration in Maho Rasop scenes when the main characters were crowned as kings or got married; in scenes of lullaby in the palace; and in scenes where main characters wanted to give signals. These five roles of music that appear in Lanna Khao Saw literature are consistent with the roles of music that appear in historical documents, including legends, inscriptions, literature and travel records of foreigners.

Keywords: Role, Music, Literature, Khao Saw, Lanna

^๔ This article was the part of the thesis entitled “Analysis of “Khao Saw” Literary Works Published in Dham Lanna Alphabets during B.E. 2460-2498”

^๕ Ph.D. Candidate, Graduate Programs in Epigraphy in Thai and Oriental Languages, Faculty of Archeology, Silpakorn University and a Lecturer in the Thai Language Department Faculty of Education, Chiang Mai University.

^๖ A Lecturer in the Department of Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University

๑. บทนำ

คำว่า ค่าว เป็นวรรณกรรมร้อยกรองชนิดหนึ่งของล้านนา ที่ใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ที่เรียกว่า ค่าว ในการแต่ง ฉันทลักษณ์ดังกล่าวมีการกำหนดเสียงวรรณยุกต์ สัมผัส และคณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สันนิษฐานว่าเป็นฉันทลักษณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา (Nimmanhaemin & Prangwatanakun, 1978, p. 157) คำวขอมีเนื้อเรื่องมาจากคัมภีร์สำหรับประเทศที่เรียกว่า ธรรมค่าว หรือค่าวธรรม (Bunyarak, 1974, p. 17) เป็นเรื่องที่มาจากชาตกนอกนิบาต รวมทั้งปัญญาสชาตก คำวขอจึงมีลักษณะคล้ายกับนิทานคำกลอนประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ (Rungruengsri, 2004, p. 122)

ผู้แต่งคำวขอในยุคแรกเริ่มคือพระยาโลมาวิสัย ได้แต่งคำวขอเรื่องหงส์ผาค่า พระยาพรหมเทพ ชาวจังหวัดลำพูนได้แต่งคำวขอเรื่อง เจ้าสุวัตตนางบัวคำ (Rungruengsri, 2003, p. 488) นอกจากนี้ยังมีผู้นิยมนำเอาฉันทลักษณ์ค่าวมาแต่งเป็นเรื่องราวต่าง ๆ มากมายจนมีผลงานเป็นที่ยอมรับ และผู้แต่งก็ได้รับการยกย่องจากสังคม เช่น พระยาพรหมไวยหาร ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นกวีเอกของล้านนา รวมถึงท้าวสุนทรพจนกิจ กวีคนสำคัญในราชสำนักพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เป็นต้น

คำวขอมีบทบาทต่อสังคมล้านนา คือใช้เล่าสู่กันฟังด้วยการขับเป็นทำนองต่าง ๆ เช่น ทำนองวิงวอน ทำนองโก่งเสียงวง ทำนองม้าย่าไฟ เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า “การเล่าค่าว” ผู้ที่ฟังคำวขอจึงได้รับทั้งความบันเทิงและสาระที่เป็นธรรมะ ซึ่งเข้าใจง่ายกว่าการฟังเทศน์ เพราะผู้แต่งคำวขอได้นำเอาค่าวธรรมซึ่งมีภาษาบาลีอยู่มากมาดัดแปลงแต่งใหม่ โดยยังคงรักษาโครงเรื่องหลักของชาตกไว้เหมือนเดิม แต่ปรับการใช้ภาษาให้เข้าใจง่าย ทำให้ผู้ฟังเข้าถึงหลักธรรมได้ง่ายขึ้น

แต่เดิมคำวขอได้ถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในใบลานและพับสา ซึ่งเป็นรูปแบบการบันทึกเอกสารของท้องถิ่นล้านนาในอดีตรวมทั้งบันทึกคัมภีร์ทางพุทธศาสนา หรือเรื่องราวอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ต่อมาเมื่อมีผู้นิยมการอ่านและฟังคำวขอมากขึ้น จึงคัดลอกต่อ ๆ กันมาเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งในปี พ.ศ.๒๔๓๕ ศาสตราจารย์เดวิด จี คอนลินส์ มิชชันนารีคณะอเมริกันเพรสไบทีเรียนที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในเชียงใหม่ได้ตั้งโรงพิมพ์ขึ้นเป็นแห่งแรกในภาคเหนือ ชื่อโรงพิมพ์อเมริกัน ตั้งอยู่ที่บ้านวังสิงห์คำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๖๐ ศาสตราจารย์เดวิด

จี คอนลินส์ ได้ถึงแก่กรรม ภรรยาของท่านจึงขายกิจการโรงพิมพ์นี้ให้แก่นายเมืองใจ ชัยนิลพันธ์ ใน พ.ศ. ๒๔๖๖ ซึ่งนายเมืองใจเป็นคนท้องถิ่นที่เคยทำงานในโรงพิมพ์นี้ มาก่อน (Sartraphai, n.d., p. 1) เมื่อนายเมืองใจได้ซื้อกิจการต่อ ก็เริ่มพิมพ์เอกสาร ที่เกี่ยวกับท้องถิ่น ซึ่งคำขอก็เป็นหนึ่งในเอกสารที่พิมพ์จำหน่ายเป็นจำนวนมาก

คำขอถูกเผยแพร่ไปอย่างกว้างขวางด้วยเวลาอันรวดเร็วและจำนวนมาก อันมาจากเทคโนโลยีการพิมพ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ทำให้ผู้คนนิยมอ่าน-ฟังคำขอกันมากขึ้น โดยมีจำนวนการพิมพ์ตั้งแต่ ๕๐๐ – ๔,๐๐๐ เล่มต่อการพิมพ์ ๑ ครั้ง เมื่อความนิยมอ่านและฟังคำขอแพร่หลายในท้องถิ่น ทำให้เกิดผู้แต่งคำขอใหม่ ๆ ตามมา ซึ่งโรงพิมพ์ก็ได้ว่าจ้างผู้แต่งเหล่านั้นให้แต่งเรื่องใหม่ ๆ ขึ้นโดยนำเอาต้นฉบับจากคัมภีร์ ขาดคเรื่องที่น่าสนใจมาแต่งให้เป็นคำขอ

คำขอที่ถูกแต่งขึ้นใหม่มีลักษณะที่น่าสนใจคือ ผู้แต่งได้สร้างสภาพสังคมใน คำขอแต่ละเรื่องให้มีความสมจริงและร่วมสมัยกับสังคมในช่วงเวลาขณะนั้น ทั้งใน ด้านธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมทั้งในความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ซึ่ง รายละเอียดดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่าลักษณะสังคมในช่วงเวลานั้นเป็นอย่างไร เมื่อผู้แต่งได้ใช้โลกทัศน์ทางสังคมของตนนำเสนอไว้ในคำขอ ผู้อ่านและฟังคำขอ ก็จะมีโลกทัศน์ทางสังคมเช่นเดียวกัน

ดนตรีเป็นภาพสะท้อนสังคมอย่างหนึ่งที่พบในวรรณกรรมคำขอหลายเรื่อง และมีบทบาทหน้าที่หลากหลายในสังคม เพราะหากกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี กับสังคมแล้ว ดนตรีนับเป็นส่วนหนึ่งและดำรงอยู่กับสังคมมาโดยตลอดไม่ว่าจะยุคสมัย ใดก็ตาม เมื่อสังคมนั้น ๆ มีวิวัฒนาการทางความรู้ ความคิด สติปัญญา จึงเกิดการสร้าง ระเบียบแบบแผนทางดนตรีขึ้น หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของล้านนาที่บันทึกเกี่ยวกับ ดนตรีปรากฏอยู่ในศิลาจารึก ตำนานพื้นเมือง รวมไปถึงงานวรรณกรรม ซึ่งพบว่า ดนตรีมีบทบาทหน้าที่ตั้งแต่ระดับชนชั้นปกครองลงมาถึงระดับสามัญชน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ดนตรีถูกกล่าวถึงในหลักฐานเอกสารทาง ประวัติศาสตร์ต่าง ๆ นั้นแสดงถึงบทบาทของดนตรีที่มีอิทธิพลต่อสังคมมาโดยตลอด ทุกยุคทุกสมัย เช่น ในตำนานสิงหนวัติกุมาร กล่าวถึงพระญามังรายว่ามีพระราชศรัทธา ต่อพระมหาธาตุเจ้าดอยตุง จึงได้มีการสร้างโกศเงิน โกศทอง โกศแก้ว สำหรับบรรจุ

รองรับพระบรมธาตุ แล้วจึงฉลองสมโภชและแห่เครื่องดนตรีประโคม ความว่า “กาลนั้นองค์พระมิ่งรายนราชเจ้า ก็มีพระทัยยินดีมากนักแล้ว พระองค์ก็ให้นายช่างทั้งหลายมากระทำยั้งพระโกศเงิน พระโกศทองซ้อนพระโกศแก้ว รับเอายั้งพระบรมธาตุไว้ แล้วก็ตกแต่งยั้งเครื่องบูชาทั้งหลาย มีแก้วแหวนเงินทองมธูปผาราช คันธามาลา จุณจันท์น ตั้งคันทองและฉัตรบูชาพร้อมเสร็จ ก็ยกมหาธาตุเจ้าและก็รวมยั้งริ้วพลคน การงานทั้งหลายมาพร้อมแล้ว ก็สมโภชฉลองพระมหาธาตุเจ้าและบริบูรณ์ก็อัญเชิญพระบรมธาตุเจ้าขึ้นสู่สรีวิภาณูจรรย์ ก็ยกเอายั้งพระมหาธาตุเจ้าเสด็จแห่แห่นพร้อมด้วย **เครื่องดุริยางคดนตรี แตรสังข์ บัณเฑาะว์ ฆ้อง กลอง ประโคมพระบรมธาตุเจ้า** แห่ออกเวียนไปต่อเท่าถึงเขตบรรพตอยถุง” (Wallipodom, 1973, p. 49, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ผู้ที่ ๘ ได้พรรณนาเมืองเชียงใหม่ว่ามีความอุดมสมบูรณ์ประกอบไปด้วย กำแพงเมือง คูน้ำ มีดอกต่าง ๆ บานสวยงามอยู่ในคูน้ำ มีศาสนาที่รุ่งเรือง มีข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ มีมหรสพ ดนตรี เป็นที่สำราญใจในเมือง ความว่า

“กินทานเหล้าหมโหสรพ พอยลามา ช้อย ซอ สืบทกันโลง ดิดสิ
ตีเป่า ขับพ็อนต่าง ๆ เสียงภิกาท ค้อง กลอง ชลู่ย แน แตรเหิน
แคน ค้อย ตึง ะล้อสี่ซอ เพียะ พิณ ปัณเฑาะว์ หอยสังข์ เป็น
อันสนั่นนันเนื่องอุชะหลุกชู้คำเข้า ป่หม่นหมองเส้าในศาสนา”

(Chiangmai Rajabhat Institution, 1995, p. 145, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

นอกจากนี้ในวรรณกรรมคำโคลงของล้านนาก็ได้การกล่าวถึงดนตรีด้วยเช่นกัน ดังพบในโคลงนิราศหริภุญชัย บทที่ ๘๔ กล่าวถึงการบรรเลงดนตรีขับกล่อมในยามค่ำคืน ขณะที่ขบวนเดินทางไปสักการะ พระธาตุหริภุญชัยได้หยุดพักระหว่างทาง ความว่า

ราตรีเทียนที่ปแจ้ง	เงาะงาม
มัวม่วนนดนตรีตาม	ตั้งท้อ
อุตสากันโลงยาม	ชักชอบ ขึ้นเอ
บุญพีบ่เปือยป้อ	เปล้าข้าเขาทรวง

(Na nagara, 1973, p. 85, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าดนตรีเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมและมีบทบาทหน้าที่ที่หลากหลาย ในเอกสารหลักฐานชั้นต้นไม่ว่าเป็นศิลาจารึก ตำนาน พงศาวดาร วรรณกรรม จึงมักกล่าวถึงดนตรีอยู่เสมอ

สำหรับในวรรณกรรมคำขอ ผู้แต่งได้นำเสนอด้วยโลกทัศน์ทางดนตรีของตน ทำให้คำขอที่แต่งขึ้นมีการกล่าวถึงเครื่องดนตรีที่ชนิดต่าง ๆ รวมไปถึงลักษณะการประสมวง และมีบทบาทหน้าที่ที่ใช้งานอยู่ในสังคม ซึ่งมีทั้งดนตรีที่อยู่ในรูปแบบจาริตของล้านนา และดนตรีนอกเขตวัฒนธรรมล้านนาที่รับอิทธิพลจากภายนอกเข้ามาด้วย ปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งผู้แต่งได้แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของดนตรีดังกล่าวในสังคมและมีบทบาทการใช้งานในสังคมขณะนั้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษาบทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอล้านนา โดยคัดเลือกจากวรรณกรรมคำขอที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนา ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๙๘ ซึ่งได้รวบรวมไว้ในโครงการ E60 วรรณพิมพ์ล้านนา : วรรณกรรมที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนา โดยศาสตราจารย์ ดร.อุตม รุ่งเรืองศรี และคณะ จำนวน ๒๔ เรื่อง จากทั้งหมด ๖๐ เรื่อง ประกอบไปด้วย เรื่อง หงส์หิน (พ.ศ. ๒๔๖๐) นกกระจาบ (พ.ศ. ๒๔๗๔) ช้างสะทั้น (พ.ศ. ๒๔๗๔) วัฒนพราหมณ์ (พ.ศ. ๒๔๗๔) สุวันเมกษะหมาขนาคำ (พ.ศ. ๒๔๗๔) นางอุทธลา (พ.ศ. ๒๔๗๔) บัระวงส์ไกรสร (พ.ศ. ๒๔๗๕) บัระวงส์หงส์อามาต (พ.ศ. ๒๔๗๕) เจ้าสุวัตตันบัวคำ (พ.ศ. ๒๔๗๖) ชิวหาลิ้นคำ (พ.ศ. ๒๔๗๗) นันทกุมาร (พ.ศ. ๒๔๗๗) สุริยวงศ์ (พ.ศ. ๒๔๗๘) จำปาสีตัน (พ.ศ. ๒๔๗๙) แสงเมืองหลงถ้ำ (พ.ศ. ๒๔๗๙) สมภมิต (พ.ศ. ๒๔๗๙) จันทชาติ (พ.ศ. ๒๔๘๐) พรหมทัตหน้าแว่น (พ.ศ. ๒๔๘๐) สุทอนู (พ.ศ. ๒๔๘๐) สุพรหมโมกษะหมาเก้าหาง (พ.ศ. ๒๔๘๑) พุทสนกะ (พ.ศ. ๒๔๘๑) สังข์ศิลป์ธนูชัย (พ.ศ. ๒๔๘๒) อ้ายร้อยยอด (พ.ศ. ๒๔๘๓) เจ้าสุธิน (พ.ศ. ๒๔๙๗) มหาวงส์แดงอ่อน (พ.ศ. ๒๔๙๘)

๒. วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอล้านนา

๓. วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร และนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ มีขั้นตอนดังนี้

๑. ปರಿวรรตวรรณกรรมคำขอที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนา จำนวน ๒๔ เรื่อง เป็นอักษรไทยปัจจุบัน
๒. เก็บข้อมูลเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับดนตรี ได้แก่ เครื่องดนตรี การบรรเลงรูปแบบการประสมวง และการแสดง ที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอทั้ง ๒๔ เรื่อง
๓. แบ่งประเภทบทบาทหน้าที่ของดนตรีตามข้อมูลที่ปรากฏ
๔. นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์
๕. สรุปผลและอภิปรายผลการศึกษา

๔. บทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอล้านนา

ดนตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ มีทั้งดนตรีที่มีลักษณะเดียวกับที่ปรากฏในเอกสารโบราณล้านนา และดนตรีที่มาจากนอกเขตวัฒนธรรมล้านนา อันเกิดจากการรับอิทธิพลวัฒนธรรมภายนอก ซึ่งผู้แต่งวรรณกรรมคำขอได้นำเสนอไว้ในเรื่อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของดนตรีดังกล่าว และเป็นภาพสะท้อนของสังคมที่แสดงผ่านงานวรรณกรรมคำขอ บทบาทหน้าที่ของดนตรีในวรรณกรรมคำขอสามารถแบ่งออกเป็น ๕ รูปแบบ ได้แก่ การบรรเลงสำหรับการต้อนรับ การบรรเลงประกอบการเดินทาง การบรรเลงในงานมหรสพ การบรรเลงขับกล่อม และการบรรเลงให้สัญญาณ

๔.๑ การบรรเลงสำหรับการต้อนรับ

ดนตรีมีบทบาทในการเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมประจำถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นจึงพบดนตรีที่มีรูปแบบเฉพาะของตน และทำหน้าที่เป็นสื่อตัวแทนแสดงอัตลักษณ์รวมทั้งใช้ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ดังเมื่อมีผู้มาเยือน ผู้ต้อนรับจะใช้ดนตรีเป็นสื่อแสดงถึงการให้เกียรติในการต้อนรับ การใช้ดนตรีบรรเลงสำหรับการต้อนรับ พบในหลักฐานศิลาจารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน กล่าวถึงเมื่อครั้งที่พระสุมนเถระเดินทางจากสุโขทัยมาถึงหริภุญไชย ชาวเมืองหริภุญไชยได้มีการประโคมเครื่องดนตรีรับพระสุมนเถระ

เข้าเมือง ความว่า

“ตนท่านพระญาณธรรมิกกราช บริหารด้วยฝูงราชโยธามาหาชน พล
ลูกเจ้าขุนลูกมนตรีทั้งหลายขยายกัน ให้ถือกระทงข้าวตอกดอกไม้
ได้เทียบ **ตีพาทย์ตั้ง พิณ ช้อง กลอง ปี่สรโน พิณเนญชัย ทะเทียด**
กาหล แตรสังข์ฆ้อง กังสดาล มรทงค์ ดงเดียด เสียงเลิศเสียง
ก้อง อีกทั้งคนร้องไห้อื้อดาสะท้านทั่วทั้งนครหรือญชัยแล จึงไปรับ
พระมหาเถรเป็นเจ้าอัญเชิญเข้ามาในพระวิหาร”

(The National Historical Commission of Thailand, The Fine
Arts Department, 2008, p. 361-362, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

สำหรับวรรณกรรมคำวขอ การบรรเลงในลักษณะนี้พบในฉากการต้อนรับ
ตัวละครสำคัญของเรื่องที่กำลังเดินทางเข้าสู่เมือง โดยฝ่ายต้อนรับจะเป็นผู้จัดเตรียมการ
บรรเลง การบรรเลงต้อนรับพบอยู่ ๒ รูปแบบ รูปแบบแรกเป็นการบรรเลงอยู่กับที่
เพื่อรอรับขบวนของตัวละครสำคัญเข้ามาสู่เมือง การบรรเลงในรูปแบบนี้พบในเรื่อง
สุริยวงศ์ ตอนที่ท้าวสุรราชได้เตรียมการต้อนรับสุริยวงศ์ผู้เป็นลูกที่กำลังจะเดินทาง
กลับสู่เมืองปัญจาลนคร โดยนิมนต์พระสงฆ์สวดขยันโต จัดให้ทหารทุกฝ่ายมายืนรอ
รับเสด็จและบรรเลงดนตรี ความว่า

นิมนต์พระสงฆ์	องค์คณะเจ้า	มานั่งคอยเรา	ลูกรัก
สวดขยันโต	ตลอดสำนัก	หนทางไต่เต้า	โคคา
พลม้าพลช้าง	พลรบอาสา	จตุรงคา	จัดมารับเจ้า
พิณพาทย์กลองฆ้อง	ดนตรีรับเศร้า	เป็นที่มัวเมา	วุ่นล้า

(Khajornsak, 1935, p. 79, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำวขอข้างต้น ใช้เครื่องดนตรีวงพิณพาทย์และวงกลองฆ้อง
บรรเลงต้อนรับขบวนที่กำลังเดินทางเข้าเมือง ซึ่งดนตรีประเภทดังกล่าวมีเสียงดัง
สามารถได้ยินในระยะไกล ทำหน้าที่ประโคมสร้างบรรยากาศและเป็นสัญญาณว่า
สถานที่นั้นจัดงาน

อีกรูปแบบหนึ่งเป็นการบรรเลงต้อนรับด้วยการส่งผู้บรรเลงดนตรีออก
เดินทางไปรับตัวละครสำคัญที่กำลังจะเดินทางเข้าเมือง แล้วจึงบรรเลงนำขบวนเข้าสู่

เมือง การบรรเลงในรูปแบบนี้พบในเรื่องแสงเมืองหลงถ้ำ ตอนที่นางเกียงคำทูลบอก ท้าวสิริวังโสผู้เป็นบิดาว่าเจ้าแสงเมืองได้กลับมาที่เมืองเขมรรัฐ ท้าวสิริวังโสจึงสั่งให้ ชาวเมืองได้จัดเตรียมเครื่องดนตรีทั้งกลอง ช้อง พิณพาทย์ เพื่อจะออกไปบรรเลง นำเจ้าแสงเมืองเข้ามาสู่เมือง รวมทั้งจัดเตรียมรถ เกวียน ช้าง ม้า ความว่า

พากันจัดแจง	แต่งตามมาพร้อม	ทั้งของเครื่องเล่น	หลายอัน
ทั้งกลองแลช้อง	พิณพาทย์สุ่นกัน	จักไปแห่นำ	กุมमारหน้าหน้า
ทั้งรถแลเกวียน	ช้างที่นั่งเจ้า	ประดับงามเลา	บ่ช้า
มณีอัชฌมา	เป็นพระญาม้า	นางแต่งไว้ถ้ำ	องค์ชาย

(Rungruengsri, (comp.), 1936, p. 67, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำวขอข้างต้น พบว่าใช้กลอง ช้อง และวงพิณพาทย์ สำหรับ บรรเลงนำขบวนเข้ามาสู่เมือง ซึ่งดนตรีประเภทดังกล่าวมีเสียงดัง ได้ยินในระยะไกล เมื่อบรรเลงนำขบวน จะสามารถส่งเสียงเป็นสัญญาณว่ามีขบวนที่สำคัญกำลัง เคลื่อนผ่าน

การบรรเลงสำหรับการต้อนรับ พบว่าเป็นการใช้ดนตรีประเภทวงพิณพาทย์ และวงกลองซุม โดยเครื่องดนตรีดังกล่าวมีเสียงดัง บทบาทหน้าที่ของการบรรเลงจึง เหมาะกับสถานการณ์ที่เป็นการประโคมต้อนรับและส่งเสียงเป็นสัญญาณให้คนจำนวนมาก ได้ยินขณะเคลื่อนขบวน

๔.๒ การบรรเลงประกอบการเดินทาง

การบรรเลงประกอบการเดินทาง นิยมใช้กับการเดินทางของชนชั้นปกครอง โดยการเดินทางนั้นจะต้องมีผู้ติดตามดูแล และมีขบวนที่แตกต่างไปจากสามัญชน ดังพบในหลักฐานหนังสือบันทึกการเดินทางของ ร้อยเอก พระวิภาคภูวดล (Mr. James Fitzroy McCarthy) เจ้ากรมท่าแผนที่ทหารคนแรก ได้เดินทางมาสำรวจที่เชียงใหม่ ได้บันทึกเหตุการณ์การเสด็จของเจ้าหลวงเชียงใหม่และเจ้าราชบุตรเมืองน่าน ว่า บรรเลงดนตรีประกอบด้วย ความว่า

“เจ้าหลวงเสด็จออกจากเมืองฝางอย่างไ้หรั่น มีการเป่าแตร
ตีช้อง กลอง พระองค์ประทับหลังช้างงาตัวมหึมา มีกระบวนทหาร

๕๐ นายหน้า และอีกเป็นกองร้อยตามมาข้างหลังล้วนถือหอก
 ขาษาที่โปรดหลายนางก็นั่งข้างตามมาภายในขบวน เจ้าราชบุตร
 เมืองน่าน เดินทางมาภูคาด้วยกระบวนอิสริยยศ มีคนแห่ธง
ห้อง กลอง ปืนคาบศิลา”

(McCarthy, 1990, p. 132, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

สำหรับในวรรณกรรมควาขอ การบรรเลงดนตรีในลักษณะนี้พบในฉากที่
 ตัวละครสำคัญเตรียมเดินทาง และกำลังเดินทาง โดยผู้มีหน้าที่จัดเตรียมการเดินทางจะ
 เป็นผู้เตรียมการบรรเลงดนตรีด้วย ซึ่งฉากการเดินทางมักจะเป็นการเดินทางเข้าเมือง
 เป็นส่วนใหญ่ อันเกิดจากตัวละครนั้นเคยได้พลัดพรากจากเมืองของตนด้วยการถูกจับ
 ตัวไปและการถูกขับไล่ออกจากเมือง หรือการเดินทางเข้าเมืองเพราะได้รับทูลเชิญให้มา
 ครองเมือง รวมถึงตัวละครสำคัญได้รับการทูลเชิญให้เข้าเมืองเพื่อมาแต่งงาน ส่วน
 การเดินทางออกจากเมืองเป็นการเดินทางเพื่อไปปฏิบัติหน้าที่บางอย่าง ณ สถานที่
 บางแห่ง

การบรรเลงประกอบการเดินทางเข้าเมือง พบในเรื่องสุริยวงศ์ ในตอนที่
 สุริยวงศ์พานางเมฆวดี มารดาของตนกลับสู่เมืองปัญญาจลนคร หลังจากที่ถูกพญายักษ์
 โครบิธาจับตัวไป สุริยวงศ์ได้สั่งให้เหล่าเสนาจัดเตรียมขบวนช้าง ม้า รถ รวมทั้ง
 ดนตรี นักขับร้อง และนางรำ ความว่า

ส่วนพระหน่อท้าว	เจ้ายืนชื่นใจ	ว่าเราจักไป	บุรีแต่งห้อง
หื้อท่านจัดหา	เสนาถูกต้อง	ตามตำนอง	ราชะ
จตุรงค์คา	ทั้งพาหะ	เราจักรีบเต้า	กลับไป
โขนธัยักษ์	ชื่นชมหัวใจ	ก็รีบออกไป	จัดแจงแต่งตั้ง
ช้างม้าริพล	รถทรงหลายบัง	ตามตั้งคำ	สั่งท้าว
เรียกพลสกัน	มีนันทังฟ้า	หื้อมาท้าวตัว	ธานี
มีทั้งม้าช้าง	เกรินนตรี	เสนาเสนีนี	ริพลแก้วกล้า
มหรสพ	สำหรับชื่นหน้า	เครื่องตุริยา	พรำพร้อม
พิณพาทย์กลองซุม	ประสูมอยู่น้อม	นบเชื่องเจ้า	โพธา
นางขับนางพื่อน	เพื่อนพันวงษา	จอมมาตา	ราชะองค์เจ้า

(Khajornsak, 1935, p. 59, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำวซอข้างต้น พบว่าใช้วงพิณพาทย์ ซึ่งสามารถบรรเลงเพลง เป็นท่วงทำนองต่าง ๆ และใช้วงกลองซুমซึ่งมีเสียงดังเป็นสัญญาณไปในระยะไกล ทำให้ ทราบว่ามีขบวนกำลังเคลื่อนผ่าน นับเป็นการใช้เครื่องดนตรีที่เหมาะสมกับการบรรเลง แบบเคลื่อนที่

ในตอนี่สุริยวงศ์พานางโกสร ผู้เป็นบุตรบุญธรรมของพระฤๅษีเข้าเมือง เพื่อประกอบพิธีอภิเษก สุริยวงศ์ได้สั่งให้เสนาเตรียมขบวนเดินทาง โดยบรรเลงดนตรี ตลอดเส้นทาง การเดินทาง ความว่า

แล้วจอมโพธัน	ก็มาจอดจ้ง	ที่ม้ากัณถัก	ตัวทิพย์
คันไต้ถูกษ์ตรา	ราชากระซิบ	เสนามาตย์ผู้	เชิญองค์
ก็หื้อออกยก	ตามพระประสงค์	นำจตุรงค์	เข้าเวียงแห่งห้อง
เสียงพาทย์แลกลอง	ดั่งสนั่นก้อง	มีหลายทำนอง	พิลิก
เป็นมหาปาง	ดั่งอิกกะทิก	ตลอดเขตห้อง	ดงรี

(Khajornsak, 1935, p. 81, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำวซอข้างต้น การบรรเลงดนตรีประกอบการเดินทางยังคงใช้ดนตรี ประเภทพาทย์และกลอง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงดัง และบรรเลงเป็นท่วงทำนอง ต่าง ๆ ได้หลากหลาย ดังที่ว่า “มีหลายทำนอง” ทำให้บรรยากาศการเดินทางนั้น มีความยิ่งใหญ่เป็น “มหาปาง” ดั่งอิกกะทิกตลอดระยะทางเข้าสู่เมือง

นอกจากนี้ ในเรื่องจำปาสีตันก็บรรเลงประกอบการเดินทางในหลาย จาก ดังเช่นในตอนี่พญาสิงหละเชิญเสดกุมารเข้าเมืองเพื่อให้อภิเษกสมรสกับ นางคันธมาลา อิกทั้งให้ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมือง มีการเตรียมขบวนการเดินทาง โดยให้มีการบรรเลงดนตรี ความว่า

ตีตุรียา	นนตรีคังคัต	ทังฝูงปี่แก้ว	แนคำ
พิพาทย์พาทย์ซ้อง	สนุกหนาหน้า	พองแตงรดคำ	จักนำเอาเจ้า
แล้วจั้งอั้งเชิญ	กุมมารหน่อหน้า	ขึ้นสูรถคำ	เร่งรัด
เสตรภูณั้	ก็ขึ้นประทับ	เหมื่อนรถอาดอ้าง	คันคำ
ฝูงพลพวักษ์	เสนาหน้าหลัง	โหลหลังเซซ่า	วาดหลังแวดหน้า
เข้าสู่เวียงหลวง	หยาดยายเป็นต้า	ฝูงหมู่โยธา	เยียดยัด

(Ruengsri, 1936, p. 73, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำวซอข้างต้น กล่าวถึงการบรรเลงดนตรีทั้งการเป่าปี เป่าแฉ และพิพาทย์พาทย์ฆ้อง^๙ ด้วยความสนุกสนาน แล้วจึงอัญเชิญ เสตฤมารขึ้นสู่บนรถเพื่อ เคลื่อนขบวนเข้าเมืองและในฉากที่ฤมารทั้งสี่ และมารตกลงจากเรือสำเภา เพื่อขึ้นข้าง เดินทางเข้าเมือง ได้มีการเตรียมการบรรเลงดนตรีประกอบ ความว่า

ออกจากสะเพา	หมิ่นน้มนากนั๊ก	ขึ้นสู่ข้างแก้ว	งางอน
พากันพรากย้าย	ท่องฝ้ายเดินจร	เข้าสู่นคร	ปัญญาแห่งห้อง
เสียงตุรียา	พาทย์พิณตื่นต้อง	ทั้งฝูงแควง	เยียดยัด

(Ruengsri, 1936, p. 119, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำวซอข้างต้น ใช้วงพิณพาทย์ ซึ่งเป็นดนตรีแบบห้องถื่น และ แตรวง ซึ่งเป็นดนตรีสากลสำหรับกองทหารใช้บรรเลงนำทหารเดิน (Amatayakul, 2009, p. 336) ประกอบในขบวน จึงเป็นการใช้ดนตรีห้องถื่นกับดนตรีสากล มาบรรเลง ร่วมกันในขบวน

ในตอนท้ายเรื่องจำปาสีตันพญาจุลณี ได้ให้ฤมารทั้งสี่เชิญนางพทุมมากลับคืนสู่เมืองหลังจากได้พลัดพรากจากเมืองเป็นเวลานาน ได้จัดเตรียมขบวน การเดินทางและการบรรเลงดนตรีหลากหลายประเภท ความว่า

คั้นถึงเวลา	เสนาบช้า	มาเชิญสี่เจ้า	องค์คำ
ห้าคนลูกน้อย	ค้อยถัดทวยหลัง	เทวีจอมธรรม	ห้านางหน่อหน้า
เอาถัดทวยผิว	สี่องค์เชื่องเจ้า	เขahamanเข้าเวียง	คั่งคัต
พาทย์ฆ้องกลองวง	มีน้นนากนั๊ก	ฝูงพิณพาทย์แก้ว	แควง
กลองแขกกลองเงี้ยว	ตีทวยสน ๆ	กลองมะนำพล	กลองเมืองเถิดเถิง
พม่าเพลงดี	ตีปะบั้งเป็ง	เป่าแฉทวย	แอนพ้อน

(Ruengsri, 1936, p. 225, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

^๙ พิพาทย์และพาทย์ฆ้อง หมายถึงวงดนตรีประเภทพิณพาทย์หรือปีพาทย์

จากบทคำขอข้างต้นบรรเลงดนตรีหลากหลายประเภท ทั้งพาทย์ฆ้อง กลองวง^๘ แควง^๙ กลองแขก กลองเงี้ยว กลองมะนำพล^{๑๐} กลองเถิดเถิง^{๑๑} เป่าแเน^{๑๒} นับว่าเป็นการใช้เครื่องดนตรีจำนวนมาก และมีบรรยากาศของความคิดคึกคักสนุกสนาน ซึ่งเครื่องดนตรีดังกล่าวเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงดัง และเหมาะกับการบรรเลงสำหรับ เคลื่อนที่

ในเรื่องวัดนพราหมณ์ก็บรรเลงดนตรีประกอบการเดินทางเข้าเมือง ด้วยเช่นกัน ดังในตอนที่ต้องส่งตัวนางพิมพาเข้าไปในพระราชวัง ได้มีการจัดเตรียม ข้าง ม้า เหล่าเสนา และคนรับใช้ติดตามมากมาย รวมทั้งมีการบรรเลงดนตรีประกอบ ขณะเดินทาง ความว่า

เขาคีกลองไชย	เสียงโหวตังตัง	เขาแห่งนางง	นาฏน้อย
กางช่อแลลัต	ประดับเรียบร้อย	เป็นแถวหยาดถ้อย	เหลือองดำ
ติกลองคู่ฆ้อง	มองเชิงตังตัง	ทหารเป่าแคะ	เสียงดังดอแต่
พาทย์ฆ้องกลองซุม	เสียงดังแผดแผ่	เขาแห่งนางมา	ให้ข้าว

(Chaimuanglen. 1931, p. 35, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำขอข้างต้น บรรเลงดนตรีหลายประเภท ทั้งกลองไชย กลอง มองเชิง มีทหารเป่าแคะ (แตร) รวมไปถึงวงพาทย์ฆ้อง และวงกลองซุม ช่วยสร้าง บรรยากาศให้ขบวนคึกคัก ทั้งยังมีเสียงผู้คนในขบวนโห่ร้องอีกด้วย

ส่วนเรื่องแสงเมืองหลงถ้ำ มีการจัดขบวนเข้าเมืองอย่างยิ่งใหญ่ประกอบไปด้วยข้าง ม้า รถ คนหนุ่มสาว ทหารถืออาวุธปืน หอก ดาบ และบรรเลงดนตรี ประกอบ ความว่า

^๘ วงดนตรีพิณพาทย์หรือปี่พาทย์ ซึ่งนิยมเรียกเป็นคำคล้องจองกันว่า พาทย์ฆ้องกลองวง

^๙ แตรวง

^{๑๐} มะนำพล หรือ แม่นำพล เป็นชื่อเพลงโบราณในวัฒนธรรมดนตรีล้านนาลำปางที่บรรเลง ด้วยวงกลองตกลึง ปัจจุบันเรียกชื่อเพลงแม่ดำไปน

^{๑๑} เรียกอีกชื่อว่า กลองเต่งตัง เป็นกลองสองหน้าลักษณะคล้ายตะโพนมอญ การเรียกชื่อ เต่งตังมาจากเสียงการตีหน้าเล็กตัง เต่ง และตีหน้าใหญ่ตัง ถึง

^{๑๒} เครื่องเป่าประเภทใช้ลิ้นในการกำเนิดเสียง ลักษณะคล้ายเปี๊ยะหรือปี่มอญ

ส่วนพวกช่างม้า	ก็มาพร้อมกัน	รถล้อมาทัน	แลพันพร้อมถ้วน
หมู่ร้ายสาวหลาย	หญิงชายใหญ่อ้วน	ก็ไหลมามวล	พร้อมมัก
โยธาทั้งหลาย	บ่ถ้าว่านัก	ใจหากสู้	คนเดียว
ทั้งกลองและฆ้อง	ออกมาเป็นเกี้ยว	ทั้งมีอณาดเทียว	ออกมาเป็นเส้น
ทั้งหอกดาบหลาย	ออกายเป็นแหล้ม	ไหลหลังมา	อดอ้า

(Rungruengsri, (comp.), 1936, p. 51-52, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำขอข้างต้น จะเห็นว่าเรื่องแสงเมืองหลวงถ้าก็ใช้เครื่องดนตรีในลักษณะเดียวกับเรื่องอื่น ๆ คือกลองและฆ้อง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่เหมาะสมกับการบรรเลงเคลื่อนที่ ทั้งยังมีเสียงดังสำหรับทำหน้าที่บอกสัญญาณการว่าเคลื่อนขบวน

ในเรื่องมหาวงศ์แต่งอ่อน ตอนที่นางแต่งอ่อนเดินทางเข้าสู่เมืองโกสสินคร ได้จัดขบวนอย่างยิ่งใหญ่ประกอบไปด้วยเหล่าเสนามากมาย และการบรรเลงดนตรีหลายประเภทประกอบการเดินทางเข้าเมือง ความว่า

แล้วสีหน้าท้าว	พระกระสัตร่า	กียกโยธา	กลับมาสูห้อง
เสนาหลามไหล	แห่ไปป้านป้อง	ฆ้องกลองนั้น	มีข้าว
ระนาดรำเพลง	บรรเลงแห่ท้าว	เต็มทั่วตัว	โห่งนา
พิณขลุ่ยเพ็ยะ	พาทย์ฆ้องนักรหนา	เพลงรำมะนา	อ่อนพื่อนแห่เจ้า

(Poonphilekaj, 1955, p. 34, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำขอข้างต้นจะเห็นว่าเรื่องมหาวงศ์แต่งอ่อน ใช้เครื่องดนตรีที่หลากหลายและแตกต่างไปเรื่องอื่น ๆ ที่ผ่านมา โดยเรื่องอื่น ๆ นิยมใช้เครื่องดนตรีที่มีเสียงดัง คือ กลอง ฆ้อง วงปี่พาทย์ แตรวง สำหรับประกอบในขบวน แต่ในเรื่องนี้มีทั้งการใช้เครื่องดนตรีที่มีเสียงดังและเสียงเบา โดยเครื่องที่มีเสียงดังได้แก่ วงพาทย์ ฆ้อง ซึ่งผู้แต่งได้กล่าวถึงเครื่องดนตรีที่เป็นองค์ประกอบ คือ ฆ้อง กลอง ระนาด ส่วนเครื่องที่มีเสียงเบา ได้แก่ พิณ ขลุ่ย เพ็ยะ (พิณเป็ยะ) รำมะนา

นอกจากการเดินทางเข้าสู่เมืองแล้ว ยังมีจากการเดินทางออกไปสถานที่อื่น ๆ อีกด้วย พบในเรื่องเจ้าสุน ตอนเจ้าสุนไปเที่ยวเล่นในสวนดอกไม้ ได้มีการจัดขบวนเดินทางอย่างยิ่งใหญ่ และบรรเลงดนตรีประกอบความว่า

เจ้าสุธนัง	ผู้มีเตชะ	ก็ออกแอ่วเหล้น	อุญาณ
เจ้าขึ้นขี่ช้าง	เฝือกแก้วพายสาร	ตัวหลวงดิงาม	หาเทียมบ่ได้
ประดับประดา	หรรษาแท้ไล่	เสนาگیไป	เข้าอด
เหมือนกับต่อแดน	ภูเฝ้าเฝ้ามาต	ติดกันสืบเส้น	ทวยทาง
เพ็ยะซิงสะล้อ	ตีแต่ทหาร	บันฑะระวีทวยทาง	เป็นสายเป็นถ้อย
เสียงปีหลาย	ใหญ่ ๆ หน่อย ๆ	ฟ่องตีระคัง	พาทยฆ้อง
ฟ่องเป่าหอยสังข์	มีนันทรำพร้อม	เป็นผงฝุ่นอ้อม	ทวยทาง

(Khanari, 1954, p. 40, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำวซอข้างต้นบรรเลงเครื่องดนตรีหลากหลายชนิด ทั้งเพ็ยะ (พิณเป็ยะ) ซิง สะล้อ แตร บัณฑะระวี ปี ระฆัง วงพาทยฆ้อง และหอยสังข์ เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้แต่งกล่าวถึงการใช้เครื่องดนตรีให้มีความหลากหลาย ซึ่งหากพิจารณาลักษณะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดแล้ว เป็นสิ่งไม่น่าจะสามารถบรรเลงร่วมกันในขบวนเดียวกันได้ เพราะมีทั้งเครื่องดนตรีที่มีเสียงเบาสำหรับใช้ขับกล่อม เครื่องดนตรีที่มีเสียงดังสำหรับการประโคมในที่โล่งแจ้ง แต่อย่างไรก็ตามการที่ผู้แต่งกล่าวถึงชื่อเครื่องดนตรีที่หลากหลายนี้ อาจจะเป็นการทำให้บรรยากาศของการดำเนินเรื่องมีความยิ่งใหญ่และสมเกียรติกับตัวละครนั่นเอง

การบรรเลงดนตรีประกอบการเดินทางที่ปรากฏในคำวซอแต่ละเรื่องข้างต้นพบว่าส่วนใหญ่นิยมใช้เครื่องดนตรีที่มีเสียงดัง เพื่อใช้เป็นสัญญาณของขบวนที่กำลังเดินทาง ในบางเรื่องอาจจะกล่าวโดยรวมในลักษณะการเรียกชื่อแบบรวมวง ไม่ว่าจะเป็น วงกลองซุม แตรวง วงพิณพาทย วงพาทยฆ้อง วงปีพาทย แต่บางเรื่องก็กล่าวแยกชนิดของเครื่องดนตรีไม่ว่าจะเป็น พาทย ระนาด กลองเถ่งเถ่ง (กลองเต่งถึง) ฆ้อง พิณ ขลุ่ย เพ็ยะ (พิณเป็ยะ) รำมะนา เป็นต้น ซึ่งโดยภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่าผู้แต่งพยายามเลือกใช้ชนิดของวงดนตรี และเครื่องดนตรีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์คือการเดินทาง ซึ่งเป็นพื้นที่โล่ง จึงจำเป็นต้องใช้เครื่องดนตรีที่มีเสียงดัง แต่อย่างไรก็ตามผู้แต่งอาจจะไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงสถานการณ์จริงเสมอไปก็ได้ เพียงแต่กล่าวถึงชื่อเครื่องดนตรีให้ดูมีความหลากหลาย ดังเช่นในเรื่องมหาหงส์แดงอ่อนและเรื่องเจ้าสุธน ผู้แต่งเลือกใช้เครื่องดนตรีที่มีเสียงเบาด้วยคือ ขลุ่ย เพ็ยะ (พิณเป็ยะ) รำมะนา ซิง สะล้อ มาบรรเลงในขบวน แม้ว่าในความ

เป็นจริงแล้ว บทบาทหน้าที่การใช้งานของเครื่องดนตรีดังกล่าวอาจจะไม่เหมาะสมสำหรับ
สถานการณ์และพื้นที่ก็ตาม

๔.๓ การบรรเลงในงานมหรสพ

มหรสพ หมายถึง การเล่นรื่นเริง มีโยนละครเป็นต้น ซึ่งคำว่ามหรสพนั้น
ครอบคลุมการแสดงหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น การแสดงละคร หุ่น หนัง ลิเก ฟ้อนรำ
และมีดนตรีจัดเป็นส่วนหนึ่งของมหรสพที่สร้างความบันเทิงให้กับการเฉลิมฉลอง
นั้น ๆ ในเอกสารโบราณพบการกล่าวถึงการบรรเลงดนตรีในงานมหรสพ ดังพบใน
ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ที่กล่าวถึงพระญามังรายได้แต่งตั้งขุนครามให้เป็นอุปราช
จึงตีกลองสมโภช ความว่า

“เมื่อนั้น เจ้าพระญามังรายจึงแต่งเสนาผู้ฉลาดอาจรู้จักจตุทศ
กัมมัทธมมวล มีชื่อว่าสัตตสุโขยเสนาท้าวกินเมืองนครเขลงคค์ วัน
นั้นแล แล้วเจ้าก็เอาหมูรีพลสกลเสนามารอดเชียงใหม่ กราบไหว้พ่อ
ตนชูประการ เจ้ามังรายก็ท้อลูกตนนั่งอยู่เหนืออาสนสนา ท้อเป็น
ที่อุปปราชาหันแล เจ้ามังรายยินดีเชิงลูกตนกับทั้งขุนบ้านขุนเมืองชู
ตน คือท้อตีกลองอุ้มเมือง ทัวเวียงเชียงใหม่แลกุมกาม ๗ วัน ๗ คืน”

(Chiangmai Rajabhat Institution, 1995, p. 41, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

สำหรับในวรรณกรรมคำวขอ การบรรเลงดนตรีในลักษณะนี้พบในฉากที่มี
การจัดมหรสพสมโภชเมื่อตัวละครสำคัญได้ครองเมืองและอภิเษกสมรส ชาวเมือง
จึงได้จัดการแสดงต่าง ๆ เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสสำคัญนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการฟ้อนรำ
การแสดงหนัง ละคร ลิเก การขับขอม และมีดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของมหรสพสมโภช

การบรรเลงดนตรีในลักษณะนี้พบในเรื่องจำปาสี่ต้น ในฉากที่ทำวปิดตราช
แต่งงานกับนางมุสสมาลี ได้จัดมหรสพเพื่อสมโภช ทั้งการฟ้อนรำ การแสดงละคร
เป็นที่สนุกสนาน และบรรเลงดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของมหรสพ ความว่า

ผูกมือหัตถา	ราชาบพิตร	กับนางหน่อแก้ว	มาลี
เป็นอีกคะทิก	พวกพลนตรี	ทั้งมโหรี	ละครฟ้อนเหล่าน
ตามภาษาเขา	มัวเมาตื่นเต็น	จนรติยา	บายฮ่อง

(Ruengsri, 1936, p. 80, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทความข้อข้างต้น กล่าวถึงการบรรเลงดนตรีด้วยวงมโหรี ซึ่งผู้แต่งไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดชื่อเครื่องดนตรีที่เป็นองค์ประกอบของวงมโหรีแต่อย่างใด เพราะเป็นการกล่าวถึงมหรสพในลักษณะภาพรวม

รวมถึงในเรื่องหงส์หิน ตอนที่เจ้าหงส์หินแต่งงานกับนางศรีจันทา ลูกของท้าวอนุมา ได้บรรเลงดนตรีเป็นมหรสพสมโภชด้วย ความว่า

เรียกร้องกัน	เสนาแก่เฒ่า	หื้อมาพร้อมที่	หององค์
ทั้งหนุ่มน้อย	โนวังทั้งโขง	บายสามโมง	จักสงเสพเจ้า
ท้าวขุนเสนา	พญายักษ์เฒ่า	ก็ไหลมามวล	พราพร้อม
ทั้งช่างดีดี	เภาพิพาทย์ช้อง	สนุกมันเหล่าน	เมามัว

(Suriyawong, 1917, p. 50, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทความข้อข้างต้นกล่าวถึงนักดนตรีประเภทดีดและสี แต่ไม่ระบุรายละเอียดว่าเป็นเครื่องดนตรีชนิดใด อีกทั้งมีการตีกลอง และบรรเลงวงพาทย์ช้องอีกด้วย ทำให้บรรยากาศในงานมีความสนุกสนานเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากการบรรเลงดนตรีเป็นมหรสพสมโภชในงานแต่งงานแล้ว ยังพบในฉากการขึ้นครองเมืองของตัวละครสำคัญ ดังปรากฏในเรื่องหงส์หิน ตอนที่เจ้าหงส์หินได้ขึ้นครองเมืองพาราณสี จึงมีการจัดมหรสพสมโภชด้วยการฟ้อนรำ การละเล่นต่าง ๆ และการบรรเลงดนตรี ความว่า

กลองแขกรำกริช	มองเชิงต้องสู้	เข็งลาวแคน	เป่านับ
ยั้งขोन้อย	เชิงกันคังคับ	ฟ้อนม่านเต็น	รำทวน
ละครคำร้อง	พิพาทย์กลองกวน	หลายคะบวน	สัพพะเครื่องเหล่าน

(Suriyawong, 1917, p. 91-92, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทความข้อข้างต้นกล่าวถึงการแสดงที่มาจากหลากหลายชาติพันธุ์ โดยเฉพาะดนตรีก็มีหลากหลายประเภท ทั้งกลองแขก กลองมองเชิง แคน วงพิพาทย์ แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของมหรสพที่เกิดขึ้นในงาน

รวมถึงในเรื่องจำปาสีต้น ในตอนที่เจ้าเมืองได้ยกเมืองให้หลาน จึงจัดพิธีราชาภิเษก และจัดมหรสพสมโภชหลากหลายอย่างทั้งการแสดงลิเก หุ่นหนัง

การข้อยขอม และการบรรเลงดนตรีด้วย ความว่า

พากันแต่งคิด	หลายเยื้องหน้าหน้า	สู้ขวัญองค์คำ	มัดมือหน่อเหน้า
ทำอุกษะหลุก	ในเมืองแห่งเจ้า	ฝูงนครบาล	ม่วนนั้ก
แยกบ้านรามเมือง	มาชูสำนัก	สนุกแต่งเหล้น	หลายอัน
มีทั้งแก้วพ้าย	ลิเค่ทุ่นหน้ง	พวกตुरีย	แควงร่วนก้อง
เป่าปี่ข้อยขอม	แก้กันฟูถ้อง	เถิงเจ็ดวันพอ	โค้วคอบ
จจุตเทียนไฟ	ปู้ชาไหว้นบ	บ่ท้อขาดอัน	สักวัน

(Ruengsri, 1936, p. 188, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทความข้างต้นกล่าวถึงการบรรเลงดนตรีบรรเลง รวมทั้งการเป่าปี่ สำหรับการขับขานข้อยขอม ต่อเนื่องเป็นเวลา ๗ วันตลอดการจัดงาน

การบรรเลงดนตรีในงานมหรสพที่ปรากฏในคำขอแต่ละเรื่องข้างต้น พบว่าส่วนใหญ่ผู้แต่งกล่าวถึงดนตรีในลักษณะการจัดวง ไม่ว่าจะเป็นวงมโหรี บรรเลง วงกลองมอญ วงพิพาทย์หรือพาทย์ฆ้อง เครื่องดนตรีประเภทตีและสีซึ่งไม่ระบุชื่อเครื่องดนตรี แต่ก็จัดอยู่ในกลุ่มวงเครื่องสาย ส่วนที่ระบุชื่อเครื่องดนตรีพบปีกลองแขก แคน ทั้งนี้ผู้แต่งยังกล่าวถึงดนตรีที่มาจากหลากหลายท้องถิ่น ดังปรากฏในคำขอเรื่องหงส์หิน ซึ่งแสดงถึงความรับรู้ในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพราะเนื้อเรื่องคำขอที่กล่าวถึงการจัดมหรสพสมโภชนั้น ผู้แต่งได้นำเสนอถึงความหลากหลายของผู้คนที่หลั่งไหลเข้ามาในงาน ซึ่งไม่ได้จำกัดขอบเขตเพียงแค่นักในท้องถิ่นนั้น ๆ แต่เป็นคน “หลายชาติภาษา” หรือ “ร้อยเอ็ดภาษา” อันแสดงให้เห็นว่าคนมากมายทุกถิ่นได้มาร่วมงาน และการแสดงต่าง ๆ รวมถึงการบรรเลงดนตรีจึงมีความหลากหลายไปด้วย โดยพบทั้งการบรรเลงแบบวงมโหรี บรรเลง การตีกลองแขกประกอบการรำกริช^{๑๑} ซึ่งเป็นดนตรีที่ได้รับอิทธิพลจากกรุงเทพฯ และยังมีการเป่าแคนเพลงลาวเซ็ง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากภาคอีสาน รวมถึงการตีกลองมอญ ซึ่งรับอิทธิพลจากชาติพันธุ์ไทใหญ่ ส่วนดนตรีแบบท้องถิ่นภาคเหนือ พบการบรรเลงวงปี่พาทย์ การเป่าปี่ สำหรับการขับขอม บทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ใช้บรรเลงในงานมหรสพ จึงมีลักษณะเป็นการบรรเลงอยู่กับที่ ทั้งเครื่องดนตรีที่มีเสียงดังและเสียงเบา

^{๑๑} การรำกริช เป็นวัฒนธรรมการแสดงที่กรุงเทพฯ รับอิทธิพลมาจากชวา

๔.๔ การบรรเลงขับกล่อม

ดนตรีก่อให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม เกิดความสบายใจ ผ่อนคลายอารมณ์ ทั้งยังเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสื่อสารในเชิงสร้างสรรค์ การบรรเลงดนตรีเพื่อขับกล่อม จึงปรากฏอยู่ในสังคมตลอดมาโดยเฉพาะในระดับชนชั้นปกครอง การมีนักดนตรีหรือ วงดนตรีประจำในวัง ตำหนัก คุ่ม จึงเป็นสิ่งที่มีความแต่อดีต เพราะดนตรีคือเครื่องสร้างความบันเทิงประเทืองอารมณ์ เช่น วงดนตรีไทยของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เมื่อครั้งที่พระองค์ประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวัง บนพระตำหนักของพระองค์ มีเครื่องดนตรีมากมาย ทั้งจะเข้ ขอ ซอ ขลุ่ย กลอง โทน รำมะนา เพื่อให้ข้าหลวงและ พระประยูรญาติฝึกหัดและบรรเลงในพระตำหนัก (Amatayakul, 1987, p. 67-68)

เอกสารบันทึกของปีแอร์ โอรีต ที่ปรึกษากฎหมายในสมัยรัชกาลที่ ๕ ชาวเบลเยียม ได้บันทึกระหว่างไปสำรวจมณฑลลาวเฉียง โดยกล่าวถึงเจ้านายที่สำพูน ได้เลี้ยงต้อนรับและแสดงดนตรีเพื่อขับกล่อม ความว่า

“หลังอาหารเย็น มีการร้องเพลงคลอด้วยการเป่าเครื่อง ดนตรีแบบปี การร้องเพลงแบบนี้ผู้ร้องคิดเนื้อร้องขึ้นมาสด ๆ ตามแต่เหตุการณ์ ในวันนี้เนื้อร้องพูดถึงงานเลี้ยงซึ่งมีเจ้านาย และบรรดาขุนนางรวมทั้งชาวต่างชาติคนหนึ่งเข้าร่วมด้วย นับว่าเป็นการร้องแบบใช้ปฏิภาณโดยทันทียิ่งกว่าคอมเมเดีย เดล อารเต เพราะทุกถ้อยคำเป็นการต้นสด ๆ”

(Chanvitan, 2012, p. 135, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

สำหรับวรรณกรรมคำขอ การบรรเลงดนตรีในลักษณะนี้พบในฉากปราสาท พระราชวัง เป็นการบรรเลงในลักษณะอยู่กับที่ เพื่อขับกล่อมให้กับตัวละครสำคัญของ เรื่องที่อยู่ในฐานะชนชั้นปกครองให้บันเทิงใจ ดังปรากฏในคำขอเรื่องข้างสะพาน ที่ผู้แต่งได้บรรยายถึงนางสุภาดา ซึ่งเป็นเทวีของเจ้าเมืองพาราณสี ได้อาศัยอยู่ใน ปราสาทหอคำ มีนางรับใช้จำนวนหนึ่งหมื่นหกพันนาง มีละครรำ หุ่นหนัง และดนตรี คอยขับกล่อม ความว่า

มีทั้งพาทย์ฆ้อง	แควงดนตรี	แลมโหรี	สีซอจ๊กเข้
ทั้งละครรำ	ดูงามเอ้เต้	มีทั้งลิเก	ช่างร้อง
โรงหุ่นโรงหนัง	คนจ้วงผ่อซ้อง	ในเมืองมิ่งห้อง	พารา

(Rungruengsri, (comp.), 1931, p. 8, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทความขอขำต้นกล่าวถึงการบรรเลงดนตรีทั้งวงพาทย์ฆ้อง แตรวงวงมโหรี ซึ่งมีซอและจะเข้เป็นส่วนหนึ่งของวง เพื่อขับกล่อมนางสุภาดาในปราสาทหอคำ

นอกจากนี้ในฉากที่นางสุภาดาโหยหาช่างสะท้อนจนไม่ยอมกินอาหาร แม้ว่าจะมีคนคอยรับใช้เป็นอย่างดี มีดนตรีบรรเลงขับกล่อม แต่นางก็ไม่ได้รู้สึกดีขึ้น ความว่า

พ่องปัดพ่องวี	เปลี่ยนที่กันเข้า	มโหรีคำ	ล้วนเล่า
ระนาดพาทย์พิน	เดือดดินคีนเค้า	อันสงเสพเผ้า	นางนาย
ก๊บบิ้นร้อน	ยินดีใจหมาย	ระวุ่นระวาย	ในใจแห่งเจ้า

(Rungruengsri, (comp.), 1931, p. 9, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทความขอขำต้นกล่าวถึงวงมโหรี และวงพินพาทย์ที่คอยบรรเลงขับกล่อม แสดงให้เห็นว่าการบรรเลงดนตรีขับกล่อมนั้น มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ที่ได้ฟังเกิดความอภิรมย์ใจ คลายความกังวล โศกเศร้า

การบรรเลงดนตรีขับกล่อมในตัวอย่างบทความขอขำต้น ผู้แต่งได้กล่าวในลักษณะภาพรวมว่าบรรเลงทั้งวงมโหรี วงพาทย์ฆ้อง และแตรวง อีกทั้งยังกล่าวลงรายละเอียดว่ามีเครื่องดนตรีใดที่เป็นองค์ประกอบของวงนั้น ดังที่กล่าวถึงการสีซอ และดีดจะเข้ การตีระนาด ซึ่งเป็นประเภทดนตรีที่เหมาะสมสำหรับการบรรเลงขับกล่อม เพราะสถานที่บรรเลงคือภายในปราสาท แต่อย่างไรก็ตามผู้แต่งอาจจะไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงสถานการณ์จริงเสมอไปได้ เพียงแต่กล่าวถึงชื่อวงดนตรีให้ดูมีความหลากหลาย ดังที่ผู้แต่งกล่าวถึงการใช้แตรวง แม้ว่าในความเป็นจริง แตรวงจะใช้สำหรับการบรรเลงรับเสด็จ บรรเลงประกอบขบวน ซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับการบรรเลงเพื่อการขับกล่อมก็ตาม แต่ผู้แต่งก็ได้กล่าวไว้ในบทความขอขำดังกล่าวด้วย

๔.๕ บรรเลงให้สัญญาณ

ดนตรีเป็นเครื่องมือให้สัญญาณมาแต่สมัยโบราณ ดังการใช้คำว่า “ทุ้ม” และ “โมง” เพื่อบอกเวลา ซึ่งเสียงทุ้มมาจากเสียงกลอง เสียงโมงมาจากเสียงฆ้อง นอกจากนี้ยังบรรเลงให้สัญญาณในสถานการณ์อื่น ๆ ด้วย ดังปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ กล่าวถึงขุนครามได้แต่งทัพและให้สัญญาณเคลื่อนทัพด้วยการตีฆ้องและกลองชัย ความว่า

“เจ้าขุนครามแต่งกลศึกนี้แล้วคือให้สัญญาณริพลเคาะ
คลังไยงตีกลองชัยยกสกุลโยธาเข้าชูชนพระญาเบิก ยู่ขึ้นมา
วันนั้นแล”

(Chiangmai Rajabhat Institution, 1995, p. 39, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

สำหรับวรรณกรรมคำวขอ การบรรเลงดนตรีในลักษณะนี้พบเพียงในคำวขอเรื่องนกกะจาบ ตอนที่เจ้าเมืองสั่งให้นักดนตรีทั้งหลายเฝ้าสังเกตนางโกสุมา ถ้าหากนางตอบหรือสนทนากับชายคนใด ให้บรรเลงดนตรีและตีกลองเป็นสัญญาณ ความว่า

แล้วหื้อจัดแจง	นตรีพาทยฆ้อง	ผกออยู่ลุ่มห้อง	หอนาง
หื้อดักเงียบมิด	ฟังเอาของกลาง	คั้นว่านาง	ฟูไผ่ตั้งอัน
สูงจึ่งตีกลอง	นตรีจั้น ๆ	หื้อรู้ถึงองค์	ท่านไ้

(Rungruengsri, (comp.), 1931, p. 16, เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากบทคำวขอข้างต้นกล่าวถึงวงดนตรีพาทยฆ้อง และการตีกลอง ซึ่งไม่ได้ลงรายละเอียดว่าเป็นกลองชนิดใด จึงเป็นการกล่าวถึงดนตรีในลักษณะภาพรวม

การบรรเลงดนตรีให้สัญญาณในตัวอย่างบทคำวขอข้างต้น ผู้แต่งเลือกใช้วงพาทยฆ้อง และการตีกลอง ซึ่งเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ในการให้สัญญาณ เพราะเสียงวงพาทยฆ้องและเสียงตีกลอง สามารถได้ยินในระยะไกล

๕. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวรรณกรรมคำวซอทั้ง ๒๔ เรื่อง พบว่ากล่าวถึงดนตรีจำนวน ๙ เรื่อง ได้แก่ สุริยวงศ์ จำปาสีตัน วัฒนพรหมณ์ แสงเมืองหลงถ้ำ มหาวงศ์ แต่งอ่อน หงส์หิน ช้างสะทั้น เจ้าสุธน และนกรกระจาบ

บทบาทหน้าที่ที่พบมากที่สุด คือ การบรรเลงประกอบการเดินทาง ๙ เหตุการณ์ รองลงมาคือการบรรเลงในงานมหรสพ ๔ เหตุการณ์ การบรรเลงสำหรับการต้อนรับและการบรรเลงขับกล่อม ๒ เหตุการณ์ และการบรรเลงให้สัญญาณ ๑ เหตุการณ์

การพบบทบาทหน้าที่การบรรเลงประกอบการเดินทางมากที่สุดสอดคล้องกับลักษณะของโครงเรื่องวรรณกรรมคำวซอซึ่งเป็นเรื่องราวที่ตัวละครสำคัญต้องเดินทางไปในที่ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติภารกิจ ทั้งการต่อสู้หรือผจญภัย การช่วยเหลือบุคคลที่พลัดพรากจากเมือง การเดินทางตามหาคนรัก และเมื่อภารกิจดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้วจึงเดินทางกลับเข้าเมือง รวมไปถึงตัวละครสำคัญถูกขับไล่ออกจากเมืองและท้ายที่สุดเมื่อความจริงปรากฏ ตัวละครดังกล่าวก็ถูกเชิญให้กลับคืนสู่เมือง ด้วยลักษณะโครงเรื่องเช่นนี้จึงทำให้วรรณกรรมคำวซอมีจากการเดินทางเป็นจำนวนมาก จึงพบการบรรเลงดนตรีประกอบการเดินทางมากกว่าบทบาทหน้าที่อื่น

บทบาทที่พบรองลงมาเป็นการบรรเลงในงานมหรสพ กล่าวคือเมื่อตัวละครสำคัญได้กลับคืนสู่เมืองแล้ว จะมีการจัดงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบายศรีสู่ขวัญ งานอภิเษกสมรส งานราชาภิเษก จึงจัดมหรสพเฉลิมฉลองและบรรเลงดนตรีในงานดังกล่าวด้วย ส่วนบทบาทหน้าที่การบรรเลงสำหรับการต้อนรับ การบรรเลงขับกล่อม และการบรรเลงให้สัญญาณ เป็นฉากที่พบในเรื่องไม่มากนัก จึงมีบทบาทหน้าที่ของการบรรเลงดนตรีน้อยกว่า

บทบาทหน้าที่ของดนตรีในวรรณกรรมคำวซอ สอดคล้องกับหลักฐานเอกสารทางประวัติศาสตร์หลายเรื่อง ดังพบว่าในบันทึกการเดินทางของร้อยเอกราชพระวิภาคภูวดล กล่าวถึงการบรรเลงดนตรีประกอบการเดินทาง ในตำนานสิงหนวัติกุมารกล่าวถึงการบรรเลงในงานมหรสพ ในศิลาจารึกวัดพระยืนกล่าวถึงการบรรเลงดนตรีสำหรับการต้อนรับ ในโคลงนิราศศรีภุญชัยและเอกสารบันทึกของ

ปีแอร์ โออร์ท กล่าวถึงการบรรเลงดนตรีขับกล่อม และตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ กล่าวถึงการบรรเลงดนตรีให้สัตถุญาณ

บทบาทหน้าที่ของดนตรีในวรรณกรรมคำขอล้วนเป็นบทบาทที่เกิดขึ้นจริงในสังคมอดีต ดังปรากฏในหลักฐานต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทหน้าที่บางอย่างของดนตรีจึงต้องยุติลงไปด้วย ได้แก่ การบรรเลงประกอบการเดินทาง โดยเอกสารหลักฐานที่กล่าวถึงบทบาทดนตรีในลักษณะนี้ เป็นการบรรเลงประกอบการเดินทางของชนชั้นปกครอง เมื่อสังคมล้าชานาถูกยุติระบบการปกครองแบบเจ้าผู้ครองนคร รวมทั้งถูกรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางโดยอยู่ภายใต้การควบคุมของกรุงเทพฯ บทบาทดนตรีในลักษณะดังกล่าวจึงยุติลงไปด้วย ส่วนบทบาทอื่น ได้แก่ การบรรเลงสำหรับการต้อนรับ การบรรเลงในงานมหรสพ การบรรเลงขับกล่อมและการบรรเลงให้สัตถุญาณ ยังคงมีบทบาทต่อสังคมมาจนถึงปัจจุบัน เพราะเป็นบทบาทที่ไม่ได้ผูกขาดอยู่กับกลุ่มชนชั้นปกครอง เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป บทบาทในลักษณะนี้จึงยังคงดำรงอยู่ และปรับตัวให้สอดคล้องเหมาะสมกับยุคสมัยอยู่เรื่อยมา ดังจะพบได้ในปัจจุบันจากการบรรเลงดนตรีเพื่อต้อนรับขบวนแห่ต้นศรัทธานในประเพณีปอยหลวง หรือการบรรเลงดนตรีเพื่อเป็นมหรสพสมโภชในงานพุทธาภิเษก ตลอดจนการบรรเลงดนตรีขับกล่อมในการจัดงานรับประทานอาหารขันโตก รวมถึงการตีกลองบูชาให้สัตถุญาณในวันโกน เป็นต้น

ข้อสังเกตประการหนึ่ง พบว่าดนตรีที่อยู่ในวนรรณกรรมคำขอ ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะดนตรีล้านนาตามพื้นที่ของการเกิดวรรณกรรมคำขอแต่อย่างใด แต่พบว่ามีเครื่องดนตรีและการประสมวงที่มาจากภาคกลางร่วมอยู่จำนวนไม่น้อย ลักษณะดังกล่าวเป็นการเข้ามาพร้อมกับความรู้สมัยใหม่รวมทั้งอิทธิพลจากกรุงเทพฯ ดังปรากฏการใช้ตราวงเมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินเสียบมณฑลพายัพ พ.ศ. ๒๔๖๙ ในการเสด็จฯ ครั้งนั้นมีกรมทหารมหาดเล็กบรรเลงตราวงนำขบวนขณะเสด็จฯ เข้าเมืองเชียงใหม่ รวมทั้งในพิธีบายศรีทูลพระขวัญ การสมโภชช้างพลายสำคัญบริเวณหน้าศาลว่าการรัฐบาลมณฑลพายัพ และอีกหลายเหตุการณ์ของการเสด็จฯ ครั้งนั้น (Manochayakorn, 1931) การเสด็จพระราชดำเนินเสียบมณฑลพายัพเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญของท้องถิ่น เพราะเป็นการเสด็จฯ ครั้งแรกของพระมหากษัตริย์ใน

ราชวงศ์จักรี อีกทั้งประชาชนต่างมาเฝ้าอรับเสด็จ เป็นจำนวนมาก ภาพที่ปรากฏในการเสด็จ ครั้งนั้น จึงทำให้คนท้องถิ่นได้เกิดความรู้ในดนตรีที่ได้รับอิทธิพลจากกรุงเทพฯ ด้วย นอกจากนี้พระราชชายาเจ้าดารารัศมียังทรงนำอิทธิพลของดนตรีและการแสดงแบบราชสำนักกรุงเทพฯ เข้ามาสู่ท้องถิ่นภาคเหนือด้วย โดยเมื่อครั้งที่พระองค์ประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ทรงฝึกพระประยูรญาติให้เล่นดนตรีไทยและการขับร้อง จนมีวงดนตรีไทยประจำพระตำหนักของพระองค์ และเมื่อพระองค์เสด็จกลับมาประทับอยู่ที่เชียงใหม่ ก็ได้นำมาถ่ายทอดให้ชาวเชียงใหม่ได้ฝึกซ้อมดนตรีและการขับร้องพร้อม ๆ กับการฝึกหัดละครพ็อนร่าอยู่เสมอ (Na Chiangmai, 1996, p. 211) รวมไปถึงเมื่อครั้งที่พระองค์จัดงานฉลองกุ้วตสวนดอก ทรงนำเอาบทละครของกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาให้คณะละครของเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ ได้เล่นในงานฉลองกุ้วตครั้งนั้น รวมทั้งยังโปรดให้มีการแสดงลิเก จั้ว ลำตัด และเพลงฉ่อยอีกด้วย (chulalongkorn university, 2008, p. 33)

จากเหตุผลข้างต้น จึงกล่าวได้ว่าผู้แต่งคำขอไม่ได้จำกัดโลกทัศน์ทางดนตรีไว้เพียงในขอบเขตวัฒนธรรมล้านนาเท่านั้น การที่ผู้แต่งนำเสนอความหลากหลายแสดงถึงความเป็นผู้รู้รอบรู้กว้าง และเป็นผู้ทันสมัยอีกด้วย ผู้แต่งคำขอในฐานะผู้สร้างงานวรรณกรรม จึงเป็นผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ของดนตรีในคำขอเรื่องของตนเองแต่งด้วย หากคำขอเรื่องใดที่กล่าวถึงชื่อเครื่องดนตรีที่หลากหลายและมีรายละเอียดมาก สะท้อนให้เห็นว่าผู้แต่งมีความรู้ทางดนตรีเป็นอย่างดี ซึ่งลักษณะของความหลากหลายนี้ไม่ได้พบเพียงเรื่องดนตรีเท่านั้น แต่ลักษณะการใช้ภาษาของผู้แต่งก็สะท้อนให้เห็นถึงการรับภาษานอกวัฒนธรรมตนเองด้วย โดยผ่านการนำเสนอด้านคำศัพท์ เพราะพบว่าผู้แต่งคำขอหลายคนนิยมใช้ภาษาไทยกลาง และภาษาต่างประเทศ ดังพบในคำขอเรื่องหงส์หิน ซึ่งแต่งใน พ.ศ. ๒๔๒๔ ปรากฏหลักฐานว่าผู้แต่งก็ใช้ภาษาไทยกลางและภาษาต่างประเทศร่วมอยู่จำนวนไม่น้อย

จะเห็นได้ว่าเมื่อท้องถิ่นล้านนาได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามแล้ว ได้รับวัฒนธรรมทั้งด้านภาษา ศิลปะ ดนตรี มาใช้มากขึ้น นับเป็นการปรับตัวของท้องถิ่นให้มีความทันสมัยโดยมีกรุงเทพฯ เป็นแบบอย่าง ซึ่งวรรณกรรมคำขอถือเป็นภาพสะท้อนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ท้องถิ่นล้านนาได้รับอิทธิพล

จากรัตนโกสินทร์ จึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมในท้องถิ่นล้านนามีทั้งรูปแบบที่ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่เดิมที่แบบไม่เปลี่ยนแปลง และมีวัฒนธรรมที่รับมาจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งได้นำมาดัดแปลงหรือประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสังคมเพื่อประโยชน์แห่งการนำไปใช้

References

- Amatayakul, P. (1987). *Ueang ngoen thiraluek nai kan banchu atthi chao sunthon na chiangmai*. ["Ueang ngoen" Commemorative volume for installing the ash relics of Chao Sunthon Na Chiang Mai]. Bangkok: Rak sip.
- Amatayakul, P. (2009). *Phleng dontri lae natsin chak san somdet Prince Damrong Rajanubhab Prince Narisara Nuvadtivong*. [Music and dance from "Sansomdej" Prince Damrong Rajanubhab and Prince Narisara Nuvadtivong]. Bangkok: Ruenkaew Printing.
- Bunyarak, S. (1974). *Northern Thai Literature "Khaaw"*. (Master dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Chaimuanglen, A. (1931). *Nangsue khao so rueang tham wan na phram*. [The book of Khao Saw "wan na phram"]. Chiangmai: American.
- Chanvitan, P. (2012). *Lanna thai nai phaendin phraphutthachaoluang*. [Lanna Thai during the reign of King Rama V]. Bangkok: Satapornbooks.
- Chiangmai Rajabhat institution. (1995). *Tamnann phuenmueang chiangmai chabap chiangmai 700 pi*. [Legends of Chiang Mai, Chiang Mai 700 years Edition]. Chiangmai: Chiangmai Cultural Center.
- Chulalongkorn university. (2008). *100 pi sadet yiam nakhon chiangmai khrangraek khong phra rat chaya chao dararatsami, eksan prakop nithatkan phiphitphan phratamnak dara phirom*. [100 years first visit to Chiang Mai by Her Highness Princess Dara Rasmi, Exhibition documentation Daraphirom Palace Museum]. Bangkok: Chulalongkorn University.

- Khajornsak, I. (1935). *Nangsue khao so rueang tham suriya wong*. [The book of Khao Saw “Suriyawong”]. Chiangmai: Upatiphong.
- Khanari, I. (1954). *khao so rueang tham chao su thon*. [The book of Khao Saw “Chao su thon”]. Chiangmai: Charoenmuang.
- Manochayakorn, K. (1931). *Chotmai het sadet phra rat dam noen liap monthon fai nuea*. [Archive of royal visit to northern region]. Phranakorn: Sophonphipattanakorn.
- McCarthy, J. (1990). *Surveying and Exploring in Siam*. (S. weerawong, Trans.). Bangkok: Royal Thai Survey Department.
- Na Chiangmai, W. (1996). *Chaoluang chiangmai*. [Royals of Chiang Mai]. Bangkok: Amarin Printing.
- Na nagara, P. (1973). *Khlong nirat hariphunchai*. [Niras Hariphunchai, Poetry]. Bangkok: Phrachan.
- Nangsue khao so rueang chang sa than* [The book of Khao Saw “Chang sa than”]. (1931). Chiangmai: American.
- Nangsue khao so rueang nokkrachap* [The book of Khao Saw “Nokkrachap”]. (1931). Chiangmai: American.
- Nangsue khao so rueang tham saeng mueang long tham* [The book of Khao Saw “Saeng mueang long tham”]. (1936). Chiangmai: American.
- Nimmanhaemin, P. & Prangwatanakun, S. (1978). *Lanna thai khadi*. [Lanna Thai culture]. Chiangmai: Chiangmai book center.
- Poonphilekajij, Khun. (1955). *Nangsue khao so mahawong taeng on*. [The book of Khao Saw “Mahawong taeng on”]. Chiangmai: Charoenmuang.
- Ruengsri, J. (1936). *Nangsue khao so rueang tham champa si ton*. [The book of Khao Saw “Champa si ton”]. Chiangmai: American.
- Rungruengsri, U. (2003). *Wannakam lanna*. [Lanna literature]. Bangkok: The Thailand Research Fund.

- Rungruengsri, U. (2004). *Photchananukrom lanna-thai: Chabap mae fa Luang*. [Dictionary of Lanna - Thai, Mae Fah Luang Edition]. Chiangmai: Mingmuang.
- Sartraphai, B. (n.d.). *Prawatkan phim lae nangsuephim nai chiangmai*. [History of printing and newspaper in Chiang Mai]. n.p.: N.P..
- Suriyawong, Chao. (1917). *Nangsue hong hin*. [The book of “Hong hin”]. Chiangmai: Bamrung prathes charoen.
- The National Historical Commission of Thailand, The Fine Arts Department. (2008). *Lanna Inscriptions Part II, Volume I: Inscriptions from Chiangmai, Lampang, Lamphun And Maehongson*. Bangkok: The Fine Arts Department.
- Wallipodom, M. (1973). *Tamnan singha nawa ti kuman chabap sop khon*. [Legend of the Singhanawatikuman, Check edition]. Bangkok: Prime Minister’s Office.

ความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้ว: บทบาทในฐานะเครื่องมือจัดสรรทรัพยากร^๑

Submitted date: 13 March 2022

Revised date: 15 June 2022

Accepted date: 26 July 2022

รัตนาวดี สวຍบຳຮຸ່ງ^๒

ชัยรัตน์ พลมุข^๓

กัญญา วัฒนกุล^๔

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาบทบาทด้านการจัดสรรทรัพยากรของความเชื่อเรื่องผีมอญที่มีต่อสังคมชาวมอญเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยเก็บข้อมูลภาคสนามจากวิถีปฏิบัติและพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีมอญด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต และสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องผีมอญแบ่งชาวมอญเจ็ดริ้วออกเป็นตระกูลผีต่าง ๆ ได้แก่ ผีเต่า ผีไก่ ผีงู และผีปลาไหล นอกจากนี้วิถีปฏิบัติและพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีมอญ ยังมีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรผ่านข้อกำหนดเกี่ยวกับสัตว์สัญลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์เชิงพิธีกรรมกับคนในตระกูลผี “การขโมย” วิถีปฏิบัติพิเศษที่เป็นการอนุญาตเชิงพิธีกรรม และข้อห้ามไม่ให้คนในตระกูลผีจัดงานภายในปีเดียวกัน บทบาทดังกล่าวเป็นจุดมุ่งหมายเบื้องหลังความเชื่อของชาวมอญในอดีตที่ถ่ายทอดและส่งต่อมายังชาวมอญเจ็ดริ้วในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ความเชื่อเรื่องผีมอญ, การจัดสรรทรัพยากร, บทบาทของความเชื่อและพิธีกรรม, ชาวมอญเจ็ดริ้ว

^๑ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิตเรื่อง “บทบาททางสังคมของความเชื่อเรื่องผีมอญในตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” (งานวิจัยนี้เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจาก วช. ภายใต้โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต วช. ด้านมนุษยศาสตร์ – สังคมศาสตร์)

^๒ นิสิตระดับมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๓ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำศูนย์ไทยศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Phi Mon Beliefs of the Chet Rio's Mon Ethnic Community: Their Function as Resource Allocation Mechanisms^a

Ruttanawadee Suaybumrung^b

Chairat Polmuk^{cd}

Kanya Wattanagun^c

Abstract

The research for this article studied the function of resource allocation toward the Phi Mon beliefs of the Chet Rio's Mon ethnic community, Amphoe Banphaeo, Changwat Samutsakhon. The field data were collected from their ways of practices and rituals based on the Phi Mon beliefs through interviews, observations and participatory observations. The study found that the Phi Mon beliefs have divided people in the Mon ethnic community into different spiritual families, namely Phi Tao, Phi Gai, Phi Ngu and Phi Pla Lhai. In addition, their ways of practices and rituals based on the Phi Mon beliefs have played a part in resource allocation through animal symbolism that connects ritual relations with these spiritual family members. Similarly, "stealing" is considered a special practice that provides ritual license and a

^a This article is part of the Master's thesis entitled, "Social Functions of Phi Mon Beliefs in Tambon Chet Rio Amphoe Banphaeo Changwat Samutsakhon." (This research receives sponsorship from the National Research Council of Thailand (NRCT) under the research grant project for master's students on Humanities and Social Sciences.

^b Master's degree student, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

^c Lecturer, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

^d Assistant Professor, Thai Studies Center, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

taboo that forbids members of different spiritual families from celebrating in the same year. These functions are the objectives behind the beliefs of the Mon ethnic community that were developed in the past and have been carried on to the Chet Rio's Mon ethnic community today.

Keywords: Phi Mon beliefs, resource allocation, functions of beliefs and rituals, Chet Rio Mon ethnic community

บทนำ

มอญเคยเป็นกลุ่มชนชาติที่รุ่งเรืองและมั่งคั่งมาก่อน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติมอญและไทยมีมาอย่างยาวนานนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย (Wanliphodom, 2004, p.53) แต่ด้วยปัจจัยทางด้านการเมืองและสงคราม ทำให้ชาวมอญต้องอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย ต่อมาชาวมอญเกิดการผสมกลมกลืนกับชาวไทย เนื่องจากรูปร่างหน้าตา อาชีพ ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรมของทั้งสองชนชาติคล้ายคลึงกันอย่างมาก (Ocharoen, 2009, p.26) แม้ว่าชาวมอญและชาวไทยจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มอญของ Foster (Foster, 1973, p.212) พบว่า วัฒนธรรมที่โดดเด่นซึ่งสามารถใช้จำแนกแยกแยะชาวมอญออกจากชาวไทยได้คือ “วัฒนธรรมเกี่ยวกับผี”

หนังสือ สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับเจ็ดริ้ว กล่าวถึงที่มาของชาวมอญเจ็ดริ้วว่า บรรพบุรุษชาวมอญเจ็ดริ้วอพยพมาจากบ้านกะมาวัก เมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า ในช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๓๕๘ ตรงกับรัชสมัยของพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) ในระยะแรกชาวมอญกลุ่มนี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลบ้านเกาะและตำบลท่าทราย จนกระทั่งประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๓ จึงอพยพมาที่ตำบลเจ็ดริ้ว (Songsakun, 1987, p.73) โดยเข้ามาบุกเบิกที่ดินรกร้างและตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณแนวคลองเจ็ดริ้วรวมถึงคลองพาดหมอนที่เป็นคลองส่งน้ำไปยังคลองดำเนินสะดวก ซึ่งเป็นพื้นที่น้ำจืดและอุดมสมบูรณ์มากกว่าพื้นที่เดิมที่เป็นพื้นที่น้ำเค็มและน้ำกร่อย (Chaisingkananon and Phothimani, 2018, p.203 - 209)

ชาวมอญเจ็ดริ้วเป็นกลุ่มชาวมอญที่ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ตนไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมเกี่ยวกับผีที่มีการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีมอญจากรุ่นสู่รุ่นมาจวบจนปัจจุบัน ดังเห็นได้จากการยึดถือวิถีปฏิบัติและประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีมอญอย่างเคร่งครัด

การนับถือผีมอญในตำบลเจ็ดริ้วนับว่าเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากชาวมอญในประเทศไทยหลายพื้นที่เลิกนับถือผีมอญ ซึ่งส่งผลให้พิธีกรรมต่าง ๆ ที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องผีมอญหายไปด้วย ดังเช่นในตำบลคลองควายที่ Ocharoen (1998, p.274) ศึกษาวิจัยได้พบว่า ไม่มีการประกอบพิธีกรรมรำผีมา

เป็นระยะเวลา นานกว่า ๓๐ - ๔๐ ปีแล้ว ในขณะที่พื้นที่ตำบลเจ็ดริ้วผู้เขียนพบว่า จาก การเก็บข้อมูลภาคสนามในช่วง พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ชาวมอญเจ็ดริ้วยังคงประกอบ พิธีกรรมรำผีอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าในช่วง พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่มีการแพร่ระบาดของโรค โควิด ๑๙ ก็ยังคงประกอบพิธีกรรมอยู่ แต่จะปฏิบัติภายใต้มาตรการควบคุม การแพร่ระบาดของโรค ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องผีมอญยังคงเป็นความเชื่อ ที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวมอญเจ็ดริ้วเป็นอย่างมาก

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้เขียนพบว่า Halliday R. เป็นนักวิชาการที่เข้ามาบุกเบิกวงการมอญศึกษา โดยศึกษาการประกอบพิธีกรรมรำผี ของชาวมอญในประเทศไทยไว้ในบทความ “The Kalok dance of The Talaings” (1914) ต่อมา Halliday ได้เขียนหนังสือ The Talaings (Halliday, 1917) งานเขียนเชิงชาติพันธุ์ วรรณาเกี่ยวกับชาวมอญในประเทศไทยและกล่าวถึงการนับถือ “กะหลก” (Kalok) หรือ “ผี” ของชาวมอญว่า ประเพณีการนับถือผีเป็นประเพณีที่ชาวมอญปฏิบัติตามกันมา นับตั้งแต่ครั้งที่บรรพบุรุษยังคงอาศัยอยู่ในดินแดนมาตุภูมิ^๔ และเป็นสัญลักษณ์อัน โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวมอญผู้นับถือผีจะเก็บเสื้อผ้าและเครื่องประดับไว้ใน กระบุงและแขวนไว้บริเวณเสาผี ซึ่งมักจะอยู่บริเวณมุมบ้านทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ การสืบทอดการนับถือผีของชาวมอญจะสืบทอดผ่านทางทายาทชายของตระกูล และ หากทายาทชายแต่งงานมีครอบครัว ภรรยาและลูกของทายาทชายจะต้องนับถือผี เดียวกันด้วย

Foster Brain L. (1973, p. 212) นักวิชาการในยุคหลังศึกษาเกี่ยวกับ ชาวมอญในประเทศไทยต่อจาก Halliday และเสนอว่า วัฒนธรรมเกี่ยวกับผีเป็นลักษณะ เฉพาะทางวัฒนธรรมของชาวมอญ ผีมอญในประเทศไทยที่ Foster รู้จักและเคย ได้ยินมาทั้งหมด ๔ ตระกูลได้แก่ ผีเต่า ผีไก่ ผีงู และผีข้าวเหนียว แต่ Foster ก็เคย ได้ยินชื่อตระกูลผีอื่น ๆ นอกเหนือจาก ๔ ตระกูลนี้ในประเทศพม่าด้วย Foster ได้ให้ ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ผีมอญมีลักษณะคล้ายกับโทเท็ม (totem - like) เพราะพืชและ สัตว์เหล่านี้เกี่ยวข้องกับข้อห้ามและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีมอญ

^๔ แผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอน ในที่นี้หมายถึง เมืองมอญที่อยู่ในประเทศพม่า

Gajaseni, S. (1984) กล่าวถึงการนับถือผีของชาวมอญไว้ในบทความ “วัฒนธรรมประเพณีมอญ” เช่นเดียวกัน แต่ Gajaseni (1984, p. 51 – 52) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการแบ่งกลุ่มการนับถือผีของชาวมอญที่เมืองมอญ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ มอญตั้งในแคว้นเมืองพะลิม นับถือผีมะพร้าว มอญตั้งในแคว้นเมืองหงสาวดี นับถือผีผ้า ซึ่งประกอบด้วยผ้าถุงผู้ชาย ๑ ผืน ผ้าถุงผู้หญิง ๑ ผืน เสื้อผาก แขนยาวสีขาว ผ้าสไบสีขาวและสีแดงอย่างละหนึ่งผืน และแหวนหนึ่งวง ส่วนมอญกลุ่มสุดท้ายคือ มอญญะ ที่อาศัยอยู่ในแคว้นเมืองสะเทิม นับถือผีกระบอกไม้ไผ่ นอกจากนี้ยังมีผีอื่น ๆ ที่รับมาจากบรรพบุรุษในเมืองมอญแล้ว Gajaseni (1984, p. 52) กล่าวว่า มอญในประเทศไทยมีการนับถือผีตระกูลอื่น ๆ ด้วย เช่น ผิงู ผิงูโก้ ผิงูเต่า ผิงูข้าวเหนียว และยังมีผีอื่น ๆ ที่ Gajaseni ไม่ทราบและไม่ได้กล่าวถึงในบทความดังกล่าว

จากการแบ่งกลุ่มการนับถือผีตามเมืองมอญที่ Gajaseni กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ตระกูลผีที่ Halliday และ Foster กล่าวถึง เป็นกลุ่มชาวมอญที่มาจากแคว้นหงสาวดีซึ่งนับถือผีผ้า เนื่องจากมีผ้าและแหวนที่ชาวมอญกลุ่มดังกล่าวเก็บรักษาไว้ที่บริเวณเสาผีเป็นหลักฐานยืนยันว่าเป็นชาวมอญกลุ่มเดียวกัน แต่ในขณะเดียวกัน ชาวมอญที่นับถือผีผ้าก็มีการใช้ชื่อพืชและสัตว์ต่าง ๆ มาเป็นสัญลักษณ์ประจำตระกูล ดังที่ Foster (1973, p. 212) ได้กล่าวไปข้างต้นด้วย ลักษณะการนับถือผีดังกล่าวไม่ได้ปรากฏเฉพาะในการศึกษาของ Foster เท่านั้น แต่ยังปรากฏในวิทยานิพนธ์ของ Ochima, A. (1993) เรื่อง ชีวิต พิธีกรรมและเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชนมอญในเมืองไทย กรณีศึกษาในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งพบว่า การนับถือผีมอญที่เป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวมอญบ้านมน อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี นับถือผีผ้าและใช้ชื่อสัตว์ เช่น เต่า งู และม้า เป็นสัญลักษณ์ประจำตระกูลเช่นเดียวกัน

งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีมอญในระยะเวลาดังกล่าวมาเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมรำผีของชาวมอญแล้วนำมาวิเคราะห์สัญลักษณ์และบทบาทของพิธีกรรม เช่น พิธีรำผีของชาวไทยเชื้อสายมอญ: ความหมายและบทบาทในการสืบทอดทางวัฒนธรรม (Songmit, 2004), การศึกษาการรำผีมอญของชาวไทยรามัญ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี (Chitsathaphon, 2006) หรือ การศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ: กรณีศึกษาชุมชนมอญ

บางกระตี (Wannapan, 2006) แสดงให้เห็นว่า การศึกษาในระยะหลังเริ่มให้ความสำคัญกับบทบาทของคติชนประเภทความเชื่อที่มีต่อสังคมมากขึ้น

พัฒนาการการศึกษาความเชื่อเรื่องผีมอญข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้การศึกษาบทบาททางสังคมของความเชื่อเรื่องผีมอญในระยะหลังจะปรากฏมากขึ้น แต่งานวิจัยต่าง ๆ มักมุ่งศึกษาบทบาทของพิธีกรรมเป็นสำคัญ ทำให้วิถีปฏิบัติที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในระบบความเชื่อเช่นเดียวกันถูกละเลยไป นอกจากนี้การศึกษารูปแบบทางสังคมมักจะมุ่งพิจารณาในบริบทของการสืบทอดทางวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่าบทบาททางสังคมด้านอื่น ๆ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเบื้องต้นในพื้นที่ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ผู้เขียนพบว่า ความเชื่อเรื่องผีมอญที่ชาวมอญเจ็ดริ้วสืบทอดต่อกันมาอย่างเหนียวแน่นจวบจนปัจจุบัน ดังเห็นได้จากการปฏิบัติตามวิถีปฏิบัติตลอดจนพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด มีบทบาทต่อการจัดสรรทรัพยากรในชุมชน ซึ่งเป็นบทบาททางสังคมที่ถ่ายทอดจากชาวมอญในอดีตและยังคงหลงเหลือร่องรอยที่ชี้ให้เห็นบทบาททางสังคมดังกล่าวผ่านวิถีปฏิบัติและพิธีกรรม แม้ว่าสภาพสังคมที่ชาวมอญเจ็ดริ้วอาศัยอยู่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมร่วมสมัยแล้วก็ตาม

วัตถุประสงค์การศึกษา

๑. ศึกษาวิถีปฏิบัติและพิธีกรรมในความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้ว
๒. วิเคราะห์บทบาทด้านการจัดสรรทรัพยากรในชุมชนผ่านความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้วที่ตกทอดจากสังคมชาวมอญในอดีตมาสู่สังคมร่วมสมัย

วิธีการศึกษาวิจัย

๑. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีมอญและความเป็นมาของชุมชนมอญเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
๒. เก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ตำบลเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ - เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ผ่านวิธีการสังเกต สังเกตแบบมีส่วนร่วมในพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีมอญต่าง ๆ และใช้วิธีการ

สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการผ่านการพูดคุย รวมไปถึงการขอสัมภาษณ์ส่วนบุคคล จากผู้บอกข้อมูลที่เป็นชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือผีมอญ

๓. วิเคราะห์บทบาททางสังคมด้านการจัดสรรทรัพยากรผ่านความเชื่อเรื่อง ผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้ว

๔. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผีมอญ หมายถึง ผีบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปนานแล้วจนไม่สามารถสืบสาวได้ว่าเป็นผู้ใด “ผีมอญ” ในบทความนี้จะหมายถึงผีมอญที่ชาวมอญเจ็ดริ้ว อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร นับถือเท่านั้น

การขโมย หมายถึง การนำทรัพยากรที่เป็นสัตว์สัญลักษณ์ประจำกลุ่มของ ตระกูลผีอื่น ๆ มาเป็นของตนเอง โดยเจ้าของทรัพยากรดังกล่าวอาจจะรู้เห็นเป็นใจ หรือไม่ก็ได้ แต่การขโมยภายใต้บริบทความเชื่อเรื่องผีมอญ ผู้เป็นเจ้าของทรัพยากร จะไม่สามารถถือสาเอาความได้ เนื่องจากการอนุญาตให้กระทำได้เป็นกรณีพิเศษ

ห้องผี หมายถึง ห้องที่มีสัญลักษณ์สำคัญเกี่ยวกับผีมอญเอาไว้ ได้แก่ เสาผี ซึ่งมักจะเป็นเสาเอกหรือเสาโทของบ้าน โดยบริเวณเสาผีจะมีผ้าผีที่เก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีในหีบผ้าหรือกระบุง

สมมติฐาน

ความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้วแบ่งคนในสังคมออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามตระกูลผี และวิถีปฏิบัติรวมไปถึงพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีมอญ ได้แก่ ข้อกำหนดเกี่ยวกับสัตว์สัญลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์เชิงพิธีกรรมกับคนในตระกูลผี, “การขโมย” วิถีปฏิบัติพิเศษที่เป็นการอนุญาตเชิงพิธีกรรม และข้อห้ามไม่ให้คนในตระกูลผีจัดงานภายในปีเดียวกัน มีบทบาทต่อการจัดสรรทรัพยากรในสังคม

ความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้ว

ชาวมอญเจ็ดริ้วมักเรียกผีมอญที่ตนเคารพนับถือว่า “ปะโน่ก” เป็นคำภาษา
มอญแปลว่า “พ่อปู่” แต่ในที่นี้หมายถึง “ปู่” ซึ่งเป็นผู้อาวุโสในตระกูล จากการเก็บ
ข้อมูลภาคสนามผู้เขียนพบว่า ปะโน่กเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีบทบาทอยู่ในทุกช่วงชีวิตของ
ชาวมอญเจ็ดริ้ว เพราะเมื่อมีทายาทถือกำเนิดขึ้นในตระกูลผี จะต้องจุดธูปบอกกล่าว
ปะโน่กเป็นลำดับแรก นอกจากนี้ในพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน^{๑๐} ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น
พิธีบวช หรือพิธีแต่งงาน ชาวมอญเจ็ดริ้วจะต้องบอกกล่าวปะโน่กก่อนสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ
เนื่องจากชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือผีมอญมีมโนทัศน์ต่อปะโน่กว่าเป็นเสมือน “ผู้อาวุโส
ในตระกูล” ที่จะช่วยให้การเปลี่ยนผ่านต่าง ๆ ในช่วงชีวิตของ “ลูกหลาน” ดำเนินไป
อย่างราบรื่นจนจบพิธี

Khruewitchayachan (2000, p.85-86) ได้ให้ความหมายของผีมอญว่า
จัดเป็นผีประเภทนามธรรมที่ไม่มีผู้ใดพบเห็นหรือสัมผัสได้และต้องคำนึงถึงผีมอญใน
ฐานะบรรพบุรุษที่เป็นเหมือนบุพการีผู้อุปการะเลี้ยงดู และเป็นผู้ดำรงวงศ์ตระกูล จึง
ควรนับถือเช่นไหว้บูชาโดยไม่มีละเว้น ผีบ้านในความหมายของ Khruewitchayachan
หมายถึงบรรพชน ปู่ ย่า ตา ยาย ทวด ที่เสียชีวิตและคงเหลือแต่ชื่อผีบ้าน

จากนิยามความหมายของผีมอญของ Khruewitchayachan หากใช้นิยาม
ดังกล่าวกับผีมอญในตำบลเจ็ดริ้วอาจจะยังสื่อความหมายไม่ครอบคลุม “ผีมอญ” ใน
ตำบลเจ็ดริ้ว เพราะจากการสัมภาษณ์ชาวมอญ เจ็ดริ้วผู้นับถือผีมอญต่างให้ข้อมูลตรง
กันว่า บรรพบุรุษในตระกูลที่เพิ่งเสียชีวิตหรือเสียชีวิตไปนานแล้ว แต่ลูกหลานสามารถ
สืบสาวได้ว่าเป็นผู้ใดไม่ได้กลายเป็นผีมอญ และผีมอญหรือปะโน่กประจำตระกูล
มีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น ซึ่งต่างจากการนับถือผีบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีน
ในพื้นที่ตำบลเจ็ดริ้วที่ผีบรรพบุรุษจะมีความหมายครอบคลุมบรรพบุรุษที่เพิ่งเสียชีวิต
ไปด้วย ดังนั้น นิยามความหมายของผีมอญในพื้นที่ตำบลเจ็ดริ้ว จึงเป็นวิญญูณ
บรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปนานแล้ว และไม่สามารถสืบสาวผ่านระบบเครือญาติได้ว่าเป็น
ผู้ใด

^{๑๐} พิธีกรรมเปลี่ยนผ่านสถานภาพ ซึ่งหมายถึงพิธีกรรมที่จัดขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลง
สถานที่ สถานภาพ หรือช่วงอายุของบุคคล เช่น พิธีบวช แต่งงาน พิธีราชาภิเษก เป็นต้น
(Feungfusakul, 2008, p. 62)

ฝีมอญที่ชาวมอญเจ็ดริ้วนับถือเป็น “ผีผ้า” ซึ่งมีผ้าเป็นสัญลักษณ์สำคัญของฝีมอญ เหมือนกับกลุ่มมอญเตี๋ยะในแคว้นเมืองหงสาวดี ประเทศพม่า โดยชาวมอญเจ็ดริ้วมักจะเรียกผ้าดังกล่าวว่า “ผ้าผี” ประกอบไปด้วยเสื้อผ่าอกสีขาว ๑ ตัว ไส้ทรงตามากrug ๑ ตัว ผ้าโพกหัวสีแดง ๑ ผืน ผ้าคาดเอว ๑ ผืน ผ้าสไบสีแดง ๑ ผืน และผ้าถุงของผู้หญิง ๑ ผืน ผ้าผีจะถูกเก็บรักษาเอาไว้ในหีบผ้าผีหรือกระบุงผีพร้อมกับเครื่องประดับ ได้แก่ แหวนทองหัวพลอยแดง และนำไปวางหรือแขวนไว้ที่บริเวณเสาดินที่อยู่ภายในห้องผี ผ้าผีถือเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ (sacred) ที่เป็นตัวแทนฝีมอญหรือปะเน่ก และจะนำมาสวมใส่เมื่อถึงคราวประกอบพิธีกรรมเท่านั้น สมาชิกในตระกูลผีทุกคนต้องเก็บรักษาผ้าผีให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์อยู่เสมอ ดังนั้น ปัจจุบันชาวมอญผู้นับถือฝีมอญส่วนใหญ่ จึงนิยมปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บรักษาผ้าไว้ในหีบหรือกระบุงที่เป็นไม้มาเก็บไว้ในกระเป่าที่มีซิปปิดมิดชิด ซึ่งช่วยเก็บรักษาผ้าให้พ้นจากแมลงและสัตว์กัดแทะได้ดีกว่า ผ้าผีจะจัดเก็บไว้บริเวณ “เสาดิน” ที่เป็นเสาดอกหรือเสาดินของบ้าน และห้องที่มีเสาดินดังกล่าวจะเรียกว่า “ห้องผี” ซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องระมัดระวังไม่ให้คนนอกตระกูลผีเข้าไป เพื่อป้องกันการฝ่าฝืนข้อห้ามซึ่งอาจจะก่อให้เกิดการกระทำผิดผีตามมา

ความเชื่อเรื่องฝีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้วที่นับถือผีผ้าได้แบ่งชาวมอญเจ็ดริ้วออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามตระกูลผี^{๑๑} และใช้ชื่อสัตว์ต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์ประจำ

^{๑๑} ชื่อตระกูลผีต่าง ๆ ที่ผู้เขียนใช้ในบทความนี้จะอ้างอิงจากชื่อตระกูลผีที่ชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือฝีมอญใช้นิยามตนเองและกลุ่มของตนเองเป็นหลัก แต่ความสัมพันธ์เชิงพิธีกรรมระหว่างชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือผีงูและสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผี ไม่ปรากฏการนำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้แล้วในปัจจุบัน

กลุ่ม ได้แก่ ผีเต่า ผีไก่ ผีงู และผีปลาไหล^{๑๖} โดยชื่อของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ มาจากการนิยามตนเองของชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือผีมอญที่สัมพันธ์เชิงพิธีกรรมกับสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีของตนเอง กล่าวคือ ต้องนำสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้ให้แก่ผีมอญ

การนับถือผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้วจะสืบทอดผ่านทางลูกชายคนเล็ก กล่าวคือ ลูกชายคนเล็กต้องเป็นผู้รับผ้าผีมาเก็บรักษาไว้ที่เสาดผี ซึ่งอาจจะเป็นเสาดผีที่เป็นบ้านของต้นตระกูลหรือจะนำเสาดผีมาปักเทียบกับเสาดผีเดิม เพื่อทำพิธีถอนเสาดผีจากเสาดผีเดิมไปยังเสาดผีในบ้านหลังใหม่ที่ลูกชายคนเล็กอาศัยอยู่ก็ได้ โดยชาวมอญเจ็ดริ้วส่วนใหญ่นิยมเรียกลูกชายคนเล็กผู้รับสืบทอดตระกูลผีว่า “ต้นผี” แต่ในกรณีที่ตระกูลผีดังกล่าวมีลูกชายมากกว่า ๑ คน ลูกชายคนอื่น ๆ รวมไปถึงลูกและภรรยาของลูกชาย ก็จะมีสถานะเป็นคนในตระกูลผีด้วย ส่วนลูกสาวจะมีสถานะเป็น “ลูกหลวงตา”^{๑๗} หากยังไม่ได้แต่งงานจะมีสถานะเป็นคนในตระกูลผี แต่ถ้าแต่งงานแล้วจะเปลี่ยนไปนับถือผีตามฝ่ายสามี อย่างไรก็ตาม ลูกหลวงตายังคงได้รับสิทธิ์ในการกลับมาร่วมประกอบพิธีกรรมกับตระกูลผีเดิมได้

การแบ่งชาวมอญในเจ็ดริ้วออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ผ่านความเชื่อเรื่องผีมอญ นอกจากจะเป็นเครื่องมือในการจัดระบบความสัมพันธ์อันเครือญาติ รวมไปถึงการ

^{๑๖} ตระกูลผีปลาไหลในพื้นที่ตำบลเจ็ดริ้วประกอบด้วยสมาชิกที่ใช้นามสกุล หงษาชัย จำนวน ๑๘ คน นามสกุล ชาวหงษา จำนวน ๑๘ คน นามสกุล หงษา มีสมาชิกจำนวน ๑๐ คน และนามสกุล พักกาล มีสมาชิกจำนวน ๑๓ คนจากการสัมภาษณ์สมาชิกในตระกูลผีปลาไหลซึ่งมีนามสกุลแตกต่างกันทั้ง ๔ นามสกุลนี้ พบว่า ชาวมอญเจ็ดริ้วที่ใช้นามสกุลทั้ง ๔ นามสกุลนี้ เคยเป็นเครือญาติกันมาก่อน และนอกจากชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือผีปลาไหลที่ใช้นามสกุลต่าง ๆ ดังที่ผู้เขียนกล่าวมานี้ ผู้อาวุโสในตระกูลผีปลาไหลยังให้ข้อมูลที่กล่าวเชื่อมโยงถึงชาวมอญผู้นับถือผีปลาไหลในพื้นที่อื่น ๆ นอกจากตำบลเจ็ดริ้วที่มีความสัมพันธ์กันด้วย ได้แก่ พื้นที่บริเวณใกล้กับวัดครองครุ ในตำบลท่าทรายและวัดบางปลา ในตำบลบ้านเกาะ จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่บรรพบุรุษของชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือผีปลาไหลอาศัยอยู่ก่อนที่จะย้ายถิ่นฐานมายังตำบลเจ็ดริ้ว นอกจากนี้ ยังมีชาวมอญที่เป็นเครือญาติกับชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือผีปลาไหลที่ย้ายไปตั้งถิ่นฐานแถบกระทุ่มมิต บางส่วนอีกด้วย

^{๑๗} คำในภาษามอญที่ชาวมอญเจ็ดริ้วใช้เรียกสถานะของทายาทหญิงในตระกูลผี

กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการแต่งงานและการนับญาติหลังแต่งงานแล้ว บทบาทสำคัญประการหนึ่งที่เป็นผลมาจากการแบ่งกลุ่มตามความเชื่อเรื่องผีมอญ คือ บทบาทด้านการจัดสรรทรัพยากรในชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นร่องรอยทางความคิดของชาวมอญในอดีตผู้เป็นเจ้าของ “คติชน” ที่ตกทอดมาสู่ปัจจุบันผ่านวิถีปฏิบัติและพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีมอญ

๑. วิถีปฏิบัติในความเชื่อเรื่องผีมอญ

วิถีปฏิบัติของชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือผีมอญมีข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับคนนอกตระกูลผี ได้แก่ การห้ามคนนอกตระกูลผีที่ตั้งครรภ์หรือไว้ผมจุกผมเปียเข้ามาในตำบลโดยเฉพะอย่างยิ่งในบริเวณห้องผี การห้ามคนนอกตระกูลผีที่เป็นสามีภรรยา กันมานอนเคียงกันภายในตำบล นอกจากนี้ ยังมีข้อห้ามที่กำหนดให้คนในตระกูลผีปฏิบัติตามด้วยเช่นกัน คือ การห้ามนำตุ๊กตารูปคนเข้ามาในตำบล และการห้ามคนในตระกูลผีเดียวกันจัดงานต่าง ๆ เช่น งานพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต ทั้งงานบวชงานแต่งงาน หรืองานศพ รวมไปถึงงานพิธีกรรมเกี่ยวกับผีมอญภายในปีเดียวกัน

ส่วนข้อกำหนดที่คนในตระกูลผีทุกคนต้องกระทำร่วมกันโดยไม่มีข้อยกเว้น ได้แก่ การดูแลรักษาผ้าผี ซึ่งเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์แทนผีมอญหรือปะเน่กคนในตระกูลผีจะต้องคอยดูแลรักษาไม่ให้ผ้าผีมีรอยขาดหรือรอยสัตว์กัดแทะ ส่วนแหวนทองหัวพลอยแดงที่เป็นเครื่องประดับก็ต้องรักษาเอาไว้ไม่ให้สูญหาย ดังนั้น ในช่วงพิธีกรรมเลี้ยงผีที่ต้องกระทำเป็นประจำทุกปี จะนำผ้าผืนออกมาสวมใส่หรือคลี่ดูว่ามีรอยชำรุดหรือไม่ หากผ้ามีรอยขาดคนในตระกูลผีก็จะต้องไปหามาเปลี่ยนให้เหมือนกับผ้าเดิม

นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้วยังมีข้อกำหนดสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเป็นประจำทุกปี หากเกิดการกระทำผิดผีจะต้องประกอบพิธีกรรมรำผีให้แก่ผีมอญ และในกรณีที่ไปพบหรือจับต้องสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีจะต้องนำกลับมาประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเพื่อเซ่นไหว้ผีมอญ ยกเว้นเพียงตระกูลผีงูเท่านั้นที่จะหลีกเลี่ยงไม่ตุง อย่างไรก็ตาม ในอดีตตระกูลผีงูเคยปรากฏหลักฐานการนำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้เช่นเดียวกัน

๒. พิธีกรรมในความเชื่อเรื่องผีมอญ

พิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีมอญจะประกอบไปด้วยพิธีกรรมสำคัญ ๒ พิธี ได้แก่ พิธีกรรมเลี้ยงผี และพิธีกรรมรำผี พิธีกรรมเลี้ยงผีเป็นพิธีกรรมที่จำเป็นต้องกระทำเป็นประจำทุกปีอย่างเคร่งครัด แต่พิธีกรรมรำผีจะไม่ได้กระทำขึ้นบ่อยครั้งนัก หากไม่มีเหตุจำเป็น เนื่องจากต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ทั้งยังมีลำดับขั้นตอน ซับซ้อนและต้องใช้เวลาประกอบพิธีกรรมตลอดทั้งวัน แต่พิธีกรรมทั้ง ๒ พิธีกรรมนี้ ต่างมีข้อกำหนดตรงกัน คือ สมาชิกในตระกูลผีทุกคนต้องมาประกอบพิธีกรรมให้ครบทุกคน ซึ่งเป็นเงื่อนไขทางความเชื่อที่ทำให้เครือญาติได้พบปะกันอย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

อย่างไรก็ตาม จากการเก็บข้อมูลภาคสนามของผู้เขียนพบว่า ในพื้นที่ตำบลเจ็ดริ้วยังคงประกอบพิธีกรรมทั้ง ๒ พิธีกรรมอย่างต่อเนื่องมาจวบจนปัจจุบัน แม้ว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด ๑๙ จะยังไม่คลี่คลายก็ตาม การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ชาวมอญเจ็ดริ้วยังคงให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องผีมอญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงที่ประสบกับความไม่มั่นคงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรค

๒.๑ พิธีกรรมเลี้ยงผี

พิธีกรรมเลี้ยงผีในความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้วมี ๒ รูปแบบ ได้แก่ พิธีกรรมเลี้ยงผีประจำปีหรือ “ป้อยคาน” ซึ่งคำว่า “ป้อย” ในที่นี้เป็นภาษามอญ แปลว่า “สาม” ส่วนคำว่า “คาน” จากการสัมภาษณ์ชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือผีมอญต่างให้ความหมายตรงกันว่าหมายถึง “ขัน” โดยสาเหตุที่พิธีกรรมเลี้ยงผีนี้เรียกว่า “ป้อยคาน” สืบเนื่องมาจากลักษณะการจัดเครื่องเซ่นไหว้ที่จะจัดใส่ขันจำนวน ๓ ขัน แต่ปัจจุบันบางบ้านก็ปรับเปลี่ยนมาจัดใส่กะละมังที่สามารถจุเครื่องเซ่นไหว้ได้มากกว่า

พิธีกรรมเลี้ยงผีประจำปีเป็นพิธีกรรมที่ทุกคนในทุกตระกูลผีต้องปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ปีละ ๑ ครั้ง ซึ่งนิยมกระทำในช่วงเดือน ๔ (ประมาณเดือนมีนาคม) เดือน ๖ (ประมาณเดือนเมษายน) เดือน ๘ (ประมาณเดือนกรกฎาคม) และเดือน ๑๒ (ประมาณเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายน) ขึ้นอยู่กับว่าตระกูลผีนั้นเคยกระทำมาในช่วงเวลาใด ก็มักจะยึดช่วงเวลานั้นเป็นหลัก แต่จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้เขียนพบว่า ชาวมอญ

เจ็ดริ้วส่วนใหญ่มักประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีในช่วงเดือน ๖ ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีเกษตรกรรมในอดีต โดยมีเครื่องเซ่นไหว้สำคัญเป็นสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผี ปลาช่อนย่าง ทั้งเกลือ กัล้วย มะพร้าว ขนมห่าโลมมือกำไลเท้า ขนมเรไร ขนมหอดแดง และขนมหอดขาว

ส่วนพิธีกรรมเลี้ยงผีอีกรูปแบบหนึ่งเป็นการประกอบพิธีกรรมเมื่อไปพบสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผี โดยในตระกูลผีเต่าและผีปลาไหลจะนำมาเซ่นไหว้ในกรณีทีไปพบสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีระหว่างทาง แต่หากไม่ต้องการนำสัตว์ดังกล่าวมาประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี คนในตระกูลผีเต่าต้องพูดว่า “อูย” ซึ่งเป็นภาษามอญที่สามารถแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “เฒ่า” เพื่อสื่อความหมายว่าสัตว์เหล่านั้นตายแล้ว ไม่สามารถนำมาประกอบพิธีเลี้ยงผีให้แก่ผีมอญได้ ส่วนในตระกูลผีปลาไหลจะพูดว่า “ไม่ใช่ของเรา” เพื่อหลีกเลี่ยงการนำสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลมาประกอบพิธีกรรม

กรณีตระกูลผีไก่จะมีรายละเอียดแตกต่างออกไปเล็กน้อย คือ ไม่ได้นำสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลมาประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีทันทีที่พบ แต่จะนำมาประกอบพิธีกรรมเมื่อไปสัมผัสไก่ที่มีลักษณะสมบูรณ์ทั้งตัว โดยจะตัดเอาส่วนหัวของไก่หรือในบางครั้งก็อาจจะนำอาหารที่ทำมาจากไก่ตัวดังกล่าว มาประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเซ่นไหว้แก่ผีมอญ ข้อกำหนดดังกล่าว ทำให้คนในตระกูลผีไก่อ้มกไม่รับฝากซื้อไก่จากคนในตระกูลผีอื่น เพราะเมื่อซื้อไก่มาแล้วไก่ที่ซื้อมาจะกลายเป็นของคนในตระกูลผีไก่อทันที (Sombun S., 2022, May 6, Personal Interview)

ส่วนตระกูลผีงูปัจจุบันไม่ปรากฏการนำมาใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้แล้ว แม้ว่าในอดีตจะเคยปรากฏหลักฐานว่า ตระกูลผีงูเคยใช้งูเป็นเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมรำผี (Gajaseni, 2004, p.73) แต่ปัจจุบันชาวมอญเจ็ดริ้วปรับเปลี่ยนมาใช้เต่าและไก่เป็นเครื่องเซ่นไหว้ให้แก่ผีมอญแทน และในบางครั้งอาจจะเพิ่มไข่ไก่ดิบที่คนในตระกูลผีงูเห็นว่าเป็นสิ่งทึ่งกินชอบเข้าไปในเครื่องเซ่นไหว้ด้วย

๒.๒ พิธีกรรมรำผี

สาเหตุของการประกอบพิธีกรรมมี ๓ ประการ ประการแรก ได้แก่ สมาชิก

ในตระกูลผีกระทำผัดผี^{๙๙} ประการที่สอง ได้แก่ ลูกชายในตระกูลผีที่ไม่ใช่ลูกชายคนเล็ก ต้องการแยกผีไปดูแลรักษาเอง เพราะเมื่อคนในตระกูลผีมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ จะทำให้การควบคุมความประพฤติสมาชิกในตระกูลผีให้เป็นไปตามความเชื่อได้ยาก ดังนั้น ทายาทชายในตระกูลผีจึงมักจะขอแยกผีไปจากต้นผีผู้ดูแลรักษา ซึ่งเป็นลูกชายคนเล็ก ของตระกูลผี เพื่อให้การควบคุมดูแลความประพฤติของสมาชิกในตระกูลผีทำได้ ง่ายขึ้นและการจัดงานพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบปีก็ไม่จำเป็นต้องรอให้ครบหนึ่งปี ส่วนสาเหตุประการสุดท้าย ได้แก่ การกั้นบั้นให้แก่ปะไน้ก เมื่อได้ผลผลิตทางการเกษตร ตามที่ต้องการ ซึ่งปรากฏมากในปัจจุบันและสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ปะไน้ก หรือผีมอญยังคงเป็นที่พึ่งทางจิตใจที่สำคัญต่อชาวมอญเจ็ดริ้ว

การประกอบพิธีกรรมรำผีจะจัดขึ้นหลังขึ้นเดือน ๖ (ประมาณหลังเทศกาล สงกรานต์) โดยตระกูลผีที่เป็นเจ้าภาพต้องไปหาไต้ง^{๑๐๐} มาเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม และจ้างวงดนตรีปี่พาทย์เพื่อให้จังหวะในการรำ ยกเว้นกรณีตระกูลผีหัวเข่า^{๑๐๑} เท่านั้น ที่ไม่จ้างไต้งหรือวงดนตรีปี่พาทย์ แต่ใช้การตบหัวเข่าให้จังหวะในการรำแทน นอกจากนี้ ยังต้องเตรียมคนเครื่องเช่นโห่กล้วยกับที่ใช้ในพิธีกรรมเลี้ยงผีจำนวน ๓๐ - ๖๐ คน ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในตระกูลผี และต้องสร้างโรงปะรำพิธีรำผีขึ้นใหม่ โดยห้าม มิให้เงาบ้านทับกับโรงปะรำพิธี (Chanchaona T., 2020, June 24, Personal Interview)

ผู้ที่สามารถเข้าร่วมในพิธีกรรมรำผีจะแตกต่างจากพิธีกรรมเลี้ยงผี เนื่องจาก เปิดโอกาสให้คนนอกตระกูลผีสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมได้ ดังนั้น แม้ว่าชาวมอญเจ็ดริ้วผู้บ่ผีมอญจะถูกแบ่งเป็นกลุ่มต่าง ๆ แต่ความเชื่อเรื่องผีมอญ ก็เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันผ่านพิธีกรรมรำผี ซึ่งช่วยสร้าง สัมพันธอันดีให้แก่คนต่างกลุ่มที่มาอยู่ร่วมกันในสังคม

^{๙๙} การฝ่าฝืนวิถีปฏิบัติอันประกอบด้วย ข้อห้ามและข้อกำหนดตามความเชื่อเรื่องผีมอญ

^{๑๐๐} ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติและพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีมอญ และเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมรำผี

^{๑๐๑} ชื่อเรียกตระกูลย่อยตระกูลหนึ่งของตระกูลผีเต่า ชาวมอญเจ็ดริ้วมักเรียกวว่า “อะล่กตั้งบอง” หรือ “ผีหัวเข่า” ซึ่งมีที่มาจากลักษณะการตบหัวเข่าประกอบจังหวะในพิธีกรรมรำผี

ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมรำผีคู่ค่อนข้างซับซ้อนมาก หลังจากสมาชิกในตระกูลผีขึ้นไปัญเชิญปะเน่จากห้องผีลงมายังโรงประจำพิธีรำผีแล้ว จะสามารถแบ่งช่วงการประกอบพิธีกรรมได้เป็นสองช่วงหลัก โดยช่วงแรกเป็น “อะไซ” หรือ “ชุดการแสดง” ที่ให้สมาชิกภายในตระกูลผีรำ เช่น ชุดการแสดงพินตันกล้วย ชุดการแสดงอาบน้้านต้นผี ชุดการแสดงพายเรือบดินทบาต ชุดการแสดงรำสะเ้เก้ และพักการประกอบพิธีกรรมหลังจบชุดการแสดงกินปลาอย่าง ส่วนพิธีกรรมในช่วงบ่ายจะเปิดโอกาสให้คนนอกตระกูลผีมาร่วมรำ และมักเป็นชุดการแสดงที่เน้นความสนุกสนานและการเล่นหยอกล้อกันระหว่างสมาชิกภายในชุมชน เช่น ชุดการแสดงชนไก่ ชุดการแสดงเก็บฝ้าย ชุดการแสดงคล้องช้าง เป็นต้น และชุดการแสดงสุดท้ายเป็นชุดการแสดง “รำผีตะครุบ” ที่ให้สมาชิกในตระกูลผีเดียวกันมาร่วมรำด้วยกัน ก่อนจะจบพิธีด้วยการที่ไต้งนำน้ำโปรดเสาทห้กหน้าปะรำพิธี เพื่อบอกกล่าวปะเน่กและเข็นเรือที่ใส่เครื่องเซ่นไหว้ไปทิ้ง

ลักษณะเด่นที่น่าสนใจประการหนึ่งของพิธีกรรมรำผี นอกเหนือจากการสร้างความสัมพันธ์อันเครือญาติให้แน่นแฟ้น และเปิดโอกาสให้คนต่างกลุ่มในสังคมเข้ามาปฏิสัมพันธ์กัน คือ การถ่ายทอดวิถีชีวิตที่สำคัญต่อชาวมอญในอดีต ทั้งประเพณีในช่วงต่าง ๆ ของชีวิต เช่น พิธีบวชที่ถ่ายทอดผ่านชุดการแสดงพายเรือบดินทบาต พิธีศพในชุดการแสดงพินตันกล้วย และการทอผ้าที่เป็นวิถีชีวิตอันโดดเด่นของชาวมอญในอดีต ดังที่ Halliday (1999, p. 47) ได้เขียนเกี่ยวกับการทอผ้าที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวมอญตั้งแต่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๖๐ ว่า การทอผ้าของชาวมอญที่อยู่ในเมืองไทย เป็นสิ่งที่สามารถใช้จ่ายแก่ผู้หญิงมอญออกจากผู้หญิงไทยได้ ซึ่งปรากฏผ่านกระสวยทอผ้าที่นำมาเป็นอุปกรณ์การรำสำคัญในทุกชุดการแสดง รวมไปถึงชุดการแสดงเก็บฝ้ายที่ถ่ายทอดการเก็บฝ้าย เพื่อนำมาใช้ทอผ้า ข้อสังเกตประการหนึ่งในพิธีกรรมรำผี คือ มีการจำลองพฤติกรรมการใช้ทอผ้าในชุดการแสดงต่าง ๆ หลายชุดการแสดง เช่น ชุดการแสดงกินปลาอย่าง ชุดการแสดงคล้องช้าง และชุดการแสดงเก็บฝ้าย เป็นต้น ดังนั้น “การใช้ทอผ้า” จึงน่าจะมีบทบาทสำคัญบางประการต่อวิถีชีวิตชาวมอญในอดีต

ความเชื่อเรื่องผีมอญ: บทบาทในฐานะเครื่องมือนัดสรรทรัพยากร

Na thalang S. (2014, p. 475) กล่าวถึง “คติชนวิทยา” ว่าเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาวัฒนธรรมในส่วนที่เป็นการแสดงออกของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม โดยอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อของมนุษย์มัก “ซ่อน” ความหมายและจุดมุ่งหมายไว้เบื้องหลัง “ความเชื่อเรื่องผีมอญ” ที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดและความเชื่อของชาวมอญเจ็ดริ้ว ก็มีความหมายและจุดมุ่งหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังความเชื่อเช่นเดียวกัน

จากข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีมอญที่ผู้เขียนได้อภิปรายไปข้างต้นจะเห็นว่า มีนักวิชาการหลายท่าน ทั้ง Halliday (1917) Foster (1973) และ Bunjoon (2016) ได้กล่าวถึงลักษณะที่คล้ายคลึงกันระหว่างระบบ “โทเท็ม” (totem) ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกระบบความเชื่อที่บูชาพืชและสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่พบได้ในหลายพื้นที่ทั่วโลก โดยมีที่มาจากคำนิยามชื่อของตระกูลต่าง ๆ ในเผ่าโอจิบเว (Ojibway) ชนพื้นเมืองกลุ่มหนึ่งในทวีปอเมริกาเหนือ (Durkheim E., 1995, p.101) อย่างไรก็ตาม การกล่าวถึงความคล้ายคลึงระหว่างระบบโทเท็มและความเชื่อเรื่องผีมอญยังไม่ได้อธิบายขยายความอย่างชัดเจน ข้อเสนอของนักวิชาการหลายท่านข้างต้นจุดประกายให้ผู้เขียนศึกษาลักษณะร่วมระหว่างระบบโทเท็มและความเชื่อเรื่องผีมอญ เพื่อเติมเต็มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวให้มากขึ้น

Durkheim E. นักมานุษยวิทยาชาวฝรั่งเศสได้ศึกษาระบบโทเท็มในชนเผ่าพื้นเมืองออสเตรเลียไว้ในหนังสือ The Elementary Forms of Religious Life (Durkheim, 1995) ระบบโทเท็มที่ Durkheim ศึกษาเป็นระบบการจัดกลุ่มทางสังคมของชนเผ่าที่แบ่งคนในสังคมออกเป็นสายตระกูล (phratry) และแต่ละสายตระกูลก็จะประกอบไปด้วยตระกูลย่อย (clan) แต่ละตระกูลจะใช้สิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ เช่น พืชหรือสัตว์มาเป็นสัญลักษณ์ประจำตระกูล โดยที่พืชและสัตว์เหล่านั้นจะได้รับการยกย่องให้มีสถานะศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย

(Durkheim, 1995, p. 145) กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของระบบโทเท็มว่า มนุษย์ได้วิธีคิดจำแนกแยกแยะและจัดกลุ่มสิ่งต่าง ๆ จากการมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ซึ่งนำไปสู่การแบ่งเขาแบ่งเราและก่อให้เกิดเป็นกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นในสังคมในเวลาต่อมา

การแบ่งกลุ่มโทเท็มที่ Durkheim ศึกษาเป็นกลุ่มคนที่เชื่อว่ามีการพบพรุขร่วมกัน แต่ไม่สามารถสืบสาวสายสัมพันธ์นั้นออกมาได้อย่างชัดเจน (Santasombat, 2016, p. 146) โดยระบบโทเท็มมีบทบาทอย่างมากต่อการจัดระบบเครือญาติและการจัดสรรทรัพยากรในสังคมของคนพื้นเมือง

ระบบโทเท็มจัดสรรทรัพยากรผ่านการแบ่งคนในสังคมออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ที่มีพืชหรือสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลแตกต่างกัน โดยที่พืชและสัตว์สัญลักษณ์เหล่านั้นเป็นเครื่องบ่งบอกอัตลักษณ์ว่าใครสังกัดอยู่กลุ่มใด นอกจากนี้ พืชและสัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ประจำโทเท็มยังถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (sacred) และสัมพันธ์กับการห้ามบริโภคพืชและสัตว์สัญลักษณ์ประจำกลุ่มโทเท็มของตน ยกเว้นว่าจะบริโภคในโอกาสพิเศษเท่านั้น ดังนั้น คนในชนเผ่าแต่ละโทเท็มจึงมีสถานะเป็นเจ้าของทรัพยากร และต้องดูแลรักษาทรัพยากรประจำกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรนั้นคงอยู่ในธรรมชาติอย่างสมดุลและเพียงพอต่อการบริโภคของคนกลุ่มต่าง ๆ ในชนเผ่า (Durkheim, 1995, p. 139 - 140)

หากพิจารณาลักษณะของระบบโทเท็มเปรียบเทียบกับระบบความเชื่อเรื่องผีมอญจะเห็นได้ว่า ระบบความเชื่อทั้งสองรูปแบบมีการแบ่งและจัดจำแนกคนในสังคมออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ โดยมีพืชหรือสัตว์เป็นสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม ดังเช่นการแบ่งตระกูลผีมอญออกเป็นตระกูลผีเต่า ผีไก่ ผีงู และผีปลาไหล ซึ่งส่งผลต่อการจัดสรรทรัพยากรในสังคมเช่นเดียวกับระบบโทเท็ม

อย่างไรก็ตาม การจัดสรรหรือใช้ทรัพยากรภายใต้ระบบโทเท็ม มักจะมีเงื่อนไขที่ผูกติดกับพืชหรือสัตว์สัญลักษณ์ประจำกลุ่มเท่านั้น ในขณะที่การจัดสรรทรัพยากรในความเชื่อเรื่องผีมอญ ไม่ได้จำกัดอยู่ภายใต้เงื่อนไขเกี่ยวกับสัตว์สัญลักษณ์ประจำกลุ่มเพียงอย่างเดียว แต่ยังปรากฏผ่านวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ในความเชื่อเรื่องผีมอญด้วย ดังรายละเอียดที่ผู้เขียนจะอภิปรายต่อไปนี้

๑. สัตว์สัญลักษณ์และการจัดสรรทรัพยากรไปยังกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

ความเชื่อเรื่องผีมอญมีการแบ่งคนในสังคมออกเป็นตระกูลผี ต่าง ๆ และใช้ชื่อสัตว์เป็นสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม ได้แก่ ผีเต่า ผีไก่ ผีงู และผีปลาไหล Gajaseni (2004, p. 73) ได้กล่าวถึงที่มาของชื่อตระกูลผีมอญต่าง ๆ ไว้ว่า “น่าจะหมายถึงสิ่งที่บรรพบุรุษชอบกินหรือข้อห้ามไม่ให้กระทำมากกว่าที่จะเป็นชื่อผีเอง” หากพิจารณาตามความเห็นของ Gajaseni จะเห็นได้ว่า ทั้งเต่า ไก่ งู และปลาไหล ล้วนเป็นสัตว์ที่เหมาะสมแก่การนำมาบริโภคเป็นอาหารของชาวมอญในอดีต ซึ่งดำรงชีวิตภายใต้วิถีเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมและไม่ได้มีทรัพยากรอาหารที่หลากหลายเท่ากับในปัจจุบัน ดังนั้น การใช้ชื่อสัตว์ที่เหมาะสมแก่การเป็นอาหารเป็นสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม จึงต้องมีนัยสำคัญบางประการที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนกับทรัพยากรอาหารในสังคม

สัตว์สัญลักษณ์ต่าง ๆ ประจำตระกูลผีมอญมีข้อแตกต่างไปจากสัตว์ในระบบโทเท็ม คือ สัตว์เหล่านี้จะไม่ได้รับการยกย่องให้มีสถานะสูงส่ง เพียงแต่ต้องนำไปเป็น “เครื่องเซ่นไหว้” ประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีให้แก่ผีมอญ ซึ่งอาจจะเทียบได้กับรูปแบบความสัมพันธ์ที่ (Brown, 1952, p.123) เรียกว่า ความสัมพันธ์เชิงพิธีกรรม (ritual relation) ระหว่างสัตว์สัญลักษณ์กับบุคคลในกลุ่มโทเท็มนั้น และความสัมพันธ์พิเศษดังกล่าวได้กลายเป็นข้อตกลงระหว่างกลุ่มที่กำหนดให้คนในตระกูลผีมีสิทธิ์เป็นเจ้าของสัตว์สัญลักษณ์ประจำกลุ่มก่อนคนกลุ่มอื่น เนื่องจากเงื่อนไขในการประกอบพิธีกรรม เช่น หากคนในตระกูลผีไก่และคนในตระกูลผีเต่าไปเจอเต่าพร้อมกัน คนในตระกูลผีเต่าจะได้รับสิทธิ์ความเป็นเจ้าของเต่าก่อนคนในตระกูลผีไก่ เพราะต้องนำเต่ากลับไปประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีตามข้อกำหนดในความเชื่อเรื่องผีมอญ และในขณะเดียวกันหากคนในตระกูลผีไก่ไปจับไก่ที่มีลักษณะสมบูรณ์ของคนในตระกูลผีอื่น คนในตระกูลผีไก่ก็จะได้รับสิทธิ์ความเป็นเจ้าของไก่ทันที ดังนั้น หากประกอบพิธีกรรมรำผีในตระกูลผีไก่ เมื่อจบชุดการแสดงตนไก่จะต้องรีบนำไก่ออกไปให้ไกลจากบ้านตระกูลผีไก่ มิฉะนั้น ไก่ตัวดังกล่าวจะต้องกลายเป็นของคนในตระกูลผีไก่ทันที (Chanchaona S., 2021, November 11, Personal Interview)

ข้อสังเกตอันน่าสนใจจากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้เขียนพบว่า หลังจากนำสัตว์สัญลักษณ์ไปประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีแล้ว ชาวมอญเจ็ดริ้วส่วนใหญ่มักจะนำสัตว์สัญลักษณ์ดังกล่าวไปบริโภคต่อย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีล้วนเหมาะแก่การเป็นอาหารนับตั้งแต่อดีตมาจนปัจจุบัน ยกเว้นเพียงตระกูลผีงูเท่านั้นที่ปรับเปลี่ยนมาใช้เต่าและไก่ที่หาได้ง่ายเป็นเครื่องเซ่นไหว้แทนงูที่อันตรายและหายากในปัจจุบัน แต่จะเพิ่มไข่ไก่ดิบที่ชาวมอญเจ็ดริ้วเชื่อว่าเป็นอาหารที่งูชอบมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้พิเศษที่แตกต่างไปจากคนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งช่วยตอกย้ำความชัดเจนในการแบ่งกลุ่มทางสังคมอันสืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องผีมอญให้ยังคงดำรงอยู่ แม้ว่าบริบททางด้านสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการที่คนในตระกูลผีได้รับสิทธิ์ความเป็นเจ้าของสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีของตนเองก่อนคนตระกูลผีอื่น เนื่องจากเงื่อนไขทางพิธีกรรมจะดูเหมือนเอื้อให้คนในตระกูลผีสามารถใช้ทรัพยากรที่เป็นสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลได้อย่างไม่จำกัด แต่อีกนัยหนึ่ง หากคนในตระกูลผีต้องการนำสัตว์สัญลักษณ์มาเพียงเพื่อบริโภคเป็นอาหาร โดยที่ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อการประกอบพิธีกรรม ก็จะไม่สามารถทำได้เช่นเดียวกัน เพราะจะต้องนำสัตว์สัญลักษณ์มาประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีก่อนเสมอ ซึ่งสร้างความตระหนักให้คนในตระกูลผีรู้ว่า ทรัพยากรนั้นไม่ได้ได้มาบริโภคโดยง่าย แต่ต้องผ่านพิธีกรรมที่มีลำดับขั้นตอนก่อนจึงจะสามารถนำมาบริโภคได้ ชาวมอญเจ็ดริ้วในปัจจุบันจึงมักใช้วิธีการหลบเลี่ยงเมื่อพบสัตว์สัญลักษณ์ แต่ไม่ต้องการประกอบพิธีกรรมด้วยการพูดว่า “อูย” หรือ “เนา” เมื่อพบเต่า และในตระกูลผีอื่นก็จะพูดว่า “ไม่ใช่ของเรา”

แม้ว่าบทบาทด้านการจัดสรรทรัพยากรผ่านสัตว์สัญลักษณ์ที่นำมาใช้ในพิธีกรรม อาจจะแสดงให้เห็นได้อย่างไม่ชัดเจนนักภายใต้บริบทสังคมที่มีทรัพยากรให้เลือกบริโภคหลากหลายอย่างในปัจจุบัน แต่พิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีมอญที่ยังคงตกทอดมาสู่สังคมชาวมอญเจ็ดริ้วในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมและมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติค่อนข้างสมบูรณ์ ก็สะท้อนให้เห็นถึงรากฐานความคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรอันมีจำกัดให้เพียงพอต่อการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของ “ชาวมอญ” ในอดีตที่เป็น “กลุ่มคน” เจ้าของความเชื่อได้เป็นอย่างดี

๒. “ขโมย” การอนุญาตเชิงพิธีกรรมที่นำไปสู่ความเท่าเทียมใน การเข้าถึง ทรัพยากร

จากวิถีปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องผีมอญที่มีบทบาทกำหนดให้ชาวมอญ เจ็ดริ้วผู้นับถือผีมอญ มีสิทธิใช้ทรัพยากรที่เป็นสัตว์สัญลักษณ์ประจำกลุ่มของตนเอง ก่อนคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม ดังที่ผู้เขียนกล่าวถึงไปในประเด็นแรก จะเห็นได้ว่า ข้อกำหนดดังกล่าวเหมือนเป็นการผูกขาดความเป็นเจ้าของสัตว์สัญลักษณ์ที่เป็น ทรัพยากรอาหารไว้ที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความเชื่อเรื่อง ผีมอญเปิดโอกาสให้คนในสังคมสามารถใช้ทรัพยากรที่เป็นสัตว์สัญลักษณ์ของคน ต่างกลุ่มได้ผ่านวิถีปฏิบัติพิเศษที่เรียกว่า “ขโมย”

คำว่า “ขโมย” ในที่นี้ เป็นคำที่ชาวมอญเจ็ดริ้วใช้เมื่อนำทรัพยากรที่เป็น สัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีของคนต่างกลุ่มไปใช้ เพราะในวิถีปฏิบัติตามความเชื่อ เรื่องผีมอญจะมีข้อกำหนดไม่ห้ามชาวมอญผู้นับถือผีมอญมอบสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูล ผีตนเองให้แก่คนตระกูลผีอื่น การขโมยจึงเป็นการอนุญาตเชิงพิธีกรรมภายใต้บริบท ความเชื่อเรื่องผีมอญที่ช่วยให้คนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมสามารถใช้ทรัพยากรที่เป็นสัตว์ สัญลักษณ์ของคนต่างกลุ่มได้ แต่การขโมยที่เป็นการอนุญาตเชิงพิธีกรรมภายใต้บริบท ความเชื่อเรื่องผีมอญจะแตกต่างกับการขโมยในความหมายของบริบทสังคมปัจจุบัน เพราะอนุญาตให้กระทำได้เฉพาะการนำทรัพยากรที่เป็นสัตว์สัญลักษณ์ของคนต่างกลุ่ม มาใช้เท่านั้น และไม่สามารถนำการขโมยที่อนุญาตภายใต้บริบทความเชื่อเรื่องผีมอญ มาใช้สร้างความชอบธรรมให้แก่การหยิบฉวยทรัพยากรอื่น ๆ ของคนต่างกลุ่มมาใช้ได้

Sombunchan S. (2019, August 18, Personal Interview) ประชาชนชาวบ้าน ในตำบลเจ็ดริ้วได้ให้สัมภาษณ์ของวิถีปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องผีมอญว่า “เราเอาของเขาได้ แต่เขาเอาของเราไม่ได้” กล่าวคือ เมื่อถึงคราวที่ต้องใช้ทรัพยากรที่เป็นสัตว์สัญลักษณ์ ประจำตระกูลผีตน จะสามารถนำสัตว์สัญลักษณ์มาจากคนตระกูลผีอื่นได้ภายใต้ ข้อกำหนดตามความเชื่อ แต่จะไม่สามารถให้สัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีตนเอง แก่คนต่างกลุ่มได้ การห้ามอย่างเข้มงวดนี้ไม่ได้ปรากฏเฉพาะในบริบทความเชื่อเรื่อง ผีมอญเท่านั้น แต่ยังปรากฏในระบบโทเท็มด้วย จากการศึกษาของ Durkheim (1995, p.129) พบว่า การห้ามบริโภคอย่างเข้มงวดเป็นข้อห้ามที่ไม่สามารถอยู่รอดภายใน

สังคมได้ สุดท้ายก็ต้องผ่อนปรน เช่น การอนุญาตให้บริโภคสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลได้ในโอกาสพิเศษ โดยการผ่อนปรนภายใต้ความเชื่อเรื่องผีมอญปรากฏผ่าน “การขโมย” ที่เป็นการอนุญาตเชิงพิธีกรรมให้สามารถกระทำพฤติกรรมที่ขัดจารีตสังคมในบริบทเฉพาะทางความเชื่อได้ โดยการขโมยในที่นี้จะเป็นการขโมยที่เจ้าของทรัพยากรอาจจะมีส่วนรู้เห็นหรือไม่ก็ได้ แต่เมื่อทรัพยากรที่เป็นสัญลักษณ์นั้นหายไป ผู้เป็นเจ้าของจะไม่สามารถถือสาเอาความผิด

จากพิธีกรรมรำผีที่ผู้เขียนได้อภิปรายไปเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า เป็นพิธีกรรมที่รวบรวมและถ่ายทอดวิถีชีวิตของชาวมอญในอดีตเอาไว้ ดังนั้น “การขโมย” ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติพิเศษภายใต้ความเชื่อเรื่องผีมอญที่ปรากฏสอดแทรกอยู่ในช่วงต่าง ๆ ของพิธีกรรม เช่น ชุดการแสดงคล้องช้างที่จำลองพฤติกรรมการขโมยคล้องช้างมาจากความขี้ขลาด หรือชุดการแสดงเก็บฝ้าย “ไต้ง” จะให้สะใภ้ในตระกูลฝ้อออกไปขโมยเก็บฝ้ายจากเจ้าของสวนที่เป็นคนนอกตระกูลผี ต้องมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวมอญในอดีตเช่นเดียวกัน จึงถ่ายทอดและส่งต่อวิถีปฏิบัติดังกล่าวผ่านพิธีกรรมมายังชาวมอญรุ่นหลัง

ปัจจุบัน “การขโมย” ทรัพยากรที่เป็นสัญลักษณ์ยังคงปรากฏอยู่ในพื้นที่ตำบลเจ็ดริ้ว เช่น กรณีตระกูลสีโก่ Sombun S. (2022, May 6, Personal Interview) ชาวมอญเจ็ดริ้วผู้นับถือผีโก่ได้ให้ข้อมูลว่า “เวลาเลี้ยงไก่มีใครมาขอกก็ให้ไม่ได้นะ แต่ถ้าเขามาขโมยไป ถ้าอย่างนั้นนะไม่เป็นไร” และเมื่อผู้เขียนเก็บข้อมูลภาคสนามในตระกูลผีอื่น ๆ เช่นกรณีตระกูลผีเต่าที่ขังเต่าเอาไว้ในกะละมัง เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม Rebanko P. (2022, May 3, Personal Interview) ผู้บอกข้อมูลที่นับถือผีเต่าก็ให้ข้อมูลว่า “ถ้าขโมยไปแล้วก็แล้วกัน” ข้อมูลภาคสนามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การขโมยเป็นสิ่งที่ “อนุญาต” ให้คนในสังคมมอญเจ็ดริ้วสามารถกระทำได้อย่างบริบทความเชื่อเรื่องผีมอญและถูกตอกย้ำการอนุญาตดังกล่าวผ่านพิธีกรรม เพื่อกระจายทรัพยากรประจำตระกูลผีไปยังกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม และทำให้แต่ละตระกูลผีมีสิทธิ์ใช้ทรัพยากรของคนต่างกลุ่มได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยที่ไม่ได้มีจำกัดหรือผูกขาดทรัพยากรอาหารไว้ที่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่การ “ขโมย” ในที่นี้ ไม่ใช่สิ่งที่สามารถกระทำได้อย่างเสรี เพราะต้องทำแบบหลบ ๆ ซ่อน ๆ แม้ว่าจะเป็นการขโมยที่เจ้าของทรัพยากรรู้เห็นก็ตาม ทรัพยากรของคนต่างกลุ่มที่ได้มาด้วยวิธีการขโมย

จึงไม่ใช่สิ่งที่ได้มาโดยง่าย คำว่า “ขโมย” ในที่นี้จึงแฝงความหมายโดยนัยที่ช่วยสร้างความตระหนักให้แก่ชาวมอญผู้นับถือผีมอญว่า การนำทรัพยากรของคนต่างกลุ่มไปใช้จะต้องใช้อย่างระมัดระวังและรู้คุณค่า

อย่างไรก็ตาม การขโมยในความเชื่อเรื่องผีมอญจะเกิดในบริบทเฉพาะภายในชุมชนซึ่งกระทำเพื่อนำทรัพยากรที่เป็นสัตว์สัญลักษณ์ของคนต่างกลุ่มไปใช้ และจะกระทำในคราวที่จำเป็นภายใต้บริบทความเชื่อเรื่องผีมอญเท่านั้น จากการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้เขียนพบว่า แม้ปัจจุบันจะปรากฏการขโมยสัตว์สัญลักษณ์ประจำกลุ่มของคนต่างกลุ่มไปใช้ แต่ก็ปรากฏน้อยลงมากเมื่อเทียบกับในอดีต การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่วนหนึ่งมาจากปัจจัยทางด้านสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีพลวัต ทรัพยากรอาหารในชุมชนมีให้เลือกอย่างหลากหลายและเพียงพอต่อความต้องการของคนในสังคม การนำสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีของคนต่างกลุ่มมาใช้ผ่านการขโมยจึงจำเป็นน้อยลงเมื่อเทียบกับบริบทสังคมในอดีต

๓. ข้อห้ามที่สัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากร

นอกจากการจัดสรรทรัพยากรด้วยการให้สิทธิพิเศษในการใช้หรือดูแลทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีของตนแล้ว วิถีปฏิบัติที่เป็นข้อห้ามตามความเชื่อเรื่องผีมอญก็มีส่วนกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้วย ข้อห้ามดังกล่าว ได้แก่ ข้อห้ามเรื่องการห้ามคนในตระกูลผีเดียวกันจัดงานภายในปีเดียวกัน โดย “งาน” ในที่นี้มีความหมายครอบคลุมทั้งงานพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีมอญ และงานพิธีกรรมที่เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตต่าง ๆ ทั้งงาน โคนจุก งานบวช งานแต่งงาน หรืองานศพ และการห้ามจัดงานภายในปีเดียวกันจะอิงกับปฏิทินจันทรคติ ซึ่งจะนับวันขึ้นปีใหม่ในช่วงเดือน ๖ (ประมาณเดือนเมษายน) หรือหลังเทศกาลสงกรานต์ กล่าวคือ หากภายในปีนั้นมีคนในตระกูลผีจัดงานไปแล้ว การจัดงานอื่น ๆ ขึ้นอีกครั้ง จะกระทำได้ภายหลังจากขึ้นเดือน ๖ ไปแล้วเท่านั้น ดังนั้น แม้ว่าในช่วงปีดังกล่าวจะมีคนในตระกูลผีเดียวกันเสียชีวิตในระยะเวลาอันไล่เลี่ยกัน ก็จะต้องเก็บศพที่เสียชีวิตที่หลังไว้ประกอบพิธีกรรมอีกครั้งในปีถัดไป

วิถีปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องผีมอญที่ห้ามคนในตระกูลผีเดียวกันจัดงานในปีเดียวกัน นับว่ามีความสัมพันธ์กับวิถีเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมอย่างชัดเจน จากการ

สัมภาษณ์ Yaimai F. (2021, November 11, Personal Interview) ผู้อาวุโสในตำบลเจ็ดริ้วพบว่า ในอดีตคนในตระกูลผีเดียวกันมักจะรวมตัวปลูกบ้านอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน และเมื่อถึงเวลาเพาะปลูกในช่วงขึ้นเดือน ๖ สมาชิกในตระกูลผีก็จะไปช่วยกันดำนาปลูกข้าว ดังนั้น การเริ่มต้นจัดงานพิธีกรรมได้อีกครั้งหลังเดือน ๖ ก็จะเป็นระยะเวลาที่พ้นผ่านการเก็บเกี่ยวผลผลิตในรอบปีไปแล้ว ทำให้มีทรัพยากรมากเพียงพอที่จะจัดงานพิธีกรรมต่าง ๆ ได้

ข้อห้ามที่ปรากฏเป็นวิถีปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องผีมอญดังกล่าว จึงเป็นข้อห้ามที่กำหนดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เพียงพอต่อการใช้สอยภายในตระกูลผีตลอดช่วงระยะเวลาหนึ่งปี ทำให้ลดอัตราการขาดแคลนทรัพยากรที่จะใช้ในการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตาม สภาพสังคมปัจจุบันที่ชาวมอญเจ็ดริ้วอาศัยอยู่ไม่ได้หยุดนิ่ง หากแต่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีพลวัต ชาวมอญเจ็ดริ้วสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้นผ่านการซื้อขายในท้องตลาดหรือห้างสรรพสินค้า รวมถึงการสั่งซื้อของทางช่องทางออนไลน์ ทำให้ชาวมอญเจ็ดริ้วส่วนใหญ่ตัดสินใจประกอบพิธีกรรมรำผี เพื่อ “แยกผี” ขึ้น

การแยกผีตามความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้วคือ การที่ตระกูลผีนั้นมีลูกชายมากกว่า ๑ คน แล้วลูกชายคนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ลูกชายคนเล็กต้องการแยกผีไปดูแลรักษาเอง เพราะตามวิถีปฏิบัติในการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีมอญนั้น ลูกชายคนเล็กจะรับหน้าที่เป็นผู้สืบทอด “ต้นผี” ซึ่งเป็นผีมอญของต้นตระกูลที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นสู่รุ่น ส่วนลูกชายคนอื่น ๆ ในตระกูลที่ไม่ใช่ลูกชายคนเล็กจะมีสถานะเป็นคนในตระกูลผีเดียวกัน แม้ว่าจะแต่งงานมีครอบครัวไปแล้ว ภรรยาและลูกของลูกชายก็จะมีสถานะเป็นส่วนหนึ่งของตระกูลผีฝ่ายชาย ในอดีตการที่ตระกูลผีมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นจะเป็นผลดี เพราะทำให้มีแรงงานในการเพาะปลูกและสรรหาทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น แต่ปัจจุบันสังคมชาวมอญเจ็ดริ้วไม่ได้มีวิถีชีวิตเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมเหมือนดังเช่นอดีต แรงงานที่ใช้ในการเพาะปลูกสามารถแสวงหาได้จากการว่าจ้างรวมไปถึงการใช้เครื่องทุ่นแรงจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ส่วนทรัพยากรที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคก็สามารถหาซื้อตามท้องตลาดได้ตลอดทั้งปี ทำให้แต่ละตระกูลผีไม่จำเป็นต้องใช้สมาชิกภายในตระกูลผีจำนวนมาก เพื่อลงแรงเพาะปลูกและแสวงหาทรัพยากรให้เพียงพอต่อความต้องการ

นอกจากนี้ การมีสมาชิกภายในตระกูลผีเป็นจำนวนมาก ยังทำให้การควบคุมความประพฤติของคนในตระกูลผีให้เป็นไปตามข้อห้ามและข้อปฏิบัติได้ยาก ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดการกระทำผิดผิดตามมา ดังนั้น ในตระกูลผีที่มีลูกชายหลายคน ลูกชายคนอื่น ๆ นอกเหนือไปจากลูกชายคนเล็กจึงมักจะประกอบพิธีกรรมรำผี เพื่อขอแยกผีมอญจากต้นผีไปดูแลรักษาเองหลังจากแยกผีออกไปแล้วการจัดงานพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบปีก็ไม่จำเป็นต้องรอให้คนในตระกูลผีทยอยจัดปีละ ๑ งาน ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวมอญเจ็ดริ้วในปัจจุบันที่มีทรัพยากรเพียงพอใช้ตลอดปี และไม่ต้องรอสะสมทรัพยากรตามวิถีเกษตรกรรมดั้งเดิมในอดีต

สรุปและอภิปรายผล

ความเชื่อเรื่องผีมอญเป็นคติชนประเภทความเชื่อที่มีบทบาทสำคัญต่อชาวมอญเจ็ดริ้วเป็นอย่างมาก ทั้งบทบาทด้านการจัดระบบความสัมพันธ์คนในสังคมด้วยการแบ่งคนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามตระกูลผี ได้แก่ ผีเต่า ผีไก่ ผีงู และผีปลาไหล โดยต่อกำความสัมพันธ์ฉันเครือญาติของสมาชิกในกลุ่มผ่านพิธีกรรมเลี้ยงผีและพิธีกรรมรำผี อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้คนต่างกลุ่มในชุมชนได้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันผ่านพิธีกรรมรำผีด้วย

วิถีปฏิบัติและพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญ เจ็ดริ้วที่ยังคงปฏิบัติและสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนปัจจุบัน สะท้อนบทบาททางสังคมเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรของชาวมอญในอดีต ซึ่งส่งต่อและถ่ายทอดมายังชาวมอญเจ็ดริ้วปัจจุบัน ทั้งการให้สิทธิ์การเป็นเจ้าของทรัพยากรที่เป็นสัตว์สัญลักษณ์ประจำตระกูลผีผ่านความสัมพันธ์เชิงพิธีกรรม ซึ่งทำให้คนในตระกูลผีดังกล่าว ไม่สามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างสุรุ่ยสุร่าย และเปิดโอกาสให้คนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมใช้ทรัพยากรที่เป็นสัตว์สัญลักษณ์ของคนต่างกลุ่มผ่าน “การขโมย” ซึ่งส่งผลให้ต้องใช้ทรัพยากรที่ได้มาอย่างระมัดระวังและรู้คุณค่า นอกจากนี้ ข้อห้ามไม่ให้คนในตระกูลผีจัดงานภายในปีเดียวกัน ยังมีบทบาทต่อการควบคุมการใช้ทรัพยากรของคนในตระกูลผีให้เพียงพอต่อการใช้สอยตลอดปีด้วย

อย่างไรก็ตาม บริบทสังคมปัจจุบันที่ชาวมอญเจ็ดริ้วอาศัยอยู่ เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทรัพยากรที่เหมาะสมแก่การเป็นอาหารไม่ได้มีอยู่อย่างจำกัดเหมือนดังในอดีต แต่มีอาหารให้เลือกซื้อได้อย่างหลากหลายในท้องตลาด อีกทั้งพื้นที่ทำบ

เจ็ดริ้วที่ชาวมอญกลุ่มนี้อพยพมาอาศัยอยู่ยังเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ ดังนั้น บทบาทด้านการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นจุดมุ่งหมายเบื้องหลังความเชื่อเรื่องผีมอญของ “ชาวมอญ” ผู้เป็นเจ้าของ “คติชน” จึงไม่ได้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด แต่สะท้อนให้เห็นผ่านวิถีปฏิบัติและพิธีกรรมตามความเชื่อที่ชาวมอญเจ็ดริ้วยังคงสืบทอดและยึดถือปฏิบัติมาจวบจนปัจจุบัน

References

- Bunjoon, O. (2004). *Prawattisat lae thinthan chao mon samutsakhon* [History and Settlement of the Samut Sakhon Mon]. In *80 pi sattrachan kiathkhun naiphaet su-ed khotcha seni 48 pi samakhom thai raman* (p.198-220) [80 Years Emeritus Professor Dr. Su-ed Gajasen 48 Years Thai-Raman Association]. Nichaiyok, S. (ed.). Bangkok: Thai Raman Association.
- _____. (2016). *“BAN THUNG-KHEN”: The Contemporary Mon ethnic community of Suphanburi*. (Doctoral disseration). Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Brown, A.R. Radcliffe. (1952). *Structure and Function in Primitive Society*, Illinois: The Free Press.
- Chaisingkananon, S. and Phothimani, C. (2018). *phukhon kan khluanyai lae saisamphan* [People, migrations and Inter-ethnic relation in Samut Sakhon] in *Sakhonburi chak withi chaoban: kan plianplaeng phan withichiwit thongthin nai lum - maenam Tha chin changwat Samutsakhon* [In, Sakornburi from the villagers’ way of life: Changes through the local way of life in the Tha Chin River basin Samut Sakhon province (p.198 - 275)]. Duangwiset, N. (ed.). Bangkok: Princess Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.
- Chanchaona, S. (2021, November 11). Personal Interview
- Chanchaona, T. (2020, June 24). Personal Interview

- Chitsathaphon, W. (2006). *A Study of the Peguan Spirits dance among Thai Raman, people in Banmaung, Banpong district, Ratchaburi province*. (Master's thesis). Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand.
- Durkheim, Emile. (1995). *The Elementary Forms of Religious Life*, (K. Fields, Trans). New York: The Free Press.
- Foster, B. L. (1973). "Ethnic Identity of the Mons in Thailand". *Journal of the Siam Society*, 1(61), 203-226.
- Feungfusakul, A. (2008). *Anthropology of Religion: Basic concepts and theoretical arguments*. Bangkok: Chiang Mai University.
- Halliday, R. (1914). The Kalok dance of the Talaings. *Journal of the Burma Research Society*, 4, 93-101.
- _____. (1917). *The Talaings*. Bangkok: Orchid Press.
- Gajaseni, S. (2004). Watthanatham prapheni mon [Mon Traditions and Culture]. In *80 pi sattrachan kiatkhun naiphaet su-ed khotcha seni 48 pi samakhom thai raman* (p.70-83) [80 Years Emeritus Professor Dr. Su-ed Gajaseni 48 Years Thai-Raman Association]. Nichaiyok, S. (ed.). Bangkok: Thai Raman Association.
- Khrueawitchayachan, C. (2005). Important Mon traditions (2nd ed.). Bangkok: Princess Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.
- Na thalang, S. (2014). *Thritsadi khati chon witthaya withi witthaya nai kan wikhro tamnan - nithan phuenban* [Folklore theory: analysis methodology of myths and folktales]. Bangkok: Thammasat University.
- Ocharoen, S. (1998). *Mon nai mueangthai* [Mons in Thailand]. Bangkok: Thammasat University.
- _____. (2009). Mon nai mueangthai: kan opphayop thana lae kan phasom klomkluen [Mons in Thailand: Immigration, status, and assimilation]. In *Mon nai phaendin Siam* [In, Mons in Siam (p.1 - 34)]. Ratho, M.

- and Khanthawichai, K. (ed.). Bangkok: Institute of Asian Studies Chulalongkorn University.
- Ochima, A. (1993). *Life, Ritual and Ethnic Identity of the Mons in Thailand A Case Study of Banpong District, Ratchaburi Province*. (Master's thesis). Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Rebanko P. (2022, May 3). Personal Interview
- Santasombat, Y. (2016). *Manut kap watthanatham* [Humans and culture]. Bangkok: Thammasat University.
- Sombun S. (2022, May 6). Personal Interview
- Sombunchan S. (2019, August 18). Personal Interview
- Songmit, C. (2004). *Spirit – Dance ritual of the Mon Thais: the significance and role in cultural transmission*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Songsakun, S. (1987). *Sing thi nasonchai kiaokap chet rio* [Interesting things about Chet Rio]. Bangkok: Raksip.
- Suwanphanchu K. (2022, May 8). Personal Interview
- Wanliphodom, S. (2004). Lumnam mae klong mi khon yuk hin pen ban pha chon khon yuk patchuban [Mae Klong River Basin, the Stone Age People are the Forebear of the Current People] in *Lumnam mae klong prawattisat chattiphon mon* [In, Mae Klong river basin, ethnic history of the Mon “kinship” (p.27 - 80)]. Wongthet, S. (ed.). Bangkok: Matchon.
- Wannapan, P. (2006). *A study of belief in Mon's ritual folk dance in Bangkradi Community*. (Master's thesis). Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand.
- Yaimai, F. (2021, November 11). Personal Interview

กลวิธีทางภาษาในการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในนิตยสาร*วไรตี้เพื่อสุขภาพ@Rama*

Submitted date: 5 April 2022

Revised date: 2 June 2022

Accepted date: 22 June 2022

บัณฑิต ทิพย์เดช^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงกลวิธีทางภาษาที่นำเสนอความคิดเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในนิตยสาร*วไรตี้เพื่อสุขภาพ@Rama* ซึ่งถือเป็นตัวแทนช่องทางในการนำเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาพ โดยใช้หลักการวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรมในด้านภาษา ประกอบกับการวิเคราะห์วาทกรรมในมิติทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า ตัวบทในนิตยสาร*วไรตี้เพื่อสุขภาพ@Rama* ได้นำเสนอความคิด อุดมการณ์ และวาทกรรมเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ผ่านกลวิธีทางภาษา ๒ กลวิธี ประกอบด้วย กลวิธีทางศัพท์ และกลวิธีทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษา, ไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙, วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

^๑ อาจารย์ ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Linguistic strategies and the presentation of the Coronavirus 2019 in *Variety for Health @Rama*

Bandit Thipdet^๑

Abstract

The research for this article aimed to illustrate the language strategy of presenting thoughts on the coronavirus 2019 in the magazine, *Variety for Health @Rama*, as a representative channel for public opinion on health. The principles of verbal analysis in language, together with an analysis of discourse in the social dimension, were used in this study. The results of the study found that the theme of *Variety for Health @Rama* presents ideas, ideology and discourse on the coronavirus 2019 through language strategies consisting of lexicalization and pragmatic strategies.

Keyword: Linguistic Strategies, Coronavirus 2019, Critical Discourse Analysis

^๑ Lecturer, School of Liberal Arts, University of Phayao

๑. บทนำ

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙) เป็นโรคติดเชื้ออันเกิดจากไวรัสโคโรนาในกลุ่มอาการทางเดินหายใจเฉียบพลันรุนแรง ๒ (SARS-CoV-2) มีระบุโรคครั้งแรกในเดือนธันวาคม ๒๕๖๒ ในนครอู่ฮั่น เมืองเอกของมณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน และส่งผลให้เกิดการระบาดไปทั่วโลกนับแต่นั้น

องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ประกาศชื่อที่เป็นทางการสำหรับใช้เรียกโรคทางเดินหายใจที่เกิดจากไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ว่า “โควิด-โนนทิน” (Covid-19) โดยชื่อนี้มาจากคำย่อในภาษาอังกฤษของคำว่าโคโรนา ไวรัส และดีซิส (Disease) ที่แปลว่าโรคภัยไข้เจ็บ รวมทั้งเลข ๑๙ ซึ่งแสดงถึงปีที่มีรายงานการแพร่ระบาดครั้งแรก ทั้งนี้เพื่อป้องกันความสับสน รวมทั้งเพื่อหลีกเลี่ยงการเรียกชื่อแบบตีตรา ซึ่งมักชี้ว่ากลุ่มบุคคล สัตว์ ภูมิภาค หรือประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นแหล่งที่มาของเชื้อโรค ซึ่งก่อนหน้านี้นี้มีการเรียกชื่อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ และโรคไขปอดอักเสบที่เกิดขึ้นจากไวรัสชนิดนี้หลายชื่อ เช่น ไขอู่ฮั่น ไวรัสจีน หรือไข้หวัดคางคาว

สำหรับประเทศไทยนั้น กระทรวงสาธารณสุขได้มีการประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาว่า โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโรคโควิด ๑๙ (Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)) เป็นโรคติดต่ออันตรายตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อประโยชน์ในการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคติดต่ออันตราย

หากพิจารณาบทบาทของสื่อในการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙) นิตยสาร*วาระดีเพื่อสุขภาพ @Rama* ก็เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่น่าเสนอข้อมูลได้อย่างทันต่อสถานการณ์ อีกทั้งยังมีรูปแบบน่าดึงดูดใจ และเข้าถึงกลุ่มคนได้ทั่วถึง ในอีกแง่มุมหนึ่ง นิตยสาร*เพื่อสุขภาพ* ถือได้ว่าเป็นวาทกรรมที่มีอำนาจในการประกอบสร้างและนำเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสุขภาพ โดยเฉพาะในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ที่การสร้างและการนำเสนอข้อเท็จจริงกลายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุม ตลอดจนการนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีอย่างยั่งยืน ดังนั้น การผลิตวาทกรรมดังกล่าว ก็คือรูปแบบหนึ่งของปฏิบัติการทางวาทกรรม ที่ได้สนับสนุนประเด็นการมีสุขภาพที่ดีอย่างยั่งยืนตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๗๙) และการแพร่กระจายองค์ความรู้

และข้อเท็จจริงดังกล่าวในสื่อนิตยสาร*วไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama* ที่ผู้เขียนเป็นผู้สร้างและเป็นเจ้าขององค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ จึงมีน้ำหนักเพียงพอที่จะทำให้คนทั่วไปเชื่อและยอมรับอำนาจของความรู้ดังกล่าว

การวิจัยกลวิธีทางภาษาในการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในนิตยสาร*วไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama* จึงเป็นการวิเคราะห์วาทกรรมเพื่อต่อยอดการมีสุขภาพที่ดีอย่างยั่งยืนตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๗๙) ซึ่งเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ศาสตร์ทางด้านภาษาและวรรณกรรมเข้ากับศาสตร์ทางสังคม โดยใช้กรอบคิดวาทกรรมวิเคราะห์เป็นเครื่องมือในการศึกษา อีกทั้งยังช่วยเชื่อมโยงศาสตร์ทั้ง ๒ แขนงให้สามารถอธิบายความหมายให้แก่กันและกันได้ ซึ่งความสำคัญของวาทกรรมในนิยามของ มิเชล ฟูโกต์ (Foucault, 1980) คือการใช้อำนาจผ่านภาษาไปสร้างความจริง (Truth Production) และใช้วาทกรรมที่สร้างขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการรักษาอำนาจของสถาบันต่างๆ ดังคำกล่าวที่ว่า “ความรู้คืออำนาจ” (knowledge is power) และพลังอำนาจของวาทกรรมเป็นอำนาจที่เข้ามามีบทบาทในการจัดระเบียบให้กับสิ่งต่างๆ รอบตัว และสร้างเป็นองค์ความรู้ขึ้นผ่านการให้ความหมายของสถาบันต่างๆ ในสังคม ที่สามารถควบคุมอำนาจในการนิยามความหมายของสิ่งต่าง ๆ

ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งพิจารณาถึงกลวิธีทางภาษาของนิตยสาร*วไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama* ในฐานะที่เป็นวาทกรรมเพื่อต่อยอดการมีสุขภาพที่ดี โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษากับชุดความคิดเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์สำคัญสำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ การแสดงให้เห็นถึงกลวิธีทางภาษาที่นำเสนอความคิดเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในนิตยสาร*วไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama* ซึ่งถือเป็นตัวแทนช่องทางในการนำเสนอพระศนะเกี่ยวกับสุขภาพ

๓. ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยเรื่อง กลวิธีทางภาษาในการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในนิตยสาร*วาระใต้เพื่อสุขภาพ @Rama* ได้เลือกใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) ของนอร์แมน แฟร์เคลาฟ (Fairclough, 1995) อันเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ปฏิบัติการทางวาทกรรม และปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม โดยการหาความเป็นธรรมชาติของกระบวนการทางสังคมและคุณสมบัติภาษาในตัวอย่างต่าง ๆ ซึ่งวิธีการวิพากษ์จะเน้นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท กระบวนการทางสังคมและความสัมพันธ์ของอุดมการณ์อำนาจการครอบงำ ความไม่เท่าเทียม ชนชั้นทางสังคม เพศสภาพ หรือเชื้อชาติ จากความคิดดังกล่าวนี้ได้เสนอกรอบความคิด ๓ มิติ ทางวาทกรรมของนอร์แมน แฟร์เคลาฟ (Fairclough, 1995, p. 98) ดังแผนภาพต่อไปนี้

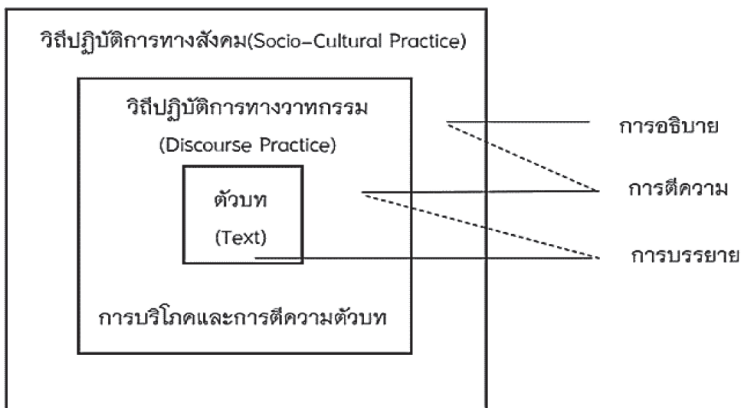

Figure 1: Critical Discourse Analysis Framework of Norman Fairclough (Fairclough, 1995)

จากแผนภาพจะเห็นว่ากรอบความคิด ๓ มิติ ของนอร์แมน แฟร์เคลาฟ (Fairclough, 1995) สามารถอธิบายได้ดังนี้

ตัวบท (Text) เป็นการวิเคราะห์รูปภาษากับความหมายตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุด ในภาษาไปจนถึงหน่วยที่ใหญ่ที่สุด ตลอดจนหน่วยเชื่อมโยงต่าง ๆ ในตัวบท ทั้งภาษาพูด

และภาษาเขียน กล่าวคือการวิเคราะห์ในระดับนี้พิจารณาองค์ประกอบของ ตัวบททั้งในด้านของคำศัพท์ รูปประโยค และโครงสร้างของตัวบทที่เลือกใช้ สามารถ สร้างคุณค่าต่าง ๆ ให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดวาทกรรม

นอกจากนี้ จันทิม่า อังคพณิชกิจ (Angkapanichkit, 2014, p. 138) ได้นำเสนอความคิดเกี่ยวกับตัวบทเพิ่มเติมด้วยเช่นกันว่า ภาษาที่สื่อสารผ่านตัวบทมีเจตนา และอำนาจในเชิงความคิดบางอย่างแฝงอยู่ด้วย ดังนั้น การตีความและอธิบายถึงความคิดบางอย่างที่แฝงในการใช้ภาษาก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจกลวิธีการสื่อความหมายในข้อความ

งานวิจัยนี้ได้เลือกใช้กลวิธีทางภาษาและการอธิบายตามหลักการของจันทิม่า อังคพณิชกิจ (Angkapanichkit, 2014) ๒ กลวิธี ได้แก่ กลวิธีทางศัพท์ ในฐานะที่เป็น สื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสาร ซึ่งสามารถแปรไปตามปัจจัยทางสังคม หรือชุมชนที่ตัวเองสังกัดอยู่ โดยอาศัยการพิจารณาแคบริบทในตัวบทเป็นสำคัญ ส่วน อีกหนึ่งกลวิธี คือ กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ จะถูกนำมาใช้วิเคราะห์ข้อความในบริบท ที่อยู่ภายนอกตัวบท อันประกอบด้วยความรู้ ความคิด และสถานการณ์ทางสังคมและ วัฒนธรรมประกอบด้วย

วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) เป็นการวิเคราะห์โดยมองจาก มิติของสถานการณ์การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการผลิตตัวบทและการบริโภค ตัวบทในวาทกรรม กล่าวคือ การวิเคราะห์ในระดับนี้เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ ระหว่างตัวบทกับวิถีทางวาทกรรม โดยพิจารณาตัวบททั้งในด้านของกระบวนการผลิต และเป็นแหล่งข้อมูลกระบวนการตีความ

วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม (Socio-Cultural Practice) เป็นการ วิเคราะห์โดยมองจากมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อกระบวนการสร้างตัวบท รวมไปถึงการบริโภควาทกรรม กล่าวคือ การวิเคราะห์ระดับนี้พิจารณาความสัมพันธ์ ระหว่างวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมกับวิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม โดยพิจารณา การกำกับของสังคมที่มีผลต่อกระบวนการผลิตและกระบวนการตีความตลอดจนผล กระทบที่มีต่อสังคมเพื่อแสดงให้เห็นว่าวาทกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ ทางสังคมและเป็นวิถีปฏิบัติทางสังคม

สรุปได้ว่าแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) เป็นการประสานแนวความคิดเรื่องการวิเคราะห์ภาษาในระดับข้อความ เข้ากับแนวความคิดเรื่องภาษามีอิทธิพลต่อการควบคุมสังคมและวัฒนธรรม ในขณะเดียวกัน สังคมและวัฒนธรรมก็มีอิทธิพลในการกำหนดภาษาด้วยเช่นกัน

๔. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้จะใช้หลักการวิเคราะห์เชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์ในด้านภาษา ประกอบกับการวิเคราะห์วาทกรรมในมิติทางสังคม ผู้วิจัยจึงดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ ตามระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจตัวบท คือ บทความในนิตยสาร วาไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama ที่เผยแพร่ผ่านช่องทางเว็บไซต์ <https://med.mahidol.ac.th/atrama/> ตลอด พ.ศ. ๒๕๖๓ และคัดเลือกเฉพาะบทความที่ตีพิมพ์เกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เท่านั้น

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๒.๑ นำตัวบทที่เป็นเนื้อหาในบทความที่กล่าวถึงโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ มาวิเคราะห์โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามแนวคิดวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) ของนอร์แมน แฟร์คลอธ (Fairclough, 1995) และใช้แนวทางการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาและการอธิบายตามหลักการของจันทิมา อังคพณิชกิจ (Angkapanichkit, 2014)

๔.๒.๒ นำข้อมูลที่วิเคราะห์มาสรุปและอภิปรายผลในเชิงพรรณนา

๕. ผลการศึกษา

๕.๑ ข้อมูลพื้นฐานของนิตยสารวาไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama

นิตยสารวาไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama เป็นนิตยสารราย ๓ เดือนของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อมุ่งเน้น

ให้ประชาชนผู้อ่านได้รับทราบข้อมูลความรู้ทางด้านสุขภาพที่ดี ถูกต้อง และมีความน่าเชื่อถือ โดยบุคลากรทางการแพทย์ของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ภายใต้การดำเนินการของกองบรรณาธิการนิตยสาร*วไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama* และคอลัมน์นิสต์จากหน่วยงานภายในคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

๕.๒ กลวิธีทางภาษาที่นำเสนอความคิดเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

๒๐๑๙

เมื่อพิจารณาต่อบทในนิตยสาร*วไรตี้เพื่อสุขภาพ @Rama* พบว่ามีการนำเสนอความคิด อุดมการณ์ และวาทกรรมผ่านกลวิธีทางภาษา ๒ กลวิธี ประกอบด้วย กลวิธีทางศัพท์ และกลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์

๑. กลวิธีทางศัพท์ (Lexicalization)

จันทิมา อังคพณิชกิจ (Angkapanichkit, 2014) ได้นำเสนอความคิดว่า กลวิธีทางศัพท์เป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งผ่านการเลือกใช้ศัพท์ อันเป็นการแสดงความคิด ความหมาย และการกระทำของสิ่งที่ต้องการกล่าวถึงตามความคิดและมุมมองของผู้ส่งสาร ส่งผลให้เกิดการสร้าง ตอกย้ำ และแสดงทัศนคติของผู้ส่งสารต่อสิ่งที่ได้กล่าวถึง และเมื่อวิเคราะห์กลวิธีทางศัพท์ที่ปรากฏในบทความที่กล่าวถึงโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ พบว่าประกอบด้วยกลวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

๑.๑ การเรียกขาน (Addressing Terms)

การเรียกขานเป็นกลวิธีทางศัพท์ที่ใช้สื่อแทนบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งในแต่ละสังคมวัฒนธรรม อาจมีระบบการเรียกขานไม่เหมือนกัน และในบางสถานการณ์ของการสื่อสารก็อาจใช้การเรียกขานต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้พูดว่าต้องการแสดงความสัมพันธ์กับผู้ฟังในลักษณะใด ซึ่งการเรียกขานสามารถสะท้อนให้เห็นทัศนคติทั้งด้านบวกและด้านลบของผู้ส่งสารต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่กล่าวถึง การใช้คำศัพท์เพื่อเรียกขานจึงมีใช้เป็นเพียงลักษณะทางภาษาเท่านั้น แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่มีในสังคมนั้นๆ อีกด้วย (Angkapanichkit, 2014)

Table 1: Addressing

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
การเรียกชื่อโรค	เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Mot, 2020, p. 8)
	โรค COVID19 (Angkawatwit, 2020, p. 6)
	ไวรัสตัวใหม่ (Angkawatwit, 2020, p. 6)
	ไวรัสตัวเล็กๆ (Phachim, 2020, p. 14)
	ข้าศึกที่เราองไม่เห็น (Phachim, 2020, p. 14)
การเรียกผู้ติดเชื้อ	ผู้ป่วย COVID19 (Angkawatwit, 2020, p. 7)
	ผู้ป่วยโรคติดเชื้ออุบัติใหม่ (Khunakon, 2020, p. 9)
	ผู้ป่วยสงสัย COVID-19 (Khunakon, 2020, p. 9)
การเรียกบุคลากรทางการแพทย์	นักรบชุดขาว (Angkawatwit, 2020, p. 7)
	นักรบเสื้อกาวน์ (Angkawatwit, 2020, p. 7)
	กองทัพชุดขาว (Churaithatni, 2020, p. 20)
	อัศวินเสื้อกาวน์ (Churaithatni, 2020, p. 20)
	ทัพหน้า ทัพหลัง ทัพเสริม (Churaithatni, 2020, p. 21)
	นักรบผู้กล้า (Churaithatni, 2020, p. 22)
	หน้าด่าน ด่านแรก (Churaithatni, 2020, p. 22)
	เหล่ากองทัพทางการแพทย์ (Churaithatni, 2020, p. 23)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีการใช้คำเรียกขาน ๓ กลุ่ม ได้แก่ การเรียกชื่อโรค การเรียกผู้ติดเชื้อ และการเรียกบุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งในกลุ่มคำเรียกชื่อโรค มีทั้งการใช้ชื่อเรียกของเชื้อโรคโดยตรง และการกล่าวถึงลักษณะของเชื้อโรค เช่น ไวรัสชนิดใหม่ ไวรัสตัวเล็กๆ ตลอดจนเปรียบเทียบเชื้อโรคว่าเป็นเหมือนข้าศึกที่มองไม่เห็น ในขณะที่เดียวกันการเรียกบุคลากรทางการแพทย์ ก็จะใช้คำเรียกที่มีลักษณะเปรียบเทียบเช่นกัน อาทิ นักรบชุดขาว นักรบเสื้อกาวน์ นักรบผู้กล้า เพื่อแสดงให้เห็นถึงระบบคิดและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับการต่อสู้ ป้องกัน ตลอดจนการกำจัดเชื้อโรค

๑.๒ การใช้คำกริยา (Verb Forms)

จันทิมา อังคพนิชกิจ (Angkapanichkit, 2014) ได้ชี้ให้เห็นกลวิธีทางศัพท์ที่เกิดขึ้นจากการใช้คำกริยา ในแง่ที่ว่า การใช้คำกริยาหรือการแสดงการกระทำ (Doing) เป็นวิธีการใช้คำศัพท์แสดงสภาพเหตุการณ์ การกระทำ ความคิด ความรู้สึกของผู้ร่วมสื่อสาร เช่น การระบอบ เพิ่มจำนวนมากขึ้น การรับมือ และการตรวจคัดกรอง เป็นต้น โดยการวิเคราะห์การใช้คำกริยาในตัวบทประเภทต่างๆ จะพิจารณาจากการใช้คำหรือวลีที่แสดงกิจกรรมหรือการกระทำที่ปรากฏอยู่ในตัวบทร่วมกับการพิจารณาคำที่สัมพันธ์กับคำกริยานั้น ๆ ด้วย การพิจารณาที่การกระทำมีความสำคัญในการทำความเข้าใจสิ่งที่กล่าวถึงว่ามีตัวตนในสถานะอย่างไรในท่ามกลางการสื่อสารของบุคคล เช่น ในฐานะของผู้กระทำ (activated) หรือผู้รับสภาพการกระทำ (passivated)

Table 2: Verb Forms

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
การแสดงเหตุการณ์	ในช่วงที่สถานการณ์การระบาดของ COVID19 ในประเทศไทยที่ยังคงมีผู้ป่วยเพิ่มจำนวนมากขึ้น จนถึงราวสามพันราย (Angkawatwit, 2020, p. 6)
	การระบาดของเชื้อ COVID-19 นี้ย่อมมีผลต่อการให้บริการผู้ป่วยของทุกโรงพยาบาลรัฐอย่างมาก (Angkawatwit, 2020, p. 6)
	เบื้องหลังของการเตรียมความพร้อมก็คือจัดเตรียมบุคลากรได้แก่ การฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้เรื่องการดูแลการรับมือ COVID-19 (Angkawatwit, 2020, p. 6)
	การตรวจ COVID-19 ทางน้ำลาย ก็จะเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการคัดกรองการติดเชื้อที่ทำได้ (Khunakon, 2020, p. 10)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่ามีการใช้คำกริยาเพื่อแสดงเหตุการณ์ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ว่าแพร่ระบาดเป็นวงกว้าง ทำให้มีผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้น สถาบันทางการแพทย์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องเตรียมตัวรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าว ตลอดจนต้องมีการตรวจคัดกรองที่รวดเร็วและแม่นยำเช่นกัน

๒. กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatic Strategies)

กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ เป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เกิดความคิด ทักษะคิด และมีการตอบสนองที่ตรงกับเจตนาของผู้ส่งสารในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการตีความจะต้องอาศัยทั้งบริบททางภาษาและบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่ร่วมกันระหว่างผู้ร่วมสื่อสารเพื่อให้เข้าใจความหมายและรวมถึงความรู้หรือความคิดที่แฝงอยู่ในตัวบท โดยการวิเคราะห์จะต้องพิจารณาตั้งแต่ระดับคำ วลี ประโยค อนุพยางค์ไปจนถึงระดับตัวบทที่ต้องอาศัยความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของข้อความในตัวบทและระหว่างตัวบท (Angkapanichkit, ๒๐๑๔) กลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรมมีอยู่หลายกลวิธี ซึ่งกลวิธีที่พบในงานวิจัย ได้แก่ การใช้มุขลบท การปฏิเสธ การใช้วัจนกรรม และการใช้อุปสรรคเชิงมนทัศน์ ดังอธิบายต่อไปนี้

๒.๑ การใช้มุขลบท (Presuppositions)

การใช้มุขลบทเป็นกลวิธีทางภาษาที่ทำให้เข้าใจได้โดยนัยว่ามีข้อความหรือเหตุการณ์บางอย่างปรากฏขึ้นมาก่อนหน้า หรือมีความคิดและเจตนาบางประการที่แฝงอยู่ในตัวบท โดยในงานวิจัยนี้พบว่าผู้ส่งสารมีการใช้มุขลบทเพื่อแสดงสภาพของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Table 3: Presuppositions

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
การแสดงสภาพของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019	สายพันธุ์ใหม่ <u>ต่างจากที่เคยเจอมาก่อน</u> (Mot, 2020, p. 8)
	ผมรณรงค์เรื่องการล้างมือมา ๑๐ ปี (Churaithatni, 2020, p. 20)

ตัวอย่างการใช้มูลบทโต้แสดงให้เห็นว่าในอดีตไม่เคยเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้นมาก่อน ดังวลีที่ว่า “สายพันธุ์ใหม่ต่างจากที่เคยเจอมาก่อน” ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับไวรัสสายพันธุ์นี้ นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นว่ามีการหันกลับมารณรงค์เรื่องการล้างมือในอดีตเข้ามาเพื่อแก้ปัญหาในปัจจุบัน

๒.๒ การปฏิเสธ (Negation)

การปฏิเสธเป็นเครื่องมือทางภาษาที่สำคัญประการหนึ่งในการแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในอดีตและต้องการให้เห็นถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันและแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งผู้ส่งสารจะมีการใช้ภาษาที่แสดงถึงข้อมูลที่มีความขัดแย้งกับความคิด เหตุการณ์หรือข้อมูลที่มีมาก่อนหน้านี้ด้วยรูปภาษาแสดงการปฏิเสธ เช่น ไม่ใช่ ไม่แนะนำ ไม่สามารถ เป็นต้น

Table 4: Negation

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
การปฏิเสธ	วินาทีนี้คงไม่มีใครไม่รู้จัก “ไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙” หรือ COVID-19 (Mot, 2020, p. 8)
	ทางองค์การอนามัยโลก (WHO) ไม่แนะนำให้ใช้หน้ากากผ้าสำหรับป้องกันเชื้อไวรัส... เนื่องจากเส้นใยผ้าไม่สามารถกรองไวรัสขนาดเล็กได้ (Mot, 2020, p. 6)
	โรคนี้เกิดจากไวรัสโคโรนา-๒๐๑๙ ซึ่งเป็นไวรัสตัวใหม่ที่เรารู้จักมีความเข้าใจในธรรมชาติของโรคไม่มากนักในช่วงเวลานั้น (Angkawatwit, 2020, p. 6)
	ไวรัส SARS-CoV-2 ไม่ได้มีความอันตรายมากเหมือนไวรัส Ebola (Khunakon, 2020, p. 9)
	การตรวจ COVID-19 ทางน้ำลายยังไม่ใช่วิธีที่เป็นมาตรฐาน (Khunakon, 2020, p. 10)

Table 4: Negation (continued)

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
	ในระยะห้าหกเดือนมานี้ คงไม่มีใครกล้าปฏิเสธว่า เราใช้ชีวิตอย่างระมัดระวังไวรัสตัวเล็ก ๆ ที่เราเรียกมันว่า “โคโรนาไวรัส” (Phachim, 2020, p. 14) หากถามว่าอีกนานไหมที่เราจะกลับมาใช้ชีวิตแบบไม่ต้องระแวงได้ อย่างเต็ม ตอนนี้อย่างไรยังไม่สามารถบอกได้ (Phachim, 2020, p. 14) ในปัจจุบันยังไม่มีข้อสรุปแน่ชัด ถึงสูตรยารักษาโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (COVID-19) (Suraphat and Lekphitthaya, 2020, p. 18)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่ามีชุดข้อมูลบางกลุ่มที่มีความขัดแย้งกับความคิด เหตุการณ์หรือข้อมูลที่มีมาก่อนหน้านี้ เช่น ความเชื่อที่ว่าหน้ากากผ้าจะกันไวรัสชนิดนี้ได้ แต่องค์การอนามัยโลก (WHO) ที่ถือเป็นสถาบันหลักทางสุขภาพและอนามัยของโลก ก็ออกมาปฏิเสธการนำหน้ากากผ้ามาใช้ป้องกันเชื้อไวรัสนี้ นอกจากนี้ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการตรวจ COVID-19 ทางน้ำลาย ตลอดจนถึงสูตรยารักษาโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในระยะแรกๆ ก็ถูกปฏิเสธความเป็นมาตรฐานและความเที่ยงตรงแม่นยำ

๒.๓ การกลบเกลื่อน (Hedging)

การกลบเกลื่อนเป็นการใช้รูปภาษาเพื่อแสดงระยะห่างของผู้เขียนที่ไม่ต้องการนำตัวเองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของตัวบทหรือความคิดที่แฝงอยู่หรือสิ่งที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้า รวากับว่าสิ่งที่กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่มาจากที่อื่นหรือเป็นตัวบทนอก (external) ที่ไม่ใช่ข้อมูลหรือตัวบทของผู้นำเสนอเอง สันเกตจากการใช้คำช่วยกริยาที่แสดงความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ไม่แน่ใจ เช่น บางที บางครั้ง อาจจะ หรือคำขยายนามที่ไม่เฉพาะเจาะจง อาทิ บางราย บางท่าน เป็นต้น

เหตุผลที่ผู้เขียนเลือกใช้คำแสดงความคลุมเครือ เพราะไม่ต้องการระบุหรือเน้นความคิดของตนเองให้ชัดเจน ที่สำคัญคือไม่ต้องการผูกมัดตัวเองกับการนำเสนอข้อมูลดังกล่าว เนื่องจากยังไม่แน่ใจหรือยังไม่มีข้อมูลสนับสนุนที่เพียงพอ

Table 5: Hedging

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
การกลบเกลื่อน	บางครั้งมีอาการคลืนไล่ อาเจียน ปวดท้อง <u>หลายคน</u> มีอาการอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น หรือ <u>บางคน</u> มีอาการน้อย (Mot, 2020, p. 7)
	บางรายงานกล่าวว่าตรวจไม่พบ RT-PCR บวกในปัสสาวะเลย แต่ในทางกลับกัน ก็มีบางรายงานที่ตรวจพบ RT-PCR บวกในปัสสาวะ แต่ก็พบในปริมาณที่น้อยกว่า ที่พบในทางเดินหายใจ หรืออุจจาระและเลือด (Khunakon, 2020, p. 9)
	บางการทดสอบได้ส่งตัวอย่างมาตรวจที่ห้องปฏิบัติการโรงพยาบาลรามธิบดี (Khunakon, 2020, p. 10)
	ยาบางตัวอาจเกิดอันตรกิริยากับยารักษาโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (ปัญหาชาติกัน) (Suraphat and Lekphitthaya, 2020, p. 18)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนไม่ได้ระบุถึงความชัดเจนแน่นอน ทั้งนี้เพราะไม่มีข้อมูลสนับสนุนที่เพียงพอ

๒.๔ การใช้วัจนกรรม (Speech Acts)

วัจนกรรมเป็นการใช้ภาษาที่แสดงเจตนาบางอย่างของผู้ส่งสารที่ต้องการสื่อไปถึงผู้รับสารโดยตรงเพื่อให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การขอร้อง การสั่ง การตักเตือน การสัญญา เป็นต้น ในงานวิจัยนี้ พบว่าผู้ส่งสารใช้วัจนกรรมชี้ นำ วัจนกรรมแสดงความรู้สึก เพื่อสื่อความถึงความคิดต่อสิ่งที่กำลังประสบ ตลอดจนวัจนกรรมแสดงการผูกมัด

Table 6: Speech Acts

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
วัจนกรรมชี้แนะ	เสียงการใกล้ชิดกับผู้ป่วยที่มีอาการไอ จาม น้ำมูกไหล เหนื่อยหอบ เจ็บคอ (Mot, 2020, p. 9)
	เสียงการเดินทางไปในพื้นที่เสี่ยง โดยเฉพาะเมืองอยู่อันที่เป็น รังโรค และเมืองอื่น ๆ ในประเทศจีนที่มีการระบาคาด (Mot, 2020, p. 9)
	ระวังการสัมผัสพื้นผิวที่ไม่สะอาด และอาจมีเชื้อโรคเกาะอยู่ (Mot, 2020, p. 9)
	ควรล้างมือให้สม่ำเสมอด้วยสบู่ หรือแอลกอฮอล์เจล อย่างน้อย ๒๐ วินาที (Mot, 2020, p. 9)
	งดจับตา จมูก ปากขณะที่ไม่ได้ล้างมือ (Mot, 2020, p. 9)
	เสียงการใกล้ชิด สัมผัสสัตว์ต่าง ๆ โดยที่ไม่มีการป้องกัน (Mot, 2020, p. 9)
	ไม่ทานอาหารที่ทำจากสัตว์หายาก (Mot, 2020, p. 9)
	ควรใส่หน้ากากอนามัย หรือใส่แว่นตานิรภัย เพื่อป้องกัน เชื้อในละอองฝอยจากเสมหะหรือสารคัดหลั่งเข้าตา (Mot, 2020, p. 9)
	อย่าตื่นตระหนกจนเกินไปและอย่าลืติดตามข่าวสารอย่างต่อเนื่องจากแหล่งที่เชื่อถือได้ ควรตรวจสอบข้อมูลให้แน่ชัด ก่อนจะเชื่อในทันที (Mot, 2020, p. 9)
หน้ากากที่ควรใช้สำหรับป้องกัน COVID-19 สำหรับ บุคลากรทางการแพทย์ หรือคนที่ใกล้ชิดผู้ที่ติดเชื้อที่ดีที่สุด คือ หน้ากากอนามัยชนิด N95 (Mot, 2020, p. 6)	

Table 6: Speech Acts (continued)

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
วัจนกรรมแสดง ความรู้สึก	หน้ากากอนามัยชนิดธรรมดาหรือที่ใช้ในห้องผ่าตัด ทั่วไป (surgical mask)...ควรใช้ในผู้ป่วยหรือผู้ที่สงสัยว่า มีโอกาสป่วยด้วย COVID-19 (Mot, 2020, p. 6)
	สำหรับหน้ากากผ้า ทางองค์การอนามัยโลก (WHO) ไม่ แนะนำให้ใช้สำหรับป้องกันเชื้อไวรัสไม่ว่าจะเป็น COVID-19 ใช้หวัดใหญ่ หรือใช้หวัดทั่วไป (Mot, 2020, p. 6)
	ในนามของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ต้องขอขอบพระคุณคนไทยทุกท่านเป็น อย่างมากที่มีน้ำใจและให้กำลังใจ พวกเราชาวรามาศิริ ตลอดระยะเวลาที่เราปฏิบัติหน้าที่ในช่วงเวลาที่ยากลำบาก (Sithara, 2020, p. 2)
	เราอาจต้องปรับตัวให้เข้ากับการใช้ชีวิตแบบ New Normal ภาวะปกติแบบใหม่ ซึ่งอาจต้องอยู่กับสภาวะนี้ไปอีกนาน ขอร่วมให้กำลังใจคนไทยทุกคน (Sithara, 2020, p. 2)
	ขอฝากคุณผู้อ่านทุกท่านเรื่องสวมหน้ากาก ล้างมือบ่อย ๆ กินร้อน ช้อนตัวเอง ออกกำลังกายสม่ำเสมอ และการเว้น ระยะห่างทางสังคม ที่ช่วยให้เราควบคุมการแพร่ระบาด อย่างได้ผล (Waisyarat, 2020, p. 3)
วัจนกรรมแสดง การผูกมัด	หลาย ๆ หน่วยงานต่างมีแรงจูงใจที่จะทำงานร่วมกัน นั่นคือ การอยากทำงานกับผู้ป่วย COVID-19 (Churaithatni, 2020, p. 22)
	เรายังได้พัฒนาวิธีการอีกหนึ่งขั้นของการตรวจคัดกรอง COVID-19 ทางน้ำลาย ที่สามารถใช้ตรวจได้ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่ำ ที่มีความ แม่นยำ ๘๕% (Sithara, 2020, p. 2)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นว่ามีการใช้วัจนกรรม ๓ แบบ ได้แก่ วัจนกรรมชี้หน้า วัจนกรรมแสดงความรู้สึกเพื่อสื่อความถึงความคิดต่อสิ่งที่กำลังประสบ ตลอดจนวัจนกรรมแสดงการผูกมัด โดยวัจนกรรมชี้หน้า จะเป็นการขอร้อง การสั่ง และการตักเตือน วัจนกรรมแสดงความรู้สึกจะเป็นการแสดงความรู้สึกขณะนั้น เช่น ความขอบคุณ ความห่วงใย ความปรารถนาดี ส่วนวัจนกรรมแสดงการผูกมัด จะเป็นการให้คำมั่นสัญญา ตลอดจนให้ความชัดเจนและความแน่นอน

๒.๕ การใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual Metaphor)

การใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์จัดอยู่ในประเภทของการใช้ความเปรียบเทียบให้สิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยการนำสองสิ่งที่ต่างกันแต่มีคุณสมบัติร่วมกันมาทำให้เกิดมโนทัศน์ว่าสองสิ่งนั้นมีลักษณะอย่างเดียวกัน ซึ่งเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้ส่งสารใช้สื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเกิดจินตภาพบางอย่าง จากการวิเคราะห์ที่พบพบว่ามีการใช้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ปรากฏอยู่

Table 7: Conceptual Metaphors

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์	ทุกคนสามารถป้องกันตัวเองและคนรอบข้างให้ห่างไกลจากเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (Mot, 2020, p. 9)
	กองทัพชุดขาวและอัศวินเสื้อกาวน์ในการสู้รบกับ COVID-19 (Churathatni, 2020, p. 20)
	โรงพยาบาลรามาธิบดีความร่วมมือในการขับเคลื่อน ต่อสู้ และดูแลช่วยเหลือคนไข้ของเราท่ามกลางสถานการณ์การระบาดของ COVID-19 (Churathatni, 2020, p. 21)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่ามีการให้มโนทัศน์ของเชื้อโรคและข้าศึกว่ามีลักษณะอย่างเดียวกัน ซึ่งเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้ส่งสารใช้สื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารเกิดจินตภาพว่าเรากำลังต่อสู้กับข้าศึกที่มองไม่เห็น ดังนั้นเราต้องเตรียมตัวรับมือ และรู้จักการป้องกันตัวเองเป็นอย่างดี

๒.๖ การใช้เรื่องเล่า (Narratives)

การใช้เรื่องเล่าเป็นกลวิธีทางภาษารูปแบบหนึ่งที่ใช้นำเสนอเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะบอกเล่าแบบเรียงตามลำดับเวลา ทั้งนี้เพื่อการแสดงรายละเอียดของเหตุการณ์ว่าผู้กระทำทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และเกิดขึ้นได้อย่างไร มักพบหน่วยเชื่อมโยงบอกเวลาและแสดงความต่อเนื่องของเหตุการณ์ อาทิ เมื่อก่อน ก่อนหน้านี้ ต่อมา จนกระทั่ง เป็นต้น

Table 8: Narratives

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
การใช้เรื่องเล่า	SARS-CoV พบครั้งแรกที่ประเทศจีน ค.ศ. 2002-2003 ต่อมาพบเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ MERS-CoV เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศซาอุดีอาระเบีย จนกระทั่งล่าสุดพบ “เชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙” ที่เมืองอู่ฮั่น (Mot, 2020, p. 8)
	ในประเทศไทย ผู้ป่วยรายแรกที่พบนั้นเป็นนักท่องเที่ยวหญิงชาวจีนอายุ ๖๑ ปี จากเมืองอู่ฮั่น ซึ่งมีอาการไข้หนาวสั่น ปวดศีรษะและเจ็บคอ สามวันก่อนเดินทางมาที่ประเทศไทย ต่อมาได้เดินทางมาพร้อมครอบครัวเพื่อท่องเที่ยว เมื่อเดินทางผ่านเครื่องตรวจจับความร้อนที่สนามบิน (Thermo scan) จึงพบว่ามิใช่ และถูกส่งตัวไปนอนรักษาที่โรงพยาบาลทันที อีกสองวันต่อมา ทางโรงพยาบาลสามารถแยกเชื้อโดยวิธีการทางโมเลกุลได้ว่าเป็นเชื้อ “ไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙” (Mot, 2020, p. 8)
	ในช่วงกลางเดือนมกราคม ๒๕๖๓ เริ่มมีรายงานจากต่างประเทศเข้ามาว่ามีโรคติดต่อเกิดขึ้น แต่ไม่มีรายงานการติดต่อจากคนสู่คน ซึ่งตอนนั้นเรายังไม่แน่ใจเลยว่าจะระบาดเข้ามาสู่ประเทศหรือไม่ แต่ก็ได้เตรียมทีมในการทำงานซึ่งมีประสบการณ์จากตอนที่ SARS และ MERS ระบาดมาก่อนหน้านี้ (Churathatni, 2020, p. 20)

Table 8: Narratives (continued)

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
	ก่อนหน้านั้น เจ้าไวรัสสายพันธุ์นี้ มันก่อให้เกิดโรคระบาดหลายชนิดมาแล้ว ได้แก่ โรคซาร์ส (Severe Acute Respiratory Syndrome, SARS) ที่ระบาดในช่วง ค.ศ. ๒๐๐๒-๒๐๐๓ (Kointoe and Saphaiklong, 2020, p. 26)

จากตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นถึงต้นกำเนิดของไวรัสชนิดนี้ตลอดจนการแพร่กระจายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ จนกระทั่งติดต่อกับคนสู่คน และกลายพันธุ์ออกเป็นสายพันธุ์ชนิดต่างๆ ที่มีความรุนแรงต่างกันออกไป อีกทั้งยังเปรียบเทียบกับโรคระบาดที่เคยมีมาก่อนหน้าด้วยเช่นกัน

๒.๗ การใช้สหบท (Intersexuality)

สหบทเป็นตัวบท (text) ที่ประกอบสร้างขึ้นจากตัวบทอื่น ๆ หรือรหัสทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏก่อนแล้วในบริบททางสังคมของผู้แต่ง เช่น ตัวบทวรรณกรรม ตัวบทภาพยนตร์ ตัวบทงานศิลปะ ตัวบทเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ ตัวบทคำกล่าวของบุคคล หรือตัวบทเพลง มากล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่งในงานเขียน

Table 9: Intertextuality

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
ตัวบททางการแพทย์ อนามัยและ สาธารณสุข	สำหรับหน้ากากผ้า ทางองค์การอนามัยโลก (WHO) ไม่แนะนำให้ใช้สำหรับป้องกันเชื้อไวรัสไม่ว่าจะเป็น COVID-19 ไข้หวัดใหญ่ หรือไข้หวัดทั่วไปตามฤดูกาล (Mot, 2020, p. 6)
	เมื่อต้องเดินทางไปต่างประเทศ ลำดับแรกต้องตรวจสอบก่อนว่า เป็นประเทศกลุ่มเสี่ยงหรือไม่ โดยการตรวจสอบจากเว็บไซต์ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุขและเว็บไซต์องค์การอนามัยโลก (Mot, 2020, p. 7)

Table 9: Intertextuality (continued)

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
ตัวบททางการทูต	ณ เวลาที่เขียนเรื่องนี้ สถานการณ์ COVID-19 ในประเทศไทยยังอยู่ในสภาวะที่เรียกว่า ควบคุมได้ หากแต่เรื่องระบาดวิทยาของโรคติดต่อ COVID-19 นี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (Churaitatni, 2020, p. 22)
	ต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่า ประเทศที่เราต้องการเดินทาง มีนโยบายในการกักตัวนักเดินทางจากประเทศไทยหรือไม่ ด้วย เนื่องจากประเทศไทยเองก็มีการแพร่ระบาดจากคนสู่คน โดยอาจตรวจสอบกับทางสถานทูตของประเทศนั้นเพิ่มเติม (Mot, 2020, p. 7)
ตัวบททางโหราศาสตร์	มลพิษยังไม่ทันจางหาย ประเทศไทยก็ต้องมาพบกับปัญหาใหญ่ระดับชาติอีกอย่างหนึ่ง คือ ปัญหาของเชื้อ CoronaVirus หรือที่ได้รับการขนานนามเป็นทางการว่า “COVID-19” ดังพระศุกร์เข้าพระเสาร์แทรกท่ามกลางการจัดการทางสาธารณสุขที่เต็มไปด้วยอุปสรรค (Churaitatni, 2020, p. 22)
ตัวบททางสังคมศาสตร์	หลังการระบาดของ COVID-19 เมื่อเดือนมีนาคมที่ผ่านมา มีหลากหลายความรู้สึกที่ผ่านมาและผ่านไป ตั้งแต่วิตกกังวล กลัว เครียด เศร้า เสียใจ อึดอัด สารพัดความรู้สึก ในที่สุดทุกคนก็ปรับตัวไปตามสถานการณ์ .. จากพฤติกรรมใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น กลายเป็นพฤติกรรมประจำวันที่ปกติในที่สุด (Wilaiyuk, 2020, p. 12)

Table 9: Intertextuality (continued)

หมวดหมู่	คำ วลี และข้อความ
ตัวบททาง สังคมศาสตร์ (ต่อ)	ระยะที่เราเริ่มมาตรการขั้นตอนต่าง ๆ ที่ช่วยลดการระบาดของโควิด ไม่ว่าจะเป็น “การเว้นระยะห่าง” “การใส่ mask ในที่สาธารณะ” “การใช้เจลแอลกอฮอล์/สเปรย์” จนถึง “การกักตัว” และ “work from home” เป็นช่วงแรกที่เราต้องทำในสิ่งที่ “ไม่ปกติ” เราถูกจำกัดเสรีภาพ (Wilaiyuk, 2020, p. 12)
	ระยะนี้ทุกคนเริ่มปรับตัว งานที่เคยมั่นคง แต่ไม่สามารถทำได้ กลายเป็นงานที่ไม่มั่นคงภายในชั่วพริบตา ไม่ว่าจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยว ร้านอาหาร โรงแรม โรงหนัง ธุรกิจขนส่งสาธารณะต่าง ๆ สจ๊วตผันตัวเองมาขายสินค้า online ครูหันมาขายทุเรียน นักธุรกิจมาขับรถแท็กซี่ ฯลฯ เพราะเราต้องเอาตัวรอด เรารอให้เหตุการณ์รอบตัวกลับมาปกติดังเดิมไม่ได้ เราจึงต้องปรับตัวเองตามสิ่งแวดล้อมรอบตัว (Wilaiyuk, 2020, p. 12)
ตัวบททางโภชนาการ	เมื่อพูดถึงอาหารที่มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน สิ่งแรกที่ทุกท่านนึกถึงก็น่าจะมีสารอาหารตัวหนึ่ง ผุดขึ้นมาในความคิด คือ วิตามินซี ซึ่งจริง ๆ แล้วในแง่มุมทางด้านโภชนาการ ระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในการป้องกันเชื้อโรค สารพิษ และสิ่งแปลกปลอมที่เป็นอันตรายต่อร่างกายนั่น คือการที่มีภาวะโภชนาการที่ดี ได้รับพลังงาน สารอาหารหลัก ทั้งโปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน และสารอาหารรองทั้ง วิตามิน A, C, E, D, B6, B9 (โฟเลต), B12 และแร่ธาตุสังกะสี ซีลีเนียม เหล็ก ทองแดง แมกนีเซียม และแมงกานีส รวมทั้งดื่มน้ำสะอาดที่เพียงพอและสมดุลอย่างต่อเนื่อง (Phachim, 2020, p. 14)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่ามีการใช้ตัวบทจากสถาบันและองค์กรต่างๆ เข้ามาร่วมให้ความหมาย และสนับสนุนความคิดเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙

๖. สรุปผลและอภิปรายผล

เมื่อพิจารณาตัวบทในนิตยสาร*วาระดีเพื่อสุขภาพ @Rama* พบว่านำเสนอความคิด และวาทกรรมผ่านกลวิธีทางภาษา ๒ กลวิธี ประกอบด้วย กลวิธีทางศัพท์ (Lexicalization) และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatic Strategies) โดยกลวิธีทางศัพท์ (Lexicalization) เป็นการใช้ภาษาเพื่อสื่อแทนความคิดหรือประสบการณ์ของผู้ส่งสารเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งผ่านการเลือกใช้ศัพท์ ส่งผลให้เกิดการสร้าง ตอกย้ำ และแสดงทัศนคติของผู้ส่งสารต่อสิ่งที่ได้กล่าวถึง ส่วนกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatic Strategies) เป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เกิดความคิด ทัศนคติ และตอบสนองที่ตรงกับเจตนาของผู้ส่งสาร

บทความเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในนิตยสาร*วาระดีเพื่อสุขภาพ @Rama* ได้ปลูกฝังความเชื่อ ทัศนคติ หรือค่านิยมบางอย่างเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ตามความต้องการของผู้ส่งสาร

การวิเคราะห์ตัวบทในนิตยสาร*วาระดีเพื่อสุขภาพ @Rama* ด้วยกรอบคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (CDA) จึงทำให้เราต้องลุกขึ้นมาตั้งคำถามถึงสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ว่ามาจากกระบวนการผลิต การนำเสนอ ที่ดำเนินไปตามกลไกภายใต้การกำกับควบคุมของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชุดข้อมูลจากสถาบันทางการแพทย์และโภชนาการ สถาบันสื่อมวลชน ตลอดจนจนสถาบันทางสังคม มาเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางของการดูแลสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ จนนำไปสู่การบริโภคนิยมและความโดยผู้รับสารจะต้องพิจารณาและตีความด้วยบทดังกล่าวตามกฎเกณฑ์พื้นฐานของสังคมไทย ที่ผู้คนต่างต้องเริ่มปรับตัวเพื่อเข้าสู่ยุคสังคมชีวิตแบบปกติใหม่ ซึ่งการใช้วาทกรรมดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสื่อสารกับผู้คนที่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ เป็นเสมือนข้าศึกที่มองไม่เห็น และจะต้องเตรียมตัวรับมืออยู่ตลอดเวลา

References

- Angkapanichkit, J. (2014). *Discourse analysis*. Department of Linguistics, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Angkawatwit, D. (2020). Botbat Rongphayaban Ramathibodi Nai Sathankan COVID-19 [The role of Ramathibodi Hospital in the COVID-19 situation]. *@Rama*, 9(37), (p. 6-7). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/rama-today>
- Churathatni, N. (2020). Life under PM2.5 & COVID-19, @Bangkok. *@Rama*, 9(36), (p. 20-22). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue036/camera-diary>
- Churathatni, N. (2020). Kongthap Chut Khao Lae Atsawin Suea Kao Nai Kan Surop Kap COVID-19 [The White Army and the Knight Doctor Gown in the battle against COVID-19]. *@Rama*, 9(37), (p. 20-23). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/white-coat>
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977*. Brighton, Sussex: Harvester Press.
- Khunakon, M. (2020). Prasopkan Triam Hongpatibatkan Thangkan Phaet Phrom Rap Rok COVID-19 [Experience in preparing a medical laboratory for COVID-19]. *@Rama*, 9(37), (p. 8-10). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/open-lab>
- Kointoe, N and Saphaiklong, N. Vocab With Rama. (2020). *@Rama*, 9(37), (p. 26-27). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/vocab-rama>
- Mot, R. R. (2020). Withi Pongkan Chuea Virus Corona 2019 (COVID-19) [How to prevent the coronavirus 2019 (COVID-19)]. *@Rama*, 9(35), (p. 8-9). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue035/health-station>

- Mot, R. R. (2020). Rueang Samkhan Tong Ru COVID-19. *@Rama*, 9(36), (p. 6-7).
<https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue036/health-station>
- Phachim, P. (2020). Ahansoem Phumkhumkan Nai Chuang Kan Phraerabat COVID-19 [Immune supplements during the COVID-19 pandemic]. *@Rama*, 9(37), (p. 14-15). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/healthy-eating>
- Sithara, P. (2020). Dean's Talk. *@Rama*, 9(37), (p. 2). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/editorial>
- Suraphat, P and Lekphitthaya, N. (2020). Kan Chai Ya Nai Rokitichuea Coronavirus 2019 COVID-19 [Drug use in coronavirus disease 2019 COVID-19]. *@Rama*, 9(37), (p. 18). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/rama-rdu>
- Waisayarat, J. (2020). Editor's Talk. *@Rama*, 9(37), (p. 3).
<https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/editorial>
- Wilaiyuk, S. (2020). New Normal. *@Rama*, 9(37), (p. 12-13).
<https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/easy-living>

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยแฝง ของคู่สนทนาที่มีสถานภาพและความสนิทต่างกัน ในภาษาไทย

Submitted date: 4 February 2022

Revised date: 14 March 2022

Accepted date: 23 March 2022

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวินทร์^๑

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยแฝงและพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาดังกล่าวกับปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนา

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามแบบเติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task ; WDCT) โดยกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยที่ใช้ในงานวิจัยมีจำนวน ๔๐๐ คน แบ่งเป็นเพศชาย ๒๐๐ คน และเพศหญิง ๒๐๐ คน

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยแฝงแบบประชดประชันจำนวนทั้งสิ้น ๔๔ กลวิธี เรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ๑. กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา ๒. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน ๓. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน และ ๔. กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนา ส่วนกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยแฝงแบบหยอกล้อพบจำนวนทั้งสิ้น ๔ กลวิธี เรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ๑. กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา ๒. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้าง

^๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาไทยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อีเมล sittitam209@hotmail.com

อารมณ์ขัน ๓. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน และ ๔. กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนา

ผลการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบ ถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนาพบว่าปัจจัยเรื่อง สถานภาพและความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบ ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้พูดภาษาไทยดังจะเห็นได้จากค่า p ของกลวิธีทางภาษาทั้งหมดต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๕๐ ($P < 0.050$)

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษา, การตอบถ้อยคำนัยผกผัน, สถานภาพของคู่สนทนา, ความสนิทของคู่สนทนา, วจนปฏิบัติศาสตร์

Linguistic strategies used for responding to verbal irony of different social status and intimacy interlocutors in Thai

Sittitam Ongwuttiwat^๒

Abstract

This research had the primary objectives to study the strategies of responding to verbal irony in Thai and to analyze the relationship between responding strategies and factors concerning the social status and intimacy of interlocutors.

Data used in this research were elicited from a sample of 400 respondents, of which 200 were male and 200 were female. The respondents were asked to complete the Written Discourse Completion Task.

According to the results, the responding strategy to sarcastic verbal irony can be divided into four groups, ranked in order of frequency: 1) keeping relationship of interlocutor linguistic strategies; 2) sarcastic linguistic strategies; 3) humorous linguistic strategies and; 4) conflict linguistic strategies. The responding strategy to humorous verbal irony can be classified into four groups, ranked in order of frequency: 1) keeping relationship of interlocutor linguistic strategies; 2) humorous linguistic strategies; 3) sarcastic linguistic strategies; and 4) conflict linguistic strategies.

^๒Assistant Professor, Thai Programm Faculty of Liberal Arts, Thammasat University E-mail: sittitam209@hotmail.com

Upon consideration of the relationship between the responding strategies and factors concerning the social status and intimacy of interlocutors, it is evident that factors concerning the social status and intimacy of interlocutors have an on the adoption of the responding strategies. There were statistically significant differences in the responding strategies at a p-value of less than 0.050.

Keywords: Linguistic strategies, responding to verbal irony, social status and intimacy of interlocutors, Pragmatics

บทนำ

การสื่อสารโต้ตอบระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังแต่ละครั้ง ผู้ฟังอาจไม่ได้ใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงตามรูปเสมอไป แต่อาจเลือกใช้ถ้อยคำที่มีความหมายตรงข้ามกับรูป โดยเฉพาะการใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ (Kongchang, 2017) ดังนั้นผู้พูดจึงจำเป็นต้องเลือกว่าจะใช้กลวิธีทางภาษาอย่างไรในการตอบถ้อยคำนัยผกผันดังกล่าวของผู้ฟัง ทั้งนี้ Panpothong (1996) ได้ให้นิยามของ “ถ้อยคำนัยผกผัน” หรือ Verbal irony ไว้ดังนี้

๑. ถ้อยคำที่หมายความตรงข้ามกับความหมายตามรูป หรือตรงข้ามกับความหมายมูลบทและความหมายเป็นนัยผู้ฟังต้องตีความมูลบท ความหมายเป็นนัย และความหมายอุปลักษณ์เสียก่อน แล้วจึงพลิกกลับเป็นตรงกันข้าม จึงจะเข้าใจความหมายที่ผู้พูดต้องการสื่อ

๒. วัจนกรรมที่ละเมิดเงื่อนไขความจริงใจ เช่น คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ คำแนะนำที่ไม่ต้องการให้ผู้ฟังทำตาม คำขอร้องที่ผู้พูดก็ได้ต้องการให้ผู้ฟังทำเช่นนั้น ฯลฯ

๓. ถ้อยคำแบบเสียงสะท้อนกลับซึ่งแฝงทัศนคติด้านลบของผู้พูดในบางกรณี อาจมิได้มีผู้ใดกล่าวถ้อยคำนั้นไว้ก่อน แต่ผู้ใช้ถ้อยคำนัยผกผันเชื่อว่าผู้ฟังมีความคิดเช่นนั้น (Wilson and Sperber, 1992)

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนานั้นได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของผู้พูดภาษาไทยจำเป็นต้องคำนึงถึงเมื่อปฏิสัมพันธ์กับคู่สนทนา กล่าวคือ สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับสถานภาพที่แตกต่างกันของบุคคลอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากสถานภาพคือตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม และเป็นตัวกำหนดบทบาทหรือการกระทำของคนว่าควรประพฤติปฏิบัติตัวอย่างไรภายใต้สถานภาพนั้น (Bandhumadha, 1998) นอกจากนี้ บทบาททางสังคมของผู้พูดกับผู้ฟังยังมีอิทธิพลต่อปฏิกริยาโต้ตอบทางสังคมของผู้พูดกับผู้ฟังรวมทั้งการใช้ภาษาด้วย (Prasitratxin, 2001) กล่าวคือ ในการสื่อสารหรือการแสดงวัจนกรรมใด ๆ นั้น ผู้พูดจะต้องคำนึงถึงเสมอว่าผู้ฟังเป็นใคร มีความสัมพันธ์กับตนอย่างไร และเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับสถานภาพที่แตกต่างระหว่างตนกับผู้ฟังด้วย (Phillips, 1970; Mole, 1973; Mulder, 1996;

Pongsapich, A. (Ed.), 1998; Suphap, 1986; Roongrengsuke & Chansuthus, 1998; Saihoo, 2013) นอกจากนี้งานวิจัยในภาษาไทยจำนวนหนึ่ง เช่น Palakornkul (1972) Panpothong (1999) Khanitthanan (1994) Phetratmora (2001) Phromsimat (2002) Emakson (2006) Ongwuttawat (2006) ฯลฯ ต่างชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการปฏิสัมพันธ์ของผู้พูดภาษาไทย

นอกจากปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนาแล้ว ปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนายังนับเป็นปัจจัยประการสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้พูดจะคำนึงถึงเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับคู่สนทนา ดังที่นักวิชาการส่วนหนึ่ง เช่น Mulder (1996) Pongsapich, A. (Ed.) (1998) Suphap (1986) Raphiphat (1999) Iaosiwong (2003) Khomin and Samakkan (1979) ฯลฯ ชี้ว่า คนไทยมักจะเกรงใจกับบุคคลที่ไม่สนิทและพยายามหลีกเลี่ยงการแสดงความขัดแย้งกับบุคคลที่ไม่สนิทโดยตรงไปตรงมา เช่นเดียวกับงานวิจัยในภาษาไทย เช่น Palakornkul (1972) Panpothong (1999) Khanitthanan (1994) Phromsimat (2002) Caisue (2006) Emakson (2006) Ongwuttawat (2006) Ongwuttawat (2021a) Ongwuttawat (2021c) ฯลฯ ที่ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนามีความสัมพันธ์กับกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการปฏิสัมพันธ์

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงชวนเป็นประเด็นให้ผู้วิจัยสนใจศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้ในการตอบถ้อยคำนัยแฝงของผู้ฟัง และพิจารณาว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร

จากการทบทวนวรรณกรรมพบงานวิจัยที่ศึกษาการตอบถ้อยคำนัยแฝงทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ งานวิจัยในภาษาไทยที่ศึกษาการตอบถ้อยคำนัยแฝงได้แก่งานวิจัยเรื่อง “กลวิธีการตอบถ้อยคำนัยแฝงในภาษาไทย: กรณีศึกษาคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน” ของ Kongchang (2017) งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการตอบถ้อยคำนัยแฝงในภาษาไทย และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการตอบถ้อยคำนัยแฝงในภาษาไทย กับปัจจัยเรื่องชนิดของถ้อยคำนัยแฝงและปัจจัยเรื่องเพศ ในกรณีที่คู่สนทนามีสถานภาพเท่ากันโดยไม่รวมถึงปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนา ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้มาจากคำตอบในแบบสอบถามแบบ

เติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task หรือ WDCT) ซึ่งประกอบด้วยสถานการณ์ที่มีการใช้ถ้อยคำนัยผกผัน ๑๐ สถานการณ์ แบ่งเป็นสถานการณ์ที่มีการใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน (sarcastic irony) และสถานการณ์ที่มีการใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ (humorous irony) กรณีละ ๕ สถานการณ์ ๑ กลุ่มตัวอย่าง เพศชาย ๒๐๐ คน เพศหญิง ๒๐๐ คน รวมทั้งสิ้น ๔๐๐ คน ส่วนงานวิจัยในภาษาต่างประเทศที่ศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผันได้แก่งานวิจัยเรื่อง “Responding to irony in different context: on cognition in conversation” ของ Kotthoff (2003) งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผันในภาษาเยอรมันกับปัจจัยเรื่องบริบทของสถานการณ์ ในบทสนทนาที่ไม่เป็นทางการบนโต๊ะอาหารระหว่างเพื่อน และรายการทางโทรทัศน์ที่อภิปรายโต้แย้งกัน

ขณะเดียวกันจากการทบทวนวรรณกรรมพบบางงานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำนัยผกผันซึ่งเป็นผลัดก่อนการตอบถ้อยคำนัยผกผันทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ในภาษาไทยพบบางงานวิจัยเรื่อง “A pragmatics study of verbal irony in Thai” ของ Panpothong (1996) Panpothong ศึกษาถ้อยคำนัยผกผันภาษาไทย โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและหน้าที่ของถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย โดยเก็บข้อมูลมาจากบทสนทนาในนวนิยายไทย ๓๐ เรื่อง และบทสนทนาในละคร โทรทัศน์อีก ๒ เรื่อง พร้อมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าของภาษาอีก ๑๒ คน เช่นเดียวกับ Sinarawat (2001) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิธีสื่อสารด้วยการพูดอ้อมของคนไทย” แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ ศึกษารูปแบบและหน้าที่ของการพูดอ้อมจากบทสนทนาในนวนิยาย และศึกษาการเลือกใช้กลวิธีการสื่อสารจากแบบสอบถาม Krongthong (2004) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีและหน้าที่ทางการสื่อสารด้วยการพูดประชดในการอภิปรายทางการเมืองไทย” โดยประยุกต์เกณฑ์ในการพิจารณาลักษณะถ้อยคำการพูดประชดที่แสดงความหมายบ่งชี้เป็นนัย และหน้าที่ทางการสื่อสารตามแนวคิดของ Hutcheon (1995) และ Panpothong (1996) นอกจากนี้ Anansapsuk (2016) ยังได้ศึกษาลักษณะของถ้อยคำนัยผกผัน อวัจนภาษา และหน้าที่ของถ้อยคำนัยผกผันในการแสดงเดี่ยวโมโครโฟนครั้งที่ ๗-๑๐ ของอุดม แต่พานิช ส่วนในภาษาต่างประเทศพบบางงานวิจัยเรื่อง “Contrast and Assimilation in Verbal Irony” ของ Colson (2002) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของผลการรับรู้/ความเข้าใจ และผลจากการตีความ

รูปภาพของถ้อยคำนัยผกผันหรือในงานของ Colston and Lee (2004) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “Gender Differences in Verbal Irony Use” โดยมุ่งศึกษาการใช้ถ้อยคำนัยผกผันที่แตกต่างกันระหว่างผู้พูดเพศชายและหญิงชาวอเมริกัน รวมถึงงานวิจัยของ Milanowicz (2013) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง Irony as a means of perception through communication channels. emotions, attitude and IQ related to irony across gender และมุ่งศึกษาการรับรู้ความหมายของถ้อยคำนัยผกผันผ่านช่องทางการสื่อสารอารมณ์ ทำศนคติ ระดับสติปัญญาาระหว่างเพศในภาษาอังกฤษ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่างานวิจัยที่ศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผันพบทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ กล่าวคือ งานวิจัยในภาษาไทยมุ่งศึกษากลวิธีการตอบถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องชนิดของถ้อยคำนัยผกผันและเพศของผู้พูด (Kongchang, 2017) ขณะที่งานวิจัยในภาษาต่างประเทศมุ่งศึกษากลวิธีการตอบถ้อยคำนัยผกผันของผู้พูดกับปัจจัยเรื่องบริบทของสถานการณ์การสนทนา (Kotthoff, 2003) และยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนา

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผัน โดยมีคำถามการวิจัยว่าผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างในการตอบถ้อยคำนัยผกผัน และปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อกลวิธีทางภาษาดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร

ผู้วิจัยจำแนกการนำเสนองานวิจัยฯ ออกเป็น ๑๐ ส่วน ได้แก่ ๑. บทนำ ๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓. สมมติฐานของการวิจัย ๔. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ๕. ทบทวนวรรณกรรม ๖. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย ๗. ขอบเขตของการวิจัย ๘. วิธีดำเนินการวิจัย ๙. ผลการวิจัย และ ๑๐. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผัน
๒. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนา

สมมติฐานของการวิจัย

๑. กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันมักเป็นกลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา
๒. ปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันของผู้พูดภาษาไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนา
๒. ทำให้ทราบปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันของคู่สนทนาที่มีสถานภาพและความสนิทต่างกัน
๓. เป็นแนวทางในการศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผันจากกลุ่มตัวอย่างนิสิตนักศึกษาชาวต่างชาติที่เรียนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศจากมุมมองวิชาปฏิบัติศาสตร์อันตรภาษา (interlanguage pragmatics) และ/หรือ วิชาปฏิบัติศาสตร์ระหว่างวัฒนธรรม (intercultural pragmatics) และนำผลการวิจัยที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยและปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมแก่กลุ่มนิสิตนักศึกษาดังกล่าว
๔. เป็นแนวทางในการศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผันที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในสถานการณ์และ/หรือบริบทการสนทนาประเภทอื่นต่อไป

ทบทวนวรรณกรรม

๑. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะได้ใช้แนวคิดในการวิเคราะห์การตอบรับถ้อยคำนัย ผกผันของคู่สนทนาที่มีสถานภาพและความสนิทต่างกัน ในภาษาไทยจำนวน ๒ แนวคิด ได้แก่ ๑. แนวคิดถ้อยคำนัยผกผัน (verbal irony) และ ๒. แนวคิดคู่ถ้อยคำ (adjacency pairs)

๑.๑ แนวคิดถ้อยคำนัยผกผัน (verbal irony)

๑) ความหมายของถ้อยคำนัยผกผัน

ผู้วิจัยนิยาม “ถ้อยคำผกผัน” หรือ verbal irony ตาม Panpothong (1996 อ้างถึงใน Panpothong, 2012) ที่นิยามไว้มีดังนี้

๑. ถ้อยคำที่หมายความตรงข้ามกับความหมายตามรูป หรือตรงข้ามกับความหมายมูลบทและความหมายเป็นนัยผู้ฟังต้องตีความมูลบท ความหมายเป็นนัย และความหมายอุปลักษณ์เสียก่อน แล้วจึงพลิกกลับเป็นตรงกันข้าม จึงจะเข้าใจความหมายที่ผู้พูดต้องการสื่อ

๒. วัจนกรรมที่ละเมิดเงื่อนไขความจริงใจ เช่น คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ คำแนะนำที่ไม่ต้องการให้ผู้ฟังทำตาม คำขอร้องที่ผู้พูดก็ได้ต้องการให้ผู้ฟังทำเช่นนั้น ฯลฯ

๓. ถ้อยคำแบบเสียงสะท้อนกลับซึ่งแฝงทัศนคติด้านลบของผู้พูด ในบางกรณีอาจมีได้มีผู้ใดกล่าวถ้อยคำนั้นไว้ก่อน แต่ผู้ใช้ถ้อยคำนัยผกผันเชื่อว่าผู้ฟังมีความคิดเช่นนั้น (Wilson and Sperber 1992)

๒) ลักษณะของถ้อยคำนัยผกผัน

นอกจากลักษณะที่มีในทุกภาษาแล้ว ผู้พูดภาษาไทยใช้ถ้อยคำนัยผกผัน ซึ่งมีลักษณะดังนี้ (Panpothong, 1996 อ้างถึงใน Panpothong, 2012)

๑. วางถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันไว้คู่กัน
๒. กล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่สมเหตุผลผล
๓. กล่าวเน้นให้เกินจริงอย่างมาก
๔. ใช้ระดับภาษาที่ไม่เหมาะสม

๓) หน้าที่ของถ้อยคำนัยผกผัน

Myers (1976 อ้างถึงใน Panpothong, 2012) ชี้ให้เห็นหน้าที่ในการสื่อสารของถ้อยคำนัยผกผันในงานวิจัยปฏิบัติการศาสตร์ โดยแบ่งได้เป็น ๓ หน้าที่ ดังนี้

๑. ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน (sarcastic irony/ sarcasm) หมายถึงถ้อยคำนัยผกผันที่ใช้เพื่อโจมตีหรือทำให้ผู้ที่เป็นเป้าหมายเจ็บใจ

๒. ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ (playful irony) หมายถึง ถ้อยคำนัยผกผันที่ใช้ล้อเล่นเพื่อสร้างอารมณ์ขันโดยไม่มีเจตนาโจมตีผู้ใด หากพิจารณาเฉพาะรูป ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อก็ไม่มีส่วนใดต่างไปจากแบบประชดประชัน ดังนั้น หากปริบทหรือน้ำเสียงไม่ชัดเจน ผู้ฟังก็อาจตีความเจตนาล้อเล่นของผู้พูดผิดไปได้ ถ้อยคำนัยผกผันแบบนี้จึงมักใช้ในกลุ่มเพื่อนสนิทหรือในบรรยากาศที่เป็นมิตรเท่านั้น

๓. ถ้อยคำนัยผกผันแบบกำกวม (ambiguous irony) หมายถึง ถ้อยคำนัยผกผันที่ผู้พูดใช้ในปริบทที่ไม่ชัดเจน ผู้พูดไม่ใช้ทำนองเสียงหรือกลวิธีใดชัดชัดว่าถ้อยคำของตนเป็นถ้อยคำ-นัยผกผัน แต่เปิดโอกาสให้ผู้ฟังตีความไปได้ทั้งสองทาง ผู้พูดมักใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบนี้แทนถ้อยคำที่คุกคามโดยตรง เพราะสามารถบอกรับผิดชอบต่อสิ่งที่ต้องการสื่อโดยอ้างว่า ตนหมายความว่าตามรูปภาษา

ผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดเรื่องหน้าที่ของถ้อยคำนัยผกผันไปจำแนก ถ้อยคำนัยผกผันในงานวิจัยออกเป็น ๒ ชนิด ได้แก่ ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน และถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ

๑.๒ แนวคิดคู่ถ้อยคำ (adjacency pairs)

Schegloff และ Sacks (1973 อ้างถึงใน Panpothong, 2012; Ongwuttawat, 2016) อธิบายว่า คู่ถ้อยคำประกอบด้วยถ้อยคำ ๒ ส่วน ส่วนแรกคือผลัดเริ่ม (first pair – part) ส่วนที่สองคือผลัดรับ (second pair – part) ลักษณะสำคัญของคู่ถ้อยคำ มี ๔ ประการ คือ

- ๑) เป็นถ้อยคำที่อยู่ใกล้ชิดกัน
- ๒) เป็นถ้อยคำที่กล่าวโดยผู้พูดคนละคนกัน
- ๓) มีลำดับชั้นเป็นส่วนแรกและส่วนที่สอง ซึ่งไม่สามารถสลับที่กันได้
- ๔) เป็นถ้อยคำคู่กัน เมื่อมีส่วนที่หนึ่งก็ต้องมีส่วนที่สอง เช่น ถ้า

ส่วนที่หนึ่งเป็นการถาม ส่วนที่สองจะต้องเป็นการตอบ หรือส่วนที่หนึ่งเป็นการทักทาย ส่วนที่สองก็ต้องเป็นการทักทาย

นอกจากลักษณะทั้งสี่ประการข้างต้นแล้ว Schegloff และ Sacks ยังได้กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการกล่าวคู่ถ้อยคำไว้อีกว่า เมื่อผู้พูดคนแรกกล่าวถ้อยคำในผลัดของตนเสร็จสิ้นแล้วจะต้องหยุดพูดเพื่อให้ผู้พูดคนต่อมากล่าวถ้อยคำที่เป็นคู่กัน

ขณะที่ Richard และ Schmidt (1983 อ้างถึงใน Panpothong, 2012; Ongwuttawat, 2015) กล่าวว่า คู่ถ้อยคำคือถ้อยคำที่เกิดต่อเนื่องกันตามลำดับของคู่สนทนา โดยถ้อยคำของผู้พูดคนที่สองจะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องมาจากถ้อยคำของผู้พูดคนแรก เช่น ถาม – ตอบ ทักทาย – ทักทาย ขอร้อง – ขอมรับ/ปฏิเสธ เป็นต้น

จากแนวคิดคู่ถ้อยคำที่กล่าวมาข้างต้นอาจอธิบายได้ว่าการตอบถ้อยคำนั้น ผกผันเป็นผลัดรับโดยมีการกล่าวถ้อยคำนี้ผกผันเป็นผลัดเริ่มในคู่ถ้อย “การกล่าวถ้อยคำนี้ผกผัน-การตอบถ้อยคำนี้ผกผัน” ดัง figure 1 ต่อไปนี้

คู่ถ้อยคำ

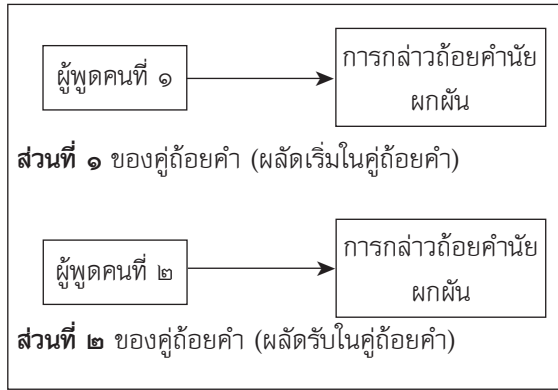

Figure 1: Adjacency Pairs of “Verbal Irony Utterance - Response”

๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผันทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศอาจจำแนกได้เป็น ๑) งานวิจัยที่ศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผัน และ ๒) งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำนัยผกผัน ดังนี้

๒.๑ งานวิจัยที่ศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผัน

ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่ศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผันโดยตรงมีทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ดังนี้

งานวิจัยที่ศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผันโดยตรงในภาษาไทย ได้แก่ งานวิจัยเรื่อง “กลวิธีการตอบถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย: กรณีศึกษาคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน” ของ Kongchang (2017) งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการตอบถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีการตอบถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย กับปัจจัยเรื่องชนิดของถ้อยคำนัยผกผัน และปัจจัยเรื่องเพศ ในกรณีที่คู่สนทนามีสถานภาพเท่ากัน ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้มาจากคำตอบ

ในแบบสอบถามแบบเติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task หรือ WDCT) ซึ่งประกอบด้วยสถานการณ์ที่มีการใช้ถ้อยค่านัยผกผัน ๑๐ สถานการณ์ แบ่งเป็นสถานการณ์ที่มีการใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชัน (sarcastic irony) และสถานการณ์ที่มีการใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบหยอกล้อ (humourous irony) กรณีละ ๕ สถานการณ์ ๑ กลุ่มตัวอย่าง เพศชาย ๒๐๐ คน เพศหญิง ๒๐๐ คน รวมทั้งสิ้น ๔๐๐ คน ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยเรื่องเพศของผู้พูด มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยค่านัยผกผัน

ขณะเดียวกันผู้วิจัยพบว่างานวิจัยในภาษาต่างประเทศที่ศึกษาการตอบ ถ้อยค่านัยผกผันได้แก่งานวิจัยเรื่อง “Responding to irony in different context: on cognition in conversation” ของ Kotthoff (2003) งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษา การตอบถ้อยค่านัยผกผันในภาษาเยอรมันกับปัจจัยเรื่องบริบทของสถานการณ์ ใน บทสนทนาที่ไม่เป็นทางการบนโต๊ะอาหารระหว่างเพื่อน และรายการทางโทรทัศน์ที่มีการอภิปรายโต้แย้งกัน ผลการวิจัยพบว่าบริบทของสถานการณ์มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธี ทางภาษาของผู้พูด

๒.๒ งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยค่านัยผกผัน

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบงานวิจัยที่ศึกษาถ้อยค่านัยผกผันซึ่งเป็นผลต่อก่อนการตอบถ้อยค่านัยผกผันทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ดังนี้

งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยค่านัยผกผันในภาษาไทย ได้แก่ งานวิจัยของ Panpothong (1996) Sinarawat (2001) Krongthong (2004) และ Anansapsuk (2016) Panpothong (1996) ศึกษาเรื่อง “A pragmatics study of verbal irony in Thai” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและหน้าที่ของถ้อยค่านัยผกผันในภาษาไทย โดยเก็บข้อมูลมาจากบทสนทนาในนวนิยายไทย ๓๐ เรื่อง และบทสนทนาในละคร โทรทัศน์อีก ๒ เรื่อง พร้อมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าของภาษาอีก ๑๒ คน ผลการวิจัย พบว่าผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้ถ้อยค่านัยผกผันหลายลักษณะ และสามารถแบ่งประเภท ของถ้อยค่านัยผกผันดังกล่าวตามหน้าที่ในการสื่อสารออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ๑. ถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชัน ๒. ถ้อยค่านัยผกผันแบบหยอกล้อ และ ๓. ถ้อยค่านัยผกผันแบบกำกวม

ขณะที่ Sinarawat (2001) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวลีสื่อสารด้วยการพูด
อ้อมของคนไทย” แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ ศึกษารูปแบบและหน้าที่ของ
การพูดอ้อมจากบทสนทนาในนวนิยาย และศึกษาการเลือกใช้กลวิธีการสื่อสารจาก
แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่าผู้พูดภาษาส่วนใหญ่มักเลือกใช้กลวิธีการพูดอ้อม
มากกว่ากล่าวแบบตรงไปตรงมา อีกทั้งตัวแปรทางสังคมของผู้พูด เช่น เพศ อายุ ระดับ
การศึกษา ฯลฯ ยังมีผลต่อการพูดอ้อมดังกล่าวด้วย

เช่นเดียวกับ Krongthong (2004) ที่ศึกษาเรื่อง “กลวิธีและหน้าที่ทาง
การสื่อสารด้วยการพูดประชดในการอภิปรายทางการเมืองไทย” โดยประยุกต์เกณฑ์
ในการพิจารณาลักษณะถ้อยคำการพูดประชดที่แสดงความหมายบ่งชี้เป็นนัย และ
หน้าที่ทางการเมืองการสื่อสารตามแนวคิดของ Hutcheon (1995) และ Panpothong (1996)
พบว่านักการเมืองไทยส่วนใหญ่เลือกการพูดประชดเพื่อแสดงความไม่พอใจต่อ
พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้าม

นอกจากนี้ Anansapsuk (2016) ยังได้ศึกษาลักษณะของถ้อยคำนัย
ผกผัน อวัจนภาษา และหน้าที่ของถ้อยคำนัยผกผันในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่
๗-๑๐ ของอุดม แต่พานิช และพบว่าอุดมเลือกใช้ถ้อยคำนัยผกผันหลากหลายลักษณะ
แต่ส่วนใหญ่มักเลือกใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการหยอกล้อหรือสร้างความขบขันให้กับผู้ชม

ส่วนงานวิจัยในภาษาต่างประเทศพบงานวิจัยของ Colson (2002) Colston
and Lee (2004) และ Milanowicz (2013)

Colson (2002) ศึกษาเรื่อง “Contrast and Assimilation in Verbal
Irony” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของผลการ
รับรู้/ความเข้าใจ และผลจากการตีความรูปภาพของถ้อยคำนัยผกผัน ผลการวิจัย
พบว่าประสบการณ์ของผู้ฟังมีผลต่อการตีความถ้อยคำนัยผกผัน

หรือในงานของ Colston and Lee (2004) ที่ศึกษาเรื่อง “Gender
Differences in Verbal Irony Use” โดยมุ่งศึกษาการใช้ถ้อยคำนัยผกผันที่แตกต่างกัน
ระหว่างผู้พูดเพศชายและหญิงชาวอเมริกัน และพบว่าผู้พูดที่เป็นเพศหญิงมักเลือกใช้
ถ้อยคำนัยผกผันที่หลากหลายกว่าผู้พูดที่เป็นเพศ

นอกจากนี้งานวิจัยของ Milanowicz (2013) ที่ศึกษาเรื่อง “Irony as a means of perception through communication channels. emotions, attitude and IQ related to irony across gender” งานวิจัยดังกล่าวมุ่งศึกษาการรับรู้ความหมายของถ้อยคำนัยแฝงผ่านช่องทางสื่อสาร อารมณ์ ทศนคติ ระดับสติปัญญา ระหว่างเพศในภาษาอังกฤษ และพบว่าเพศหญิงมักเข้าใจการสื่อความหมายของถ้อยคำนัยแฝงมากกว่าเพศชาย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่างานวิจัยที่ศึกษาการตอบถ้อยคำนัยแฝงพบทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ กล่าวคือ งานวิจัยในภาษาไทยมุ่งศึกษากลวิธีการตอบถ้อยคำนัยแฝงกับปัจจัยเรื่องชนิดของถ้อยคำนัยแฝงและเพศของผู้พูด ได้แก่ งานวิจัยของ Kongchang (2017) ขณะที่งานวิจัยในภาษาต่างประเทศมุ่งศึกษากลวิธีการตอบถ้อยคำนัยแฝงของผู้พูดกับปัจจัยเรื่องบริบทของสถานการณ์การสนทนา อันได้แก่ งานวิจัยของ Kotthoff (2003) และยังไม่พบงานวิจัยใดที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยแฝงกับปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนา ดังนั้นในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยแฝง โดยมีคำถามการวิจัยว่าผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างในการตอบถ้อยคำนัยแฝง และปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อกลวิธีทางภาษาดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

๑. ถ้อยคำนัยแฝง ในงานวิจัยนี้นิยามตาม Panpothong (1996) ว่า หมายถึง

๑) ถ้อยคำที่หมายความตรงข้ามกับความหมายตามรูป หรือตรงข้ามกับความหมายมูลบทและความหมายเป็นนัยผู้ฟังต้องตีความมูลบท ความหมายเป็นนัย และความหมายอุปลักษณ์เสียก่อน แล้วจึงพลิกกลับเป็นตรงกันข้าม จึงจะเข้าใจความหมายที่ผู้พูดต้องการสื่อ

๒) วัจนกรรมที่ละเมิดเงื่อนไขความจริงใจ เช่น คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ คำแนะนำที่ไม่ต้องการให้ผู้ฟังทำตาม คำขอร้องที่ผู้พูดก็มิได้ต้องการให้ผู้ฟังทำเช่นนั้น ฯลฯ

๓) ถ้อยคำแบบเสียงสะท้อนกลับซึ่งแฝงทัศนคติด้านลบของผู้พูดในบางกรณีอาจมิได้มีผู้ใดกล่าวถ้อยคำนั้นไว้ก่อน แต่ผู้ใช้ถ้อยคำนัยผกผันเชื่อว่าผู้ฟังมีความคิดเช่นนั้น (Wilson and Sperber ๑๙๙๒)

๒. ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน ในงานวิจัยนี้หมายถึง ถ้อยคำนัยผกผันที่ใช้เพื่อโจมตีหรือทำให้ผู้ที่เป็นเป้าหมายเจ็บใจ

๓. ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ ในงานวิจัยนี้หมายถึง ถ้อยคำนัยผกผันที่ใช้ล้อเล่นเพื่อสร้างอารมณ์ขันโดยไม่มีเจตนาโจมตีผู้ใด หากพิจารณาเฉพาะรูป ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อก็ไม่มีส่วนใดต่างไปจากแบบประชดประชัน ดังนั้นหากบริบทหรือน้ำเสียงไม่ชัดเจน ผู้ฟังก็อาจตีความเจตนาล้อเล่นของผู้พูดผิดไปได้ ถ้อยคำนัยผกผันแบบนี้จึงมักใช้ในกลุ่มเพื่อนสนิทหรือในบรรยากาศที่เป็นมิตรเท่านั้น

๔. การตอบถ้อยคำนัยผกผัน ในงานวิจัยนี้หมายถึง ถ้อยคำที่เกิดขึ้นเป็นผลได้รับโดยมีการกล่าวถ้อยคำนัยผกผันเป็นผลัดเริ่มในคู่ถ้อย “การกล่าวถ้อยคำนัยผกผัน-การตอบถ้อยคำนัยผกผัน”

๕. กลวิธีทางภาษา ในงานวิจัยนี้หมายถึง วิธีการทางภาษาที่ผู้พูดใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของกลุ่มสนทนา

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ผู้วิจัยศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผันเฉพาะการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อเท่านั้น

๒. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample Random Sampling)^๒ โดยกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยที่ใช้ในงานวิจัยมีทั้งกลุ่มตัวอย่าง

^๒ การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample Random Sampling) เป็นการสุ่มตัวอย่างซึ่งหน่วยตัวอย่างประชากรที่เปิดโอกาสให้ประชากรทุกหน่วยมีสิทธิ์ได้รับการเลือกเท่า ๆ กัน โดยมีบัญชีรายชื่อของประชากรทุกหน่วยแล้วทำการจับสลากหรือใช้ตารางเลขสุ่ม (Random Number Table) จนได้กลุ่มตัวอย่างประชากรครบตามต้องการ (Angsuehot, S. et al. 2014, P.7)

ผู้พูดที่เป็นนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยและบุคคลที่ทำงานแล้วจำนวน ๔๐๐ คน แบ่งเป็นเพศชาย ๒๐๐ คน (แบ่งเป็นนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเพศชายจำนวน ๑๐๐ คน และบุคคลที่ทำงานแล้วเพศชายจำนวน ๑๐๐ คน) และ เพศหญิง ๒๐๐ คน (แบ่งเป็นนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเพศหญิงจำนวน ๑๐๐ คน และบุคคลที่ทำงานแล้วเพศหญิงจำนวน ๑๐๐ คน)

๓. ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามแบบเติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task ; WDCT)

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. สำรวจและศึกษาเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้แบ่งการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ ๑) แนวคิดถ้อยคำนัยผกผัน และ ๒) แนวคิดคู่ถ้อยคำ และ ๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ๑) งานวิจัยที่ศึกษาการตอบถ้อยคำนัยผกผัน และ ๒) งานวิจัยที่ศึกษาถ้อยคำนัยผกผัน

๒. เก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามแบบเติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task; WDCT) ในการศึกษาทวิทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย และความสัมพันธ์ระหว่างทวิทางภาษาดังกล่าวกับปัจจัยเรื่องสถานการณ์และความสนทนาคู่สนทนา ทั้งนี้ในสาขาวิชาจิตวิทยา (Pragmatics) ยอมรับว่าการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามแบบเติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task; WDCT) เป็นวิธีการที่เหมาะสม โดยเฉพาะหากต้องการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง (Boxer, 1993; Takahashi and Beebe, 1993; Panpothong, 1999; Ongwuttawat, 2006; Ongwuttawat, 2021a; Ongwuttawat, 2021 b; Ongwuttawat, 2021c)

อนึ่ง การกำหนดสถานการณ์การตอบถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทยที่ใช้ในแบบสอบถามฯ ผู้วิจัยกำหนดสถานการณ์โดยดัดแปลงมาจากงานวิจัยเรื่อง “กลวิธีการตอบถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย : กรณีศึกษาคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน” ของ Kongchang (2017) ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ ๑. สถานการณ์การตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน และ ๒. สถานการณ์การตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ โดยแต่ละส่วนประกอบด้วย ๒ สถานการณ์ รวมทั้งสิ้น ๔ สถานการณ์ ดังนี้

ส่วนที่ ๑ ตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน

สถานการณ์ที่ ๑ ผิดเวลานัด

๑. ท่านมีนัดหมายกับอาจารย์/หัวหน้างาน^๑ แต่ท่านไปสายเป็นเวลาเกือบ ๓ ชั่วโมง โดยไม่ได้โทรศัพท์เพื่อบอกเหตุผล เมื่อมาถึงอาจารย์/หัวหน้างานของท่านจึงกล่าวประชดประชันว่า

อาจารย์/หัวหน้างาน : “มาช้ากว่านี้อีกซักสองสามชั่วโมงก็ได้เนะ”

ท่านจะกล่าวตอบอาจารย์/หัวหน้างานในสถานการณ์นี้อย่างไร

๒. ท่านมีนัดหมายกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงาน แต่ท่านไปสายเป็นเวลาเกือบ ๓ ชั่วโมง โดยไม่ได้โทรศัพท์เพื่อบอกเหตุผล เมื่อมาถึงเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่านจึงกล่าวประชดประชันว่า

เพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงาน : “มาช้ากว่านี้อีกซักสองสามชั่วโมงก็ได้เนะ”

ท่านจะกล่าวตอบเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานในสถานการณ์นี้อย่างไร

๓. ท่านมีนัดหมายกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิท แต่ท่านไปสายเป็นเวลาเกือบ ๓ ชั่วโมง โดยไม่ได้โทรศัพท์เพื่อบอกเหตุผล เมื่อมาถึงเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่านจึงกล่าวประชดประชันว่า

^๑ ในการกำหนดคู่ความสัมพันธ์ของคู่สนทนาที่มีสถานภาพต่างกัน ผู้วิจัยมิได้นำปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนาเข้ามาเป็นปัจจัยในการกำหนดสถานการณ์การสนทนาด้วยเนื่องจากปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนาอาจมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันของกลุ่มตัวอย่างฯ ที่มีคู่ความสัมพันธ์ของสถานภาพแตกต่างกัน

เพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิท : “มาซำกว่านี้อีกซักสองสามชั่วโมง
ก็ได้เนะ”

ท่านจะกล่าวตอบเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทในสถานการณ์
นี้อย่างไร

สถานการณ์ที่ ๒ ทำของเสียหาย

๑. ท่านยืมหนังสือเล่มสำคัญของอาจารย์/หัวหน้างาน ไปแต่ท่านไม่ระมัด-
ระวังทำน้ำหกใส่จนหนังสือชำรุดและไม่สามารถซ่อมแซมได้ เมื่อท่านบอกอาจารย์/
หัวหน้างานของท่าน อาจารย์/หัวหน้างานของท่านจึงกล่าวประชดประชันว่า

อาจารย์/หัวหน้างาน : “ที่จริงไม่ต้องเอามาคืนแล้วก็ได้เนะ”

ท่านจะกล่าวตอบอาจารย์/หัวหน้างานในสถานการณ์นี้อย่างไร

๒. ท่านยืมหนังสือเล่มสำคัญของเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานไปแต่ท่าน
ไม่ระมัดระวังทำน้ำหกใส่จนหนังสือชำรุดและไม่สามารถซ่อมแซมได้ เมื่อท่านบอก
เพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่าน เพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่าน
จึงกล่าวประชดประชันว่า

เพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงาน : “ที่จริงไม่ต้องเอามาคืนแล้วก็ได้เนะ”

ท่านจะกล่าวตอบเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานในสถานการณ์นี้อย่างไร

๓. ท่านยืมหนังสือเล่มสำคัญของเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงาน
ที่สนิทไปแต่ท่านไม่ระมัดระวังทำน้ำหกใส่จนหนังสือชำรุดและไม่สามารถซ่อมแซมได้
เมื่อท่านบอกเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่าน เพื่อนร่วมชั้นเรียน
ที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่านจึงกล่าวประชดประชันว่า

เพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิท : “ที่จริงไม่ต้องเอามาคืนแล้ว
ก็ได้เนะ”

ท่านจะกล่าวตอบเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทในสถานการณ์นี้
อย่างไร

ส่วนที่ ๒ ตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ

สถานการณ์ที่ ๑ ใส่เสื้อผ้าสีฉูดฉาด

๑. ท่านใส่เสื้อผ้าสีฉูดฉาดจนเป็นที่สังเกตเห็นของคนทั่วไปเพื่อร่วมงานเลี้ยงปีใหม่พร้อมกับอาจารย์/หัวหน้างาน เมื่อมาถึงอาจารย์/หัวหน้างานของท่านจึงกล่าวหยอกล้อว่า

อาจารย์/หัวหน้างาน : “ใส่มาแบบนี้เดินแบบต่อได้เลยนะเนี่ย”

ท่านจะกล่าวตอบอาจารย์/หัวหน้างานในสถานการณ์นี้อย่างไร

๒. ท่านใส่เสื้อผ้าสีฉูดฉาดจนเป็นที่สังเกตเห็นของคนทั่วไปเพื่อร่วมงานเลี้ยงปีใหม่พร้อมกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงาน เมื่อมาถึงเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่านจึงกล่าวหยอกล้อว่า

เพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงาน : “ใส่มาแบบนี้เดินแบบต่อได้เลยนะเนี่ย”

ท่านจะกล่าวตอบเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานในสถานการณ์นี้อย่างไร

๓. ท่านใส่เสื้อผ้าสีฉูดฉาดจนเป็นที่สังเกตเห็นของคนทั่วไปเพื่อร่วมงานเลี้ยงปีใหม่พร้อมกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิท เมื่อมาถึงเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่านจึงกล่าวหยอกล้อว่า

เพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิท : “ใส่มาแบบนี้เดินแบบต่อได้เลยนะเนี่ย”

ท่านจะกล่าวตอบเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทในสถานการณ์นี้อย่างไร

สถานการณ์ที่ ๒ เล่นโทรศัพท์มือถือ

๑. ท่านกำลังคุยงานสำคัญกับอาจารย์/หัวหน้างาน แต่ท่านเล่นโทรศัพท์มือถือโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องที่คุยอยู่ก่อนเท่าที่ควร อาจารย์/หัวหน้างานของท่านจึงกล่าวหยอกล้อว่า

อาจารย์/หัวหน้างาน : “แอบคุยกับหวานใจอยู่ใช่ไหมเนี่ย”

ท่านจะกล่าวตอบอาจารย์/หัวหน้างานในสถานการณ์นี้อย่างไร

๒. ท่านกำลังคุยงานสำคัญกับเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงาน แต่ท่านเล่นโทรศัพท์มือถือโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องที่คุณอยู่ก่อนเท่าที่ควร เพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานของท่านจึงกล่าวหยอกล้อว่า

เพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงาน : “แอบคุยกับหวานใจอยู่ใช่ไหม๊เนี่ย”

ท่านจะกล่าวตอบเพื่อนร่วมชั้นเรียน/เพื่อนร่วมงานในงานในสถานการณ์นี้
อย่างไร

๓. ท่านกำลังคุยงานสำคัญกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิท แต่ท่านเล่นโทรศัพท์มือถือโดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องที่คุณอยู่ก่อนเท่าที่ควร เพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทของท่านจึงกล่าวหยอกล้อว่า

เพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิท : “แอบคุยกับหวานใจอยู่ใช่ไหม๊เนี่ย”

ท่านจะกล่าวตอบเพื่อนร่วมชั้นเรียนที่สนิท/เพื่อนร่วมงานที่สนิทในสถานการณ์
นี้อย่างไร

ตัวอย่างแบบสอบถามสำหรับการเก็บกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย

สถานการณ์ที่ ๑ ผิดเวลานัด

๑. ท่านมีนัดหมายกับอาจารย์/หัวหน้างาน แต่ท่านไปสายเป็นเวลาเกือบ ๓ ชั่วโมง โดยไม่ได้โทรศัพท์เพื่อบอกเหตุผล เมื่อมาถึงอาจารย์/หัวหน้างานของท่าน จึงกล่าวประชดประชันว่า

อาจารย์/หัวหน้างาน : “มาช้ากว่านี้อีกซักสองสามชั่วโมงก็ได้นะ”

ท่านจะกล่าวตอบอาจารย์/หัวหน้างานในสถานการณ์นี้อย่างไร

- ตอบถ้อยคำนัยผกผันของอาจารย์/หัวหน้างานของท่านโดยพูดว่า.....
.....
- ทำเฉย ๆ เพราะ.....
.....
- ใช้วิธีอื่น คือ
.....

๓. วิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามที่เป็น “ถ้อยคำ” (utterance)^๔ มาวิเคราะห์ตามแนวทางของ Panpothong (1999) Ongwuttawat (2006) Ongwuttawat (2015) Kongchang (2017) Ongwuttawat (2021a) Ongwuttawat (2021b) และ Ongwuttawat (2021c) กล่าวคือ เริ่มจากนำคำตอบมาจำแนกเป็น ถ้อยคำ โดยพิจารณาจาก ๑. การเว้นวรรคของผู้ตอบแบบสอบถามแทนจังหวะหยุดระหว่างถ้อยคำ และ ๒. เนื้อความที่สมบูรณ์ของแต่ละถ้อยคำ เมื่อผู้วิจัยแบ่งคำตอบ

^๔ ผู้วิจัยนิยามคำว่า “ถ้อยคำ” หรือ utterance ตาม Hurford and Heasley (1983) ว่า หมายถึง “ส่วนหนึ่งของการพูดในสถานการณ์หนึ่ง ๆ และเป็นส่วนที่อยู่ระหว่างจังหวะหยุดในการพูดนั้น”

ที่ได้เป็นถ้อยคำแล้วจึงนำถ้อยคำดังกล่าวมาวิเคราะห์หว่านเป็นกลวิธีทางภาษาแบบใดโดยพิจารณาทั้งรูปภาษาและเนื้อความของถ้อยคำนั้น หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์ว่ากลวิธีทางภาษาที่ได้มีวัตถุประสงค์อย่างไรในการสื่อสาร

ส่วนการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนา ผู้วิจัยจะได้ใช้ค่าทางสถิติเพื่อพิสูจน์ว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนา มีความสัมพันธ์กับกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์ความสัมพันธ์ฯ ดังกล่าวด้วยวิธีการทางสถิติแบบ t-test for correlate samples เนื่องจากการคำนวณด้วยค่าสถิติดังกล่าวให้ข้อมูลที่ละเอียดและครบถ้วนมากกว่าการวิเคราะห์ด้วยตนเอง (Yaowarittha, 2011; Ongwuttawat, 2015; Ongwuttawat, 2021a ; Ongwuttawat, 2021b)

๔. เรียบเรียงผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะได้เรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น ๓ หัวข้อ ดังนี้ ๑. กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผัน (แบ่งเป็น ๒ หัวข้อย่อย ได้แก่ ๑.๑ กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน และ ๑.๒ กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ) ๒. ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนา และ ๓. ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนา

๕. เขียนสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

๑. กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผัน

๑.๑ กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน

จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันจำนวนทั้งสิ้น ๔ กลวิธี เรียงลำดับความถี่การปรากฏจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑.๑.๑ กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา
ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังจำแนกออกเป็น ๗ กลวิธีย่อย ได้แก่

๑) การแสดงการขอโทษ

การแสดงการขอโทษ ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังโดยการแสดงการขอโทษ มักปรากฏคำกริยา “โทษ” “ขอโทษ” และ “ขอประทานโทษ” (ในกรณีที่ผู้ฟังมีสถานภาพสูงกว่าผู้พูด) ในถ้อยคำ ทั้งนี้การแสดงการขอโทษจัดเป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาเนื่องจากกลวิธีดังกล่าวเป็นการแสดงว่าผู้พูดไม่ได้ต้องการโต้ตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างตรงไปตรงมา แต่เลือกใช้ถ้อยคำเพื่อขอโทษในสิ่งที่ตนกระทำผิดแทน

ตัวอย่าง

(๑) **ขอประทานโทษ** ค่ะอาจารย์คือว่าหนูติดธุระด่วนจริง ๆ เลยมารช้าและไม่ได้ไลน์บอกอาจารย์ก่อนค่ะ

(ผิดเวลานัด)

(๒) ขอโทษนะแก เราซุ่มซำมทำน้ำอัดลมหกใส่หนังสือเอง...

(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๑)-(๒) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงการขอโทษในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังโดยปรากฏคำกริยา “ขอประทานโทษ” และ “ขอโทษ” ในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๑) และ(๒) ตามลำดับ

๒) การแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจ

การแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจ ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชั้นของผู้ฟังโดยการแสดงว่าผู้พูดไม่ได้ตั้งใจให้เกิดเหตุการณ์บางประการขึ้น มักปรากฏคำกริยา “ไม่ตั้งใจ” “ไม่ได้ตั้งใจ” ในถ้อยคำ ทั้งนี้การแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจจัดเป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ของคู่สนทนาเนื่องจากกลวิธีดังกล่าวเป็นการแสดงว่าผู้พูดไม่ได้ตั้งใจที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์บางประการขึ้นกับผู้ฟัง

ตัวอย่าง

- (๓) ขอโทษครับหัวหน้า ผม**ไม่ได้ตั้งใจ**จะมาสายครับ รถมันติดจริงๆครับผม
(ผิดเวลานัด)
- (๔) ชั้น**ไม่ตั้งใจ**จะทำน้ำหกใส่นะ คนข้าง ๆ มันชนแก้วน้ำมาหกใส่เองล่ะ
(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๓) – (๔) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชั้นของผู้ฟังโดยปรากฏคำกริยา “ไม่ได้ตั้งใจ” และ “ไม่ตั้งใจ” ในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๓) และ (๔) ตามลำดับ

๓) การให้เหตุผล

การให้เหตุผล ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชั้นของผู้ฟังโดยการให้เหตุผลบางประการ ทั้งนี้การให้เหตุผลจัดเป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาเนื่องจากกลวิธีดังกล่าวเป็นการแสดงว่าผู้พูดพยายามกล่าวถึงเหตุผลที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ขึ้นแทนการโต้ตอบถ้อยคำนัยผกผันของผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมาซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งในการสนทนา

ตัวอย่าง

- (๕) คือหนูพาคุณอาไปหาหมอที่โรงพยาบาล เลยมารักษาอะ ขอโทษพี่หัวหน้า
ด้วยนะคะ
(ผิดเวลานัด)

(๖) ลูกสาวชั้นมัธยมเล่นแก้วนํ้าจนนํ้าหกใส่ ขอโทษด้วยแก็ เดี่ยวชั้นซื้อให้แก็ใหม่ละ

(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๕) –(๖) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการให้เหตุผลในการตอบถ้อยคํานัยผกผันแบบประชดประชั้นของผู้ฟังโดยให้เหตุผลว่าต้องพาคณาไปหาหมอที่โรงพยาบาลและลูกสาวเล่นแก้วนํ้าจนนํ้าหกใส่ ในถ้อยคําของตัวอย่างที่ (๕) และ (๖) ตามลำดับ

๔) การให้รายละเอียด

การให้รายละเอียด ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยคํานัยผกผันแบบประชดประชั้นของผู้ฟังโดยการให้รายละเอียดเกี่ยวกับสาเหตุของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้การให้รายละเอียดจัดเป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ของคู่สนทนาเนื่องจากกลวิธีดังกล่าวเป็นการแสดงว่าผู้พูดพยายามรักษาความสัมพันธ์โดยการกล่าวถึงข้อมูลรายละเอียดที่เป็นสาเหตุของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแทนการโต้ตอบถ้อยคํานัยผกผันของผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมา

ทั้งนี้การให้รายละเอียดจะต่างกับการให้เหตุผลตรงที่การให้เหตุผล ผู้พูดจะกล่าวแต่เพียงเหตุผลที่ทำให้เกิดเหตุการณ์เท่านั้น ขณะที่การให้รายละเอียด ผู้พูดจะอธิบายขยายความถึงสาเหตุที่เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างชัดเจน

ตัวอย่าง

(๗) เรามีธุระหลายอย่างเลย ทำกับข้าว ไปส่งลูก กลับมาเอาอาหารใส่สํายางให้แม่แพน ก่อนออกมาช่างแอร์ดันมาล้างแอร์อีก นึกว่าจะทำเวลาได้ แต่มันใช้เวลานานจริง ๆ เลยมาสําย ขอโทษแก็ด้วยนะ

(ผิดเวลานัด)

(๘) ขอโทษอาจารย์นะคะ วันนั้นหนูเอาหนังสือใส่กระเป๋าแล้ว แต่ลืมปิดซิปกระเป๋า แล้วถุงที่หนูใส่หนังสือมาขาดพอดี และฝนมันตกหนักมากเลยทำให้เปียกหนังสือจนขาดค่ะ

(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๗) - (๘) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการให้รายละเอียดในการตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังโดยให้รายละเอียดของการมาผิดเวลานัดและการทำหนังสือเปียกน้ำในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๗) และ (๘) ตามลำดับ

๕) การแสดงความรับผิดชอบ

การแสดงความรับผิดชอบ ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังโดยการแสดงความรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้การแสดงความรับผิดชอบจัดเป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาเนื่องจากกลวิธีดังกล่าวเป็นการแสดงว่าผู้พูดพยายามบอกถึงความรับผิดชอบต่อความเสียหายจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแทนการโต้ตอบถ้อยค่านัยผกผันของผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมาซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งในการสนทนา

ตัวอย่าง

(๙) เราจะทำงานที่ยังเหลือทั้งหมดเอง ขอโทษเพื่อน ๆ ด้วยครับ...

(ผิดเวลานัด)

(๑๐) ขอโทษอาจารย์ด้วยนะคะ เดี่ยวหนูจะขออนุญาตซื้อเล่มใหม่มาคืนให้อาจารย์ค่ะ...

(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๙) - (๑๐) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงความรับผิดชอบต่อในการตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟัง กล่าวคือกลุ่มตัวอย่างแสดงความรับผิดชอบโดยการทำงานคนเดียวจากการมาผิดเวลานัดและการซื้อหนังสือเล่มใหม่ให้ผู้ฟังจากการทำหนังสือเปียกน้ำในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๙) และ (๑๐) ตามลำดับ

๖) การเปลี่ยนประเด็นการสนทนา

การเปลี่ยนประเด็นการสนทนา ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบ ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังโดยการพูดหรือถามถึงสิ่งอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์ที่เป็นสาเหตุให้ผู้ฟังเลือกใช้ถ้อยคำนัยผกผัน ทั้งนี้การเปลี่ยนเป็นประเด็น การสนทนาจัดเป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาเนื่องจาก กลวิธีดังกล่าวเป็นการแสดงว่าผู้พูดพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งจากการโต้ตอบ ถ้อยคำนัยผกผันของผู้ฟังโดยการเปลี่ยนเรื่องหรือประเด็นการสนทนา

ตัวอย่าง

(๑๑) หัวหน้ามาถึงเร็วจังเลยคะ

(ผิดเวลานัด)

(๑๒) แกกินข้าวกลางวันรึยังเนี่ย

(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๑๑) –(๑๒) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการเปลี่ยน ประเด็นการสนทนาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟัง กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างกล่าวว่าผู้ฟังมาถึงเวลานัดเร็วกว่าปกติในสถานการณ์ที่กลุ่มตัวอย่างมาผิด เวลานัด และการถามว่าผู้ฟังรับประทานอาหารกลางวันหรือยังในสถานการณ์ที่กลุ่ม ตัวอย่างทำของเสียหายในถ้อยคำตัวอย่างที่ (๙) และ (๑๐) ตามลำดับโดยถ้อยคำใน ตัวอย่างที่ (๙) และ (๑๐) เป็นถ้อยคำที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นการกล่าวถ้อยคำนัย ผกผันก่อนหน้าของผู้ฟัง

๗) การแสดงการสัญญา

การแสดงการสัญญา ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อย คำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังโดยการสัญญาว่าจะไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้อีก มักปรากฏคำกริยา “สัญญา” ในถ้อยคำ ทั้งนี้การแสดงการสัญญาจัดเป็นกลวิธีทาง ภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ของคู่สนทนาเนื่องจากกลวิธีดังกล่าวผู้พูดผูกมัดหรือ ให้การรับรองแก่ผู้ฟังว่าจะไม่ทำให้เกิดเหตุการณ์เช่นเดิมอีก

ตัวอย่าง

(๑๓) ...หนูสัญญาว่าจะไม่มา late แบบนี้อีกค่ะอาจารย์

(ผิดเวลานัด)

จากตัวอย่างที่ (๑๓) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงการสัญญาว่าจะไม่มาสายอีกในการตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังโดยปรากฏคำกริยา “สัญญา” ในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๓)

นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างอาจใช้กลวิธีการแสดงการสัญญาโดยไม่ปรากฏคำกริยา “สัญญา” ในถ้อยคำก็ได้

ตัวอย่าง

(๑๔) เออ ข้าจะไม่ทำหนังสือของแกเป็นอย่างนี้อีกวะ ขอโทษ

(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๑๔) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงการสัญญาว่าจะไม่ทำหนังสือของเพื่อนที่ไปเสียหายอีกในการตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังโดยไม่ปรากฏคำกริยา “สัญญา” ในถ้อยคำ

๑.๑.๒ กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันโดยการใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชัน (ผู้วิจัยได้นิยามและกล่าวถึงลักษณะของถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชันไว้แล้วในหัวข้อ “กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์” และ “นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย”) ทั้งนี้การใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชันเป็นการใช้ถ้อยคำที่ไม่ได้หมายความตามรูปและผู้พูดมีเจตนาต้องการประชดประชันผู้ฟังที่กล่าวถ้อยค่านัยผกผันในผลการสนทนาก่อนหน้า ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน (ซึ่งในที่นี้คือการใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชัน) แตกต่างจากกลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาเนื่องจากกลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดพยายามเลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่ได้หมายความตามรูปในการสื่อสารเพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะที่รุนแรง (Leech,

1983; Panpithong, 1996) ซึ่งแตกต่างจากกลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาที่ผู้พูดจะเลือกตอบถ้อยคำนัยแฝงของคู่สนทนาโดยใช้ถ้อยคำแบบตรงไปตรงมาและอาจก่อให้เกิดความบาดหมางและ/หรือการเผชิญหน้าระหว่างกัน

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การตัดสินว่าถ้อยคำใดเป็นถ้อยคำนัยแฝงแบบประชด-ประชันหรือถ้อยคำนัยแฝงแบบหยอกล้อโดยอาศัยจากเจตนาในการสื่อสารของกลุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างจะระบุในส่วนท้ายของถ้อยคำซึ่งเป็นคำตอบในแบบสอบถามว่ากลุ่มตัวอย่างมีเจตนาอย่างไรในการกล่าวถ้อยคำ กล่าวคือ หากกลุ่มตัวอย่างระบุในส่วนท้ายของถ้อยคำ เช่น “(ประชด)” “(น้ำเสียงเสียดสี)” “(พูดประชดประชัน)” ฯลฯ ผู้วิจัยก็จะจัดให้ถ้อยคำดังกล่าวเป็นถ้อยคำนัยแฝงแบบประชดประชัน ขณะที่หากกลุ่มตัวอย่างระบุในส่วนท้ายของถ้อยคำ เช่น “(ล้อเล่น)” “(พูดตลก)” ฯลฯ ผู้วิจัยก็จะจัดให้ถ้อยคำดังกล่าวเป็นถ้อยคำนัยแฝงแบบหยอกล้อ หากกลุ่มตัวอย่างไม่ระบุในส่วนท้ายของถ้อยคำซึ่งเป็นคำตอบในแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะอาศัยเนื้อความที่ปรากฏในถ้อยคำจากแบบสอบถามว่าคำตอบข้างต้นเป็นถ้อยคำนัยแฝงแบบประชดประชันหรือถ้อยคำนัยแฝงแบบหยอกล้อ จากผลการวิจัยสามารถจำแนกลักษณะของถ้อยคำนัยแฝงแบบประชดประชันดังกล่าวได้เป็น ๕ ลักษณะย่อย ดังนี้

ก. ถ้อยคำนัยแฝงแบบละเมิดเงื่อนไขความจริงใจ

ตัวอย่าง

(๑๕) ชั้นอนุญาติให้แก้ค่าเติมที่เลขที่ขึ้นมาสาย (ทำเสียงประชด)

(ผิดเวลานัด)

จากตัวอย่างที่ (๑๕) จะเห็นว่าตามทฤษฎีวิัจจนกรรมของ Searle (1969) วิัจจนกรรมการอนุญาติ คือ วิัจจนกรรมที่ผู้พูดมีความยินยอมให้ผู้ฟังกระทำการหนึ่งสิ่งใดตามที่ผู้ฟังต้องการโดยผู้พูดต้องเชื่อว่าผู้ฟังสามารถกระทำการนั้นได้ ดังนั้นถ้อยคำนัยแฝงในรูปวิัจจนกรรมการอนุญาติจึงหมายถึง ถ้อยคำที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขความจริงใจ (sincerity condition) ของวิัจจนกรรมการอนุญาติ กล่าวคือผู้พูดไม่ได้มีความยินยอมให้ผู้ฟังกระทำการหนึ่งสิ่งใดตามที่ผู้ฟังต้องการ แต่ต้องการใช้ถ้อยคำดังกล่าวเพื่อประชด-ประชันในการตอบโดยใช้ถ้อยคำนัยแฝงแบบประชดประชัน ซึ่งในที่นี้ได้แก่การที่กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงการอนุญาติให้ผู้ฟังกล่าวบริภาษกลุ่มตัวอย่าง (ที่พิมพ์ตัวหนา) เพื่อประชดประชัน

**ข. ถ้อยค่านัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกัน
มาวางไว้ด้วยกัน**

ตัวอย่าง

(๑๖) แหม หัวหน้านารักจัง ว่าหนูไม่จบซักที (ประชด)

(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๑๖) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชด-ประชันโดยใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกัน ในการตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชันในที่นี้กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงว่า กลุ่มตัวอย่างรู้สึกชื่นชมผู้ฟัง (ที่พิมพ์ตัวหนา) ที่ผู้ฟังต่อว่ากลุ่มตัวอย่าง (ที่ขีดเส้นใต้) ซึ่งถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนาและขีดเส้นใต้มีความขัดแย้งกัน

**ค. ถ้อยค่านัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่
สมเหตุสมผล**

ตัวอย่าง

(๑๗) วันหลังกูจะเหาะมาประชุมเลย ยิ่งไถงก็มาทันแน่ๆ (พูดด้วยอารมณ์
ประชด)

(ผิดเวลานัด)

จากตัวอย่างที่ (๑๗) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบกล่าวถึง สิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่สมเหตุสมผลเพื่อประชดประชันผู้ฟังในการตอบการตอบถ้อย ค่านัยผกผันแบบประชดประชัน ซึ่งในที่นี้คือการกล่าวว่าจะเหาะมาประชุม

**ง. ถ้อยค่านัยผกผันแบบใช้ระดับของภาษาไม่เหมาะสมกับ
บุคคล**

ตัวอย่าง

(๑๘) วันหลังอะไรที่แกทูลเกล้าให้ยืมมา ชั้นจะรักษาเท่าชีวิตเลย (เสียง
ประชด)

(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๑๘) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสมเพื่อประชดประชันในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน ซึ่งในที่นี้ได้แก่ การใช้คำว่า “ทูลเกล้า” เพื่อใช้เรียกกริยา “ให้” ของผู้ฟังทั้งที่ผู้ฟังไม่ได้มีบรรดาศักดิ์เทียบเท่าชั้นที่จะใช้ราชาศัพท์

จ. ถ้อยคำนัยผกผันแบบเสียงสะท้อน

ถ้อยคำนัยผกผันแบบเสียงสะท้อน หมายถึง ถ้อยคำแบบเสียงสะท้อนกลับซึ่งแฝงทัศนคติด้านลบของผู้พูดในบางกรณีอาจมิได้มีผู้ใดกล่าวถ้อยคำนั้นไว้ก่อน แต่ผู้ใช้ถ้อยคำนัยผกผันเชื่อว่าผู้ฟังมีความคิดเช่นนั้น (Wilson and Sperber, 1992 อ้างถึงใน Panpothong, 2012)

ตัวอย่าง

(๑๙) ใช้สิ ภูมันเป็นพวกคนไม่ตรงเวลา ไหนจะเหมือนมิงละ (ประชด)
(ผิดเวลานัด)

จากตัวอย่างที่ (๑๙) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบเสียงสะท้อน (Echoic irony) โดยใช้ถ้อยคำที่แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นคนไม่ตรงต่อเวลา (ที่พิมพ์ตัวหนา) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าผู้ฟังมีความคิดเช่นนั้นต่อกลุ่มตัวอย่าง

๑.๑.๓ กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน

จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน โดยการใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ (ผู้วิจัยได้นิยามและกล่าวถึงลักษณะของถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อไว้แล้วในหัวข้อ “กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์” และ “นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย”) ทั้งนี้ การใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อเป็นการใช้ถ้อยคำที่ไม่ได้หมายความว่าตามรูปและ ผู้พูดมีเจตนาต้องการหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันแก่ผู้ฟังที่กล่าวถ้อยคำนัยผกผันในผลัดการสนทนาก่อนหน้า รวมถึงช่วยลดความตึงเครียดของสถานการณ์การสนทนาที่กำลังมีความขัดแย้ง

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การตัดสินว่าถ้อยคำใดเป็นถ้อยคำนัยผกผันแบบ
หยอกล้อโดยอาศัยจากเจตนาในการสื่อสารของกลุ่มตัวอย่างตั้งที่ได้กล่าวไว้แล้วใน
หัวข้อ ๑.๑.๒

จากผลการวิจัยสามารถจำแนกลักษณะของถ้อยคำนัยผกผันแบบ
หยอกล้อดังกล่าวได้เป็น ๔ ลักษณะย่อย ดังนี้

ก. ถ้อยคำนัยผกผันแบบละเมิดเงื่อนไขความจริงใจ

ตัวอย่าง

(๒๐) หนูให้หัวหน้าเขกหัวหนูได้เลยค่ะที่มาช้า (พูดแบบหยอกล้อ)

(ผิดเวลานัด)

จากตัวอย่างที่ (๒๐) จะเห็นว่าตามทฤษฎีวิัจจนกรรมของ Searle (1969)
วิัจจนกรรมการอนุญาต คือ วิัจจนกรรมที่ผู้พูดมีความยินยอมให้ผู้ฟังกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด
ตามที่ผู้ฟังต้องการโดยผู้พูดต้องเชื่อว่าผู้ฟังสามารถกระทำสิ่งนั้นได้ ดังนั้นถ้อยคำนัย
ผกผันในรูปวิัจจนกรรมการอนุญาตจึงหมายถึง ถ้อยคำที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขความจริงใจ
(sincerity condition) ของวิัจจนกรรมการอนุญาต กล่าวคือผู้พูดไม่ได้มีความยินยอมให้
ผู้ฟังกระทำ สิ่งหนึ่งสิ่งใดตามที่ผู้ฟังต้องการแต่ต้องการใช้ถ้อยคำดังกล่าวเพื่อ
หยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน ซึ่งในที่นี้
ได้แก่การที่กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงการอนุญาตให้ผู้ฟังเขกศีรษะกลุ่มตัวอย่าง
(ที่พิมพ์ตัวหนา) เพื่อหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน

ข. ถ้อยคำนัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกัน

มาวางไว้ด้วยกัน

ตัวอย่าง

(๒๑) แก่ใจดีจัง ประชดชั้นชุดใหญ่เลย (พูดเล่นๆ)

(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๒๑) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันโดยใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกันในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันในที่นี้กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงว่ากลุ่มตัวอย่างรู้สึกชื่นชมผู้ฟัง (ที่พิมพ์ตัวหนา) ที่ผู้ฟังกล่าวประชดกลุ่มตัวอย่าง (ที่ขีดเส้นใต้) ซึ่งถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนาและขีดเส้นใต้มีความขัดแย้งกัน

ค. ถ้อยคำนัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่

สมเหตุสมผล

(๒๒) เตี่ยวหนูซื้อให้พี่ล้านเล่มเลยคะ (ทำเสียงล้อเล่น)

(ทำของเสียดาย)

จากตัวอย่างที่ (๒๒) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่สมเหตุสมผลเพื่อหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันในการตอบการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน ซึ่งในที่นี้คือการกล่าวว่าจะซื้อหนังสือของผู้ฟังที่กลุ่มตัวอย่างทำเสียดายจำนวนล้านเล่ม

ง. ถ้อยคำนัยผกผันแบบใช้ระดับของภาษาไม่เหมาะสมกับ

บุคคล

(๒๓) แกเสด็จมาเร็วนี้นา อย่าโกรธกันสิเพื่อน (พูดเล่น)

(ผิดเวลานัด)

จากตัวอย่างที่ (๒๓) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสมเพื่อหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน ซึ่งในที่นี้ได้แก่ การใช้คำว่า “เสด็จ” เพื่อใช้เรียกกริยา “ไป” ของผู้ฟังทั้งที่ผู้ฟังไม่ได้มีบรรดาศักดิ์เทียบเท่าชั้นที่จะใช้ราชาศัพท์

๑.๑.๔ กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนา

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังจำแนกออกเป็น ๓ กลวิธีย่อย ได้แก่

๑) การบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้อง

การบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้อง ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบด้วยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟัง โดยการบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มักปรากฏคำกริยา “เข้าใจผิด” “เข้าใจไม่ถูกต้อง” “เข้าใจไม่ถูกต้อง” ฯลฯ ในถ้อยคำ ทั้งนี้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวอาจนำไปสู่ความขัดแย้งในการสนทนาเนื่องจากการตำหนิว่าผู้ฟังเข้าใจไม่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ตัวอย่าง

(๒๔) แก่เข้าใจผิดแล้ว แก่หนดเที่ยงไม่ใช่สิบโมง...

(ผิดเวลานัด)

(๒๕) หัวหน้าเข้าใจไม่ถูกต้อง หนังสือตอนถึงมือผมมันก็ชำรุดแบบนี้อยู่แล้วครับ...

(ทำของเสียหาย)

จากตัวอย่างที่ (๒๔)-(๒๕) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในกาตอบด้วยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน โดยปรากฏคำกริยา “เข้าใจผิด” และ “เข้าใจไม่ถูกต้อง” ในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๒๔) และ (๒๕) ตามลำดับ

๒) การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ

การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบด้วยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังโดยการใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ มักปรากฏคำแสดงความหมายในเชิงลบในถ้อยคำ ทั้งนี้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวเป็นกลวิธีที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาเนื่องจากการแสดงว่าผู้พูดกำลังไม่พอใจผู้ฟังที่กล่าวถ้อยคำนัยผกผัน

ตัวอย่าง

(๒๖) งกมากเลยแก เรื่องแค่นี้เอง

(ทำของเสียหาย)

(๒๖) ข้างจับผิดกะอีแค้มาซ่าแค้นี้

(ผิดเวลานัด)

จากตัวอย่างที่ (๒๖)-(๒๗) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจในการตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชัน โดยปรากฏคำกริยาที่มีความหมายในเชิงลบ “งก” และ “ข้างจับผิด” ในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๒๖) และ (๒๗) ตามลำดับ

๓) การแสดงการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนา

การแสดงการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนา ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังโดยการสั่งให้ผู้ฟังยุติการกล่าวถ้อยค่านัยผกผัน ทั้งนี้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวเป็นกลวิธีที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งของคู่การสนทนาเนื่องจากการแสดงอำนาจของผู้พูดในการสั่งให้ผู้ฟังยุติการกล่าวถ้อยค่านัยผกผัน

กลวิธีการใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจต่างกับกลวิธีการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนาตรงที่ในการใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ ผู้พูดมีเจตนาต้องการความไม่พึงพอใจต่อผู้ฟังเท่านั้น ขณะที่การแสดงการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนาเป็นการแสดงเจตนาว่าผู้พูดไม่พอใจผู้ฟังและต้องการให้ผู้ฟังยุติการสนทนาหรือการกระทำที่กำลังกระทำอยู่ด้วย

ตัวอย่าง

(๒๘) หยุตประชดเลยคะหัวหน้า

(ทำของเสียหาย)

(๒๙) ห้ามพูดแบบนี้อีกนะแก

(ผิดเวลานัด)

จากตัวอย่างที่ (๒๘)-(๒๙) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนาในการตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบประชดประชัน โดยให้หยุตการประชดประชันและการพูดในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๒๘) และ (๒๙) ตามลำดับ

๑.๒ กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบ หยอกล้อ

จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อจำนวนทั้งสิ้น ๔ กลวิธี เรียงลำดับความถี่การปรากฏจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑.๒.๑ กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังจำแนกออกเป็น ๔ กลวิธีย่อย ได้แก่

๑) การให้เหตุผล

การให้เหตุผล ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยการให้เหตุผลบางประการ ทั้งนี้การให้เหตุผลจัดเป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาเนื่องจากกลวิธีดังกล่าวเป็นการแสดงว่าผู้พูดพยายามกล่าวถึงเหตุผลที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ขึ้นแทนการโต้ตอบถ้อยคำนัยผกผันของผู้ฟังโดยตรงไปตรงมาซึ่งอาจนำไปสู่ความขัดแย้งในการสนทนา

ตัวอย่าง

(๓๐) มันไม่มีชุดอื่นจริงๆคะอาจารย์ ที่จริงหนูก็ไม่อยากใส่ชุดนี้เลย...

(ใส่เสื้อผ้าสีจืดจาง)

(๓๑) พอดีลูกกุญป่วยพอดี ทางโรงพยาบาลเขาจะโทรมาตามถ้ามีอะไร...

(เล่นโทรศัพท์มือถือ)

จากตัวอย่างที่ (๓๐) – (๓๑) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการให้เหตุผลในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยให้เหตุผลว่าไม่มีเสื้อผ้าชุดอื่น และต้องติดต่อทางไลน์กับทางโรงพยาบาลในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๓๐) และ (๓๑) ตามลำดับ

๒) การแสดงการขอโทษ

การแสดงการขอโทษ ในที่นี้หมายถึง การที่ ผู้พูดตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยการแสดงการขอโทษ มักปรากฏคำกริยา “โทษ” “ขอโทษ” และ “ขอประทานโทษ” (ในกรณีที่ผู้ฟังมีสถานภาพสูงกว่าผู้พูด) ในถ้อยคำ ทั้งนี้การแสดงการขอโทษจัดเป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาเนื่องจากกลวิธีดังกล่าวเป็นการแสดงว่าผู้พูดไม่ได้ต้องการโต้ตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งโดยตรงไปตรงมา แต่เลือกใช้ถ้อยคำเพื่อขอโทษในสิ่งที่ตนกระทำผิดแทน

ตัวอย่าง

(๓๒) ขอโทษค่ะครู หนูซักเสื้อผ้าชุดที่จะใส่มั่กันจริงๆ เลยต้องใสตัวนี้มา...
(ใสเสื้อผ้าสีจืดจาด)

(๓๓) โทษนะเพื่อนที่ต้องจ้องโทรศัพท์ไปด้วยคุณงานไปด้วย พอดีเรามีปัญหาที่ต้องคอยติดต่อกับที่บ้านนิดหน่อย...
(เล่นโทรศัพท์มือถือ)

จากตัวอย่างที่ (๓๒) –(๓๓) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดงการขอโทษในการตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยปรากฏคำกริยา “ขอโทษ” และ “โทษ” ในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๓๒) และ(๓๓) ตามลำดับ

๓) การแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจ

การแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจ ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยการแสดงว่าผู้พูดไม่ได้ตั้งใจให้เกิดเหตุการณ์บางประการขึ้น มักปรากฏคำกริยา “ไม่ตั้งใจ” “ไม่ได้ตั้งใจ” ในถ้อยคำ ทั้งนี้การแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจจัดเป็นกลวิธีทางภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ของคู่สนทนาเนื่องจากกลวิธีดังกล่าวเป็นการแสดงว่าผู้พูดไม่ได้ตั้งใจที่จะทำให้เกิดเหตุการณ์บางประการขึ้นกับผู้ฟัง

ตัวอย่าง

(๓๔) หนูไม่ได้ตั้งใจจะใส่ชุดนี้มาเลยคะหัวหน้า คนที่บ้านเขาซักผ้าให้หนูไม่ทันคะ
(ใสเสื้อผ้าสีจืดจาด)

(๓๕) ข้าไม่ตั้งใจเล่นมือถือนะ พอดีแม่แฟนเขาป่วย คอยฟังโทรศัพท์เขา
อยู่เนี่ย

(เล่นโทรศัพท์มือถือ)

จากตัวอย่างที่ (๓๔)–(๓๕) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการแสดง
ความไม่ได้ตั้งใจในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยปรากฏคำกริยา
“ไม่ได้ตั้งใจ” และ “ไม่ตั้งใจ” ในถ้อยคำของตัวอย่างที่(๓๔) และ (๓๕) ตามลำดับ

๔) การเปลี่ยนประเด็นการสนทนา

การเปลี่ยนประเด็นการสนทนา ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบ
ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยการพูดหรือถามถึงสิ่งอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับ
เหตุการณ์ที่เป็นสาเหตุให้ผู้ฟังเลือกใช้ถ้อยคำนัยผกผัน ทั้งนี้การเปลี่ยนเป็นประเด็นการ
สนทนาจัดเป็นกลวิธีการทางภาษาที่ช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาเนื่องจากกลวิธี
ดังกล่าวเป็นการแสดงว่าผู้พูดพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งจากการโต้ตอบถ้อย
คำนัยผกผันของผู้ฟังโดยการเปลี่ยนเรื่องหรือประเด็นการสนทนา

ตัวอย่าง

(๓๖) ...วันนี้อากาศร้อนมากครับหัวหน้า

(ใส่เสื้อผ้าสีจูดขนาด)

(๓๗) แก่ใช้ไอโฟนรุ่นอะไรแล้วตอนนี้

(เล่นโทรศัพท์มือถือ)

จากตัวอย่างที่ (๓๖) – (๓๗) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการเปลี่ยน
ประเด็นการสนทนาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟัง กล่าวคือ กลุ่ม
ตัวอย่างกล่าวถึงสภาพอากาศที่ร้อนในสถานการณ์ที่กลุ่มตัวอย่างใส่เสื้อผ้าสีจูดขนาด
และการถามว่าผู้ฟังใช้โทรศัพท์มือถือรุ่นใดในสถานการณ์ที่กลุ่มตัวอย่างเล่นโทรศัพท์
มือถือในถ้อยคำตัวอย่างที่ (๓๖) และ (๓๗) ตามลำดับโดยถ้อยคำในตัวอย่างที่ (๓๖) และ
(๓๗) เป็นถ้อยคำที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นการกล่าวถ้อยคำนัยผกผันก่อนหน้าของผู้ฟัง

๑.๒.๒ กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันโดยใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ (ผู้วิจัยได้นิยามและกล่าวถึงลักษณะของถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อไว้แล้วในหัวข้อ “กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์” และ “นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย”) ทั้งนี้การใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อเป็นการใช้ถ้อยคำที่ไม่ได้หมายความว่าตามรูปและผู้พูดมีเจตนาต้องการหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันแก่ผู้ฟังที่กล่าวถ้อยคำนัยผกผันในผลัดการสนทนาท่อนหน้า รวมถึงช่วยลดความตึงเครียดของสถานการณ์การสนทนาที่กำลังมีความขัดแย้ง

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การตัดสินว่าถ้อยคำใดเป็นถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อโดยอาศัยจากเจตนาในการสื่อสารของกลุ่มตัวอย่างดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ ๑.๑.๒

จากผลการวิจัยสามารถจำแนกลักษณะของถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อดังกล่าวได้เป็น ๔ ลักษณะย่อย ดังนี้

ก. ถ้อยคำนัยผกผันแบบละเมิดเงื่อนไขความจริงใจ

ตัวอย่าง

(๓๘) พูดเอาใจขึ้นดีมากเลยนะแก (พูดเล่น)

(เล่นโทรศัพท์มือถือ)

จากตัวอย่างที่ (๓๘) จะเห็นว่าตามทฤษฎีวิัจจนกรรมของ Searle (1969) วิัจจนกรรมการชม คือ วิัจจนกรรมที่ผู้พูดชื่นชมพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟังโดยผู้พูดต้องเชื่อว่าพฤติกรรมหรือการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม ดังนั้นถ้อยคำนัยผกผันในรูปวิัจจนกรรมการชมจึงหมายถึง ถ้อยคำที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขความจริงใจ (sincerity condition) ของวิัจจนกรรมการชม กล่าวคือผู้พูดไม่ได้มีความชื่นชมพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟังแต่ต้องการใช้ถ้อยคำดังกล่าวเพื่อหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันในการตอบการถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ ซึ่งในที่นี้ได้แก่การที่กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงการชื่นชมว่าผู้ฟังพูดเอาใจผู้พูดเป็นอย่างดี (ที่พิมพ์ตัวหนา) เพื่อหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน

ก. ถ้อยค่านัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกัน

มาวางไว้ด้วยกัน

ตัวอย่าง

(๓๙) **ขอบใจนะจ๊ะ** ที่ประชดชั้น (พูดสนุก ๆ)

(ใส่เสื้อผ้าสีฉูดฉาด)

จากตัวอย่างที่ (๓๙) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันโดยใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกันในการตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบหยอกล้อในที่นี้กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงว่ากลุ่มตัวอย่างแสดงการขบขันผู้ฟัง (ที่พิมพ์ตัวหนา) ที่ผู้ฟังกล่าวประชดกลุ่มตัวอย่าง (ที่ขีดเส้นใต้) ซึ่งถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนาและขีดเส้นใต้มีความขัดแย้งกัน

ข. ถ้อยค่านัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่

สมเหตุสมผล

ตัวอย่าง

(๔๐) **ก็ูกำลังจะไปประกวดมิสยูนิเวอร์ส** (หัวเราะแบบล้อเล่น)

(ใส่เสื้อผ้าสีฉูดฉาด)

จากตัวอย่างที่ (๔๐) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยค่านัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่สมเหตุสมผลเพื่อหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันในการตอบการตอบถ้อยค่านัยผกผันแบบหยอกล้อ ซึ่งในที่นี้คือการกล่าวว่าคุณผู้พูดจะไปประกวดมิสยูนิเวอร์ส

ง. ถ้อยค่านัยผกผันแบบใช้ระดับของภาษาไม่เหมาะสมกับ

บุคคล

ตัวอย่าง

(๔๑) **ก่อนจะประชดชั้น ทอดพระเนตรแกขึ้นมาฟังพวกเราคุยกันหน่อยซิจ๊ะ**

(พูดหยอกล้อ)

(เล่นโทรศัพท์มือถือ)

จากตัวอย่างที่ (๔๑) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสมเพื่อหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ การใช้คำว่า “ทอดพระเนตร” เพื่อใช้เรียกกริยาของผู้ฟัง ทั้งที่ผู้ฟังไม่ได้มีบรรดาศักดิ์เทียบเท่าชั้นที่จะใช้ราชาศัพท์

๑.๒.๓ กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน

จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยการใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน (ผู้วิจัยได้นิยามและกล่าวถึงลักษณะของถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันไว้แล้วในหัวข้อ “กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์” และ “นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย”) ทั้งนี้การใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันเป็นการใช้ถ้อยคำที่ไม่ได้หมายความตามรูปและผู้พูดมีเจตนาต้องการประชดประชันผู้ฟังที่กล่าวถ้อยคำนัยผกผันในผลัดการสนทนาก่อนหน้า ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน (ซึ่งในที่นี้คือ การใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน) แตกต่างจากกลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาเนื่องจากกลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันเป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดพยายามเลือกใช้ถ้อยคำที่ไม่ได้หมายความตามรูปในการสื่อสารเพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะที่รุนแรง (Leech, 1983; Panpothong, 1996) ซึ่งแตกต่างจากกลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาที่ผู้พูดจะเลือกตอบถ้อยคำนัยผกผันของคู่สนทนาโดยใช้ถ้อยคำแบบตรงไปตรงมาและอาจก่อให้เกิดความบาดหมางและ/หรือการเผชิญหน้าระหว่างกัน

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การตัดสินว่าถ้อยคำใดเป็นถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันโดยอาศัยจากเจตนาในการสื่อสารของกลุ่มตัวอย่างดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ ๑.๑.๒

จากผลการวิจัยสามารถจำแนกลักษณะของถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อดังกล่าวได้เป็น ๕ ลักษณะย่อย ดังนี้

ก. ถ้อยคำนัยผกผันแบบละเมิดเขื่อนไขความจริงใจ

ตัวอย่าง

(๔๒) แกนี่มันเป็นคนพูดดีจังเลยว่ะ (ทำเสียงประชด)

(ใส่เสื้อผ้าสีฉูดฉาด)

จากตัวอย่างที่ (๔๒) จะเห็นว่าตามทฤษฎีวิัจจนกรรมของ Searle (1969) วิัจจนกรรมการชม คือ วิัจจนกรรมที่ผู้พูดชื่นชมพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟังโดยผู้พูดต้องเชื่อว่าพฤติกรรมหรือการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม ดังนั้นถ้อยคำนัยผกผันในรูปวิัจจนกรรมการชมจึงหมายถึง ถ้อยคำที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขความจริงใจ (sincerity condition) ของวิัจจนกรรมการชม กล่าวคือผู้พูดไม่ได้มีความชื่นชมพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟังแต่ต้องการใช้ถ้อยคำดังกล่าวเพื่อประชดประชันในการตอบการถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ ซึ่งในที่นี้ได้แก่การที่กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงการชื่นชมว่าผู้ฟังพูดเอาใจผู้พูดเป็นอย่างดี (ที่พิมพ์ตัวหนา) เพื่อประชดประชัน

ข. ถ้อยคำนัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาวางไว้ด้วยกัน

ตัวอย่าง

(๔๓) **มึงเป็นคนดีจริงๆ** แหวะกูไม่หยุดเลย (กำลังพูดประชด)

(เล่นไทรศัพทมี้อถือ)

จากตัวอย่างที่ (๔๓) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันโดยใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกันในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อในที่นี้กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงว่ากลุ่มตัวอย่างแสดงการชมผู้ฟัง (ที่พิมพ์ตัวหนา) ที่ผู้ฟังกล่าวประชด (“แหวะ”) กลุ่มตัวอย่าง (ที่ขีดเส้นใต้) ซึ่งถ้อยคำที่พิมพ์ตัวหนาและขีดเส้นใต้มีความขัดแย้งกัน

ค. ถ้อยคำนัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปได้หรือไม่สมเหตุสมผล

ตัวอย่าง

(๔๔) **เตี๊ยะจะเสกชุดลิเกนี่ให้เป็นชุดนางฟ้าเลย** (ประชด)

(ใส่เสื้อฟ้าสีรุณาคาด)

จากตัวอย่างที่ (๔๔) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่สมเหตุผลเพื่อประชดประชันในการตอบการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อซึ่งในที่นี้คือการเสกขุตลิกให้เป็นขุตนางฟ้า

ง. ถ้อยคำนัยผกผันแบบใช้ระดับของภาษาไม่เหมาะสมกับ

บุคคล

ตัวอย่าง

(๔๕) แค่นี้ก็ต้องแซวด้วยหรือคุณชาย (พูดประชดครับ)

(เล่นโทรศัพท์มือถือ)

จากตัวอย่างที่ (๔๕) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสมเพื่อประชดประชันในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ ซึ่งในที่นี้ได้แก่ การใช้คำว่า “คุณชาย” เพื่อใช้เรียกผู้ฟังทั้งที่ผู้ฟังไม่ได้มีบรรดาศักดิ์เทียบเท่าชั้นที่จะใช้ราชาศัพท์

จ. ถ้อยคำนัยผกผันแบบเสียงสะท้อน

ถ้อยคำนัยผกผันแบบเสียงสะท้อน หมายถึง ถ้อยคำแบบเสียงสะท้อนกลับซึ่งแฝงทัศนคติด้านลบของผู้พูดในบางกรณีอาจมิได้มีผู้ใดกล่าวถ้อยคำนั้นไว้ก่อน แต่ผู้ใช้ถ้อยคำนัยผกผันเชื่อว่าผู้ฟังมีความคิดเช่นนั้น (Wilson and Sperber, 1992 อ้างถึงใน Pan Pothong, 2012)

ตัวอย่าง

(๔๖) จริงสิ ชั้นมันพวกบ้านนอกเข้ากรุง จะใส่มิตรสนิยมเหมือนแกได้ไงล่ะ (ประชด)

(ใส่เสื้อผ้าสีฉูดฉาด)

จากตัวอย่างที่ (๔๖) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบเสียงสะท้อน (Echoic irony) โดยใช้ถ้อยคำที่แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นคนไม่ทันสมัยหรือ “บ้านนอกเข้ากรุง” (ที่พิมพ์ตัวหนา) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าผู้ฟังมีความคิดเช่นนั้นต่อกลุ่มตัวอย่าง

๑.๒.๔ กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนา

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบ หยอกล้อของผู้ฟังจำแนกออกเป็น ๓ กลวิธีย่อย ได้แก่

๑) การบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้อง

การบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้อง ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยการบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มักปรากฏคำกริยา “เข้าใจผิด” “เข้าใจไม่ถูก” “เข้าใจไม่ถูกต้อง” ฯลฯ ในถ้อยคำ ทั้งนี้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวอาจนำไปสู่ความขัดแย้งในการสนทนาเนื่องจากการตำหนิว่าผู้ฟังเข้าใจไม่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ตัวอย่าง

(๔๗) แกเข้าใจผิดแล้ว

(ใส่เสื้อผ้าสีชุดขนาด)

(๔๘) แกเข้าใจไม่ถูกต้องนะ ที่แกจะมาว่าเราแบบนี้ให้คนอื่นได้ยิน

(เล่นโทรศัพท์มือถือ)

จากตัวอย่างที่ (๔๗)-(๔๘) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการบอกว่าผู้ฟังเข้าใจผิดหรือไม่ถูกต้องเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ โดยปรากฏคำกริยา “เข้าใจผิด” และ “เข้าใจไม่ถูกต้อง” ในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๔๗) และ (๔๘) ตามลำดับ

๒) การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ

การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ มักปรากฏคำที่มีความหมายเชิงลบในถ้อยคำ ทั้งนี้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวเป็นกลวิธีที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาเนื่องจากการแสดงว่าผู้พูดกำลังไม่พอใจผู้ฟังที่กล่าวถ้อยคำนัยผกผัน

ตัวอย่าง

(๔๙) ปากไม่ดีเลยนะแก ว่าเพื่อนแบบนี้ได้ไง...

(ใส่เสื้อผ้าสีจืดจาด)

(๕๐) นิสัยเสีย พูดไม่รู้จักรักภรรยาใจคนอื่น...

(เล่นโทรศัพท์มือถือ)

จากตัวอย่างที่ (๔๙)-(๕๐) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ โดยปรากฏคำกริยาที่มีความหมายในเชิงลบ “ปากไม่ดี” และ “นิสัยเสีย” ในถ้อยคำของตัวอย่างที่(๒๖) และ (๒๗) ตามลำดับ

๓) การแสดงการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนา

การแสดงการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนา ในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังโดยการสั่งให้ผู้ฟังยุติการกล่าวถ้อยคำนัยผกผัน ทั้งนี้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวเป็นกลวิธีที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งของคู่การสนทนาเนื่องจากเป็นการแสดงอำนาจของผู้พูดในการสั่งให้ผู้ฟังยุติการกล่าวถ้อยคำนัยผกผัน

กลวิธีการใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจต่างกับกลวิธีการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนาตรงที่ ในการใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ ผู้พูดมีเจตนาต้องการความไม่พึงพอใจต่อผู้ฟังเท่านั้น ขณะที่การแสดงการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนาเป็นการแสดงเจตนาว่าผู้พูดไม่พอใจผู้ฟังและต้องการให้ผู้ฟังยุติการสนทนาหรือการกระทำที่กำลังกระทำอยู่ด้วย

ตัวอย่าง

(๕๑) หุบปากไปเลยแก

(ใส่เสื้อผ้าสีจืดจาด)

(๕๒) ไม่ต้องประชดอีกนะ

(เล่นโทรศัพท์มือถือ)

จากตัวอย่างที่ (๕๑)-(๕๒) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการสั่งให้ผู้ฟังยุติการสนทนาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ โดยให้หยุดการพูดและ

การประชดประชันในถ้อยคำของตัวอย่างที่ (๕๑) และ (๕๒) ตามลำดับ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นสามารถแสดงค่าความถี่ (ร้อยละ) ของกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน (Table 1 และ Figure 2) และถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ (Table 2 และ Figure 3) ได้ดังตารางและแผนภูมิต่อไปนี้

Table 1: Frequency (percentage) of linguistic strategies that a sample of Thai speakers use in response to sarcastic verbal irony

กลวิธีทางภาษา	ความถี่ (ร้อยละ)
๑. กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา	๗๐.๑๙
๒. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน	๑๙.๑๙
๓. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน	๑๐.๒๗
๔. กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนา	๐.๔๐
รวม	๑๐๐.๐๐

จากค่าความถี่ของกลวิธีทางภาษา ใน Table 1 ข้างต้นสามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

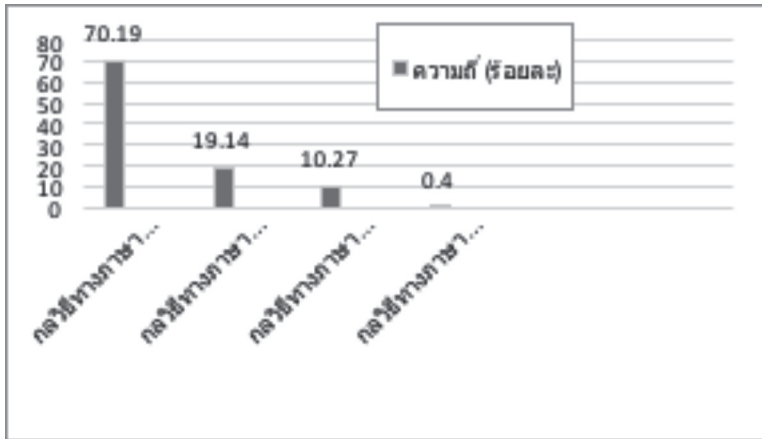

Figure 2: Frequency (percentage) of linguistic strategies that a sample of Thai speakers use in response to sarcastic verbal irony

Table 2: Frequency (percentage) of linguistic strategies that a sample of Thai speakers use in response to playful verbal irony

กลยุทธ์ทางภาษา	ความถี่ (ร้อยละ)
๑. กลยุทธ์ทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา	๗๓.๑๗
๒. กลยุทธ์ทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน	๒๐.๑๕
๓. กลยุทธ์ทางภาษาแบบประชดประชัน	๖.๖๓
๔. กลยุทธ์ทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนา	๐.๐๕
รวม	๑๐๐.๐๐

จากค่าความถี่ของกลยุทธ์ทางภาษาฯ ใน Table 2 ข้างต้นสามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

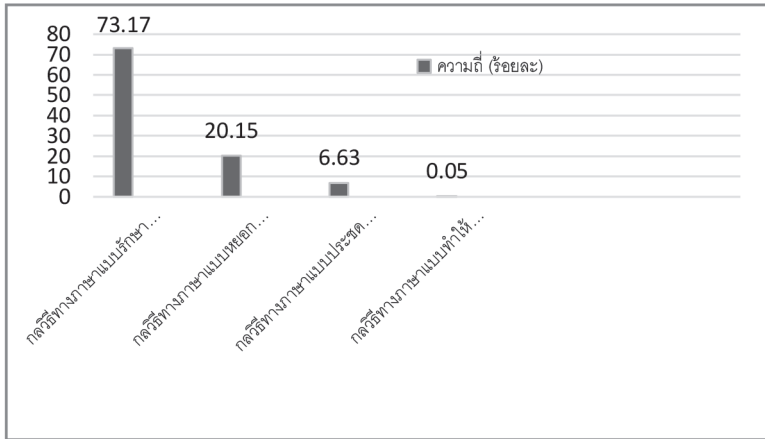

Figure 3: Frequency (percentage) of linguistic strategies that a sample of Thai speakers use in response to playful verbal irony

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปความถี่ (ร้อยละ) ของกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อได้ดัง Table 3 และ Figure 4 ต่อไปนี้

Table 3: Frequency (percentage) of linguistic strategies that a sample of Thai speakers use in response to sarcastic and playful verbal irony

ประเภทของถ้อยคำนัยผกผัน ในผลัดเริ่ม กลวิธีทางภาษา	ถ้อยคำนัยผกผันแบบ ประชดประชัน ในผลัดเริ่ม (ร้อยละ)	ถ้อยคำนัยผกผัน แบบหยอกล้อ ในผลัดเริ่ม (ร้อยละ)
๑. กลวิธีทางภาษาแบบรักษา ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา	๗๐.๑๙	๗๓.๑๗
๒. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน	๑๙.๑๔	๖.๖๓
๓. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อ หรือสร้างอารมณ์ขัน	๑๐.๒๗	๒๐.๑๕
๔. กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิด ความขัดแย้งในการสนทนา	๐.๔๐	๐.๐๕
รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

จากค่าความถี่ของกลวิธีทางภาษาฯ ใน Table 3 ข้างต้นสามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

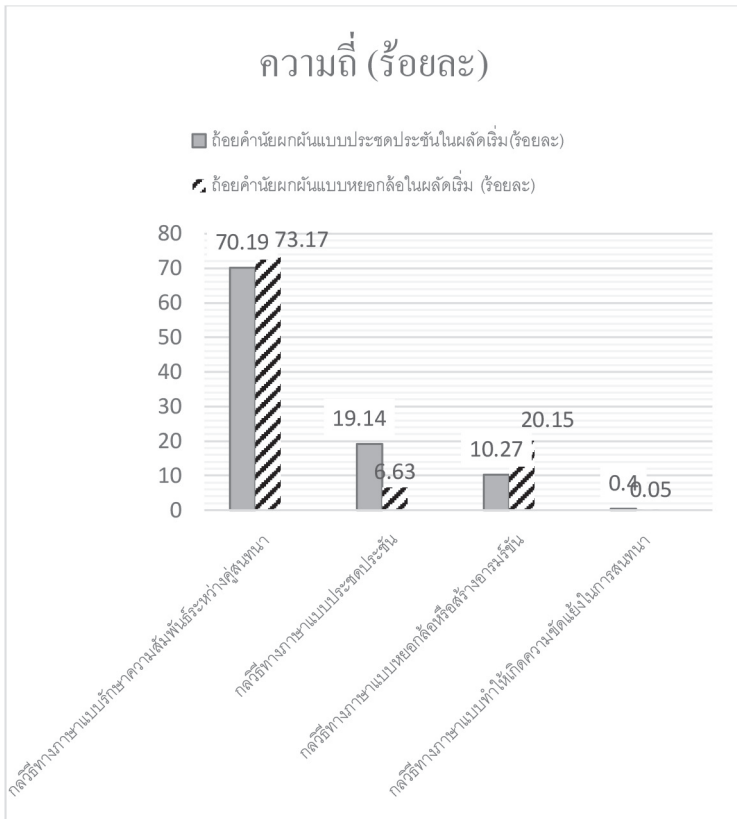

Figure 4: Frequency (percentage) of linguistic strategies that a sample of Thai speakers use in response to sarcastic and playful verbal irony

จากผลการวิจัยใน Table 1-3 และ Figure 2-4 พบว่าเมื่อกลุ่มตัวอย่างต้องเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันทั้งถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ กลุ่มตัวอย่างต่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาในอัตราส่วนที่มากที่สุดในการตอบถ้อยคำนัยผกผันทั้ง ๒ ประเภท (กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันในอัตราส่วนมากที่สุดถึง

ร้อยละ ๗๐.๑๙ และเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อในอัตราส่วนมากที่สุดถึงร้อยละ ๗๓.๑๗) นับได้ว่าสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าผู้พูดภาษาไทยมักเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาเมื่อต้องตอบถ้อยคำนัยผกผันของคู่สนทนา

นอกจากนี้จากผลการวิจัยยังพบว่าในแต่ละคำตอบที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประตประชันและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ ปรากฏจำนวนถ้อยคำตั้งแต่ ๑ ถ้อยคำจนถึง ๘ ถ้อยคำ โดยพบลักษณะของกลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาปรากฏร่วมกันมากที่สุดถึงอัตราส่วนร้อยละ ๖๑.๓๔

ตัวอย่าง

๑	๒
(๕๓) /ขอโทษค่ะอาจารย์/ หนูไม่ได้ตั้งใจจะมาสายเลยคะ/	
๓	๔
พอดีหนูต้องพาน้องไปหาหมอ/ โรงพยาบาลคนแน่นมากๆคะ/	
๕	๖
งานที่เหลือหนูทำทั้งหมดเองนะคะ/ หนูสัญญาจะไม่ให้เป็นแบบนี้อีกคะ	
อาจารย์/	
(ผิดเวลานัด)	

จากตัวอย่างที่ (๕๓) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำจำนวนทั้งสิ้น ๖ ถ้อยคำ ในการตอบถ้อยคำนัยผกผัน และมีลักษณะของกลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนาปรากฏร่วมกันทั้งหมด (ถ้อยคำที่ ๑ เป็นกลวิธีการแสดงการขอโทษ ถ้อยคำที่ ๒ เป็นกลวิธีการแสดงว่าไม่ได้ตั้งใจ ถ้อยคำที่ ๓ เป็นกลวิธีการให้เหตุผล ถ้อยคำที่ ๔ เป็นกลวิธีการให้รายละเอียด กลวิธีที่ ๕ เป็นกลวิธีการแสดงความรับผิดชอบ และถ้อยคำที่ ๖ เป็นกลวิธีการแสดงการสัญญา ซึ่งกลวิธีทางภาษาทั้ง ๖ กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา)

ในหัวข้อผลการวิจัยที่ ๒ และ ๓ ผู้วิจัยจะได้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่าง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันของผู้ฟังกับปัจจัยเรื่อง

สถานภาพและความสนิทของคู่สนทนา ตามลำดับต่อไป เพื่อพิสูจน์ว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาฯ หรือไม่อย่างไรโดยอาศัยการคำนวณจากค่าทางสถิติ

๒. ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนา

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะได้พิจารณาว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันของผู้ฟังหรือไม่ อย่างไรจากการคำนวณโดยใช้ค่าทางสถิติ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จำแนกการนำเสนอออกเป็น ๒ ประเด็นได้แก่

๒.๑ การเปรียบเทียบความถี่ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชั้นของผู้ฟังที่มีสถานภาพสูงกว่าและเท่ากับผู้พูด

จากผลการวิจัยสามารถเปรียบเทียบความถี่ (ร้อยละ) ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชั้นของผู้ฟังที่มีสถานภาพสูงกว่าและเท่ากับกลุ่มตัวอย่างผู้พูดได้ดังตารางต่อไปนี้

Table 4: Comparison (percentage) between linguistic strategies that a sample of Thai speakers use to respond to sarcastic verbal irony in the case of hearers of higher and equal status as the speaker

กลวิธีทางภาษา \ สถานภาพของ คู่สนทนา	ผู้ฟังที่มีสถานภาพ สูงกว่าผู้พูด (ร้อยละ)	ผู้ฟังที่มีสถานภาพ เท่ากับผู้พูด (ร้อยละ)
๑. กลวิธีทางภาษาแบบรักษา ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา	๕๗.๐๘	๓๓.๗๓
๒. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชั้น	๑๘.๑๐	๒๙.๙๘
๓. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือ สร้างอารมณ์ขัน	๒๐.๕๙	๒๙.๕๘
๔. กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความ ขัดแย้งในการสนทนา	๔.๓๓	๑๑.๗๗
รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางเปรียบเทียบความถี่ของกลวิธีทางภาษาข้างต้นสามารถแสดง
ได้เป็นแผนภูมิดังนี้

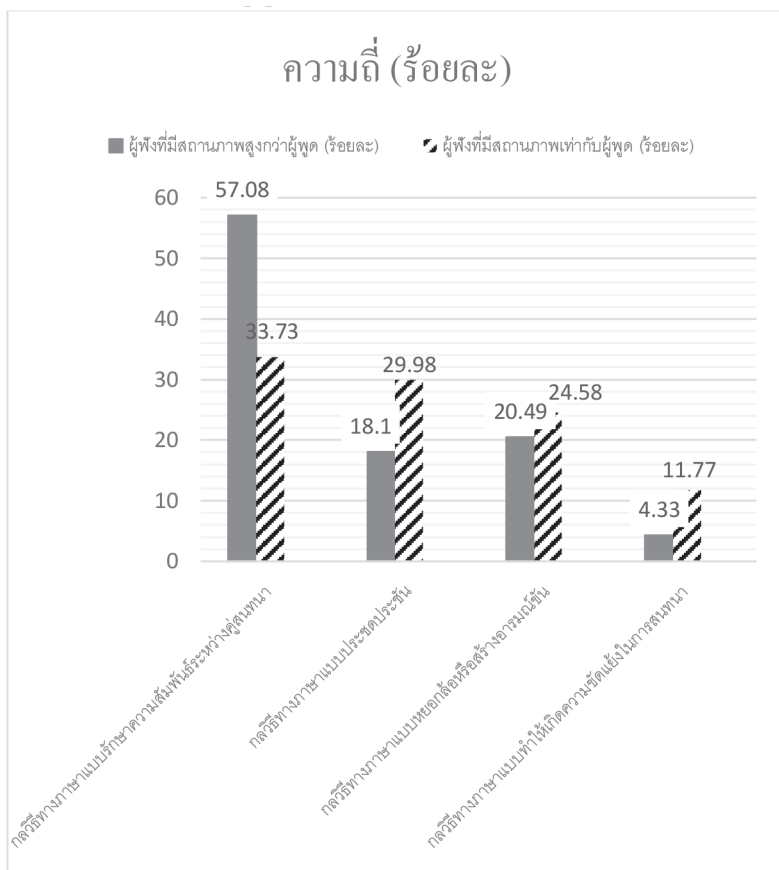

Figure 5: Comparison (percentage) between linguistic strategies that a sample of Thai speakers use to respond to sarcastic verbal irony in the case of hearers of higher and equal status as the speaker

จาก Table 4 และ Figure 5 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชันและกลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน รวมถึงกลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาในการตอบโต้ย้านยผกผันแบบประชดประชันกับผู้ฟังที่มีสถานภาพเท่ากันในอัตราส่วนความถี่ (ร้อยละ) มากกว่าผู้ฟังที่มีสถานภาพสูงกว่าผู้พูด

ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติแบบ t -test for correlate samples ผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติฯ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนา มีผลต่อความถี่ของการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันไทยดังจะเห็นได้จากค่า p ของกลวิธีทั้งหมดมีค่าเท่ากับ ๐.๐๓๐ (P = 0.030) ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๕๐ (P < 0.050) ด้วยเหตุนี้จึงอาจสรุปได้ว่าผลการศึกษา สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนา มีผลต่อ กลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน

๒.๒ การเปรียบเทียบความถี่ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังที่มีสถานภาพสูงกว่าและเท่ากับ ผู้พูด

จากผลการวิจัยสามารถเปรียบเทียบความถี่ (ร้อยละ) ระหว่างกลวิธีทาง ภาษาที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ ฟังที่มีสถานภาพสูงกว่าและเท่ากับกลุ่มตัวอย่างผู้พูดได้ดังตารางต่อไปนี้

Table 5: Comparison (percentages) between linguistic strategies that a sample of Thai speakers use to respond to playful verbal irony in the case of hearers of higher and equal status as the speaker

กลวิธีทางภาษา	สถานภาพของ คู่สนทนา	ผู้ฟังที่มีสถานภาพ สูงกว่าผู้พูด (ร้อยละ)	ผู้ฟังที่มีสถานภาพ เท่ากับผู้พูด (ร้อยละ)
๑. กลวิธีทางภาษาแบบรักษา ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา		๕๖.๘๒	๒๗.๓๑
๒. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือ สร้างอารมณ์ขัน		๒๕.๒๘	๓๑.๙๗
๓. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน		๔.๑๑	๒๔.๓๘
๔. กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิด ความขัดแย้งในการสนทนา		๖.๐๕	๑๖.๓๔
รวม		๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางเปรียบเทียบความถี่ของกลวิธีทางภาษาฯ ข้างต้นสามารถแสดงได้เป็นแผนภูมิดังนี้

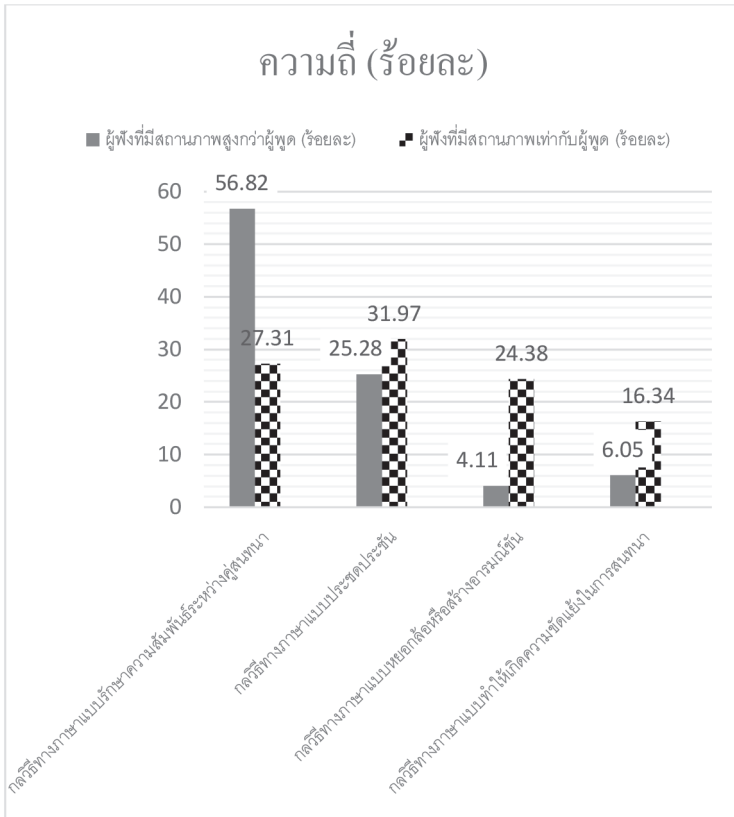

Figure 6: Comparison (percentages) between linguistic strategies that a sample of Thai speakers use to respond to playful verbal irony in the case of hearers of higher and equal status as the speaker

จาก Table 5 และ Figure 6 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชั้นและกลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน รวมถึงรวมถึงกลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาในการตอบ

ถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อกับผู้ฟังที่มีสถานภาพเท่ากันในอัตราส่วนความถี่ (ร้อยละ) มากกว่าผู้ฟังที่มีสถานภาพสูงกว่าผู้พูด

ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติแบบ t -test for correlate samples ผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติฯ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนา มีผลต่อความถี่ของการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชด-ประชันไทยดังจะเห็นได้จากค่า p ของกลวิธีทั้งหมดมีค่าเท่ากับ 0.025 ($P = 0.025$) ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ 0.050 ($P < 0.050$) ด้วยเหตุนี้จึงอาจสรุปได้ว่าผล การศึกษาสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนา มีผลต่อกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจึงอาจสรุปได้ว่ากลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่าง ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันและถ้อยคำนัย ผกผันแบบหยอกล้อมีความสัมพันธ์กับปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนาดังจะเห็นได้ จากค่า p ของกลวิธีการตอบถ้อยคำนัยผกผันทั้ง ๒ ลักษณะมีค่าเท่ากับ 0.030 ($P = 0.030$) และ 0.025 ($P = 0.025$) ตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ 0.050 ($P < 0.050$) สอดคล้องกับที่ Bandhumadha (1998) กล่าวว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับสถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังเป็นอย่างมาก และยังมีอิทธิพล ต่อปฏิบัติการโต้ตอบทางสังคมของผู้พูดกับผู้ฟังรวมทั้งการใช้ภาษาด้วย (Prasitrat sin, 2001) นอกจากนี้ในการสื่อสารหรือการแสดงวัจนกรรมใด ๆ นั้น ผู้พูดจะต้องคำนึงถึง เสมอว่า ผู้ฟังเป็นใคร มีความสัมพันธ์กับตนอย่างไร และเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม กับสถานภาพที่แตกต่างระหว่างตนกับผู้ฟังด้วย (Phillips, 1970; Mole, 1973; Mulder, 1996; Pongsapich, A. (Ed.), 1998; Suphap, 1986; Roongrengsuke & Chansuthus, 1998; Saihoo, 2013) อีกทั้งงานวิจัยในภาษาไทยจำนวนหนึ่ง เช่น Palakornkul (1972) Panpothong (1999) Khanitthan 1994) Phetratmora (2001) Phromsimat (2002) Emakson (2006) Ongwuttiwat (2006) Ongwuttiwat (2021b) ฯลฯ ต่างชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพของคู่สนทนา มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทาง ภาษาในการปฏิสัมพันธ์ของผู้พูดภาษาไทย

**๓. ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบ
ถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนา**

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะได้พิจารณาว่าปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันของผู้ฟังหรือไม่ อย่างไรก็ตามการคำนวณโดยใช้ค่าทางสถิติ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จำแนกการนำเสนอออกเป็น ๒ ประเด็น ได้แก่

๓.๑ การเปรียบเทียบความถี่ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังที่ไม่สนิทและสนิทกับผู้พูด

จากผลการวิจัยสามารถเปรียบเทียบความถี่ (ร้อยละ) ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันของผู้ฟังที่ไม่สนิทและสนิทกับกลุ่มตัวอย่างผู้พูดได้ดังตารางต่อไปนี้

Table 6: Comparison (percentages) between linguistic strategies that a sample of Thai speakers use to respond to sarcastic verbal irony in the case of hearers that are not intimate and intimate with the speaker

กลวิธีทางภาษา \ ความสนิทของคู่สนทนา	ผู้ฟังที่เป็นเพื่อน ไม่สนิทของผู้พูด (ร้อยละ)	ผู้ฟังที่เป็น เพื่อนสนิทของผู้พูด (ร้อยละ)
๑. กลวิธีทางภาษาแบบรักษา ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา	๔๔.๐๔	๒๔.๘๒
๒. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน	๑๖.๓๕	๓๖.๒๗
๓. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือ สร้างอารมณ์ขัน	๒๐.๑๑	๒๙.๒๑
๔. กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิด ความขัดแย้งในการสนทนา	๑๐.๓๐	๑๘.๘๐
รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางเปรียบเทียบความถี่ของกลวิธีทางภาษาฯ ข้างต้นสามารถแสดงได้เป็นแผนภูมิดังนี้

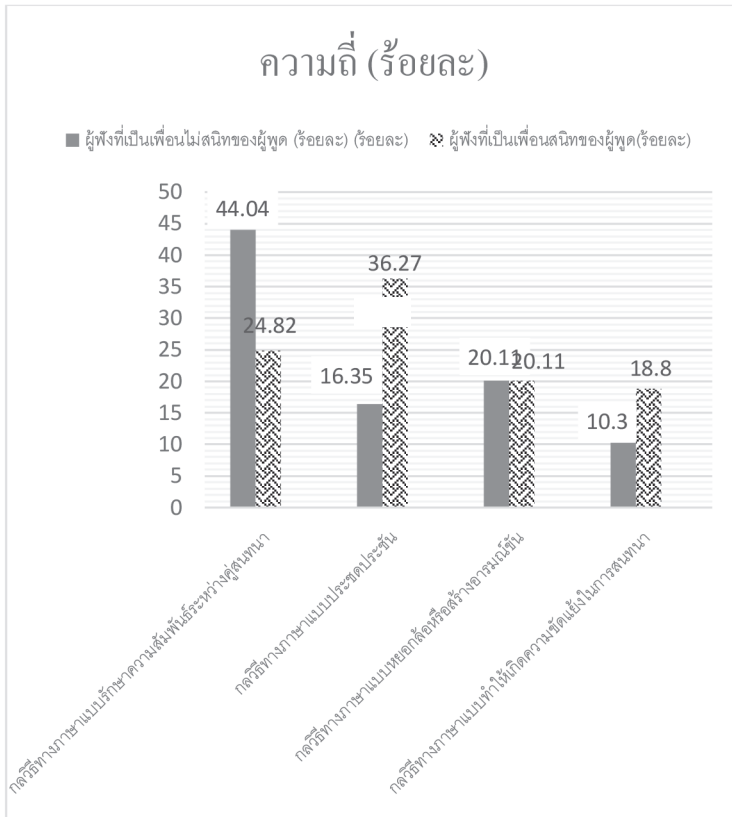

Figure 7: Comparison (percentages) between linguistic strategies that a sample of Thai speakers use to respond to sarcastic verbal irony in the case of hearers that are not intimate and intimate with the speaker

จาก Table 6 และ Figure 7 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประจบประชันและกลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขันในการตอบโต้ยอคำนัยผกผันแบบประจบประชันกับผู้ฟังที่สนิทในอัตราส่วนความถี่ (ร้อยละ) มากกว่าผู้ฟังที่ไม่สนิทกับผู้พูด

ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติแบบ t-test for correlate samples ผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติฯ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องความสัมพันธ์ของคู่สนทนามีผลต่อความถี่ของการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันไทยดังจะเห็นได้จากค่า p ของกลวิธีทั้งหมดมีค่าเท่ากับ 0.0๒๓ (P = 0.023) ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ 0.๐๕๐ (P < 0.050) ด้วยเหตุนี้จึงอาจสรุปได้ว่าผลการศึกษาสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่าปัจจัยเรื่องความสัมพันธ์ของคู่สนทนามีผลต่อกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน

๓.๒ การเปรียบเทียบความถี่ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังที่ไม่สนิทและสนิทกับผู้พูด

จากผลการวิจัยสามารถเปรียบเทียบความถี่ (ร้อยละ) ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้ฟังที่ไม่สนิทและสนิทกับกลุ่มตัวอย่างผู้พูดได้ดังตารางต่อไปนี้

Table 7: Comparison (percentages) between linguistic strategies that a sample of Thai speakers use to respond to sarcastic verbal irony in the case of hearers that are not intimate and intimate with the speaker

กลวิธีทางภาษา	ความสัมพันธ์ของคู่สนทนา	ผู้ฟังที่เป็นเพื่อนไม่สนิทของผู้พูด (ร้อยละ)	ผู้ฟังที่เป็นเพื่อนสนิทของผู้พูด (ร้อยละ)
๑. กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา		๕๑.๓๘	๓๐.๑๗
๒. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน		๑๒.๒๕	๒๗.๑๘
๓. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน		๑๔.๘๕	๒๓.๒๗
๔. กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนา		๑๑.๔๐	๑๙.๓๘
	รวม	๑๐๐.๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางเปรียบเทียบความถี่ของกลวิธีทางภาษาฯ ข้างต้นสามารถแสดงได้เป็นแผนภูมิดังนี้

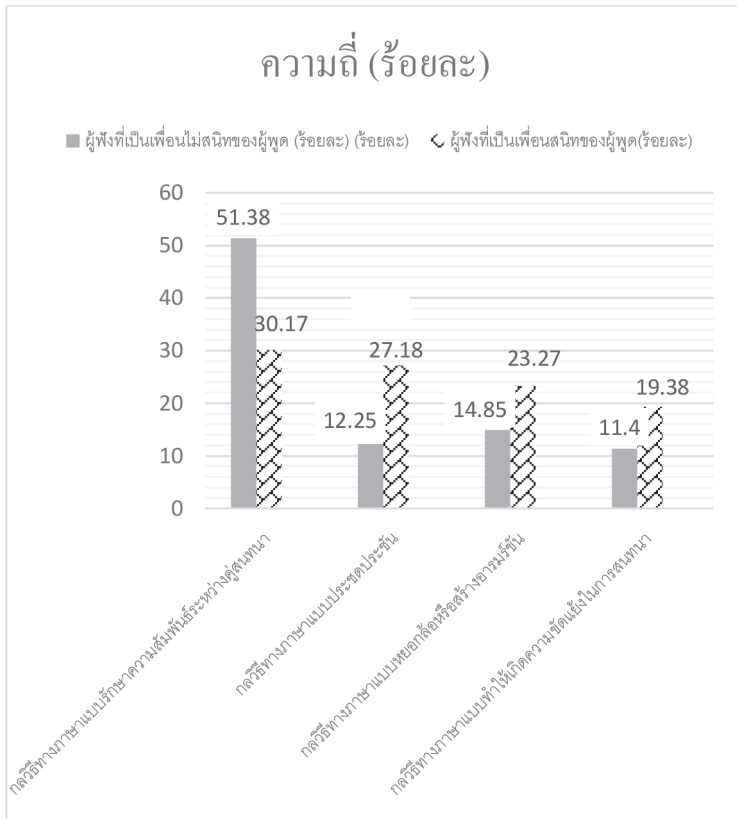

Figure 8: Comparison (percentages) between linguistic strategies that a sample of Thai speakers use to respond to playful verbal irony in the case of hearers that are not intimate and intimate with the speaker

จาก Table 7 และ Figure 8 จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชั้นและกลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน รวมถึงกลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาในการตอบถ้อยคำนัย ผกผันแบบหยอกล้อกับผู้ฟังที่สนิทในอัตราส่วนความถี่ (ร้อยละ) มากกว่าผู้ฟังที่ไม่สนิทกับผู้พูด

ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติแบบ t-test for correlate samples ผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติฯ แสดงให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อความถี่ของการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชั้นไทยดังจะเห็นได้จากค่า p ของกลวิธีทั้งหมดมีค่าเท่ากับ ๐.๐๓๗ ($P = 0.037$) ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๕๐ ($P < 0.050$) ด้วยเหตุนี้จึงอาจสรุปได้ว่าผลการศึกษาสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ว่าปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ

จากที่กล่าวทั้งหมดข้างต้นจึงอาจสรุปได้ว่ากลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชั้นและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อมีความสัมพันธ์กับปัจจัยความสนิทของคู่สนทนาดังจะเห็นได้จากค่า p ของกลวิธีทั้ง ๒ ลักษณะมีค่าเท่ากับ ๐.๐๒๓ ($P = 0.023$) และ ๐.๐๓๗ ($P = 0.037$) ตามลำดับ ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๕๐ ($P < 0.050$) สอดคล้องกับทัศนะของนักวิชาการที่เห็นว่าปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนานับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง que ผู้พูดจะคำนึงถึงเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับคู่สนทนา อีกทั้งคนไทยมักจะเกรงใจกับบุคคลที่ไม่สนิทและพยายามหลีกเลี่ยงการแสดงความขัดแย้งกับบุคคลที่ไม่สนิทอย่างตรงไปตรงมา (Mulder, 1996; Pongsapich, A. (Ed.), 1998; Suphap (1986) Raphiphath (1999) Iaosiwong (2003) Khomin and Samakkan (1979) นอกจากนี้งานวิจัยในภาษาไทยส่วนหนึ่ง เช่น Panpothong (1999) Palakornkul (1972) Panpothong (1999) Khanitthan (1994) Phromsimat (2002) Caisue (2006) Emakson (2006) Ongwuttiwat (2006) Ongwuttiwat (2021b) Ongwuttiwat (2021c) ฯลฯ ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องความสนิทของคู่สนทนามีความสัมพันธ์กับกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการปฏิสัมพันธ์

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจึงอาจสรุปได้ว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชั้นและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้พูดภาษาไทยดังจะเห็นได้จากค่า p ของกลวิธีทางภาษาทั้งหมดต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๕๐ ($P < 0.050$)

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๑. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อและพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาดังกล่าวกับปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามแบบเติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task; WDCT)

ส่วนในการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยกลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยที่ใช้ในงานวิจัยมีทั้งกลุ่มตัวอย่างผู้พูดที่เป็นนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยและบุคคลที่ทำงานแล้วจำนวน ๔๐๐ คน แบ่งเป็นเพศชาย ๒๐๐ คน (แบ่งเป็นนิสิตนักศึกษาเพศชายในมหาวิทยาลัยจำนวน ๑๐๐ คน และบุคคลที่ทำงานแล้วเพศชายจำนวน ๑๐๐ คน) และ เพศหญิง ๒๐๐ คน (แบ่งเป็นนิสิตนักศึกษาเพศหญิงในมหาวิทยาลัยจำนวน ๑๐๐ คน และบุคคลที่ทำงานแล้วเพศหญิงจำนวน ๑๐๐ คน)

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชันจำนวนทั้งสิ้น ๔ กลวิธี เรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ๑. กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา ๒. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน ๓. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน และ ๔. กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนา ส่วนกลวิธีทางภาษาที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อพบจำนวนทั้งสิ้น ๔ กลวิธี เรียงลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ๑. กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา ๒. กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน ๓. กลวิธีทางภาษาแบบประชดประชัน และ ๔. กลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนา จากผลการวิจัยข้างต้นจึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าเมื่อผู้พูดภาษาไทยต้องเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันของคู่สนทนา ผู้พูดภาษาไทยมักเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา

ส่วนผลการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบ ถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนาพบว่าปัจจัย เรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการ ตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประขตประชันและถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อของผู้พูด ภาษาไทยดังจะเห็นได้จากค่า p ของกลวิธีทางภาษาทั้งหมดต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ ๐.๐๕๐ ($P < 0.050$) ทั้งนี้ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าปัจจัย เรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการ ตอบถ้อยคำนัยผกผันของผู้พูดภาษาไทย

๒. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้ในการตอบถ้อยคำนัย ผกผันของคู่สนทนาที่มีสถานภาพและความสนิทต่างกัน ผู้วิจัยพบข้อสังเกตจากผล การวิจัยฯ ดังนี้

๑) ผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทาง ภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนามากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิด ความขัดแย้งในการสนทนาเมื่อต้องตอบถ้อยคำนัยผกผันแบบประขตประชันและถ้อย คำนัยผกผันแบบหยอกล้อสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kongchang (2017) ที่ศึกษาการ วิจัยการตอบถ้อยคำนัยผกผันของคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากันในภาษาไทยและพบว่าผู้พูด ส่วนใหญ่เลือกใช้กลวิธีความสุภาพมากกว่ากลวิธีแบบอื่น อีกทั้งปัจจัยเรื่องเพศของ ผู้พูดและชนิดของถ้อยคำนัยผกผันในผลัดก่อนหน้ามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีการตอบ ถ้อยคำนัยผกผัน

นอกจากผลการวิจัยฯ จะสอดคล้องกับงานของ Kongchang (2017) แล้ว จากผลการวิจัยฯ ยังสอดคล้องกับทัศนะของนักวิชาการหลายท่าน เช่น Insor (1963) Mole (1973) Klausner (1981) Cooper (1982) Weisz (1991) Mulder (1996) Rapeepat (1996) Bandhmedha (1998) Pongsapich, A. (Ed.) (1998) Panpothong (1999) Suphap (1986) Ongwuttawat (2006) Ongwuttawat (2015) Ongwuttawat (2021a) Ongwuttawat (2021b) Ongwuttawat (2021c) ฯลฯ ที่ได้กล่าวว่าคนไทย ไม่ชอบแสดงความขัดแย้งแบบตรงไปตรงมา แต่เลือกที่จะใช้วิธีอ้อมแทนการพูดตรง

ขณะที่ในบางสังคมวัฒนธรรม เช่น ในสังคมวัฒนธรรมตะวันตก ฯลฯ คนในสังคมมักเลือกการสื่อสารเพื่อสื่อเจตนาการแสดงความไม่พึงพอใจของตนเองต่อผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมามากกว่าการสื่อสารที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา

จากผลการวิจัยที่พบว่าคนไทยมักหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือมักเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบไม่ทำให้เกิดความบาดหมางระหว่างคู่สนทนาในการตอบถ้อยค่านัยแฝงซ่อนดล้องกับคำสำคัญในวัฒนธรรมไทย “ไม่เป็นไร” ทั้งนี้ Panpothog and Phakdeephassook (2009) ศึกษาการใช้ถ้อยคำ “ไม่เป็นไร” ของผู้พูดภาษาไทยในการปฏิสัมพันธ์ และพบว่าผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้ถ้อยคำ “ไม่เป็นไร” เป็นกลวิธีทางภาษาแบบหนึ่งในสถานการณ์ที่ผู้พูดต้องการยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้ง โดย Panpothog and Phakdeephassook (2009) ยังชี้ให้เห็นว่าการใช้ถ้อยคำ “ไม่เป็นไร” ของผู้พูดภาษาไทยที่มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อต้องการยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้งนั้นมีความสัมพันธ์กับแนวคิดในพระพุทธศาสนา

นอกจากนี้จากผลการวิจัยที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบรักษาความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนามากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบทำให้เกิดความขัดแย้งในการสนทนาเมื่อต้องตอบถ้อยค่านัยแฝงซ่อนดล้องกับงานวิจัยหลายเรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของ Krutnet (2014) Ongwuttawat (2015) Ongwuttawat (2021a) Ongwuttawat (2021b) Ongwuttawat (2021c) ที่ศึกษาพฤติกรรมการยุติการสนทนาที่มีความขัดแย้ง การแสดงความเห็นแย้ง การตอบการแสดงความคิดเห็นแย้ง การตอบการแสดงความไม่พอใจ และการตอบการแสดงความคิดเห็นหวังตามลำดับ และพบว่าเมื่อผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการปฏิสัมพันธ์ทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น ผู้พูดภาษาไทยจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบประนีประนอมหรือลดน้ำหนักความรุนแรงในการสนทนามากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมาที่ก่อให้เกิดการเผชิญหน้า

๒) จากผลการวิจัยที่พบว่า ผู้พูดภาษาไทยคำนึงถึงปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนาในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยค่านัยแฝงซ่อนดล้อง ดังจะเห็นได้จากค่า p ของกลวิธีทางภาษาทั้งหมดต่ำกว่าระดับนัยสำคัญที่ 0.050 ($P < 0.050$) ลักษณะดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมเรื่องความเป็นวัฒนธรรม

บริบทสูง (High context culture) ทั้งนี้ Hall (1981) ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมบริบทสูง (High context culture) และวัฒนธรรมบริบทต่ำ (Low context culture) ว่าวัฒนธรรมบริบทต่ำเป็นวัฒนธรรมที่เชื่อว่าคำพูดเพียงอย่างเดียวสามารถตีความหมายการสื่อสารได้ทั้งหมด โดยไม่ต้องดูความหมายจากท่าทาง การแสดงออก และบริบทแวดล้อมต่าง ๆ ร่วมด้วย การพูดจาของคนในวัฒนธรรมนี้มักจะพูดตรงไปตรงมาและไม่ค่อยคำนึงถึงบริบทแวดล้อมเท่าใดนัก ขณะที่วัฒนธรรมบริบทสูงเป็นวัฒนธรรมที่เชื่อว่าคำพูดเพียงอย่างเดียวอาจไม่สามารถตีความเจตนาของคู่สนทนาได้ และคนในวัฒนธรรมบริบทสูงมักคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมในการสนทนาทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคู่สนทนาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์แวดล้อม (Klausner, 1981; Panpothong, 1999; Ongwuttawat, 2006; Panpothong, 2012; Ongwuttawat, 2015; Ongwuttawat, 2021 b; Ongwuttawat, 2021c)

จากผลการวิจัยในงานวิจัยนี้ที่พบว่าผู้พูดภาษาไทยคำนึงถึงปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนาในการตอบถ้อยคำนัยแฝงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kongchang (2017) ที่สรุปว่าปัจจัยเรื่องเพศของผู้พูดและถ้อยคำในผลัดการสนทนาก่อนหน้ามีความสัมพันธ์กับการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยแฝง ผลการวิจัยในงานวิจัยนี้และผลการวิจัยในงานวิจัยของ Kongchang (2017) ต่างแสดงให้เห็นว่า ในการตอบถ้อยคำนัยแฝงของคู่สนทนา กล่าวคือ ผู้พูดภาษาไทยไม่ได้คำนึงถึงเจตนาในการกล่าวถ้อยคำเพื่อแสดงเจตนาของตนเองอย่างตรงไปตรงมาเพียงอย่างเดียว ซึ่งแตกต่างจากคนในสังคมวัฒนธรรมตะวันตกที่มีลักษณะความเป็นวัฒนธรรมบริบทต่ำ (Panpothong, 2012; Ongwuttawat, 2015; Ongwuttawat, 2021b; Ongwuttawat, 2021c) ขณะที่ผู้พูดภาษาไทยส่วนใหญ่จะคำนึงถึงบริบทและปัจจัยแวดล้อมเป็นสำคัญ จึงอาจกล่าวได้ว่าปรากฏการณ์ทางภาษาข้างต้นของผู้พูดภาษาไทยมีความสัมพันธ์กับความเป็นวัฒนธรรมบริบทสูง

๓) จากผลการวิจัยที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบหยอกล้อหรือสร้างอารมณ์ขัน (ในที่นี้คือการใช้ถ้อยคำนัยแฝงแบบหยอกล้อ) ทั้งในการตอบถ้อยคำนัยแฝงสอดคล้องกับงานวิจัยของ Panpothong and Phakdeephassook (2017) ที่ได้ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ของผู้พูดภาษาไทยจากบทสนทนาแบบเน้นภารกิจ (task-based conversation) และพบว่าการเล่นและการหยอกล้อ

เป็นลักษณะเด่นที่ปรากฏในการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว

นอกจากนี้นักวิชาการหลายท่าน เช่น Benedict (1952) Phillips (1970) Klausner (1981) Fieg (1989) Komin and Smakarn (1979) Suphap (1986) Raphiphat (1999) Ongwuttiwat (2006) Ongwuttiwat (2015) Panpothong and Phakdeephassook (2017) Ongwuttiwat (2021 a) Ongwuttiwat (2021 b) Ongwuttiwat (2021c) ฯลฯ ยังได้ให้ทัศนะไว้ “สนุก” เป็นคำสำคัญในวัฒนธรรมไทย กล่าวคือ คนไทยไม่ชอบขัดแย้งกับผู้อื่นโดยตรงไปตรงมา แต่หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น คนไทยมักจะทำให้ความขัดแย้งนั้นกลายเป็นเรื่องสนุกหรือขบขัน รวมถึงการแสดงพฤติกรรมหรือกล่าวประชดประชันต่อฝ่ายตรงข้ามแทนการกล่าวแบบเผชิญหน้า (ในที่นี้คือการใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน) เพื่อไม่ให้เกิดการตอบโต้ระหว่างคู่สนทนาที่อาจทวีความขัดแย้งหรือการบาดหมางเพิ่มมากขึ้น (Klausner, 1981; Panpothong, 1996) ในการตอบถ้อยคำนัยผกผัน

พฤติกรรมทางภาษาทั้ง ๒ ประการดังกล่าวมีความแตกต่างจากคนในสังคมวัฒนธรรมอื่น โดยเฉพาะคนในสังคมวัฒนธรรมตะวันตกที่เมื่ออยู่ในสถานการณ์การสนทนาที่มีความขัดแย้ง ผู้พูดในสังคมวัฒนธรรมตะวันตกมักจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมามากกว่าการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบต้องอาศัยการตีความ เช่น การพูดตลก การพูดประชดประชัน (ในที่นี้คือการใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบประชดประชัน และถ้อยคำนัยผกผันแบบหยอกล้อ) ฯลฯ (Komin and Smakarn, 1979; Klausner, 1981; Suphap (1986); Panpothong and Phakdeephassook, 2017)

๔) ด้วยเหตุที่งานวิจัยนี้มุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายการสื่อสารบางประการจากมุมมองของผู้พูดเท่านั้น อย่างไรก็ตามจากการสำรวจงานวิจัยในสาขาวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) ช่วงเวลาที่ผ่านมาไม่นานนี้พบว่าม้งงานวิจัยจำนวนหนึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับวัจนกรรมและ/หรือการปฏิสัมพันธ์จากมุมมองของผู้ฟัง กล่าวคือ งานวิจัยข้างต้นมุ่งศึกษาในเชิงทัศนคติ (attitude) และการตัดสินเรื่องความสุภาพ (Politeness Judgment) เกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาในวัจนกรรมและ/หรือการปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ จากมุมมองของผู้ฟัง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากได้มีการศึกษาในเชิงทัศนคติหรือการตัดสิน

เรื่องความสุภาพของผู้ฟังเกี่ยวกับกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในการใช้ถ้อยคำนัยผกผัน (verbal irony) และ/หรือหรือการตอบถ้อยคำนัยผกผัน (responding to verbal irony) ก็จะทำให้เห็นถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการสื่อสารของกลวิธีทางภาษา ที่ผู้พูดภาษาไทยเลือกใช้ว่าสอดคล้องกับทัศนคติหรือการตัดสินเรื่องความสุภาพต่อกลวิธีทางภาษา จากมุมมองของผู้ฟังหรือไม่ อย่างไร

๓. ข้อเสนอแนะ

๓.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากปัจจัยเรื่องสถานภาพและความสนิทของคู่สนทนาจะมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการตอบถ้อยคำนัยผกผันของผู้พูดภาษาไทยแล้ว งานวิจัยที่ศึกษาการปฏิสัมพันธ์ในภาษาไทยของนักวิชาการหลายท่าน เช่น Panpothong (1999) Ongwuttivat (2006) Ongwuttivat (2015) Ongwuttivat (2021a) Ongwuttivat (2021 b) ฯลฯ ยังชี้ให้เห็นปัจจัยเรื่องของสถานการณ์การสนทนา ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สัมพันธ์กับกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้หากได้มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันกับปัจจัยเรื่องสถานการณ์การสนทนา เช่น การมีหรือไม่มีบุคคลอื่นในขณะสนทนา ความเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการของสถานการณ์การสนทนา ฯลฯ ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะช่วยให้เข้าใจการปฏิสัมพันธ์ประเภทนี้ได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

๒) ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยผกผันคู่สนทนาที่มีสถานภาพและความสนิทต่างกัน โดยกำหนดให้คู่ความสัมพันธ์อาจารย์-นิสิตนักศึกษา และหัวหน้างาน-ลูกน้องเป็นตัวแทนคู่ความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีสถานภาพต่างกัน และกำหนดให้คู่ความสัมพันธ์เพื่อนร่วมชั้นเรียน-เพื่อนร่วมชั้นเรียน และเพื่อนร่วมงาน-เพื่อนร่วมงานเป็นตัวแทนคู่ความสัมพันธ์บุคคลที่มีสถานภาพเท่ากัน อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยพบว่าแม้คู่ความสัมพันธ์อาจารย์-นิสิตนักศึกษา และหัวหน้างาน-ลูกน้องจะเป็นตัวแทนคู่ความสัมพันธ์ที่มีสถานภาพต่างกัน และคู่ความสัมพันธ์เพื่อนร่วมชั้นเรียน-เพื่อนร่วมชั้นเรียน และเพื่อนร่วมงาน-เพื่อนร่วมงานจะไม่มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาของคู่สนทนาที่มีสถานภาพและ

ความสนิทต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าหากได้มีการวิจัยความเหมือนหรือความแตกต่างของคู่ความสัมพันธ์ในแต่ละคู่ เช่น ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยแฝงจากคู่ความสัมพันธ์ อาจารย์-นิสิตนักศึกษา และหัวหน้างาน-ลูกน้อง ฯลฯ ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันในรายละเอียดหรือไม่ อย่างไร ก็จะช่วยทำให้เห็นวิถีปฏิบัติของการปฏิสัมพันธ์ชนิดนี้มากยิ่งขึ้น

๓) แม้ว่าการเก็บข้อมูลการปฏิสัมพันธ์จากแบบสอบถามแบบเติมเต็มบทสนทนาชนิดให้เขียนตอบ (Written Discourse Completion Task ; WDCT) จะเป็นที่ยอมรับในการศึกษาด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์ (Pragmatics) แต่ผู้วิจัยเห็นว่าหากได้มีการศึกษาการตอบถ้อยคำนัยแฝงในภาษาไทยจากข้อมูลการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจริง (interactive data) ก็จะทำให้เห็นการสื่อสารการตอบถ้อยคำนัยแฝงในมิติที่หลากหลายยิ่งขึ้น

๔) จากการสังเกต ผู้วิจัยพบว่าในปัจจุบันมีรายการโทรทัศน์และรายการวิทยุหลายรายการ โดยเฉพาะรายการประเภทสัมภาษณ์บุคคล พิธีกรหรือผู้สัมภาษณ์มักเลือกใช้ถ้อยคำนัยแฝงแบบประชดประชันหรือถ้อยคำนัยแฝงแบบหยอกล้อกับบุคคลที่เป็นแขกรับเชิญหรือผู้ให้สัมภาษณ์ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่าเมื่อพิธีกรหรือผู้สัมภาษณ์เลือกใช้ถ้อยคำนัยแฝงแล้ว แขกรับเชิญหรือผู้ให้สัมภาษณ์จะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบใดในการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ทั้งนี้หากได้มีการศึกษาก็จะทำให้เห็นกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยแฝงในแง่มุมจากประจักษ์ที่ที่หลากหลายยิ่งขึ้น

๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

แม้ว่าในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะกลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยใช้ในการตอบถ้อยคำนัยแฝงของคู่สนทนาที่มีสถานภาพและความสนิทต่างกันเท่านั้น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าหากได้มีการศึกษาการปฏิสัมพันธ์เดียวกันนี้จากกลุ่มตัวอย่าง นิสิตนักศึกษาชาวต่างชาติที่เรียนภาษาไทยเป็นภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ เช่น นิสิตนักศึกษาชาวจีน นิสิตนักศึกษาชาวเกาหลี นิสิตนักศึกษาชาวญี่ปุ่น นิสิตนักศึกษาชาวอเมริกัน นิสิตนักศึกษาชาวอังกฤษ นิสิตนักศึกษาชาวละตินอเมริกา ฯลฯ จาก

มุมมองวิจัยปฏิบัติศาสตร์อันตรภาษา (interlanguage pragmatics) และ/หรือ วจนปฏิบัติศาสตร์ระหว่างวัฒนธรรม (intercultural pragmatics) ก็จะเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงการเรียนการสอนภาษาและการเรียนการสอนปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม ที่กลุ่มนิสิตนักศึกษาต่างชาติเหล่านี้ควรคำนึงถึงเมื่อจำเป็นต้องสื่อสารในบริบทภาษาไทยเพื่อให้การสนทนาบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ รวมถึงก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

References

- Angsuchot, S. et al. (2014). *Sathiti kan wikhro samrap kan wichai thang sangkhomsat lae pharuetikam sat : Theknik kan chai prokraem LISREL*. [Analytical statistics for research on Social and Behavioral Sciences: Programming LISREL Techniques]. Bangkok: Charoen Mankhong Printing.
- Bandumedha, N. (1998). Thai Views of Man as a social Being. In Amara Ponsapich (eds.), *Traditional and Changing Thai World View*, 103-129. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Benedict, R. (1952). *Thai culture and behavior*. Data Paper No.4. Ithaca, N.Y.: Cornell Asian Program.
- Caisue, R. (2006). *The speech act of complaining in Thai: a case study of university students*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Emakson, P. (2006). *The strategies of cancellation in Thai: a case study of hearers of different status*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Hall, S. (1981). *Visual culture: the reader*. London; Thousand Oaks: SAGE Publications, in association with the Open University.
- Hurford, J. R., & Heasley, B. (1983). *Semantics a coursebook*. New York: Cambridge University Press.

- Iaosiwong, N. (2003). *Sitthi lae khwam krengcai: Watthanatham Khwam con.* [Rights and Considerations: A culture of poverty]. Bangkok: Praew Publishing.
- Insor, D. (1963). *Thailand: A political social and economic analysis.* London: G. Allen and Unwin.
- Jandt, F. E. (2010). *An introduction to intercultural communication: Identities in a global community.* Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kanittanan, W. (1993). *Politeness in Bangkok Thai.* Bangkok: Thammasat University Press.
- Klausner, W. J. (1981). *Reflections on Thai Culture.* Bangkok: Suksit Siam.
- Komin, S., & Smakarn, S. (1979). *Rai ngan wichai rueang khaniyom lae rabop khaniyom Thai: khruangmue nai kan samruat wat.* [Research report on Thai values and value system: Survey Instrument]. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- Kongchang, R. (2017). Responding strategies to verbal irony in Thai: A case study of speakers of equal status. (Master of Arts Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Krutnet, P. (2014). *Linguistic strategies used for terminating conflict talk in Thai interactions.* (Doctoral dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics.* London: Longman.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion, and Motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253.
- Mole, R. L. (1973). *Thai Values and Behavior Patterns.* Canada: M. G. Hurtig Ltd. Edmonton.
- Mulder, N. (1996). *Inside Thai society: An interpretations of everyday life.* Amsterdam: Pepin Press.

- Myer, A. (1976). On the function of irony in conversation. *Working Papers in Linguistic. University of Michigan* 2: 35-60.
- Ongwuttawat, S. (2006). *The speech act of admonishing in Thai: A case study of teachers and students*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Ongwuttawat, S. (2015). *Disagreement in Thai conversational discourse and native speakers' motivational concerns*. (Doctoral dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Ongwuttawat, S. (2021 a). Linguistic Strategies Used for Responding to Disagreement in Different Situations in Thai: A Case Study of Interlocutors with Equal Status. *Journal of Thai Language and Literature*, 38(2), 56-113.
- Ongwuttawat, S. (2021 b). Responding to a Complaint in Thai: A Case Study of Interlocutors with Equal Status. *Journal of Thai studies*, 17(1), 181-246.
- Ongwuttawat, S. (2021 c). The speech act of responding to disappointment in Thai: A Case Study of Interlocutors with Equal Status. *Graduate studies of humanities*, 10(2), 1-27
- Palakornkul, A. (1972). *A Socio-linguistic study of pronominal strategy in spoken Bangkok Thai*. Ann Arbor, Mich: University Microfilms International.
- Panpothong, N. (1996). *A pragmatic study of verbal irony in Thai*. (Doctoral dissertation). University of Hawaii at Manoa, United States of America.
- Panpothong, N. (1999). The functions of Metaphor from the Thai Speaker's point of view. *Journal of Thai Language and Literature*, 16(1), 259-268.
- Panpothong, N. (1999). *Thai ways of saying 'no' to a request*. Paper presented at the International Symposium on Linguistic Politeness, Chulalongkorn University, December 7-9, 1999.

- Panpothong, N. (2012). *Teaching materials for 2201783 Pragmatic Analysis of Thai*. Photocopied and revised document. Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Panpothong, N, and Phakdeephassook, S. (2009). “Mai pen rai as a reflection of Buddhist ideology in Thai ways of interaction.” Paper presented at the 11th *International Pragmatics Conference*. July 12-17, 2009. University of Melbourne, Melbourne, Australia.
- Panpothong, N., & Phakdeephassook, S. (2014). *Phuphut phasathai pati samphan yangrai nai kan sonthana baep nen pharakit: kansueksa khomun Mister O tam naeo Emancipatory Pragmatics*. [How do Thai native speakers interact in task-based conversation?: A case study of Mister O Corpus in Emancipatory Pragmatics]. A seminar paper of Language and Linguistics in 2014, Department of Linguistics, Faculty of liberal arts, Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Panpothong, N., & Phakdeephassook, S. (2017). Task-Based Conversation in Thai and Related Socio-Cultural Factors: A Case Study of the Thai Mister O Corpus. *Journal of Thai Language and Literature*, 34(2), 1-40.
- Petcharatmora, J. (2001). *A study of making apologies in Thai by speakers of different social status*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Phakdeephassook, S. (2004). Samnuan [Idioms]. In *Teaching materials for 2201607 Language and Culture*. Photocopied document Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Phillips, H. P. (1970). *Thai peasant personality: the pattern of interpersonal behavior in the village of Banchan*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

- Pongsapich, A. (Ed.). (1998). *Traditional and changing Thai world view*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Prosrimas, W. (2000). *Refusal strategies in responding to favor-expressing speech acts in Thai*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Rapeepat, A. (1996). *Mong sangkhom phan chiwit nai chumchon*. [Considering society through life in the community]. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organisation).
- Roongrengsuke, S., & Chansuthus, D. (1998). Conflict management in Thailand. In *Conflict management in the Asia Pacific assumptions and approaches in diverse culture* (p.167- 221). Leung, K., and Tjosvold, D. (Eds.). Singapore: Wiley.
- Saiho, P. (2013). *Nuai thi ha pharuetikam kan suesan nai choeng sangkhom lae watthanatham ekkasan kan son chut wicha pharuetikam kan suesan nuai thi nueng thueng paet*. [Chapter 5: Social and cultural communication behaviors in teaching materials for communication behaviors unit 1-8]. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.
- Searle, J. (1969). *Speech acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge, England: Cambridge University.
- Smakarn, S. (1992). *Khvamkhatyaeng pom panha lae anakhot khong sangkhom Thai: phicharana chak khaniyom thang watthanatham pen samkhan* [Conflicts, Problems and the Future of Thai Society: Considering cultural values as a priority.] In the social and cultural research report: Observations and changes. Bangkok: National Institute of Development Administration.
- Sukwisith, W. (2004). *The speech act of reprimanding in Thai*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

- Supap, S. (1986). *Sangkom lae wadthanathum Thai: Kaniyom, Kropkrow Sadsana Prapaenee*. [Thai society and culture: Value, family, religion and tradition]. Bangkok: Thai Watana Panich.
- Takahashi, T, and Beebe, L. M. (1993). Cross-Linguistic Influence in the Speech Act of Correction. In *Kasper, G., and Blum-Kulka, S (eds.) Interlanguage Pragmatics, 138-157*. New York: Oxford University Press.
- Vatcharasuwan, P. (2004). *The act of disagreeing in Thai by speakers of different social status: A case of teachers and students*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Weisz, J. R. (1991). Culture and the development of child psycho-pathology: Lessons from Thailand. In *Rochester Symposium on Development Psychopathology Vol. 1*. Cicchetti, D. (Ed.). New York: Cambridge University press.
- Wichianchot, W. (1971). *Khvam kregchhai nai khon thai*. [Khvam-kreng-jai in Thai people]. Bangkok: National Research Council of Thailand.
- Wichianchot, W. (1972). *A Research on Courtesy Bias of the Thai*. Bangkok: Srinakarinwirot University.
- Wilson, D., & Sperber, D. (1992). On verbal irony. *Lingua*, 87, 53-76. Cited in Panpothong, N. (1996). *A pragmatic study of verbal irony in Thai*. (Doctoral dissertation). University of Hawaii at Manoa, United States of America.
- Yamklinfung, P. (1966). Social Structure and national security. *Journal of Social Sciences, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University*, 4(2), 14-24.
- Yaowarittha, C. (2012). *The concept of "Bunkhun" and three types of speech acts in Thai society*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.

ระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรง และถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย^๑

Submitted date: 4 March 2022

Revised date: 18 April 2022

Accepted date: 19 April 2022

ชาญวิทย์ เยาวฤทธา^๒

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย และศึกษาเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันของผู้พูดภาษาไทย โดยเก็บข้อมูลจากผู้พูดภาษาไทยจำนวน ๑๒๖ คนผ่านแบบสอบถามออนไลน์ที่ประกอบด้วยสถานการณ์ที่แตกต่างกันทั้งหมด ๑๐ สถานการณ์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้พูดภาษาไทยส่วนใหญ่ประเมินค่าให้ถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงในบริบทที่ผู้พูดมีเจตนาบริภาษผู้ฟังสำหรับเหตุผลในการประเมินค่าถ้อยคำพบว่า ถ้อยคำที่แตกตั้น เสียดี เสียดสี เหน็บแนม ใส่อารมณ์ รุนแรง ไม่จริงใจ และทำให้เจ็บใจเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรง และถ้อยคำที่สั้น หัวน และรุนแรงเป็นเหตุผลที่ทำให้ผู้พูดภาษาไทยเลือกให้ถ้อยคำบริภาษแบบตรงมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำนัยผกผัน นอกจากนี้ เหตุผลด้านรูปภาษาก็มีผลต่อระดับความรุนแรงของถ้อยคำด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: การรับรู้, ระดับความรุนแรง, ถ้อยคำบริภาษแบบตรง, ถ้อยคำนัยผกผัน, ผู้พูดภาษาไทย

^๑ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ณัฐพร พานโพธิ์ทอง อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นอย่างสูงที่กรุณาชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยฉบับนี้

^๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย ๒๓๓๙

The Degree of Intensity of Direct Reprimands and Verbal Irony on the Perception of Native Thai Speakers^๑

Chanwit Yaowaritttha^๒

Abstract

This research aimed to examine the degree of intensity of direct reprimands and verbal irony on the perception of Native Thai speakers and to investigate the underlying reasons evaluating the degree of intensity from the perception of hearers. Data were collected from 126 native Thai speakers using online questionnaires comprising 10 situations.

The research revealed that the majority of Thai speakers evaluate verbal irony as having a higher degree of intensity than direct reprimands in the context that the speakers intend to reprimand the hearers. For the reasons evaluating the degree of intensity, it was found that, from the perspective of hearers, sarcastic, satirical, intense, insincere and indignant utterances make verbal irony stronger and more unpleasant than direct reprimands. On the other hand, shortness and abruptness of direct reprimands make them stronger and more unpleasant. Furthermore, linguistic forms were also found as a factor in the evaluation of the degree of intensity of utterances.

Keywords: Perception, Degree of Intensity, Direct Reprimands, Verbal Irony, Native Thai Speakers

^๑ My gratitude goes to Associate Professor Dr. Natthaporn Panpothong, Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University for providing invaluable counsel on this article

^๒ Assistant Professor, Thai Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

บทนำ

งานวิจัยด้านวัจนกรรมช่วยสะท้อนให้เห็นแนวปฏิบัติในการใช้ภาษาของคนในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม งานวิจัยด้านนี้มักให้ความสำคัญแก่กลวิธีทางภาษาและการเลือกแสดงหรือไม่แสดงวัจนกรรม หรือให้ความสำคัญแก่การศึกษาว่าวัจนกรรมในบริบทการใช้จริงจะปรากฏกลวิธีทางภาษาแบบใด และหากผู้พูดไม่แสดงวัจนกรรมเป็นเพราะเหตุผลหรือปัจจัยอะไร ดังนั้น งานวิจัยด้านวัจนกรรมโดยส่วนใหญ่จึงยังคงให้ความสำคัญแก่การศึกษาถ้อยคำที่มาจากผู้พูดหรือผู้กล่าวถ้อยคำเป็นสำคัญ เช่น งานวิจัยเรื่อง “วัจนกรรมการบริภาษในภาษาไทย” (Sukwisith, 2004) งานวิจัยเรื่อง “วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา” (Jaisue, 2006) ฯลฯ หรือให้ความสำคัญแก่ผู้พูด แต่พิจารณาในผลัดการตอบรับถ้อยคำในวัจนกรรมต่าง ๆ เช่น งานวิจัยเรื่อง “การตอบรับคำขอโทษในภาษาไทย” (Pewporchai, 2002) งานวิจัยเรื่อง “กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบรับการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย” (Ongwuttivat, 2017) ฯลฯ จึงอาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยที่ศึกษาการรับรู้ (Perception) วัจนกรรมต่าง ๆ ของผู้พูดภาษาไทยยังปรากฏน้อยหรืออาจปรากฏในลักษณะที่ให้ความสำคัญแก่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์มากกว่าการรับรู้กลวิธีทางภาษาในแต่ละวัจนกรรม เช่น บทความเรื่อง “Perception and Performance in Native and Nonnative Apology” (Bergman and Kasper, 1993) บทความเรื่อง “ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสิน “ความสุภาพ” ในการสนทนาของเพศชายและเพศหญิงในกลุ่มตัวอย่างระดับอุดมศึกษาของไทย” (Mekthawornwathana, 2011) บทความเรื่อง “การตัดสินความสุภาพจากถ้อยคำการตอบกลับการตำหนิในภาษาไทย: มุมมองจากคนสองวัย” (Thaithae, 2019) ฯลฯ ดังนั้น งานวิจัยด้านการรับรู้จึงยังมีอีกหลากหลายประเด็นที่ควรแก่การศึกษา

ประเด็นหนึ่งซึ่งน่าสนใจและควรแก่การศึกษาด้านการรับรู้ในสังคมไทย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างวัจนกรรมการบริภาษกับระดับความรุนแรงของถ้อยคำ เพราะการบริภาษเป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดต้องการคุกคามหน้าผู้ฟัง อีกทั้งยังปรากฏได้ทั้งการกล่าวอย่างตรงไปตรงมาและการกล่าวอ้อม (Sukwisith, 2004, p. 10-11) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริภาษด้วยถ้อยคำนัยแฝงซึ่งมักปรากฏในชีวิตประจำวัน ละคร นวนิยาย หรือข่าวสารต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษทั้งสองลักษณะ

ก็มีนัยที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ทฤษฎีความสุภาพของบราวน์ และ เลวินสัน (Brown and Levinson, 1987, p.60, 69) กล่าวว่า การกล่าวอย่างตรงไปตรงมา (Bald on record) สะท้อนให้เห็นลักษณะที่ต้องการคุกคามหน้ามากกว่าต้องการรักษาหน้า โดยอาจปรากฏการใช้เมื่อผู้พูดประเมินค่าแล้วว่า ในสภาพแวดล้อมดังกล่าวมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียหน้าของผู้ฟังในระดับต่ำ ขณะที่การกล่าวอ้อม (Off record) เป็นกลวิธีที่ผู้พูดมุ่งหมายสื่อความโดยปราศจากความตรงไปตรงมาเพื่อให้ความหมายอยู่ในระดับต่อรองได้ โดยอาจปรากฏการใช้เมื่อผู้พูดประเมินค่าแล้วว่า ในสภาพแวดล้อมนั้นมีความเสี่ยงต่อการสูญเสียหน้าของผู้ฟังในระดับสูง ขณะที่ ลิช (Leech, 1983, p.142-144) กล่าวว่า หลักการถ้อยค่านัยผกผัน (IP) เป็นหลักการรองที่มาร่วมกับหลักการความร่วมมือในการสนทนา (CP) และหลักการความสุภาพ (PP) โดยหลักการนี้ทำให้ “ผู้พูดสามารถแสดงความไม่สุภาพที่ดูเหมือนว่าสุภาพได้” ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน และหลักการถ้อยค่านัยผกผันของลิชสะท้อนนัยที่ว่า การบริการแบบอ้อมด้วยถ้อยค่านัยผกผันช่วยลดระดับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์หรือช่วยให้เกิดความสุภาพระหว่างการสื่อสารได้ อย่างไรก็ตาม จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นโดยการสอบถามผู้ฟังชาวไทยพบว่า ผู้พูดภาษาไทยจำนวนหนึ่งประเมินค่าให้การบริการแบบอ้อมด้วยถ้อยค่านัยผกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่าการบริการแบบตรง จึงทำให้ผู้วิจัยตั้งคำถามว่า ในสังคมไทย การบริการแบบตรงมีระดับความรุนแรงของถ้อยค่านัยผกผันมากกว่าถ้อยค่านัยผกผันจริงหรือไม่

เมื่อพิจารณางานวิจัยด้านวัจนกรรมที่ศึกษามุมมองการรับรู้ซึ่งยังปรากฏน้อย และความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับระดับความรุนแรงของถ้อยคำที่ใช้ในการบริการ ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาว่า หากนำถ้อยคำบริการแบบตรงมาเปรียบเทียบกับถ้อยค่านัยผกผันในบริบทหรือสถานการณ์เดียวกัน ผู้พูดภาษาไทยในฐานะผู้ฟังจะประเมินค่าให้ถ้อยคำแบบใดมีระดับความรุนแรงมากกว่า อีกทั้ง เหตุผลใดบ้างที่ทำให้ผู้พูดภาษาไทยเห็นว่าถ้อยคำที่ตนประเมินค่ามีระดับความรุนแรงมากกว่าอีกถ้อยคำหนึ่ง โดยผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้าใจ ความคิด และความรู้สึกของผู้ฟังชาวไทยมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย
๒. เพื่อศึกษาเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้สนใจศึกษาระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำทฤษฎีวิัจจนกรรมของเซิร์ล (Searle, 1969) และเซิร์ล (Searle, 1976) นิยามถ้อยคำนัยผกผัน (Verbal Irony) ของ ณิชฐพร พานโพธิ์ทอง (Panpothong, 1996) ทฤษฎีความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) และหลักการถ้อยคำนัยผกผัน (Irony Principle-IP) ของลีช (Leech, 1983) มาเป็นแนวทางในการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้วิจัยนำทฤษฎีวิัจจนกรรมของเซิร์ล (Searle, 1969) มาเป็นแนวทางตั้งต้นในการกำหนดถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันที่มีเจตนาบริภาษตามเงื่อนไขวิัจจนกรรม ๔ ข้อ^๕ ได้แก่ เงื่อนไขเนื้อหาความ (propositional content) เงื่อนไขเบื้องต้น (preparatory condition) เงื่อนไขความจริงใจ (sincerity condition) และเงื่อนไขจำเป็น (essential condition) อีกทั้ง นำแนวคิดการแบ่งประเภทวิัจจนกรรมของเซิร์ล (Searle, 1976) มากำหนดขอบเขตถ้อยคำซึ่งจัดอยู่ในวิัจจนกรรมกลุ่มแสดงความรู้สึก (expressives) นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังนำนิยามถ้อยคำนัยผกผันตามการศึกษาของ ณิชฐพร พานโพธิ์ทอง (Panpothong, 1996, p.17) ซึ่งกล่าวว่า ถ้อยคำนัยผกผัน คือ ถ้อยคำที่สื่อความหมายตรงข้ามกับความหมายตามรูปภาษาหรือถ้อยคำที่เป็นเท็จในความหมายตามรูปภาษา แต่เป็นจริงในความหมายที่สื่ออยู่ในถ้อยคำนัยผกผัน หรือถ้อยคำที่ไม่เป็นไปตามเงื่อนไขวิัจจนกรรม^๖ (infelicitous utterances) เช่น คำถามเชิงวาทศิลป์

^๕ ผู้วิจัยเรียกเงื่อนไขวิัจจนกรรมทั้ง ๔ ข้อในภาษาไทยตาม ณิชฐพร พานโพธิ์ทอง (Panpothong, 2012)

^๖ ผู้วิจัยแปลคำว่า Infelicitous Utterances ตามการนิยามของหวง (Huang, 2015)

(rhetorical questions) การเสนอแนะแบบแสร้งทำ (pretended suggestions) ฯลฯ มาเป็นแนวทางการกำหนดถ้อยคำนัยผกผันร่วมกับเงื่อนไขวัจนกรรม

สำหรับทฤษฎีความสุภาพ ผู้วิจัยนำแนวทางการเลือกใช้กลวิธีตรงไปตรงมา (on record without redressive action) และกลวิธีอ้อม (off record) ของบราวน์ และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987, p.60) ซึ่งเกี่ยวข้องกับถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผัน มาพิจารณาความแตกต่างระหว่างถ้อยคำ อีกทั้ง นำหลักการถ้อยคำนัยผกผัน (Irony Principle-IP) ของลีช (Leech, 1983) มาเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจถ้อยคำนัยผกผันตามมุมมองตะวันตก เนื่องจากทฤษฎีของบราวน์และเลวินสัน และลีชอาจสื่อนัยด้านความสุภาพและระดับความรุนแรงของถ้อยคำทั้ง ๒ แบบแตกต่างจากการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย กล่าวคือ ทฤษฎีความสุภาพของบราวน์และเลวินสันเคยได้รับการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ในลักษณะที่ว่า ไม่สามารถนำมาอธิบายการใช้ภาษาในสังคมตะวันออกได้อย่างครอบคลุม เช่น บทความ “Politeness phenomena in modern Chinese (Gu, 1990) บทความ “The concept of ‘Bunkhun’ and Thai ways of speech behaviors: The case of responding to thanks” (Panpothong and Phakdeephassook, 2008) ฯลฯ ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า ประเด็นการอธิบายความแตกต่างระหว่างกลวิธีการกล่าวอย่างตรงไปตรงมาและการกล่าวอ้อมตามทฤษฎีความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน และหลักการถ้อยคำนัยผกผันของลีชที่ว่า “ผู้พูดสามารถแสดงความไม่สุภาพที่ดูเหมือนว่าสุภาพได้” อาจไม่สามารถนำมาอธิบายการใช้ภาษาในสังคมไทยได้อย่างชัดเจน เนื่องจากผู้วิจัยได้สอบถามผู้พูดภาษาไทยในเบื้องต้นและพบว่า ผู้พูดภาษาไทยส่วนใหญ่มักประเมินค่าให้ถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยแบ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็น ๒ หัวข้อ ได้แก่ ๑. งานวิจัยด้านวัจนกรรม การบริภาษในภาษาไทย และ ๒. งานวิจัยด้านถ้อยคำนัยผกผันของผู้พูดภาษาไทย โดยทั้ง ๒ หัวข้อมีรายละเอียดดังนี้

๑. งานวิจัยด้านวจนกรรการบริภาษในภาษาไทย

วจนกรรการบริภาษเป็นวจนกรรการหนึ่งที่น่าสนใจให้มีความสำคัญ โดย วิสันต์ สุขวิสิทธิ (Sukwisith, 2004) ได้ศึกษากลวิธีการบริภาษในภาษาไทย และพบ กลวิธีการบริภาษ ๓ กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการบริภาษแบบตรงไปตรงมา กลวิธีการบริภาษแบบอ้อมซึ่งปรากฏการใช้ถ้อยคำนัยผกผัน และกลวิธีเสริมการบริภาษ อีกทั้ง พบ คำนิยมที่สะท้อนจากการบริภาษในหลากหลายลักษณะ เช่น คำนิยมการให้ความสำคัญแก่พรรคพวก คำนิยมเกี่ยวกับศักดิ์ศรี ฯลฯ นอกจากนี้ วิสันต์ สุขวิสิทธิ ยังนิยามคำว่า “บริภาษ” ตามเงื่อนไขวจนกรรการของเซอร์ล (Searle, 1969) ทั้ง ๔ ข้อ โดยสามารถสรุปได้ว่า “บริภาษ” คือ การกล่าวถึงพฤติกรรมหรือการกระทำในอดีตของผู้ฟังซึ่งผู้พูดเชื่อว่าพฤติกรรมหรือการกระทำดังกล่าวผิดหรือไม่น่าพึงพอใจ ดังนั้น ผู้พูดจึงต้องการทำร้ายจิตใจของผู้ฟังเพื่อให้เกิดความสำนึกในความผิด

หลังจากการศึกษาวจนกรรการบริภาษในบริบททั่วไปของวิสันต์ สุขวิสิทธิ ผู้วิจัยยังพบการศึกษาการบริภาษในบริบทเฉพาะของอรรถวิทย์ รอดเจริญ (Rotcharoen, 2009) ซึ่งศึกษากการใช้ภาษาบริภาษของนักการเมืองไทย เพื่อศึกษาชนิดและหน้าที่ของภาษาบริภาษ โดยผลการศึกษาพบว่า ชนิดของภาษาในการบริภาษของนักการเมืองปรากฏใน ๒ ลักษณะ คือ ชนิดของภาษาบริภาษแบบตรง และชนิดของภาษาบริภาษแบบอ้อมซึ่งปรากฏการใช้ถ้อยคำนัยผกผันในความถี่สูง สำหรับหน้าที่ของภาษาบริภาษแบบตรงและภาษาบริภาษแบบอ้อมในกรณีการใช้ถ้อยคำนัยผกผันพบว่า ปรากฏหน้าที่ที่เหมือนกัน ได้แก่ การโจมตีนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม นอกจากนี้ อรรถวิทย์ รอดเจริญ ยังนิยาม “ภาษาบริภาษ” ว่าหมายถึง ถ้อยคำที่ใช้สื่อเจตนาตีเตียนกล่าวโทษ ต่ำว่าการกระทำหรือพฤติกรรมในอดีตของผู้ถูกบริภาษให้ได้รับความอับอายเจ็บใจ หรือเสื่อมเสียชื่อเสียง ขณะที่ ศิวริน แสงอาวุธ (Saengawoot, 2014) ศึกษาวจนกรรการในข้อความแสดงทัศนคติต่อข่าวการเมืองจากสื่ออินเทอร์เน็ต พบกลวิธีการบริภาษแบบตรง กลวิธีการบริภาษแบบอ้อมซึ่งปรากฏการใช้ถ้อยคำนัยผกผันในความถี่สูงสุด และกลวิธีเสริมการบริภาษ อีกทั้ง นิยามคำว่า “วจนกรรการบริภาษ” ว่าหมายถึง ลักษณะถ้อยคำหรือภาษาที่สื่อถึงการว่ากล่าว ตีเตียน กล่าวโทษ หรือต่ำเพื่อแสดงความรู้สึกไม่พอใจและทำร้ายจิตใจผู้ฟัง นอกจากนี้ ยังพบงานวิจัยของขวัญทิพย์ อรุณรุวิวัฒน์ และคณะ (Arunruwivat et al., 2021) ซึ่งศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้บริภาษใน

แอปพลิเคชันทวิตเตอร์: กรณีศึกษาประเด็นปัญหาความรักของนักแสดงหญิงและ
นักร้องชาย โดยผลการศึกษาปรากฏคล้ายคลึงกับวิสันต์ สุขวิสิทธิ์ อรรถวิทย์ รอดเจริญ
และศิวริน แสงอาวุธ กล่าวคือ พบกลวิธีทางภาษาที่ใช้บริภาษผ่านข้อความในแอชแท็ก
ในแอปพลิเคชันทวิตเตอร์ปรากฏทั้งหมด ๓ กลวิธี คือ กลวิธีการบริภาษแบบตรงไป
ตรงมา กลวิธีการบริภาษแบบอ้อมซึ่งปรากฏการใช้ถ้อยคำนัยผกผันในความถี่สูง และ
กลวิธีเสริมการบริภาษ

จากงานวิจัยของวิสันต์ สุขวิสิทธิ์ อรรถวิทย์ รอดเจริญ ศิวริน แสงอาวุธ และ
ขวัญทิพย์ อรุณรวีวัฒน์ และคณะ แสดงให้เห็นว่า นอกจากการบริภาษแบบตรงไปตรง
มาจะปรากฏในบริบทที่ผู้พูดต้องการทำร้ายจิตใจผู้ฟังแล้ว ยังพบถ้อยคำนัยผกผันจำนวน
มากปรากฏในการบริภาษแบบอ้อมซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยของบทความ
นี้ที่ต้องการศึกษาระดับความรุนแรงของถ้อยคำทั้ง ๒ แบบ ดังนั้น ผลการวิเคราะห์
กลวิธีการบริภาษของงานวิจัยทั้ง ๔ ฉบับ จึงสามารถนำมาเป็นแนวทางในการกำหนด
ถ้อยคำในแบบสอบถามออนไลน์

๒. งานวิจัยด้านถ้อยคำนัยผกผันของผู้พูดภาษาไทย

ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (Panpothong, 1996) ศึกษาถ้อยคำนัยผกผันในงาน
วิจัยเรื่อง A pragmatic study of verbal irony in Thai ผลการศึกษาพบว่า วิธีการ
หรือแนวทางที่ผู้พูดภาษาไทยใช้บ่งชี้ว่าถ้อยคำใดเป็นถ้อยคำนัยผกผันมีทั้งหมด ๕ วิธี
คือ ๑. ถ้อยคำที่อยู่ติดกันมีลักษณะตรงข้าม ๒. การกล่าวถ้อยคำที่ไม่สมเหตุผลผล
๓. การกล่าวถ้อยคำเกินจริง ๔. การใช้ภาษาไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ของผู้มีส่วนร่วม
และ ๕. การใช้ทำนองเสียงแบบเน้นพิเศษ อีกทั้ง พบว่าหน้าที่ของถ้อยคำนัยผกผันใน
ภาษาไทยแบ่งออกเป็น ๓ หน้าที่ ได้แก่ ๑. หน้าที่ในการประชดเพื่อสร้างความเจ็บปวด
(to be sarcastic) ๒. หน้าที่ในการสร้างความขบขัน (to be humorous) และ ๓. หน้าที่
ในการลดความเครียดหรือความกดดันและส่งเสริมความสามัคคีภายในกลุ่ม (to lesson
distress and to promote in-group solidarity)

นอกจากงานวิจัยด้านถ้อยคำนัยผกผันในบริบททั่วไปของณัฐพร พานโพธิ์ทอง
ผู้วิจัยยังพบงานวิจัยด้านถ้อยคำนัยผกผันในบริบทเฉพาะของวรรณุช กรองทอง
(Krongtong, 2004) ซึ่งศึกษากลวิธีและหน้าที่ทางการสื่อสารด้วยการพูดประชด

ในการอภิปรายการเมืองไทย ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีการสื่อสารด้วยการพูดประชด มีทั้งหมด ๓ กลวิธี ได้แก่ กลวิธีแสดงความสัมพันธ์แบบตรงข้าม กลวิธีแสดงความขัดแย้ง และกลวิธีเปรียบเทียบคุณสมบัติด้วยภาษาเชิงเปรียบเทียบ สำหรับหน้าที่ทางการสื่อสารของการพูดประชดในการอภิปรายทางการเมืองปรากฏทั้งหมด ๗ หน้าที่หลัก เช่น หน้าที่แสดงการเน้นถ้อยคำ หน้าที่แสดงความซับซ้อน หน้าที่แสดงการปกป้องตนเอง หน้าที่แสดงการโต้แย้ง ฯลฯ ขณะที่ ออร์กัญญา อนันต์ทรัพย์สุข (Anansapsuk, 2016) ศึกษาถ้อยคำนัยแฝงในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ ๗-๑๐ ของอุดม แต่พานิช ผลการวิจัยแสดงให้เห็นการพิจารณาถ้อยคำนัยแฝงจาก ๒ มุมมอง คือ ถ้อยคำนัยแฝงที่พิจารณาตามลักษณะและถ้อยคำนัยแฝงที่พิจารณาตามมุมมอง วิจารณ์กรม ทั้งนี้ หากพิจารณาชนิดของถ้อยคำนัยแฝงตามลักษณะพบว่า การกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่สมเหตุสมผลปรากฏมากที่สุด แต่หากพิจารณาตามมุมมอง วิจารณ์กรมพบว่า ถ้อยคำนัยแฝงในรูปวิจารณ์กรมการถามเป็นลักษณะที่ปรากฏมากที่สุด

หลังจากนั้น อรวี บุนนาค (Bunnag, 2017) ได้ศึกษาหน้าที่ของการกล่าวถ้อยคำนัยแฝงในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กรเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ไทย ผลการวิจัยพบว่า หน้าที่ในการสื่อสารของการกล่าวถ้อยคำนัยแฝงมีทั้งหมด ๖ หน้าที่ ได้แก่ หน้าที่แสดงการเน้นถ้อยคำ หน้าที่การทำให้ซับซ้อน หน้าที่การแสดงความสนุกสนาน หน้าที่การแสดงการกล่าวเอือมไซ่เกี่ยวกับความจริง หน้าที่แสดงการต่อต้าน และหน้าที่แสดงการโจมตี โดยหน้าที่แสดงการต่อต้านและหน้าที่แสดงการโจมตีปรากฏความถี่มากเป็นลำดับที่ ๑ และ ๒ ขณะที่ ศิระวัสส์ กาวิละนันท์ (Kavilanan, 2021) ศึกษาถ้อยคำนัยแฝงที่ใช้แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อเฟซบุ๊กกรณีข่าวรักสามเส้าในวงการบันเทิงกับการระรานทางไซเบอร์: การศึกษาตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบลักษณะถ้อยคำนัยแฝง ๔ ลักษณะ คือ การกล่าวถ้อยคำที่สื่อความหมายขัดแย้ง การกล่าวแบบเสียงสะท้อนกลับ การกล่าวถ้อยคำที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่สมเหตุสมผล และการกล่าวเน้นให้เกินจริงอย่างมาก

จากงานวิจัยของณัฐพร พานโพธิ์ทอง วรนุช กรองทอง ออร์กัญญา อนันต์ทรัพย์สุข อรวี บุนนาค และศิระวัสส์ กาวิละนันท์ แสดงให้เห็นว่าลักษณะของถ้อยคำนัยแฝงซึ่งปรากฏในบริบทต่าง ๆ ของสังคมไทยมีลักษณะอย่างไรบ้าง อีกทั้งการแสดงผลการศึกษาด้านหน้าที่ของถ้อยคำนัยแฝงยังสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจน

ว่า ถ้อยคำนัยแฝงเป็นถ้อยคำแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้ฟังได้รับความเจ็บปวดได้ในหลากหลายบริบทซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสามารถนำผลการศึกษาจากงานวิจัยฉบับต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการกำหนดถ้อยคำนัยแฝงและกำหนดขอบเขตด้านหน้าที่ของถ้อยคำในแบบสอบถามออนไลน์ได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

๑. ระดับความรุนแรงของถ้อยคำ หมายถึง ความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยแฝงซึ่งได้รับการประเมินค่าตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย

๒. ถ้อยคำบริภาษแบบตรง หมายถึง ถ้อยคำที่ผู้พูดมีเจตนาบริภาษผู้ฟังอย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้ เชื้อนไฮวจนกรรมกรการบริภาษในบทความฉบับนี้เป็นไปตามที่วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (Sukwisith, 2004, p.5) กำหนดตามแนวคิดของเซิร์ล (Searle, 1969) ดังนี้

เชื้อนไฮเนื้อความ เป็นการพูดถึงพฤติกรรมหรือการกระทำในอดีตของผู้ฟัง

เชื้อนไฮเบื้องต้น ผู้พูดเชื่อว่าการกระทำของผู้ฟังผิดหรือไม่น่าพึงพอใจ ผู้พูดจึงจำเป็นต้องระบายความคับแค้นใจหรือความไม่พอใจที่มีต่อการกระทำนั้น

เชื้อนไฮความจริงใจ ผู้พูดต้องการทำร้ายจิตใจผู้ฟังเพื่อให้สำนึกในความผิดที่ได้กระทำ

เชื้อนไฮจำเป็น การบริภาษเป็นความพยายามที่จะทำร้ายจิตใจผู้ฟังเพื่อให้สำนึกในความผิดที่ได้กระทำ

๓. ถ้อยคำนัยแฝง หมายถึง ถ้อยคำที่ผู้พูดมีเจตนาบริภาษผู้ฟัง แต่สื่อความหมายเป็นนัยให้ผู้ฟังตีความ หรือสื่อความหมายตรงข้ามกับรูปภาษา หรือสื่อความหมายโดยละเมิดเชื้อนไฮความจริงใจ ทั้งนี้ ความหมายดังกล่าวเป็นไปตามการนิยามถ้อยคำนัยแฝงในงานวิจัยของ ญัฐพร พานโพธิทอง (Panpothong, 1996)

๔. ผู้พูดภาษาไทย หมายถึง คนไทยที่เข้าใจวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมของไทยและอาศัยอยู่ในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. สํารวจ ศึกษา และคัดเลือกเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง สําหรับกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา คือ ผู้พูดภาษาไทยที่อาศัยและเติบโตในสังคมไทย กล่าวคือ ผู้วิจัยไม่จำกัดปัจจัยทางสังคม เช่น อายุ เพศ อาชีพ ฯลฯ ของกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากต้องการแสดงให้เห็นภาพรวมด้านการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการบอต่อ (Snowballing Sampling) หรือการสุ่มตัวอย่างโดยวิธีแนะนำคนอื่น ๆ ต่อไปตามลำดับจากบุคคลตั้งต้น (Charunrochana, 2013) จนกระทั่งได้ตัวอย่างทั้งหมดจำนวน ๑๒๖ คน เพื่อประเมินค่าระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผัน

๓. ออกแบบและสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามออนไลน์ซึ่งประกอบด้วยสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกล่าวถ้อยคำนัยผกผัน ทั้งนี้ ก่อนการออกแบบเครื่องมือหรือแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้วิธีการสอบถามสถานการณ์จากผู้พูดภาษาไทยจำนวนทั้งสิ้น ๓๐ คน โดยให้ผู้พูดภาษาไทยแต่ละคนระบุสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับถ้อยคำนัยผกผันตามประสบการณ์ของตนเองจนกระทั่งรวบรวมสถานการณ์ได้ทั้งหมด ๑๖ สถานการณ์ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะสถานการณ์ที่ปรากฏคำร้อยละตั้งแต่ร้อยละ ๕๐ เพื่อยืนยันว่าสถานการณ์ที่นำมาศึกษามีโอกาสปรากฏในชีวิตประจำวันของผู้พูดภาษาไทย ดังนั้น สถานการณ์ที่นำมาใช้ในแบบสอบถามออนไลน์จึงปรากฏทั้งหมด ๑๐ สถานการณ์ โดยแต่ละสถานการณ์ประกอบด้วยถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันที่สื่อความหมายเช่นเดียวกัน เพื่อให้ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าว่า เมื่อได้ยินถ้อยคำทั้ง ๒ แบบในสถานการณ์เดียวกัน ถ้อยคำแบบใดมีระดับความรุนแรงของถ้อยคำมากกว่าเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ทั้งนี้ ถ้อยคำนัยผกผันซึ่งปรากฏในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นไปตามนิยามที่ ฌฐพร พานโพธิ์ทอง (Panpothong, 1996, p.17) ระบุไว้ในการศึกษาถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย นอกจากนี้ แบบสอบถามยังปรากฏส่วนที่ให้ผู้พูดภาษาไทยระบุเหตุผลในการประเมินค่าถ้อยคำเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ สําหรับสถานการณ์และถ้อยคำที่ปรากฏมีรายละเอียดดังนี้

สถานการณ์และถ้อยคำที่ปรากฏ

สถานการณ์ที่ ๑ ท่านมาประชุมและทำงานกับสมาชิกคนอื่น ๆ ช้า จึงทำให้เพื่อนร่วมงานของท่านกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ กับท่านดังนี้

ถ้อยคำแบบที่ ๑ “วันนี้รถก็ไม่ติด มาช้าแบบนี้ก็อย่ามา คนอื่นเค้าช่วยกันทำงาน จนจะเสร็จละนะ”

ถ้อยคำแบบที่ ๒ “วันนี้รถไม่ติดไม่ใช่เหรอ ถ้ามาช้าขนาดนี้ไม่มาจะดีกว่ามั๊ย คนอื่นเค้าช่วยกันทำงานกันจนจะเสร็จละนะ”

สถานการณ์ที่ ๒ ท่านเตือนให้เพื่อนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่าง แต่เพื่อนของท่านไม่เห็นด้วย เพื่อนของท่านจึงกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และถ้อยคำแบบที่ ๒ กับท่านดังนี้

ถ้อยคำแบบที่ ๑ “เข้าข้างตัวเอง คิดว่าตัวเองดีเกินไปนะ ไม่ควรมาว่าคนอื่นแบบนี้”

ถ้อยคำแบบที่ ๒ “อะไรทำให้เข้าข้างตัวเองและก็คิดว่าตัวเองดีเหรอ มาว่าคนอื่นแบบนี้เสียดีนะ”

สถานการณ์ที่ ๓ เมื่อเพื่อนร่วมงานเห็นว่าท่านมีความมั่นใจมากเกินไป เพื่อนของท่านจึงกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และถ้อยคำแบบที่ ๒ กับท่านดังนี้

ถ้อยคำแบบที่ ๑ “มั่นใจในความคิดของตัวเองแบบนี้ไม่ดีนะ มันมากเกินไป ฟังคนอื่นบ้าง”

ถ้อยคำแบบที่ ๒ “มั่นใจในความคิดของตัวเองแบบนี้ก็ดีนะ ดูไม่มากเกินไป แค่มองคนอื่นเลย”

สถานการณ์ที่ ๔ เพื่อนของท่านโต้แย้งกับเพื่อนร่วมงานคนอื่นเรื่องทำงานผิดพลาด เพื่อนของท่านจึงถูกเพื่อนร่วมงานกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และถ้อยคำแบบที่ ๒ ดังนี้

ถ้อยคำแบบที่ ๑ “นิสัยแย่งคนอื่นตลอด พ่อแม่ก็น่าจะสอนมารยาทมานี้ แต่ก็ยังชอบทำตัวแย่ ๆ แบบนี้อีก”

ถ้อยคำแบบที่ ๒ “นิสัยดี ไม่ชอบแย้งคนอื่นเลยเนอะ พ่อแม่คงสอนมารยาท มาดีจริง ๆ แหละ ถึงชอบทำตัวดีแบบนี้”

สถานการณ์ที่ ๕ หัวหน้าในการทำงานโมโหที่ท่านทำงานผิดพลาดซ้ำกัน หลายรอบ หัวหน้าจึงกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และถ้อยคำแบบที่ ๒ กับท่านดังนี้

ถ้อยคำแบบที่ ๑ “ทำงานผิดอีกแล้ว บอกให้แก้หลายรอบแล้วนี่ ไม่ใช้รอยหยัก ในสมองหน่อยละ อย่าทำงานสะเพร่าแบบนี้”

ถ้อยคำแบบที่ ๒ “ทำงานผิดแบบนี้เป็นประจำหรอ ไม่เคยมีคนสอนงาน เลยมั้ง ใช้รอยหยักในสมองเยอะละสิ ถึงทำงานดีแบบนี้”

สถานการณ์ที่ ๖ เพื่อนในกลุ่มของท่านชอบบอกคนอื่น ๆ ว่า ตนทำงานเก่ง และมักเสนอตัวเป็นผู้รับผิดชอบงานสำคัญ ๆ แต่เมื่อถึงเวลาทำงานหรือทำกิจกรรม เพื่อนของท่านมักใช้คนอื่นทำและถามรายละเอียดของงานจากคนอื่นเสมอ จนมีคน รู้สึกไม่พอใจและกล่าวว่าถ้อยคำแบบที่ ๑ และถ้อยคำแบบที่ ๒ กับเพื่อนของท่านดังนี้

ถ้อยคำแบบที่ ๑ “ชอบเอาแต่ใช้คนอื่น ถามแต่คนอื่น คำเรียกกันว่า ไม่เก่งจริง ทำไม่ได้ก็อย่าอวดสิ ไม่เห็นทำได้อย่างที่พูดเลย”

ถ้อยคำแบบที่ ๒ “ไม่ชอบใช้คนอื่น ไม่ชอบถามคนอื่นเลยเนอะ คนคงชมกันว่าเก่งจริง ๆ คนที่ทำไม่ได้แต่ชอบพูดนี้คำเรียกว่าอวดรีเปล่า ทำได้อย่างที่พูดเป๊ะเลย”

สถานการณ์ที่ ๗ เพื่อนของท่านไม่พอใจที่ท่านกล่าวถึงรูปร่างและบุคลิกภาพของเขา ท่านจึงถูกเพื่อนกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และถ้อยคำแบบที่ ๒ กับท่านดังนี้

ถ้อยคำแบบที่ ๑ “รูปร่างกับบุคลิกภาพของพวกเราไม่ได้ต่างกันเลย ก่อนจะไปถามคนอื่นดูตัวเองก่อนสิ และก็อย่าพูดแบบนี้กับคนอื่นจะดีกว่า”

ถ้อยคำแบบที่ ๒ “รูปร่างกับบุคลิกภาพเธอดีกว่าเรามากเลย ดีจริง ๆ ด้วย ก่อนบอกเราได้ดูตัวเองรึยัง หรือคิดว่า พูดแบบนี้กับคนอื่นแล้วดีล่ะ”

สถานการณ์ที่ ๘ สมาชิกในกลุ่มไม่ค่อยทำงาน แต่ชอบประจบและพูดดีกับคนอื่น ๆ จนคนอื่น ๆ มองว่านิสัยดี เพื่อนสนิทของท่านไม่ชอบจึงกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และถ้อยคำแบบที่ ๒ กับสมาชิกคนดังกล่าวดังนี้

ถ้อยคำแบบที่ ๑ “ช่วยกันทำงานจะดีกว่า การประจบคนอื่นมันไม่ดี ไม่เข้าใจว่าทำไมไม่ทำตัวให้มีประโยชน์ต่อสังคมเลย”

ถ้อยคำแบบที่ ๒ “ไม่ช่วยกันทำงานหน่อยเหรอ เอาแต่ประจบคนอื่นแบบนี้ดีจริง ๆ เนอะ อืม...ทำตัวมีประโยชน์ต่อสังคมจัง

สถานการณ์ที่ ๙ เพื่อนของท่านถูกป้าข้างบ้านถามถึงชีวิตส่วนตัวเป็นประจำจนรู้สึกไม่พอใจ และต้องการให้ป้าข้างบ้านเลิกพฤติกรรมดังกล่าว เพื่อนของท่านจึงกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และถ้อยคำแบบที่ ๒ กับป้าข้างบ้านดังนี้

ถ้อยคำแบบที่ ๑ “ป้าเลิกมาถามได้มั๊ย ถามบ่อยเกินไปแล้ว ทำแบบนี้คนอื่นเค้าไม่ชอบนะคะ/นะครับ อีกอย่างถามแต่เรื่องคนอื่น ไปดูเรื่องของตัวเองก่อนเถอะนะ”

ถ้อยคำแบบที่ ๒ “ป้าเป็นคนชอบถามดีจัง ทำจนเป็นนิสัยแล้ว ถามคนอื่นบ่อย ๆ ป้าว่าคนอื่นเขาชอบมั๊ยคะ/ครับ อยากให้ป้าสนใจเรื่องของตัวเองบ้างจัง”

สถานการณ์ที่ ๑๐: หัวหน้าชมว่า ท่านตั้งใจทำงาน ทำงานดี มีระเบียบ โดยไม่ชมคนอื่น ๆ ที่ตั้งใจเช่นเดียวกัน เพื่อนของท่านจึงกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และถ้อยคำแบบที่ ๒ กับหัวหน้าดังนี้

ถ้อยคำแบบที่ ๑ “อ้าว...ไม่ชมคนอื่นบ้างละคะ/ละครับ ทำแบบนี้คนอื่น ๆ ที่ตั้งใจก็เสียใจกันหมดแหละ ไม่เคยเห็นค่าของคนอื่นเลย ไม่ดีนะคะ/นะครับ”

ถ้อยคำแบบที่ ๒ “แหม...ชมอยู่คนเดียวดีจริง ๆ เลยนะคะ/นะครับ ทำแบบนี้คนอื่นที่ตั้งใจก็คงมีความสุขแหละเนอะ เห็นค่าของคนอื่นเท่าเทียมกันจัง น่าชื่นชมนะคะ/นะครับ”

๔. เก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามออนไลน์ (google form) ที่สร้างขึ้น โดยขอความร่วมมือจากผู้พูดภาษาไทยที่สมัครใจตอบแบบสอบถามจำนวน ๑๒๖ คน เพื่อนำข้อมูลมาอธิบายมุมมองเกี่ยวกับระดับความรุนแรงของถ้อยคำ หลังจากนั้นผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลจำนวน ๑๕ คน เพื่อสอบถามถึงข้อสงสัย

หรือประเด็นที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติมอันจะเป็นประโยชน์ต่อการอธิบายผลการวิจัย ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดจำนวนผู้สัมภาษณ์ตามการเก็บข้อมูลของ สเปนเซอร์-โอตตี้ (Spencer-Oatey, 2002) และสุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์โดยวิธีการบอกต่อ (Snowballing Sampling) เช่นเดียวกับการเลือกกลุ่มตัวอย่างในกรณีแบบสอบถามออนไลน์

๕. วิเคราะห์ข้อมูล

๕.๑ แยกระดับความรุนแรงที่ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าในแต่ละสถานการณ์ โดยนับความถี่และคำนวณร้อยละที่ปรากฏของถ้อยคำทั้ง ๒ แบบ

๕.๒ วิเคราะห์เหตุผลที่ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำแต่ละแบบ มีระดับความรุนแรงมากกว่าอีกถ้อยคำหนึ่ง

๕.๓ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อนำมาอธิบายประกอบผลการวิจัย

๖. เรียบเรียงผลการวิเคราะห์

๗. สรุปผล อภิปรายผล และนำเสนอข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผลการวิจัยซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็นหลักตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ๑. ระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย และ ๒. เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทยซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. ระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย

จากการการประเมินค่าระดับความรุนแรงของถ้อยคำโดยผู้พูดภาษาไทยซึ่งอยู่ในฐานะผู้รับรู้จำนวนทั้งสิ้น ๑๒๖ คน ปรากฏความถี่และร้อยละในแต่ละสถานการณ์ดังตารางต่อไปนี้

ระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย ๒๕๓

Table 1: A Comparison of the Frequency and Percentage from an Evaluation of the Degree of Intensity of Utterances in Various Situations

สถานการณ์	ถ้อยคำ ความถี่ ร้อยละ		ถ้อยคำปริภาษแบบตรง (ถ้อยคำแบบที่ ๑)		ถ้อยคำนัยผกผัน (ถ้อยคำแบบที่ ๒)	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
สถานการณ์ที่ ๑ ท่านมาประชุม และทำงานกับสมาชิกคนอื่น ๆ ข้า จึงทำให้เพื่อนร่วมงานของท่าน กล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ กับท่าน	๘๐	๖๓.๔๙	๔๖	๓๖.๕๑		
สถานการณ์ที่ ๒ ท่านเตือนให้ เพื่อนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่าง แต่เพื่อนของท่านไม่เห็นด้วย เพื่อนของท่านจึงกล่าวถ้อยคำแบบ ที่ ๑ และแบบที่ ๒ กับท่าน	๑๖	๑๒.๓๐	๑๑๐	๘๗.๓๐		
สถานการณ์ที่ ๓ เมื่อเพื่อนร่วม งานเห็นว่าท่านมีความมั่นใจมากไป เพื่อนของท่านจึงกล่าวถ้อยคำแบบ ที่ ๑ และแบบที่ ๒ กับท่าน	๓๑	๒๔.๖๐	๙๕	๗๕.๔๐		
สถานการณ์ที่ ๔ เพื่อนของท่านได้ แย้งกับเพื่อนร่วมงานคนอื่นเรื่อง ทำงานผิดพลาด เพื่อนของท่านจึง ถูกเพื่อนร่วมงานกล่าวถ้อยคำแบบ ที่ ๑ และแบบที่ ๒	๕๓	๔๒.๐๖	๗๓	๕๗.๙๔		

Table 1: A Comparison of the Frequency and Percentage from an Evaluation of the Degree of Intensity of Utterances in Various Situations (continued)

สถานการณ์	ถ้อยคำ ความถี่ ร้อยละ		ถ้อยคำบริภาษแบบตรง (ถ้อยคำแบบที่ ๑)		ถ้อยคำนัยพกผัน (ถ้อยคำแบบที่ ๒)	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
สถานการณ์ที่ ๕ หัวหน้าในการทำงานโมโหที่ท่านทำงานผิดพลาด ซ้ำกันหลายรอบ หัวหน้าจึงกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ กับท่าน	๕๓	๔๒.๐๖	๓๓	๕๗.๙๔		
สถานการณ์ที่ ๖ เพื่อนในกลุ่มของท่านชอบบอกคนอื่น ๆ ว่า ตนทำงานเก่ง และมักเสนอตัวเป็นผู้รับผิดชอบงานสำคัญ ๆ แต่เมื่อถึงเวลาทำงานหรือทำกิจกรรมเพื่อนของท่านมักใช้คนอื่นทำและถามรายละเอียดของงานจากคนอื่นเสมอ จนมีคนรู้สึกไม่พอใจและได้กล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ กับเพื่อนของท่าน	๕๖	๔๔.๔๔	๓๐	๕๕.๕๖		
สถานการณ์ที่ ๗ เพื่อนของท่านไม่พอใจที่ท่านกล่าวถึงรูปร่างและบุคลิกภาพของเขา ท่านจึงถูกเพื่อนกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ กับท่าน	๓๒	๒๕.๔๐	๙๔	๗๔.๖๐		

Table 1: A Comparison of the Frequency and Percentage from an Evaluation of the Degree of Intensity of Utterances in Various Situations (continued)

สถานการณ์	ถ้อยคำ ความถี่ ร้อยละ	ถ้อยคำปริภาชแบบตรง (ถ้อยคำแบบที่ ๑)		ถ้อยคำนัยผกผัน (ถ้อยคำแบบที่ ๒)	
		ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
สถานการณ์ที่ ๘ สมาชิกในกลุ่มไม่ค่อยทำงาน แต่ชอบประจบและพูดดีกับคนอื่น ๆ จนคนอื่นมองว่านิสัยดี เพื่อนสนิทของท่านไม่ชอบ จึงกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ กับสมาชิกคนดังกล่าว		๓๒	๒๕.๔๐	๙๔	๗๔.๖๐
สถานการณ์ที่ ๙ เพื่อนของท่านถูกป่าข้างบ้านถาถึงชีวิตสวนตัวเป็นประจำ จนรู้สึกไม่พอใจ และต้องการให้ป่าข้างบ้านเลิกพฤติกรรมดังกล่าว เพื่อนของท่านจึงกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ กับป่าข้างบ้าน		๓๔	๕๘.๓๓	๕๒	๔๑.๖๗
สถานการณ์ที่ ๑๐ หัวหน้าในการทำงานชมว่า ท่านตั้งใจทำงานทำงานดี มีระเบียบ โดยไม่ชมคนอื่น ที่ตั้งใจเช่นเดียวกัน เพื่อนของท่านจึงกล่าวถ้อยคำแบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ กับหัวหน้า		๓๗	๒๙.๓๗	๘๙	๗๐.๖๓

จาก Table 1 แสดงให้เห็นถึงความถี่และร้อยละของการประเมินค่าระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรง (ถ้อยคำแบบที่ ๑) และถ้อยคำนัยผกผัน (ถ้อยคำแบบที่ ๒) ซึ่งปรากฏในแต่ละสถานการณ์ โดยผลจากการตอบแบบสอบถามออนไลน์ของผู้พูดภาษาไทยในฐานะผู้รับรู้อถ้อยคำทั้ง ๒ แบบ พบว่า ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำทั้ง ๒ แบบมีระดับความรุนแรงในทุกสถานการณ์ แต่ปรากฏความถี่และร้อยละในแต่ละสถานการณ์แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้อยคำบริภาษแบบตรงปรากฏความถี่และร้อยละสูงกว่าถ้อยคำนัยผกผันใน ๒ สถานการณ์ ได้แก่ สถานการณ์ที่ ๑ และสถานการณ์ที่ ๙ ขณะที่ถ้อยคำนัยผกผันปรากฏความถี่และร้อยละสูงกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงทั้งหมด ๘ สถานการณ์ ได้แก่ สถานการณ์ที่ ๒ ถึงสถานการณ์ที่ ๘ และสถานการณ์ที่ ๑๐ โดยค่าร้อยละที่แตกต่างกันมากถึงร้อยละ ๔๐ ปรากฏในสถานการณ์ที่ ๒ สถานการณ์ที่ ๓ สถานการณ์ที่ ๗ สถานการณ์ที่ ๘ และสถานการณ์ที่ ๑๐ จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยโดยส่วนใหญ่หรือโดยภาพรวมพิจารณาว่า ถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงในบริบทที่ผู้พูดมีเจตนาบริภาษผู้ฟัง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาเฉพาะสถานการณ์ที่ ๑ และสถานการณ์ที่ ๙ จากเหตุผลที่ผู้พูดภาษาไทยตอบไว้ในแบบสอบถามออนไลน์ พบว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำบริภาษแบบตรงมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำนัยผกผัน คือ การใช้รูปภาษากายในถ้อยคำ กล่าวคือ สถานการณ์ที่ ๑ ปรากฏรูปภาษา “อย่า” ใน “มาช้าแบบนี้ก็อย่ามา” ทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกว่ถ้อยคำดังกล่าว “ห้วน” หรือ “สั้น” มากกว่าถ้อยคำนัยผกผันที่กล่าวว่า “ถ้ามาช้าขนาดนี้ไม่มาจะดีกว่ามั๊ย” อีกทั้ง เป็นถ้อยคำที่แสดงการสั่ง สำหรับสถานการณ์ที่ ๙ ปรากฏรูปภาษา “ถามบ่อยเกินไปแล้ว” ซึ่งแสดงถึงความโกรธมากกว่าถ้อยคำนัยผกผันที่ว่า “ทำงานเป็นนิสัยแล้ว” หรือการปรากฏรูปภาษาซึ่งแสดงการสั่งมากเกินไป คือ “ไปดูเรื่องของตัวเองก่อนเถอะนะ”

หากพิจารณาความถี่และร้อยละที่ปรากฏตามหลักจิตวิทยาในประเด็นความต้องการขั้นพื้นฐาน (the basic needs) ของมนุษย์ตามที่ มาสโลว์ (Maslow, 1970, p. 45) กล่าวว่าไว้ว่า “มนุษย์ทุกคนในสังคมมีความต้องการหรือความปรารถนาในความเป็นคน การประเมินค่าตนเองในระดับสูง การเคารพตนเอง...” และ “ความต้องการด้านการเคารพตนเอง (the self-esteem need) ในระดับพึงพอใจ จะทำให้เกิดความเชื่อมั่น

คุณค่า พลังกำลัง ความสามารถ และความพร้อม แต่หากความต้องการได้รับการ
ขัดขวางจะทำให้เกิดความรู้สึกว่าด้อยกว่าหรือต่ำกว่า อ่อนแอ และรู้สึกหมดหนทาง”
พบว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันได้รับการประเมิน
ค่าให้มีระดับความรุนแรงอาจเป็นเพราะผู้พูดภาษาไทยในฐานะผู้รับรู้ถ้อยคำดังกล่าว
รู้สึกว่า ตนกำลังได้รับการประเมินค่าในระดับต่ำและถูกลดคุณค่า อย่างไรก็ตาม จาก
แนวโน้มการประเมินค่าระดับความรุนแรงซึ่งปรากฏว่าความถี่และร้อยละของถ้อยคำ
นัยผกผันสูงกว่าถ้อยคำบริภาษใน ๘ สถานการณ์ จึงอาจกล่าวได้ หากพิจารณาตาม
หลักจิตวิทยาข้างต้น ถ้อยคำนัยผกผันอาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าผู้พูดกำลังประเมินค่าตนเอง
ต่ำ หรือส่งผลกระทบต่อความรู้สึกในประเด็นการเคารพตนเองได้มากกว่าถ้อยคำบริภาษ
แบบตรง

หลังจากที่ผู้วิจัยสรุปความถี่ ร้อยละ และเห็นแนวโน้มการประเมินค่าของ
ผู้พูดภาษาไทยตามที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๑๕ คน
เพื่อนำผลการสัมภาษณ์มาอธิบายหรือขยายความผลการประเมินค่าใน Table 1
ซึ่งถ้อยคำนัยผกผันปรากฏระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงใน
๘ สถานการณ์ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่คาดว่าจะมีแนวโน้มการประเมินค่าไปในแนวทาง
ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ให้ตัวอย่างแต่ละคนประเมินค่า
ถ้อยคำทั้ง ๒ แบบในทุกสถานการณ์อีกครั้งหนึ่งเพื่อยืนยันมุมมองการรับรู้ หลังจากนั้น
จึงใช้คำถามในการสัมภาษณ์ที่ว่า “จากผลการวิจัยส่วนแรกพบว่า ผู้พูดภาษาไทย
ส่วนใหญ่เลือกให้ถ้อยคำนัยผกผัน (ค่าแบบประชด) มีระดับความรุนแรงมากกว่า
ถ้อยคำบริภาษแบบตรง (ค่าแบบตรงไปตรงมา) คิดว่าเพราะอะไรจึงเป็นเช่นนั้น และ
เห็นด้วยกับผลการวิจัยดังกล่าวหรือไม่” ทำให้ได้รับคำตอบดังตัวอย่างต่อไปนี้

“การพูดแบบประชดให้ความรู้สึกเหมือนถูกหลอกดำ มันซ่อนความประชด
เสียตีสี ถากถาง ให้คิดอีกชั้นให้เจ็บใจเล่น ผู้ดำตรง ๆ ดีกว่า และบ่อยครั้งที่ถ้อยคำนัย
ผกผันจากผู้พูดลดทอนคุณค่าผู้ฟัง”

“การประชดดูเป็นการเสียตีสีคะ และทำให้ผู้ฟังเก็บไปคิด ยกตัวอย่างในสังคม
การทำงาน การพูดจาประชด คือเท่ากับว่า ไม่ชอบคน ๆ นั้น แต่การดำแบบตรง ๆ
มันทำให้เรื่องจบค่ะ”

“การว่ากล่าวตักเตือนเหมือนว่าแล้วก็จบ แต่ประชดประชันอาจจะมียะไรค้ำใจ แล้วก็ยากต่อการโต้แย้ง”

“ถ้อยคำนี้ยกผผันอาจทำให้เจ็บช้ำน้ำใจ”

“เราว่าการประชดประชันมันเจ็บกว่าว่าตรง ๆ นะ เพราะว่ามันมีคำพูดผู้ดีอะ มันบาดลึกถึงใจ แบบพูดแล้วให้คิดให้รู้สึกให้สะทกสะท้าน แต่ว่าตรง ๆ มันไม่เจ็บเท่ากับ ประชดประชันนะ”

“การบริภาษโดยตรงเหมือนเขาเปิดโอกาสให้เราบริภาษกลับได้ แต่ถ้าใช้ ถ้อยคำนี้ยกผผันมันจะปิดโอกาสนี้ เราจึงตอบโต้ได้ยาก มันจึงดูรุนแรงกว่า ในละคร เมื่อนางเอกเชือดเฉือนนางร้ายด้วยถ้อยคำนี้ยกผผัน นางร้ายก็ได้แต่กัดฟันพูดอะไร ไม่ออก หรืออาจได้แต่กรี๊ด ๆ อาจจะเพราะเขาไม่กล่าวตรง ๆ เราจึงได้แต่ยึดอัดกับการถูกหลอกค่า”

“คำพูดดูเหมือนต่า แต่ต่ากลับไม่ได้ มันเจ็บใจ”

“เพราะคำต่าตรง ๆ มันผ่านความรู้สึกตรงนั้นแล้วออกไปเลย แบบต้องการ ให้รับรู้ข้อบกพร่องของเราอย่างเปิดเผย แต่การต่าแบบประชดประชันมันซับซ้อนกว่า ผ่านกระบวนการคิดที่ซับซ้อนหลายชั้นกว่า จึงดูร้ายแบบคาดเดาไม่ได้ว่าคิดอะไรอยู่”

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสามารถนำมาอธิบายคำตอบของคำถามที่ว่า เหตุใดระดับความรุนแรงของถ้อยคำนี้ยกผผันใน ๘ สถานการณ์จึงมากกว่าถ้อยคำ บริภาษแบบตรง กล่าวคือ การบริภาษแบบตรงไปตรงมาอาจทำให้เกิดความเข้าใจ ระหว่างกันได้มากกว่าการใช้ถ้อยคำนี้ยกผผันซึ่งสอดคล้องกับเหตุผลที่ผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนใหญ่กล่าวในทำนองว่า “ถ้อยคำบริภาษแบบตรงทำให้เรื่องจบหรือเข้าใจความไม่ พอใจของอีกฝ่ายได้ทันที ไม่รู้สึกติดค้างเหมือนการถูกบริภาษด้วยถ้อยคำนี้ยกผผันซึ่ง มีลักษณะซับซ้อน ซ่อนเร้น ไม่สามารถเข้าใจความคิดที่แท้จริงของผู้พูด”

สำหรับความแตกต่างโดยภาพรวมระหว่างถ้อยคำบริภาษแบบตรงกับถ้อยคำ นี้ยกผผันมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

Table 2: The General Differences between Direct Reprimands and Verbal Irony

ถ้อยคำบริภาษแบบตรง	ถ้อยคำนัยผกผัน
๑. ไม่มีความซับซ้อนทางความรู้สึกของผู้พูด และง่ายต่อการบริภาษกลับ เพราะเข้าใจสิ่งที่รับฟังได้ทันที	๑. มีความซับซ้อนหรือแฝงความรู้สึกของผู้พูดหลายอย่าง และยากต่อการบริภาษกลับอีกทั้ง ทำให้เกิดความเจ็บใจ
๒. ทำให้สถานการณ์ความไม่พอใจระหว่างบุคคลจบลงได้ง่าย หากเป็นปริบทที่สามารถนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในอนาคต	๒. ทำให้สถานการณ์ความไม่พอใจระหว่างบุคคลจบลงได้ยากหรือทำให้เกิดความค้างคาใจ กล่าวคือ ผลที่เกิดขึ้นอยู่กับผู้ฟังนานกว่า สร้างความเจ็บปวดได้มากกว่า เพราะเหมือนการ “หลอกดำ”
๓. ไม่เหมาะสมที่จะใช้กล่าวกับบุคคลที่ไม่คุ้นเคย	๓. ไม่เหมาะสมที่จะใช้กล่าวกับบุคคลที่คุ้นเคย

จาก Table 2 แสดงให้เห็นว่า ถ้อยคำบริภาษแบบตรงกับถ้อยคำนัยผกผันแตกต่างกันใน ๓ ประเด็น คือ ความซับซ้อนหรือไม่ซับซ้อน ความยากหรือง่ายต่อการทำความเข้าใจ และความเหมาะสมในการใช้

๒. เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการประเมินค่าระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันของผู้พูดภาษาไทย

เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับระดับความรุนแรงของถ้อยคำทั้ง ๒ แบบ สามารถแบ่งออกเป็น ๒ หัวข้อ ได้แก่ ๒.๑ เหตุผลโดยรวมในสถานการณ์ต่าง ๆ และ ๒.๒ เหตุผลด้านรูปภาษา สำหรับรายละเอียดของทั้ง ๒ หัวข้อ มีดังนี้

๒.๑ เหตุผลโดยรวมในสถานการณ์ต่าง ๆ

เหตุผลโดยรวม หมายถึง เหตุผลที่ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำบริภาษแบบตรงมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำนัยผกผันหรือถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรง โดยไม่ระบุหรือเจาะจงไปที่รูปภาษาใดรูปภาษาหนึ่ง สำหรับเหตุผลที่ปรากฏมีดังตารางต่อไปนี้

Table 3: Reasons for Evaluation of the Degree of Intensity of Direct Reprimands and Verbal Irony by Native Thai Speakers

เหตุผลในการประเมินค่าให้ถ้อยคำ บริภาษแบบตรงมีระดับความรุนแรง มากกว่าถ้อยคำนัยผกผัน	เหตุผลในการประเมินค่าให้ ถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรง มากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรง
สั้น ห้วน รุนแรง	แตกตื่น เสียตีสี เหน็บแนม ใส่อารมณ์รุนแรง ไม่จริงใจ ทำให้เจ็บใจ

จาก Table 3 พบว่า ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำบริภาษแบบตรงมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำนัยผกผันในสถานการณ์ต่าง ๆ เนื่องจากเหตุผลสำคัญ ๓ ประการ คือ สั้น ห้วน และรุนแรงซึ่งเป็นลักษณะที่ผู้บริภาษเปิดเผยความรู้สึกให้ผู้ถูกบริภาษรับรู้อย่างชัดเจน และกรณีที่ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงพบเหตุผลสำคัญ คือ แตกตื่น เสียตีสี เหน็บแนม ใส่อารมณ์ รุนแรง ไม่จริงใจ และทำให้เจ็บใจซึ่งเป็นลักษณะถ้อยคำที่ผู้ฟังต้องตีความหรือทำความเข้าใจความหมายที่ผู้พูดต้องการสื่อ

นอกจากนี้ ยังปรากฏข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง คือ เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับ “ใจ” ปรากฏในส่วนถ้อยคำนัยผกผันมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงอย่างชัดเจน กล่าวคือ จากผลการวิจัยพบว่า เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับ “ใจ” ปรากฏในส่วนถ้อยคำนัยผกผันในทุกสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุผล “ไม่จริงใจ” และ “ทำให้เจ็บใจ” แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดภาษาไทยรับรู้ว่ ถ้อยคำนัยผกผัน**กระทบต่อจิตใจ**มากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรง ทั้งนี้ เหตุผลดังกล่าวสอดคล้องกับที่ ม.ร.ว.อศิน รพีพัฒน์ (Rabibhadana, 1994, p.299) กล่าวถึงคำว่า “ใจ” โดยกล่าวว่า “ในภาษาไทยมีการใช้คำว่าใจประกอบคำอื่นเป็นจำนวนมาก โดยให้ความหมายเชิงความรู้สึกนึกคิด และทัศนคติในความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล จนมีผู้กล่าวว่า การใช้คำนี้เป็นจำนวน

มากแสดงให้เห็นว่า คนไทยระวังอย่างยิ่งในการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่น” กล่าวคือ เมื่อ “ใจ” เป็นสิ่งที่คนไทยให้ความสำคัญ อีกทั้ง ถ้อยคำนัยพกผันเป็นสิ่งที่กระทบต่อจิตใจของผู้ถูกบริภาษได้มาก จึงอาจทำให้ถ้อยคำนัยพกผันปรากฏความถี่และร้อยละของระดับความรุนแรงสูงกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงในหลายสถานการณ์

สำหรับเหตุผลที่ปรากฏคล้ายคลึงกันในถ้อยคำทั้ง ๒ แบบและปรากฏในหลายสถานการณ์ คือ “รุนแรง” จึงสะท้อนให้เห็นว่า ถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยพกผันซึ่งปรากฏในสังคมไทยมีระดับความรุนแรงทั้งหมด เพียงแต่ถ้อยคำนัยพกผันได้รับการประเมินค่าจากผู้พูดภาษาไทยว่ารุนแรงมากกว่า

๒.๒ เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับรูปภาษา

เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับรูปภาษา หมายถึง เหตุผลที่ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำบริภาษแบบตรงมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำนัยพกผันหรือถ้อยคำนัยพกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรง โดยระบุหรือเจาะจงรูปภาษาที่ปรากฏในถ้อยคำ เนื่องจากรูปภาษาดังกล่าวสะท้อนเหตุผลอื่น ๆ นอกเหนือจากเหตุผลที่ปรากฏในหัวข้อ ๒.๑ หรือให้เหตุผลเพิ่มเติม สำหรับรายละเอียดที่ปรากฏมีดังตารางต่อไปนี้

Table 4: Linguistic Forms that Native Thai Speakers Use to Evaluate the Degree of Intensity of Direct Reprimands and Verbal Irony

ถ้อยคำบริภาษแบบตรง	ถ้อยคำนัยผกผัน
สถานการณ์ที่ ๑ “วันนี้รถก็ไม่ติด มาช้าแบบนี้ก็อย่ามา คนอื่นเค้าช่วยกันทำงานจนจะเสร็จจะ นะ”	สถานการณ์ที่ ๒ “อะไรทำให้เข้าข้างตัวเองและก็คิดว่า ตัวเองดีเทรอ มาว่าคนอื่นแบบนี้มันเสีย เนอะ”
สถานการณ์ที่ ๖ “ชอบเอาแต่ใช้คนอื่นถามแต่คนอื่น เค้าเรียกกันว่าไม่เก่งจริง ทำไม่ได้ก็ อย่าอวดสิ ไม่เห็นทำได้อย่างที่พูดเลย”	สถานการณ์ที่ ๓ “มั่นใจในความคิดของตัวเองแบบนี้ก็ดีนะ ดูไม่มากเกินไป แค่มองฟังคนอื่นเลย”
สถานการณ์ที่ ๙ “ป่าเล็กถามได้มัย ถามบ่อยเกินไปแล้ว ทำแบบนี้คนอื่นเค้าไม่ชอบนะคะ/นะ ครับ อีกอย่างถามแต่เรื่องคนอื่น ไปดู เรื่องของตัวเองก่อนเถอะนะ”	สถานการณ์ที่ ๔ “นิเสียดี ไม่ชอบแย้งคนอื่นเลยเนอะ พ่อ แม่คงสอนมารยาทมาดีจริง ๆ แหะละ ถึง ชอบทำตัวแบบนี้”
สถานการณ์ที่ ๑๐ “อ้าว...ไม่ชมคนอื่นบ้างละคะ/ละครับ ทำแบบนี้คนอื่น ๆ ที่ตั้งใจก็เสียใจกัน หมดแหละ ไม่เคยเห็นคำของคนอื่น เลย ไม่ดีนะคะ/นะครับ”	สถานการณ์ที่ ๗ “รูปร่างกับบุคลิกภาพเธอดีกว่าเรามาก เลย ดีจริง ๆ ด้วย ก่อนบอกเราได้ดูตัว เองรียังหรือคิดว่าพูดกับคนอื่นแบบนี้แล้ว ดีล่ะ”
	สถานการณ์ที่ ๙ “ป่าเป็นคนชอบถามดีจัง ทำจนเป็นนิสัย แล้ว ถามคนอื่นบ่อย ๆ ป่าว่าคนอื่นเค้า ชอบมัยคะ/ครับ อยากให้ป่าสนใจเรื่อง ของตัวเองบ้างจัง”

จาก Table 4 ผู้พูดภาษาไทยในฐานะผู้ประเมินค่าถ้อยคำทั้ง ๒ แบบ ระบุว่า รูปภาษาเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้ถ้อยคำแต่ละแบบมีระดับความรุนแรงมากกว่า ถ้อยคำอีกแบบหนึ่ง ทั้งนี้ กรณีที่ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้รูปภาษาในถ้อยคำบริภาษ

แบบตรงมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำนัยผกผันปรากฏใน ๔ สถานการณ์ ได้แก่ สถานการณ์ที่ ๑ สถานการณ์ที่ ๒ สถานการณ์ที่ ๙ และสถานการณ์ที่ ๑๐ โดยให้เหตุผลว่า รูปภาษา “อย่า” ในสถานการณ์ที่ ๑ นอกจากเป็นคำที่มีลักษณะห้วน ยังแสดงถึงการสั่ง การห้าม หรือการแสดงความเหนือกว่าหรือกดให้ผู้ถูกบริภาษอยู่ต่ำกว่าตน รูปภาษา “เค้าเรียกกันว่าไม่เก่งจริง” ในสถานการณ์ที่ ๒ แสดงถึงการดูถูก รูปภาษา “ไม่ชอบ” ในสถานการณ์ที่ ๙ แสดงถึงความรุนแรงทางอารมณ์ที่ชัดเจน และรูปภาษา “ไปดูเรื่องของตัวเองก่อนเถอะนะ” แสดงถึงการสั่ง รูปภาษา “ไม่ชมคนอื่นบ้าง” และ “ไม่เคยเห็นค่าของคนอื่นเลย ไม่ดีนะ” ในสถานการณ์ที่ ๑๐ หากกล่าวต่อหน้าบุคคลอื่น ๆ อาจทำให้ผู้ถูกบริภาษเสียหน้าได้ทันที

กรณีที่ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้รูปภาษาในถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงปรากฏใน ๕ สถานการณ์ ได้แก่ สถานการณ์ที่ ๒ สถานการณ์ที่ ๓ สถานการณ์ที่ ๔ สถานการณ์ที่ ๗ และสถานการณ์ที่ ๙ โดยให้เหตุผลว่า รูปภาษา “อะไรทำให้เข้าข้างตัวเอง” ในสถานการณ์ที่ ๒ เป็นการเน้นย้ำว่าผู้ถูกบริภาษไม่มีอะไรดีเลย และรูปภาษา “คิดว่าตัวเองดีเธอ” และ “นิสัยดีเนอะ” นอกจากเป็นการประชดประชัน ยังแสดงถึงความไม่เป็นมิตร นอกจากนี้ คำว่า “เธอ” และ “เนอะ” ยังเป็นการเน้นย้ำให้เจ็บใจ รูปภาษา “แค่นี้พองคนอื่นเลย” ในสถานการณ์ที่ ๓ เป็นการเน้นย้ำพฤติกรรมและอาจทำให้ผู้ถูกบริภาษเสียหน้า รูปภาษา “เนอะ” และ “แหละ” ในสถานการณ์ที่ ๔ เน้นย้ำน้ำเสียงของการประชดประชันที่มากเกินไป รูปภาษา “ก่อนบอกเราได้ดูตัวเองรึยัง” ในสถานการณ์ที่ ๗ นอกจากเป็นการกระทบกระเทียบแล้ว ยังแสดงถึงความโกรธที่มากกว่า และรูปภาษา “ทำงานเป็นนิสัยแล้ว” ในสถานการณ์ที่ ๙ อาจทำให้ผู้ถูกบริภาษเสียหน้า

เหตุผลโดยรวมใน ๒.๑ และเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับรูปภาษาใน ๒.๒ แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดภาษาไทยพิจารณาให้ถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรงเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เหตุผลโดยรวมที่ปรากฏในถ้อยคำบริภาษแบบตรงมีแนวโน้มเกี่ยวข้องกับ “รูปภาษา” ที่ปรากฏมากกว่าถ้อยคำนัยผกผัน กล่าวคือ เหตุผลที่ปรากฏในกรณีถ้อยคำบริภาษแบบตรงในตารางที่ ๓ ที่ว่า “สั้น” และ “ห้วน” เป็นการประเมินค่าที่เกี่ยวข้องกับรูปภาษาเป็นสำคัญ ขณะที่เหตุผลที่ปรากฏในกรณีถ้อยคำนัยผกผันในตารางที่ ๓ ที่ว่า “แตกดัน” “เสียดสีหรือเหน็บแนม” “ใส่อารมณ์”

“รุนแรง” “ไม่จริงใจ” และ “ทำให้เจ็บใจ” สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ประเมินค่าให้ความสำคัญแก่การรับรู้ความรู้สึกที่แฝงมากับถ้อยคำมากกว่าพิจารณารูปภาพใดรูปภาพหนึ่ง

สรุปผล

จากผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ทั้ง ๒ ข้อ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

การศึกษาระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยแฝงผ่านการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทยโดยเปรียบเทียบจากความถี่และร้อยละพบว่า ผู้พูดภาษาไทยส่วนใหญ่ประเมินค่าให้ระดับความรุนแรงของถ้อยคำนัยแฝงรุนแรงกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงทั้งหมด ๘ สถานการณ์ ขณะที่อีก ๒ สถานการณ์ ผู้พูดภาษาไทยส่วนใหญ่ประเมินค่าให้ถ้อยคำบริภาษแบบตรงมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำนัยแฝง ทั้งนี้ การสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้พูดภาษาไทยแสดงให้เห็นว่า เหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้ถ้อยคำนัยแฝงมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงในสถานการณ์ส่วนใหญ่เป็นเพราะนัยแฝงมีความซับซ้อนและยากต่อการตอบโต้ กล่าวคือ การบริภาษแบบตรงตรงไปตรงมาอาจทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ดีกว่าการบริภาษโดยใช้ถ้อยคำนัยแฝง

เมื่อพิจารณาเหตุผลโดยรวมที่เกี่ยวข้องกับระดับความรุนแรงของถ้อยคำทั้ง ๒ แบบ พบว่า กรณีที่ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำบริภาษแบบตรงมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำนัยแฝงมีสาเหตุจากลักษณะถ้อยคำที่สั้น ห้วน และรุนแรง ขณะที่อีกกรณีหนึ่งหรือกรณีที่ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำนัยแฝงมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงมีสาเหตุจากลักษณะถ้อยคำที่แดกดัน เสียดสี เหน็บแนม ใส่อารมณ์ รุนแรง ไม่จริงใจ และทำให้เจ็บใจ จึงสะท้อนให้เห็นค่านิยมในสังคมไทยที่ให้ความสำคัญแก่เรื่อง “ใจ” นอกจากนี้ เหตุผลจากรูปภาษาบางรูปทั้งของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยแฝงก็มีผลต่อการประเมินค่าระดับความรุนแรงของถ้อยคำเช่นเดียวกัน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๑. หากนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบกับแนวคิดความสุภาพของบราวน์และเลวินสันในประเด็นกลวิธีการกล่าวตรงไปตรงมาและการกล่าวอ้อมที่ว่า “สถานการณ์ที่มีความเสี่ยงต่อการคุกคามหน้าน้อยกว่าที่สุด ผู้พูดจะเลือกใช้กลวิธีที่ตรงไปตรงมา และจะเลือกใช้กลวิธีการกล่าวอ้อม เมื่อสถานการณ์มีความเสี่ยงต่อการคุกคามหน้ามากขึ้น” (Brown and Levinson, 1987, p. 60) และ “ถ้อยคำนัยผกผันจัดเป็นกลวิธีการกล่าวอ้อมหรือ off record” (Brown and Levinson, 1987, p. 69) พบว่า ไม่สามารถนำมาอธิบายระดับความรุนแรงของถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ผู้พูดภาษาไทยได้อย่างชัดเจน เนื่องจากถ้อยคำนัยผกผันตามมุมมองของบราวน์และเลวินสันสันนิษฐานว่า เป็นกลวิธีความสุภาพและช่วยลดความไม่พอใจของผู้ฟังให้น้อยลงได้ ขณะที่ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผู้พูดภาษาไทยส่วนใหญ่ประเมินค่าว่าถ้อยคำนัยผกผันมีระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงในหลายสถานการณ์ อีกทั้ง ผลการวิจัยในส่วนเหตุผลด้านรูปภาษาที่ผู้พูดภาษาไทยตอบไว้ยังแสดงให้เห็นว่า รูปภาษาในถ้อยคำนัยผกผันบางส่วนแสดงถึงการเน้นย้ำและสร้างความเจ็บปวดได้มาก ดังรูปภาษา “เนอะ” ใน “นิสัยดีเนอะ” (สถานการณ์ที่ ๒) หรืออาจแสดงความโกรธได้มากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรง ดังรูปภาษา “ก่อนบอกเราได้ดูตัวเองรึยัง” ใน (สถานการณ์ที่ ๗)

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นปัญหาจากการนำทฤษฎีตะวันตกมาอธิบายผลการวิจัยอาจไม่ได้เป็นสิ่งใหม่ที่เพิ่งปรากฏ เนื่องจากมีผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างมุมมองแบบตะวันตกกับมุมมองแบบตะวันออกในบทความของนักวิชาการอีกหลายคน ดังตัวอย่าง บทความของ กู๋ (Gu, 1990) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเชิญแบบยืนกรานในสังคมจีนไม่สามารถอธิบายว่าเป็นการคุกคามหน้าด้านลบตามที่ บราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) เสนอไว้ ดังนั้น ผู้ที่จะนำทฤษฎีความสุภาพของบราวน์และเลวินสันมาอธิบายผลการวิจัยจึงจำเป็นต้องพิจารณามุมมองของคนในสังคมร่วมด้วยหรือเป็นไปตามแนวคิดวัฒนธรรมปลดปล่อย (Emancipatory pragmatics) (Hanks, Ide, and Katagiri, 2009)

๒. ผลการวิจัยที่นำเสนอในบทความนี้ปรากฏเฉพาะระดับความรุนแรงของ
ถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผัน เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาระดับ
ความรุนแรงซึ่งได้จากแบบสอบถามออนไลน์ และการสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมจากผล
การวิจัยที่พบเท่านั้น ยังขาดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการใช้น้ำเสียงและท่าทางที่ใช้ประกอบ
การกล่าวถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันซึ่งอาจจะช่วยให้สามารถอธิบาย
รายละเอียดของผลการวิจัยได้ลึกซึ้งมากขึ้น กล่าวคือ การศึกษาอวัจนภาษาควบคู่กับ
ถ้อยคำที่ปรากฏน่าจะเป็นวิธีการที่ช่วยให้เข้าใจการประเมินค่าระดับความรุนแรงของ
ถ้อยคำได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๓. ผลการวิจัยดัง Table 3 และ Table 4 แสดงให้เห็นว่า เหตุผลด้านรูป
ภาษาเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำบริภาษแบบตรงมีระดับ
ความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำนัยผกผัน แต่กรณีถ้อยคำนัยผกผันพบว่า เหตุผลด้านรูป
ภาษาเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำนัยผกผันมีระดับ
ความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรง เนื่องจากเหตุผลด้านรูปภาษาปรากฏน้อยกว่า
เหตุผลด้านความรู้สึก อีกทั้ง บางส่วนยังปรากฏเพื่อสนับสนุนเหตุผลด้านความรู้สึก
ดังตัวอย่างในสถานการณ์ที่ ๒ ที่ว่า คำว่า “เธอ” และ “เนอะ” ยังเป็นการเน้นย้ำให้
เจ็บใจ กล่าวคือ รูปภาษา “เธอ” และ “เนอะ” ที่ปรากฏในถ้อยคำนัยผกผันเป็นส่วนที่
ช่วยเน้นให้ความเจ็บใจมีมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า นัยผกผันที่สื่อในถ้อยคำมีความสำคัญ
ต่อการรับรู้มากกว่ารูปภาษาในกรณีที่ผู้พูดภาษาไทยประเมินค่าให้ถ้อยคำนัยผกผันมี
ระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรง อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยดังกล่าว
สะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาด้านการรับรู้วัจนกรรม ผู้วิจัยไม่ควรละเลยทั้งประเด็นด้าน
ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการรับรู้และประเด็นการรับรู้รูปภาษาที่ปรากฏในถ้อยคำ เพราะ
ทั้ง ๒ ประเด็นน่าจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้ถ้อยคำของผู้พูดภาษาไทยในวัจนกรรมอื่น ๆ
เช่นเดียวกับวัจนกรรมการบริภาษ

๔. ด้วยวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ศึกษาการรับรู้ระดับความรุนแรงของ
ถ้อยคำโดยภาพรวม จึงไม่ได้กำหนดปัจจัยหรือตัวแปรภายในแต่ละสถานการณ์และ
ภายในถ้อยคำซึ่งอาจมีผลต่อประสบการณ์การรับรู้ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกต
ว่า ภายใต้สถานการณ์ที่ผู้พูดภาษาไทยส่วนใหญ่ประเมินค่าให้ถ้อยคำนัยผกผันมีระดับ
ความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงทั้งหมด ๔ สถานการณ์ สามารถแบ่งออก

เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มของสถานการณ์ที่ปรากฏความแตกต่างตั้งแต่ร้อยละ ๔๐ ถึง ร้อยละ ๗๐ จำนวน ๕ สถานการณ์ ได้แก่ สถานการณ์ที่ ๒ สถานการณ์ที่ ๓ สถานการณ์ที่ ๗ สถานการณ์ที่ ๘ และสถานการณ์ที่ ๑๐ และกลุ่มของสถานการณ์ที่ปรากฏความแตกต่างตั้งแต่ร้อยละ ๑๐ ถึงร้อยละ ๑๕ จำนวน ๓ สถานการณ์ ได้แก่ สถานการณ์ที่ ๔ สถานการณ์ที่ ๕ และสถานการณ์ที่ ๖ กล่าวคือ ผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มสถานการณ์ทั้ง ๒ กลุ่มน่าจะเกี่ยวข้องกับปัจจัยหรือตัวแปรภายในสถานการณ์หรือภายในถ้อยคำ ดังนั้น การศึกษาที่กำหนดปัจจัยหรือตัวแปรที่แตกต่างกันภายในสถานการณ์หรือภายในถ้อยคำน่าจะช่วยขยายขอบเขตการอธิบายได้กว้างขวางและชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น กำหนดให้สถานการณ์ที่ ๒ แตกต่างจากสถานการณ์ที่ ๔ ด้านความสนิทสนม และกำหนดให้ถ้อยคำบริภาษบริภาษถึงสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น พฤติกรรม รูปลักษณ์ ความสามารถ ฯลฯ

๕. แม้ผลการวิจัยพบว่า ถ้อยคำนัยแฝงผันปรากฏความถี่และร้อยละของระดับความรุนแรงมากกว่าถ้อยคำบริภาษแบบตรงทั้งหมด ๘ สถานการณ์ แต่ในทุกสถานการณ์ถ้อยคำบริภาษแบบตรงก็ได้รับการประเมินค่าว่ามีระดับความรุนแรงเช่นกัน ลักษณะดังกล่าวอาจอธิบายด้วยความรู้ทางจิตวิทยาสังคมในประเด็นการรับรู้ที่ว่า “...แต่ละบุคคลอาจจะมีการรับรู้ที่แตกต่างกัน แม้ว่าอยู่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์เดียวกันก็ตาม เนื่องจากแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบุคลิกภาพทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม หรือประสบการณ์เดิม” (Smithikrai, 2021, p.64)

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

การศึกษาระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยแฝงผันสะท้อนให้เห็นความแตกต่างด้านการรับรู้วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการแสดงอารมณ์หรือความรู้สึกด้านลบของผู้พูดซึ่งสามารถนำไปแนะนำผู้สนใจศึกษาภาษาไทยให้เข้าใจวิธีการสื่อสารหรือการเลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมแก่บริบท นอกจากนี้ ผลการวิจัยในสวนเหตุผลยังแสดงให้เห็นถึงสาเหตุหรือที่มาของระดับความรุนแรง จึงเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงถ้อยคำซึ่งอาจนำไปสู่ความรุนแรงระหว่างคู่สนทนา อีกทั้ง เป็นการนึกถึง “ใจเขาใจเรา” ระหว่างคนในสังคมมากยิ่งขึ้น

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญแก่การศึกษาการรับรู้ระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย ดังนั้น ผู้สนใจจึงยังสามารถศึกษาการรับรู้ระดับความรุนแรงของถ้อยคำในวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นการศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมเพื่อแบ่งระดับความรุนแรงของถ้อยคำ เช่น การศึกษาระดับความรุนแรงของถ้อยคำดูถูกแบบตรงกับถ้อยคำดูถูกแบบนัยผกผัน การศึกษาระดับความรุนแรงของถ้อยคำทำทนายแบบตรงกับถ้อยคำทำทนายแบบนัยผกผัน ฯลฯ หรืออาจเป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวัฒนธรรมเพื่อทำความเข้าใจค่านิยมหรือลักษณะนิสัยของคนไทยมากยิ่งขึ้น

References

- Anansapsuk, O. (2016). *Verbal irony in Udom Taepanich's 7-10 episode stand-up comedy*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Arunruwiwat, K, et al. (2021). The linguistic strategies for reprimanding on Twitter: Case study of an actress's and a male singer's love issue. *Journal of Humanities, Naresuan University*, 18(2), 103-120.
- Bergman, M. and Kasper, G. (1993). Perception and performance in native and nonnative apology. In *Interlanguage Pragmatics* (p. 82-107). Kasper, G. and Blum-Kulka, S. (eds.) New York: Oxford University Press.
- Brown, P. and Levinson, S.C. (1987). *Politeness: some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bunnag, O. (2017). The functions of verbal irony for commenting via Facebook of mobile operator in Thailand. *Vacana Journal of Language and Linguistics*, 5(2), 24-40.
- Charunrochana, J., M.L. (2013). *Theknik kan wichai thang phasat* [Research techniques in linguistics]. Bangkok: Kasetsart University Press.

- Gu, Y. (1990). Politeness phenomena in modern Chinese. *Journal of Pragmatics*, 14(2), 237-257.
- Hanks, W.F., Ide, S., and Katagiri, Y. (2009). Towards an emancipatory pragmatics. *Journal of Pragmatics*, 41(1), 1-9.
- Huang, Yan. (2015). *The Oxford dictionary of Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Jaisue, R. (2006). *The speech act of complaining in Thai: a case study of university students*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Kavilanan, S. (2021). The verbal irony used for comment on Facebook in the case of love triangle news in the entertainment industry and cyberbullying: a pragmatics study. *Journal of Humanities Naresuan University*, 18(1), 103-116.
- Krongtong, W. (2004). *Communicative strategies and functions of verbal irony in Thai political debates*. (Master's Thesis). Thammasat University, Bangkok, Thailand.
- Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row.
- Mekthawornwathana, T. (2011). The factors used for identifying “Politeness” in male and female conversations among Thai undergraduate students. *NIDA Development Journal*, 51(3), 141-166.
- Ongwuttawat, S. (2017). Linguistic strategies for responding to complaints in Thai. *Ramkhamhaeng University Journal Humanities Edition*, 36(2), 63-82.
- Panpothong, N. (1996). *A pragmatic study of verbal irony in Thai*. (Doctoral dissertation). University of Hawai'i, Honolulu, USA.
- Panpothong, N. (2012). *Ekkasan kham son raiwicha 2201 873 kan wikhro phasa thai tam naeo watchana patibat sat* [Teaching materials 2201 783 Pragmatic Analysis of Thai]. Bangkok: Department of Thai, Faculty

of Arts, Chulalongkorn University.

- Panpothong, N. and Phakdeephassook, S. (2008). *The concept of 'Bunkhun' and Thai ways of speech behaviors: The case of responding to thanks*. Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn University. (Mimeographed)
- Pewporchai, P. (2002). *Responding to apologies in Thai*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Rabibhadana, A., M.R. (1994). *Krengchai* [Krengjai]. In *Word: Trace, thinking, Thai belief* (p. 299-305). Satha-anand, S. and Boonyanate, N. (eds.), Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Rotcharoen, A. (2009). *The study of reprimanding language used by Thai politicians*. (Master's Thesis). Kasetsart University, Bangkok, Thailand.
- Saengawoot, S. (2014). *Reproaches in passages opining of political news on the internet*. (Doctoral dissertation). Kasetsart University, Bangkok, Thailand.
- Searle, J. R. (1969). *Speech acts: an essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. R. (1976). A classification of illocutionary acts. *Language in Society*, 5(1), 1-23.
- Smithikrai, C. (2021). *Chittawitthaya sangkhom* [Social Psychology]. (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Spencer-Oatey, H. (2002). Managing rapport in talk: using rapport sensitive incidents to explore the motivational concerns underlying the management of relations. *Journal of Pragmatics*, 34(5), 529-545.
- Sukwisith, W. (2004). *Speech act of reprimanding in Thai*. (Master's Thesis). Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand.
- Thaithae, S. (2019). Politeness judgment from responding to blame utterances in Thai: perspectives from two generations. *Journal of Letters*, 48(1), 77-96.

รายการอ้างอิงภาษาไทยบทความที่ ๑

การสัตวแพทย์สมัยใหม่ของรัฐบาลสยามในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

แจ้งความกระทรวงธรรมการ แผนกกรมพยาบาล เรื่อง นิดซีร์มกันโรคระบาดสัตว์ตามหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ และหัวเมือง ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ถึงตุลาคม ศก ๑๒๒. (๒๓ ตุลาคม ๑๒๓) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ ๒๑. หน้า ๕๒๒ - ๕๒๓.

ใจก้อน, ทิวาพร. (๒๕๕๕). *แนวคิดและความรู้เรื่องศัตรูพืชในสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๘๗*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง. (๒๕๘๒). *ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา ๓ ดวง*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

หจช. กค.๐๓๐๑.๑.๒๐/๑ *The Annual Report of the Director of the Government Serum Laboratory* (พ.ศ.๒๔๕๐ - ๒๔๕๒).

หจช. กต. ๖๕.๑๖ *ฝรั่งเศษขอไม้สัก, ไม้แก่น, คนพยาบาล, นักบินอาสา* (๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๐).

หจช., ร.๕ ม.๑๘.๔/๓ *ข้อบังคับสำหรับป้องกันการทรกรรมสัตว์ที่บรรทุกลงกำปั่นจากกรุงสยาม* (๓๐ กรกฎาคม - ๒๘ กันยายน ร.ศ.๑๒๐).

หจช. ร.๕ ม.๑๘.๔/๔ *เรื่องราชทูตเยอรมันคัดค้านพระราชบัญญัติป้องกันสัตว์ทรมาณสัตว์พาหนะ* ร.ศ.๑๒๐ (๒ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๐ - ๓ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๓)

พระบรมราชโองการ ประกาศ เพิ่มเติมพระราชบัญญัติสำหรับตรวจป้องกันโรคสัตว์พาหนะ รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๙. (๑๙ พฤษภาคม ๑๒๖) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ ๒๔. หน้า ๑๕๕.

พระบรมราชโองการ ประกาศ ตั้งกระทรวงเกษตรธิการแลเปลี่ยนตำแหน่งเสนาบดี. (๓ กันยายน ๒๔๔๓) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ ๑๖. หน้า ๓๐๒ - ๓๐๓.

พระราชบัญญัติชั่วคราวสำหรับป้องกันโรคสัตว์พาหนะ รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๕. (๑๗ มกราคม ๒๔๔๐) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ ๑๓. หน้า ๕๐๖ - ๕๐๗.

พระราชบัญญัติลักษณะฆ่าโคกระบือและสุกรตามหัวเมือง. (๓ มีนาคม ๑๑๙)

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๗. หน้า ๖๙๖ - ๗๐๐.

พระราชบัญญัติสำหรับตรวจป้องกันโรคสัตว์พาหนะ รัตนโกสินทรศก ๑๑๙.

(๑ กรกฎาคม ๒๔๔๔). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๗. หน้า ๑๓๗ - ๑๓๘.

พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ ร.ศ. ๑๑๐. (๒๓ สิงหาคม ๒๔๓๕) ราชกิจจานุเบกษา

เล่มที่ ๘. หน้า ๑๘๐ - ๑๘๕.

พระราชบัญญัติระงับโรคระบาด. (๒๓ พฤศจิกายน ๒๔๕๖) ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๓๐.

หน้า ๓๗๒ - ๓๗๙.

พระราชบัญญัติโรคระบาดปศุสัตว์และสัตว์พาหนะ พุทธศักราช ๒๔๗๔. (๒๓

พฤศจิกายน ๒๔๕๖) ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๘. หน้า ๔๙๖ - ๕๐๙.

ประกาศกระทรวงเศรษฐการ เรื่อง ว่าด้วยโรคซึ่งเป็นโรคระบาดตามความหมายแห่ง

พระราชบัญญัติโรคระบาดปศุสัตว์และสัตว์พาหนะ พุทธศักราช ๒๔๗๔.

(๑๐ มีนาคม ๒๔๗๗) ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๑. หน้า ๔๔๓๖ - ๔๔๓๗.

ราชภัณฑารักษ์, เถอมาลัย. (๒๕๒๐). พัฒนาการเกษตรกับการเปลี่ยนแปลงทาง

สังคมไทย พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๗๕ (ค.ศ. ๑๘๙๒ - ๑๙๓๒). (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.

สัตวแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (๒๕๕๑). ๖๐ ปี อาชีพ

สัตวแพทย์สู่สังคมไทย. กรุงเทพฯ: สมาคม.

ตันติวนิช, ปราณี. (๒๕๒๘). ๕๐ ปี สัตวแพทยศาสตร์บัณฑิต ๒๔๗๘ - ๒๕๒๘.

กรุงเทพฯ: คณะสัตวแพทยศาสตร์.

วัยอาจ, เดวิด เค.. (๒๕๕๖). ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการ

ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๕๖.

รายการอ้างอิงภาษาไทยบทความที่ ๒

การประกอบอาชีพผู้พิพากษาของสตรีไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๘-๒๕๑๗

คู่มือแม่บ้านทางวิทยุและโทรทัศน์. (๒๕๐๙). ๖๐ (๕) เดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ :

๒๘-๓๖.

อาภรณ์สุวรรณ, ธเนศ. (๒๕๓๖). “ความเคลื่อนไหวของนักศึกษาไทยในยุคแรก”. ใน
วิทยาการ เชียงกูล (บรรณาธิการ). *ขบวนการนักศึกษาไทย: จาก ๒๔๗๕ ถึง
๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖*. หน้า ๙-๓๐. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: แกรมมี่ พับลิชชิ่ง
เฮ้าส์.

ใบบัว (เมธีวงศ์), มณฑล และ พิศรปริษา, จิระนันท์. *หยุดเข็มนาฬิกา บันทึกเหตุการณ์
ประวัติศาสตร์ ๑๒ ชั่วโมง ฝ่าวิกฤต! คืนวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖*. กรุงเทพฯ:
มติชน.

แจ้เจนนิก, ยุพารณณ์. (๒๕๓๐). *การศึกษาของสตรีไทย: ศึกษากรณีเฉพาะของโรงเรียน
ราชินี (พ.ศ. ๒๔๘๗-๒๕๐๓)*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
ประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.

ชนะชัย, ณีฎฐวดี. (๒๕๒๙). *สตรีในสังคมไทยสมัยใหม่: ศึกษากรณีสตรีซึ่งประกอบอาชีพ
พยาบาล (พ.ศ. ๒๔๓๙-๒๕๔๕)*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

ไชยรส, สุนี. (๒๕๔๓). *การหลอมรวมอุดมการณ์เฟมินิสต์ประชาธิปไตย และสิทธิ
มนุษยชน: ศึกษาผ่านประสบการณ์ สุนี ไชยรส*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร-
มหาบัณฑิต สาขาสตรีศึกษา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร) มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.

จันทร์โรจนกิจ, บัณฑิต. (๒๕๕๘). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย: ความเป็นมาและ
สาระสำคัญ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

จันทร์โรจนกิจ, บัณฑิต. (๒๕๖๐). *การเมืองไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ชวนไชยสิทธิ์, เปรมสิริ. (๒๕๓๙). *ผู้หญิงกับอาชีพครูในสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๕๗๙*.
(วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย)
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

แดงภัคดี, สุขสรสรรค์. (๒๕๓๘). *ความคาดหวังของสังคมต่อสตรีไทยสมัยสร้างชาติ
พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๕๓๗*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

เอียวศรีวงศ์, นิธิ; สัตยานุรักษ์, สายชล ; สัตยานุรักษ์, อรรถจักร. (๒๕๕๑, ตุลาคม).
“การปลดปล่อยของลิปสีตุลา”. *ศิลปวัฒนธรรม* ๑๙ (๑๒): ๑๑๐-๑๑๒.

เกษตรศิริ, ชาญวิทย์. (๒๕๔๔). *ประวัติศาสตร์การเมืองไทย ๒๔๗๕-๒๕๐๐*. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ไกรปกรณ์, โดม. (๒๕๖๓). *เส้นทางประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

มูลศิลป์, วุฒิชัย. (๒๕๕๕). *สมเด็จพระปิยมหาราชกับการปฏิรูปการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.

ผลฉาย, ลัญชัย และคณะ. (๒๕๔๖). *ระบบการคัดเลือกและการอบรมข้าราชการตุลาการในศาลยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมาการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล.

พอรธุม, จิตติมา. (๒๕๓๘). *การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๘๙-๒๕๑๙*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

สถาบันปรีดี พนมยงค์. (๒๐๒๐). “เสี้ยวหนึ่งแห่งความทรงจำ” ของคุณหญิงแรมฯ. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://pridi.or.th/th/content/2020/05/266>

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๔๗๑). เล่ม ๔๕. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๔๗๖). เล่ม ๕๐. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๔๘๒). เล่ม ๕๖. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๔๙๗). เล่ม ๗๑. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๕๑๑). เล่ม ๘๕ ตอนพิเศษ. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.

ราชกิจจานุเบกษา. (๒๐๒๒). คำสั่งแต่งตั้งข้าราชการตุลาการ. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://ratchakitcha๒.soc.go.th/>.

สะโครบานีค, ศิริพร. (๒๕๒๖, สิงหาคม-ตุลาคม). การเรียกร้องสิทธิสตรีของหญิงไทย (๒๓๙๘-๒๔๗๕). *สตรีทัศน์* ๑(๓): ๒๘-๓๕.

The Standard Team. (๒๐๒๐). “ก.ต. เห็นชอบ ‘เมทินี ชโลธร’ เป็นประธานศาลฎีกาหญิงคนแรกในประวัติศาสตร์”. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก <https://thestandard.co/sec-approved-with-metini-chalothorn-to-be-president-of-the-supreme-court/>.

อุดมจรรยา, ประภาพรรณ. (๒๕๕๑). ผู้หญิงบนเส้นทางนักบริหารในระบอบราชการไทย
งานด้านตุลาการ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา.
วันทะนะ, สมเกียรติ. (๒๕๓๓). “รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม ๒๔๓๕-๒๔๗๕”. วารสาร
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ๑๗ (๑): ๒๓-๔๔.
วัฒนเสถียร, คมกริช. (๒๕๕๙). นักกฎหมายฮาร์วาร์ดสู่บัลลังก์ตุลาการ. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์บัณฑิตไทย.
วงศ์สุรวัฒน์, ไกรทิ. (๒๕๔๘). การเมืองการปกครองไทย: หลายมิติ. กรุงเทพฯ:
ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.
ยิ้มประเสริฐ, สุชาชัย. (๒๕๕๑). สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ:
พี. เพรส.

รายการอ้างอิงภาษาไทยบทความที่ ๓

ปริศนาธรรมจากการสร้างพระเจ้าล้านนา: รูปพุทธะ หรือพระอัมมกาย?

สถาบันวิจัยนานาชาติธรรมชัยประเทศนิวซีแลนด์และออสเตรเลีย (DIRI). (๒๕๖๑).
“หลักฐานธรรมกายในคัมภีร์พุทธโบราณ”. [เว็บไซต์]. สืบค้นจาก
https://www.kalyanamitra.org/th/uniboon_detail.php?page=4420
จันทราศรีโศล, ชนิดา. (๒๕๕๗). หลักฐานธรรมกายในคัมภีร์พุทธโบราณ. กรุงเทพฯ:
รุ่งศิลป์การพิมพ์.
เกตุดปาน. จุฑารัตน์ (๒๕๕๗). จารึกวัดเสื่อ. วารสารมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
๑๑(๑), ๑-๑๒.
โคตรสุโพธิ์, พิสิษฐ์. (๒๕๖๐). พระพุทธรูป : คติการสร้างและพิธีกรรมจากเอกสารโบราณ
เมืองพะเยา. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
มงคลรังสี, พระครู (ครูบากัง). (ม.ป.ป). พัสสาว์ารการบรรจุหัวใจพระเจ้าและ
พระเจดีย์. น่าน: วัดศรีมงคล.
พระปรมาธิบดีชินวรส, สมเด็จพระเจ้า. (๒๕๐๕). ปฐมสมโพธิกถา. กรุงเทพฯ : กรมศาสนา.
พรมวโร, พระอธิการพงษ์พร. อายุ ๓๐ ปี. (๒๕๖๔, ธันวาคม ๒๐). สัมภาษณ์.
รักษา, พระธวัชชัย. อายุ ๒๓ ปี. (๒๕๖๕, มีนาคม ๑๐). สัมภาษณ์.

สยาม, พระสาธุเจ้า. (๒๕๕๙). *หนังสืออริยะประเพณีล้านนา*.แพร่: วัดดอยคำคำ
อรัญวาสี.

ตำราสร้างพระเจ้า. พระยา: (ม.ป.ป.) วัดเชียงหมื่น.

ศุขสวัสดิ์, สุรวัดดี (๒๕๖๐). *พระพุทธรูปล้านนากับคติพระพุทธรูปศาสนาหายานแบบ
ต้นตระกูลวิชัยยาน*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.

โยธธรรตน์, พระมหาใจ. (๒๕๗๘). *พุทธรังษีฤทธิญาณว่าด้วย สมณะ และวิปัสสนา
โบราณ ๔ ยุค*. กรุงเทพฯ: วัดบรมนิวาส.

รายการอ้างอิงภาษาไทยบทความที่ ๔

บทบาทหน้าที่ของดนตรีที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอล้านนา

อมาตยกุล, พูนพิศ. (๒๕๓๐). *เอื้องเงิน ที่ระลึกในการบรรจุอัฐิ เจ้าสุนทร ณ เชียงใหม่*.
กรุงเทพฯ: รักศิลป์.

อมาตยกุล, พูนพิศ. (๒๕๕๒). *เพลงดนตรีและนาฏศิลป์ จากสาส์นสมเด็จพระ
สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา
นครราชสีมาวัตติวงค์*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.

บุญรักษ์, เสน่ห์. (๒๕๑๗). *วรรณกรรมคำขอล้านนาเหนือ* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา
บัณฑิต). แผนกวิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไชยเมืองเลน, อ้าย. (๒๕๗๔). *หนังสือคำขอล้านนาเรื่องอัมมวิวัฒนาพรหมณี*. เชียงใหม่:
อเมริกัน.

จันทร์วิทัน, พิษณุ. (๒๕๕๕). *ล้านนาไทยในแผ่นดินพระพุทธเจ้าหลวง*. กรุงเทพฯ: สถาพร
บุ๊คส์.

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. (๒๕๓๘). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี*.
เชียงใหม่: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๕๑). *๑๐๐ ปี เสด็จเยี่ยมนครเชียงใหม่ครั้งแรกของ
พระราชชายาเจ้าดารารัศมี, เอกสารประกอบนิทรรศการพิพิธภัณฑ์
พระตำหนักดาราภิรมย์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ขจรศักดิ์, อินหลวง. (๒๕๗๘). *หนังสือคำขอล้านนาเรื่องอัมมวิวัฒนาพรหมณี*. เชียงใหม่: อูเปติพงษ์.

คะนารี, อินทา. (๒๔๔๗). คำขอเรื่องอัมมเจ้าสุธน. เชียงใหม่: เจริญเมือง.
มนอชญากร, กมล. (๒๔๗๔). จดหมายเหตุเสด็จพระราชดำเนิรเสียบมณฑลฝ่ายเหนือ.
พระนคร: ไสภณพิพรรณนากร.
แมคคาร์ที, เจมส์. (๒๕๓๓). บันทึกการสำรวจและบุกเบิกในแดนสยาม. แปลจาก
Surveying and Exploring in Siam. แปลโดย สุมาลี วีระวงศ์. กรุงเทพฯ:
กรมแผนที่ทหาร.
ณ เชียงใหม่, วงศ์ลักข์. (๒๕๓๙). เจ้าหลวงเชียงใหม่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
ณ นคร, ประเสริฐ. (๒๕๑๖). ไคลงนิราศหรือภูษัย. กรุงเทพฯ : พระจันทร์.
หนังสือคำขอเรื่องข้างสะพาน. (๒๔๗๔). เชียงใหม่: อเมริกัน.
หนังสือคำขอเรื่องนगरจาย. (๒๕๗๔). เชียงใหม่: อเมริกัน.
หนังสือคำขอเรื่องอัมมแสงเมืองหลวงเก่า. (๒๔๗๙). เชียงใหม่: อเมริกัน.
นิมมานเหมินท์, ประคอง และ ปรางค์วัฒนากุล, ทรงศักดิ์. (๒๕๒๑). ลานนาไทยคดี.
เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.
พูนพิเลกขกิจ, ขุน. (๒๔๙๘). หนังสือคำขออมหลวงแต่งตั้ง. เชียงใหม่: เจริญเมือง.
เรื่องสี, ใจ. (๒๔๗๙). หนังสือคำขอเรื่องอัมมจำปาสัติน. เชียงใหม่: อเมริกัน.
รุ่งเรืองศรี, อุดม. (๒๕๔๖). วรรณกรรมล้านนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย.
รุ่งเรืองศรี, อุดม. (๒๕๔๗). พจนานุกรมล้านนา-ไทย : ฉบับแม่ฟ้าหลวง. เชียงใหม่:
มิ่งเมือง.
สาตราภัย, บุญเสริม. (ม.ป.ป.). ประวัติการพิมพ์และหนังสือพิมพ์ในเชียงใหม่ (เอกสาร
สำเนา). ม.ป.ท. : ม.ป.พ.
สุริยวงศ์, เจ้า. (๒๔๖๐). หนังสือหงส์หิน. เชียงใหม่: บำรุงประเทศเจริญ.
คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย กรมศิลปากร. (๒๕๕๑). จารึกล้านนาภาค ๒ เล่ม ๑:
จารึกจังหวัดเชียงใหม่ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ:
กรมศิลปากร.
วัลลิโกดม, มานิต. (๒๕๑๖). ตำนานสิ่งหวัดกุมารฉบับสอบค้น. กรุงเทพฯ: สำนักนายก
รัฐมนตรี.

รายการอ้างอิงภาษาไทยบทความที่ ๕

ความเชื่อเรื่องผีมอญของชาวมอญเจ็ดริ้ว: บทบาทในฐานะเครื่องมือนำจิตสรรพยาการ

บรรจุน, องค์. (๒๕๒๗). ประวัติศาสตร์และถิ่นฐานชาวมอญสมุทรสาคร. ใน ๘๐ ปี ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี ๔๘ ปี สมาคมไทยรามัญ (น.๑๙๘-๒๒๐). นิโชนโยค, โสภณ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สมาคมไทยรามัญ.

_____. (๒๕๕๙). “บ้านทุ่งเขิน”: ชุมชนชาติพันธุ์มอญร่วมสมัยแห่งสุพรรณบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.

ชัยสิงห์กานานนท์, สมรักษ์ และโพธิมณี, จักริ. (๒๕๖๑). ผู้คน การเคลื่อนย้าย และสายสัมพันธ์หลากหลายชาติพันธุ์ใน สมุทรสาคร. ใน *สาครบุรี จากวิถีชาวบ้าน: การเปลี่ยนแปลงผ่านวิถีชีวิตท้องถิ่นในลุ่มแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร* (น.๑๙๘-๒๓๕). ตัวงวิเศษ, นฤพนธ์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน.

จิตต์สถาพร, วดีพร. (๒๕๕๙). การศึกษาการรำผีมอญของชาวไทยรามัญ ตำบลบ้านม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพ, ประเทศไทย.

จันทร์ชานา, สมจิตร. (๒๕๖๔, พฤศจิกายน ๑๑). สัมภาษณ์.

จันทร์ชานา, ไท. (๒๕๖๓, มิถุนายน ๒๔). สัมภาษณ์.

เฟื่องฟูสกุล, อภิญา. (๒๕๕๑). มานุษยวิทยาศาสนา แนวคิดพื้นฐานและข้อถกเถียงทางทฤษฎี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

คชเสนี, สุเอ็ด. (๒๕๕๗). วัฒนธรรมประเพณีมอญ. ใน ๘๐ ปีศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี ๔๘ ปีสมาคมไทยรามัญ (น.๗๐- ๘๓). นิโชนโยค, โสภณ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สมาคม-ไทยรามัญ.

เครีอวิชญาจารย์, จวน. (๒๕๔๘). *ประเพณีมอญที่สำคัญ*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน.

ณ กลาง, ศิราพร. (๒๕๕๗). *ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์* ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- โอเจริญ, สุภรณ์. (๒๕๔๑). *มอญในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (๒๕๕๒). *มอญในเมืองไทย: การอพยพ ฐานะ และการผสมกลมกลืน*.
ใน *มอญในแผ่นดินสยาม* (น.๑- ๓๔). ราโท, มนธิดา และคันธะวิชัย, ชนิดุชา
(บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โอชีมา, อระโห. (๒๕๓๖). *ชีวิต พิธีกรรมและเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญในเมืองไทย กรณีศึกษาในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี*. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี,
ประเทศไทย.
- เร่บ้านเกาะ, ภาณุเดช. (๒๕๖๕, พฤษภาคม ๓). สัมภาษณ์.
- สันตสมบัติ, ยศ. (๒๕๕๙). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมบุญ, โสภ. (๒๕๖๕, พฤษภาคม ๖). สัมภาษณ์.
- สมบูรณ์จันทร์, สำราญ. (๒๕๖๒, สิงหาคม ๑๘). สัมภาษณ์.
- ทรงมิตร, ชมชนก. (๒๕๔๗). *พิธีรำผีของชาวไทยเชื้อสายมอญ: ความหมาย และบทบาท
ในการสืบทอดทางวัฒนธรรม*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.
- สงสกุล, สุรจิต. (๒๕๓๐). *สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับเจ็ดริ้ว*. กรุงเทพฯ: รักรัษีศิลป์.
- สุวรรณพรรณชู, กรองทิพย์. (๒๕๖๕, พฤษภาคม ๘). สัมภาษณ์.
- วัลลิโกดม, ศรีศักร. (๒๕๔๗). *ลุ่มน้ำแม่กลอง มีคนยุคหินเป็นบรรพชนคน ยุคปัจจุบัน*.
ใน *ลุ่มน้ำแม่กลองประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ “เครือญาติ” มอญ* (น.๒๗- ๘๐).
วงษ์เทศ, สุจิตต์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: มติชน.
- วรรณปาน, พิมพ์แข. (๒๕๔๙). *การศึกษาความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการรำผีของชาวมอญ:
กรณีศึกษาชุมชนมอญบางกระดี่*. (วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.
- ใยไหม, ฟา. (๒๕๖๔, พฤศจิกายน ๑๑). สัมภาษณ์.

รายการอ้างอิงภาษาไทยบทความที่ ๖

กลวิธีทางภาษาในการนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ในนิตยสาร*วาระดีเพื่อสุขภาพ@Rama*

อังคณิชนิกิจ, จันทิมา. (๒๕๕๗). *การวิเคราะห์ข้อความ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อังควัฒน์วิทย์, ดนัย. (๒๕๖๓). บทบาทโรงพยาบาลรามารักษาในสถานการณ์
COVID-19. *@Rama*, ๙(๓๗), (หน้า ๖-๗). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue007/rama-today>

จุไรท์ศนีย์, นันทิตา. (๒๕๖๓). Life under PM2.5 & COVID-19, *@Bangkok*.
@Rama, ๙(๓๖), (หน้า ๒๐-๒๒). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue036/camera-diary>

จุไรท์ศนีย์, นันทิตา. (๒๕๖๓). กองทัพชุดขาวและอัศวินเสื้อกาวน์ในการสู้รบ
กับ COVID-19. *@Rama*, ๙(๓๗), (หน้า ๒๐-๒๓). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue๐๓๗/white-coat>

คุณากร, มงคล. (๒๕๖๓). ประสบการณ์เตรียมห้องปฏิบัติการทางการแพทย์
พร้อมรับโรค COVID-19. *@Rama*, ๙(๓๗), (หน้า ๘-๑๐). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/open-lab>

โกอินเตอร์, ฐุโน และ สะพายกล็อง ฐุโนน. (๒๕๖๓). *@Rama*, ๙(๓๗), (หน้า ๒๖-๒๗).
<https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue๐๓๗/vocab-rama>

มอรัตน์, รพีพรรณ. รัตนวงศันรา. (๒๕๖๓). วิธีป้องกันเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙
(COVID-19). *@Rama*, ๙(๓๕), (หน้า ๘-๙). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue035/health-station>

มอรัตน์, รพีพรรณ. รัตนวงศันรา. (๒๕๖๓). เรื่องสำคัญต้องรู้ COVID-19. *@Rama*, ๙(๓๖),
(หน้า ๖-๗). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue036/health-station>

มอรัตน์, รพีพรรณ. รัตนวงศันรา. (๒๕๖๓). โรคที่เกิดขึ้นจากผลกระทบในช่วง COVID-19
“ปัญหาเรื่องตาจากการเรียนหรือประชุมออนไลน์”. *@Rama*, ๙(๓๘), (หน้า ๖-๗).
<https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue038/health-station>

- พาซิม, แพรว. (๒๕๖๓). อาหารเสริมภูมิคุ้มกัน ในช่วงการแพร่ระบาดของ COVID-19. @Rama, ๙(๓๗), (หน้า ๑๔-๑๕). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/healthy-eating>
- ศรียรา, ปิยะมิตร. (๒๕๖๓). Dean's Talk. @Rama, ๙(๓๗), (หน้า ๒). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/editorial>
- สุรพัฒน์, ภูฏา และ เล็กพิทยา, นันทพร. (๒๕๖๓). การใช้ยาในโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ COVID-19. @Rama, ๙(๓๗), (หน้า ๑๘). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/rama-rdu>
- ไวศยารัตน์, จริยา. (๒๕๖๓). Dean's Talk. @Rama, ๙(๓๗), (หน้า ๓). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/editorial>
- วิไลยุค, โสมิตรชัย. (๒๕๖๓). New Normal. @Rama, ๙(๓๗), (หน้า ๑๒-๑๓). <https://www.rama.mahidol.ac.th/atrama/issue037/easy-living>

รายการอ้างอิงภาษาไทยบทความที่ ๗

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบถ้อยคำนัยพกผัน ของคู่สนทนาที่มีสถานภาพและความสนิทต่างกันในประเทศไทย

- อังศุโชติ, สุภมาส และคณะ. (๒๕๕๗). สถิติการวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ : เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL. กรุงเทพมหานคร: เจริญมั่นคงการพิมพ์.
- ใจซื่อ, รุ่งอรุณ. (๒๕๕๙). วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีนิสิต นักศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอมอักษร, เพชรภรณ์. (๒๕๕๙). กลวิธีการบอกเลิกสัญญาในภาษาไทย: กรณีผู้พูดที่มีสถานภาพต่างกัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอียวศรีวงศ์, นิธิ. (๒๕๕๖). สิทธิและความเกรงใจ : วัฒนธรรมความจน. กรุงเทพมหานคร: แพรวสำนักพิมพ์

- ขนิษฐนันท์, วิไลวรรณ. (๒๕๓๖). *ความสุภาพในภาษาไทยกรุงเทพฯ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โคมิน, สุนทรี และสมัครการ, สนธิ. (๒๕๒๒). *รายงานวิจัยเรื่องค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- กองช้าง, รัมภ์รดา. *กลวิธีการตอบถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย : กรณีคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อ่องวุฒิวัดมน, สิทธิธรรม. (๒๕๕๙). *วัจนกรรมการตกเดือนในภาษาไทย : กรณีศึกษาคูรักกับศิษย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อ่องวุฒิวัดมน, สิทธิธรรม. (๒๕๕๘). *การแสดงความเห็นแย้งในปริเฉทการสนทนาในภาษาไทยและข้อคำถามที่เป็นเหตุจูงใจ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อ่องวุฒิวัดมน, สิทธิธรรม. (๒๕๖๔ ก). *กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบการแสดงความเห็นแย้งในสถานการณ์การสนทนาที่ต่างกัน* ในภาษาไทย : กรณีศึกษาคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, ๓๘ (๒), ๕๖-๑๑๓.
- อ่องวุฒิวัดมน, สิทธิธรรม. (๒๕๖๔ ข). *วัจนกรรมการตอบการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย : กรณีศึกษาคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน*. *วารสารไทยศึกษา*, ๓๘ (๒), ๕๖-๑๑๓.
- อ่องวุฒิวัดมน, สิทธิธรรม. (๒๕๖๔ ค). *วัจนกรรมการตอบการแสดงความผิดหวังในภาษาไทย : กรณีศึกษาคู่สนทนาที่มีสถานภาพเท่ากัน*. *วารสารมนุษยศาสตร์ฉบับบัณฑิตศึกษา*, ๑๐ (๒), ๑-๒๗.
- พานโพธิ์ทอง, ณัฐพร. (๒๕๕๒). *หน้าที่ของอุปสรรคจากมุมมองของผู้พูดภาษาไทย*. *ภาษาและวรรณคดีไทย*, ๑๖, ๑ : ๒๕๕-๒๖๘.
- พานโพธิ์ทอง, ณัฐพร. (๒๕๕๕). *เอกสารคำสอนรายวิชา ๒๒๐๑๗๘๓ การวิเคราะห์ภาษาไทยตามแนววัจนปฏิบัติศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง)*. ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา)

พานโพธิ์ทอง, ณัฐพร และ ภักดีผาสุข, ศิริพร. (๒๕๕๗). ผู้พูดภาษาไทยปฏิสัมพันธ์อย่างไรในการสนทนาแบบเน้นภารกิจ : การศึกษา ข้อมูล Mister O ตามแนว Emancipatory Pragmatics. *เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการภาษาและภาษาศาสตร์ ประจำปี ๒๕๕๗* ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.

พานโพธิ์ทอง, ณัฐพร และ ภักดีผาสุข, ศิริพร (๒๕๖๐). การพูดเล่นและการหยอกล้อคู่สนทนา : ลักษณะเด่นของการสนทนาแบบเน้นภารกิจในภาษาไทย. *วารสารภาษาและวรรณคดีไทย*, ๓๔ (๒), ๑-๔๐.

เพชรรัตน์โมรา, จีรรัตน์ (๒๕๔๔). *การศึกษาการแสดงการขอโทษของผู้พูดที่มีสถานภาพต่างกันในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภักดีผาสุข, ศิริพร (๒๕๕๗). *สำนวน*. *เอกสารประกอบการบรรยายรายวิชาภาษา กับวัฒนธรรม (๒๒๐๑๖๐๗)* ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา)

พรหมศรีมาศ, วิมลพัทธ์. (๒๕๕๓). *กลวิธีการตอบปฏิเสธอันจรรยาบรรณการแสดงความปรารถนาดีในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รพีพัฒน์, อคิน. (๒๕๓๙). *มองสังคมผ่านชีวิตในชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

สายหุ, พัทยา. (๒๕๕๖). *หน่วยที่ ๕ พฤติกรรมการสื่อสารในเชิงสังคมและวัฒนธรรม เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมการสื่อสาร หน่วยที่ ๑-๘*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

วัชรสุวรรณ, ปวีณา. (๒๕๕๗). *กลวิธีการกล่าวแย้งในภาษาไทย : กรณีครูและนักเรียน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิวัฒนาคุณกุล, เมตตา. (๒๕๔๙). *การสื่อสารต่างวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิเชียรโชติ, วีระ และคณะ. (๒๕๑๔). *ความเกรงใจในคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

แย้มกลั่นพุ่ม, ประเสริฐ. (๒๕๐๙). *โครงสร้างสังคมกับความมั่นคงของประเทศ*. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* ๔, ๒ : ๑๔-๒๔.

เยาวฤทธา, ชาญวิทย์ (๒๕๕๕). *แนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” กับวัจนกรรม ๓ ชนิดในสังคมไทย*. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.

รายการอ้างอิงภาษาไทยบทความที่ ๘

ระดับความรุนแรงของถ้อยคำบริภาษแบบตรงและถ้อยคำนัยผกผันตามการรับรู้ของผู้พูดภาษาไทย

อนันต์ทรัพย์สุข, อรกัญญา. (๒๕๕๙). *ถ้อยคำนัยผกผันในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟน ครั้งที่ ๗-๑๐ ของอุดม แต่พานิช*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.

อรุณรุวีวัฒน์, ขวัญทิพย์ และคณะ. (๒๕๖๔). *กลวิธีทางภาษาที่ใช้บริภาษ ในแอปพลิเคชัน ทวิตเตอร์: กรณีศึกษาประเด็นปัญหาความรักของนักแสดงหญิงและนักร้องชาย*. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, ๑๘(๒), ๑๐๓-๑๒๐.

บุญนาถ, อรวี. (๒๕๖๐). *หน้าที่ของการกล่าวถ้อยคำนัยผกผันในการแสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊กองค์กรเครือข่ายสัญญาณโทรศัพท์เคลื่อนที่ไทย*. *วารสารวจนะ*, ๕(๒), ๒๔-๔๐.

จรรยาโรจน์, จรัลวิไล. (๒๕๕๖). *เทคนิคการวิจัยทางภาษาศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ใจชื่อ, รุ่งอรุณ. (๒๕๔๙). *วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.

กาวิละนันท์, ศิระวัสส์. *ถ้อยคำนัยผกผันที่ใช้แสดงความคิดเห็นผ่านเฟซบุ๊ก กรณีข่าวรักสามเส้าในวงการบันเทิงกับการระคายทางไซเบอร์: การศึกษาตามแนววิจัยปฏิบัติศาสตร์*. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, ๑๘(๑), ๑๐๓-๑๑๖.

กรองทอง, วรณัฐ. กลวิธีและหน้าที่ทางการสื่อสารด้วยการพูดประชดในการอภิปราย
ทางการเมืองไทย. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.

เมฆถาวรวัฒนา, ทศนีย์. (๒๕๕๔). ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสิน “ความสุภาพ” ในการสนทนา
ของเพศชายและเพศหญิงในกลุ่มตัวอย่างระดับอุดมศึกษาของไทย. วารสาร
พัฒนบริหารศาสตร์, ๕๑(๓), ๑๔๑-๑๖๖.

อ่องวุฒิวัฒน์, สิทธิธรรม. (๒๕๖๐). กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการตอบรับการแสดงความ
ไม่พอใจในภาษาไทย. วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์, ๓๖(๒), ๖๓-๘๒.
พานโพธิ์ทอง, ณัฐพร. (๒๕๕๕). เอกสารคำสอนรายวิชา ๒๒๐๑ ๓๘๓ การวิเคราะห์
ภาษาไทยตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาไทย
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิวพอใช้, ภาสพงศ์. (๒๕๕๕). การตอบรับคำขอโทษในภาษาไทย. (วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.
รพีพัฒน์, อคิน, ม.ร.ว. (๒๕๓๗). เกรงใจ. ใน คำ: ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย
(น. ๒๙๙-๓๐๕). สถาอานันท์, สุวรรณ และ บุญยเนตร, เนื่องน้อย
(บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

รอดเจริญ, อรรถวิทย์. (๒๕๕๒). การศึกษาการใช้ภาษาบริภาษของนักการเมืองไทย.
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ,
ประเทศไทย.

แสงอาวุธ, ศิวริน. (๒๕๕๗). วจนบริภาษในข้อความแสดงทัศนคติต่อข่าวการเมืองจาก
สื่ออินเทอร์เน็ต. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.

สมิทธิโกร, ชูชัย. (๒๕๖๔). จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สุขวิสิทธิ์, วิสันต์. (๒๕๔๗). วจนกรรมกรรภษาในภาษาไทย. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร-
มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.

ไทยแท้, ศิรวัตร. (๒๕๖๒). การตัดสินความสุภาพจากถ้อยคำการตอบกลับการตำหนิใน
ภาษาไทย: มุมมองจากคนสองวัย. วารสารอักษรศาสตร์, ๔๘(๑), ๗๗-๙๖.

- * หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารไทยศึกษา
- * รายชื่อหนังสือและสิ่งพิมพ์ของสถาบันไทยศึกษา
- * ใบสมัครสมาชิกวารสารไทยศึกษา
- * ประวัติผู้เขียนบทความในวารสารไทยศึกษานับนี้

หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัย เพื่อตีพิมพ์ในวารสารไทยศึกษา

๑. เป็นบทความทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวกับไท-ไทยศึกษาเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่หรือทบทวนภูมิปัญญาของคนไท-ไทย ให้เป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วไป
๒. เป็นบทความภาษาไทย ความยาวประมาณ ๓๐ หน้ากระดาษ A๕ ขนาดอักษร Angsana New ๑๔ พร้อมทั้งแฟ้มข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
๓. ส่งบทความพร้อมข้อมูลประกอบอื่น ๆ ในรูปแบบของไฟล์ข้อมูลโดยส่งที่ระบบรับส่งวารสารออนไลน์ของเว็บไซต์ Thaijo SoO4.tci-thaijo.org/index.php./TSDJ
๔. วารสารไทยศึกษาเปิดรับบทความตลอดปี ทั้งนี้รอบการพิจารณาบทความโดยคณะบรรณาธิการ แบ่งเป็น ๒ รอบ ดังนี้
 ๑. บทความที่ตีพิมพ์ในฉบับที่ ๑ (เดือนมกราคม-เดือนมิถุนายน) พิจารณาราวเดือนพฤศจิกายนของปีก่อนหน้า
 ๒. บทความที่ตีพิมพ์ในฉบับที่ ๒ (เดือนกรกฎาคม-เดือนธันวาคม) พิจารณาราวเดือนพฤษภาคมของปีเดียวกัน
๕. ต้องระบุชื่อบทความ ชื่อ-นามสกุลจริง และประวัติโดยย่อของผู้เขียนบทความ พร้อมวุฒิการศึกษา ตำแหน่ง และสถานที่ทำงานอย่างชัดเจน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
๖. บทความต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีความยาวรวมกันไม่เกิน ๑ หน้า กระดาษ A๔ และกำหนดคำสำคัญ (Keywords) อย่างน้อย ๓-๕ คำ
๗. หากบทความมีตารางหรือแผนภูมิประกอบ ให้แนบไฟล์ภาพ ตาราง หรือแผนภูมิมาพร้อมกับบทความด้วย
๘. หากบทความมีตัวอักษร หรือสัญลักษณ์พิเศษ ให้แนบข้อมูลของตัวอักษรหรือสัญลักษณ์พิเศษนั้นมาพร้อมกับบทความด้วย
๙. ภาพถ่ายที่ใช้ประกอบในบทความ ควรระบุแหล่งที่มาในกรณีที่ผู้วิจัยถ่ายภาพเอง ให้ระบุวัน เดือน ปี ที่บันทึก

๑๐. การอ้างอิงในบทความใช้การอ้างอิงแบบนามปี (author date system) ระบุบรรณานุกรมเรียงตามลำดับตัวอักษร ตามระบบการอ้างอิง APA ทำยบทความ
๑๑. บทความจะได้รับการประเมินคุณภาพของบทความทั้งในด้านเนื้อหาและความเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของวารสารจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย ๓ ท่านในสาขาที่เกี่ยวข้องกับบทความโดยระบบ double blind review
๑๒. กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการไม่ส่งคืนต้นฉบับ เผยชื่อผู้ทรงคุณวุฒิแก่ผู้เขียนบทความในทุกกรณี ยกเว้นการแก้ไขภาษาและระบบอ้างอิงของบทความ
๑๓. บทความทุกบทความเป็นลิขสิทธิ์ของวารสารไทยศึกษา การเผยแพร่หรือนำไปใช้ในการอ้างอิงแหล่งที่มาจกวารสาร ต้องได้รับคำยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้จัดการวารสารเท่านั้น

รายชื่อหนังสือและสิ่งพิมพ์ของสถาบันไทยศึกษา

หนังสือ

๑. จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. **สาระไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓. (ราคาเล่มละ ๑๕๐ บาท)
๒. จุลทัศน์ พยาฆรานนท์. **ร้อยคำร้อยความ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓. (ราคาเล่มละ ๒๐๐ บาท)
๓. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ. **ทำเนียบผลงานวิจัยด้านไทยศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕. (ราคาเล่มละ ๑๘๐ บาท)
๔. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ. **ภาษาไทยที่ดีเป็นอย่างไรใครกำหนด**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕. (ราคาเล่มละ ๔๐ บาท)
๕. อรวรรณ บรรจงศิลป์ **ดุริยางคศิลป์ไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖. (ราคาเล่มละ ๒๕๐ บาท)
๖. ศรีศิลป์ บุญขจร. **กลอนสวดภาคกลาง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗. (ราคาเล่มละ ๒๕๐ บาท)
๗. ประคอง นิมมานเหมินท์. **ย้ายวิถีข้าว**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙. (ราคาเล่มละ ๖๐ บาท)
๘. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. **พินิจไทยไตรภาค ปฐมภาค: ภาษา**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙. (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๙. ศรีศิลป์ บุญขจร, บรรณาธิการ. **พินิจไทยไตรภาค ทุตติภาค: ศิลปวัฒนธรรมและวรรณคดี**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐. (ราคาเล่มละ ๒๐๐ บาท)
๑๐. ศรีศิลป์ บุญขจร, บรรณาธิการ. **พินิจไทยไตรภาค ตติยภาค: ประวัติศาสตร์และไทยศึกษา**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐. (ราคาเล่มละ ๒๐๐ บาท)
๑๑. กนก วงษ์ตระหง่าน. **แนวพระราชดำริด้านการเมืองการปกครองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓. (ราคาเล่มละ ๒๕๐ บาท)

๑๒. ประคอง นิมมานเหมินท์. **เจ้าเงียงหาญวีรบุรุษไทยลือ ตำนาน มหาภาพย์ พิธีกรรม**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔. (ราคาเล่มละ ๒๕๐ บาท)

วารสารระดับชาติ

๑. วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา** ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ กุมภาพันธ์-กรกฎาคม ๒๕๕๑ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๒. รุ่งอรุณ กุลอ้ารง, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับสมมติศิลป์ ภูมิปัญญาไทย** ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๑-มกราคม ๒๕๕๒ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๓. วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา** ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ กุมภาพันธ์-กรกฎาคม ๒๕๕๒ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๔. รุ่งอรุณ กุลอ้ารง, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับสมมติภูมิปัญญาอาหารไทย** ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๒-มกราคม ๒๕๕๓ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๕. วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับวรรณกรรมพุทธศาสนาในสังคมไทย** ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ กุมภาพันธ์-กรกฎาคม ๒๕๕๓ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๖. รุ่งอรุณ กุลอ้ารง, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับพุทธศิลป์ในสังคมไทย** ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๓-มกราคม ๒๕๕๔ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๗. วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับวัฒนธรรมในเชิงวัตถุ** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ กุมภาพันธ์-กรกฎาคม ๒๕๕๔ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๘. รุ่งอรุณ กุลอ้ารง, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทย** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๔-มกราคม ๒๕๕๕ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๙. สุจิตรา จงสถิตยัวัฒนา, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับพิธีกรรมและความเชื่อในวิถีชีวิตไทย-ไท** ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ กุมภาพันธ์-กรกฎาคม ๒๕๕๕ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)

๑๐. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับสมมติทางวัฒนธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน** ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๕-มกราคม ๒๕๕๖ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๑๑. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับศาสนาและพระมหากษัตริย์กับการสร้างสรรค์สังคมไทย** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ กุมภาพันธ์-กรกฎาคม ๒๕๕๖ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๑๒. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับพลวัตและการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมในสังคมไทย** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๖-มกราคม ๒๕๕๗ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๑๓. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับการเผยแพร่คตินิยมพุทธศาสนาผ่านสื่อ** ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ กุมภาพันธ์-กรกฎาคม ๒๕๕๗ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๑๔. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา ฉบับสรรพศิลป์ในสังคมไทย** ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๕๗-มกราคม ๒๕๕๘ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๑๕. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา** ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๘ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)
๑๖. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, บรรณาธิการ. **วารสารไทยศึกษา** ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๘ (ราคาเล่มละ ๑๐๐ บาท)

วารสารและหนังสือระดับนานาชาติ

วารสาร

๑. RIAN THAI International Journal of Thai Studies Vol.1/2008 (Price 150 baht)
๒. RIAN THAI International Journal of Thai Studies Vol.2/2009 (Price 200 baht)
๓. RIAN THAI International Journal of Thai Studies Vol.3/2010 (Price 200 baht)

๔. RIAN THAI International Journal of Thai Studies Vol.4/2011 (Price 200 baht)
๕. RIAN THAI International Journal of Thai Studies Vol.5/2012 (Price 200 baht)
๖. RIAN THAI International Journal of Thai Studies Vol.6/2013 (Price 200 baht)
๗. RIAN THAI International Journal of Thai Studies Vol.7/2014 (Price 200 baht)
๘. RIAN THAI International Journal of Thai Studies Vol.8/2015 (Price 200 baht)

หนังสือ

๖. **Essays on Thai Folklore** by Phraya Anuman Rajadhon Bangkok: Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University, 2009 (Price 350 baht)

สิ่งพิมพ์พิเศษ

๑. รวมบทความวิจัยจากการประชุมวิชาการระดับนานาชาติเรื่อง “Buddhist Narratives in Asia and Beyond” เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเจริญพระชนมายุ ๕๕ พรรษา เมื่อวันที่ ๘-๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เล่มที่ ๑
๒. รวมบทความวิจัยจากการประชุมวิชาการระดับนานาชาติเรื่อง “Buddhist Narratives in Asia and Beyond” เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเจริญพระชนมายุ ๕๕ พรรษา เมื่อวันที่ ๘-๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เล่มที่ ๒

ประวัติผู้เขียน

Biographies of the authors

อาจารย์ ดร. เทพ บุญตานนท์

อาจารย์ ดร.เทพ บุญตานนท์ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Dr. Thep Boontanondha is currently a lecturer in the Section of General Education, Faculty of Liberal Arts, Mahidol University.

ภาพิมล อิงควระ

ภาพิมล อิงควระ ปัจจุบันเป็นนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Ms.Phapimon Ingkavara is currently a Master's degree student in the program of History, Faculty of Social Sciences, Srinakarinwirot University.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โดม ไกรปกรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โดม ไกรปกรณ์ ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Assistant Professor Dr. Dome Kraipakorn is currently a lecturer in the Department of History, Faculty of Social Sciences, Srinakarinwirot University

วรเมธ มลาศาสตร์

นายวรเมธ มลาศาสตร์ ปัจจุบันเป็นนักศึกษาระดับปริญญาเอก อยู่ที่ มหาวิทยาลัย University of Otago ประเทศนิวซีแลนด์

Mr. Woramat Malasart is currently a doctoral student at the University of Otago, New Zealand.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญญา วัฒนกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญญา วัฒนกุล ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำศูนย์
ไทยศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Assistant Professor Dr. Kanya Wattanagun is currently a lecturer at
Thai Studies Center, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

อาจารย์ ดร. บัณฑิต ทิพย์เดช

อาจารย์ ดร.บัณฑิต ทิพย์เดช ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา

Dr. Bandit Thipdet is currently a lecturer in the School of Liberal
Arts, University of Phayao.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัดมน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัดมน์ ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์
ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Assistant Professor Dr.Sittitam Ongwuttivat is currently a lecturer at
the Thai Programm, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญวิทย์ เยาวฤทธา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญวิทย์ เยาวฤทธา ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำ
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ-
บ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Assistant Professor Dr. Chanwit Yaowaritttha is currently a lecturer
of Thai Program at the Faculty of Humanities and Social Sciences,
Bansomdejchaopraya Rajabhat University.

ใบสมัครสมาชิกวารสารไทยศึกษา

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว)..... นามสกุล.....
สถานที่จัดส่งวารสารไทยศึกษา เลขที่.....ต.รอก/ชอย.....
หมู่ที่.....หมู่บ้าน.....ถนน.....
แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....
จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....โทรสาร.....
E-mail.....

มีความประสงค์สมัครเป็นสมาชิกวารสารไทยศึกษา

- ประเภทสมาชิก ๑ ปี / ๒ ฉบับ (๑๖๐ บาท) รวมค่าส่ง
ปีที่ฉบับที่.....เดือน.....พ.ศ.....
- ประเภทสมาชิก ๒ ปี / ๔ ฉบับ (๓๒๐ บาท) รวมค่าส่ง
ปีที่ฉบับที่.....เดือน.....พ.ศ.....
ปีที่ฉบับที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ชำระเงินโดย

- ชำระเงินสดด้วยตนเองที่สถาบันไทยศึกษา
- ชำระเงินผ่านธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขาสภาอากาศไทย
ประเภทบัญชี ออมทรัพย์ ชื่อบัญชีสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย เลขที่บัญชี ๐๔๕ - ๒ - ๔๙๕๐๖๓
- ได้ส่งสำเนาหลักฐานการชำระเงินมาพร้อมนี้
วันที่ส่งหลักฐาน...../...../.....

ส่งใบสมัครสมาชิกและสอบถามรายละเอียดได้ที่

เจ้าหน้าที่ จำปาทิพย์งาม
สถาบันไทยศึกษา อาคารประชาธิปไตย - รา้ไฟพรณิ ชั้น ๙
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๑๘ ๓๔๔๕ โทรสาร ๐ ๒๒๕๕ ๕๑๖๐

